

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

**ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.
Η ΣΜΙΤΤΙΑΝΗ ΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΙΚΗΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΥ.**

ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ – ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΡΘΕΝΑ

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:
ΛΑΒΡΑΝΟΥ ΑΛΙΚΗ**

**ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗ ΕΛΕΝΗ
ΝΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΘΩΜΑΣ**

Ρέθυμνο 2010

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, ευχαριστώ ιδιαίτερα την επιβλέπουσά μου Λαβράνου Αλίκη, της οποίας η αρχική ενθάρρυνση να ασχοληθώ με τη θεωρητική έρευνα υπήρξε καταλυτική για εμένα. Σημαντικές υπήρξαν οι συνεχείς παρατηρήσεις της, καθ' όλη τη διάρκεια της μελέτης του σμιττιανού έργου, αλλά και η ιδιαίτερη παιδαγωγική της μέθοδος, με την οποία μου δίδαξε τη σημασία της υπομονής στη θεωρητική έρευνα. Οφείλω να ευχαριστήσω, ακόμη, τη μητέρα μου και την αδερφή μου, χωρίς την υλική συμβολή και την αμείωτη ηθική υποστήριξη των οποίων θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Επιπλέον, τη φίλη Ελένη Χ., η συμπαράσταση της οποίας υπήρξε, πάντοτε, δεδομένη σε κάθε δυσκολία που συνάντησα, κατά τη διάρκεια αυτού του εγχειρήματος, και τον φίλο Μάρκο Β., ο οποίος, ηθελημένα αλλά και άθελά του, δεν σταμάτησε στιγμή να με εμπνέει.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	4
I. Ιστορικό πλαίσιο.....	15
1. Ειδικό ιστορικό πλαίσιο: Η ιδιαιτερότητα της γερμανικής ιστορικής ανάπτυξης	22
1.1. Διανοητική συγκρότηση της Γερμανίας: Η διαπραγμάτευση των αρχών και των αποτελεσμάτων της Γαλλικής Επανάστασης	22
1.2. Η καθίδρυση της Γερμανικής Αυτοκρατορίας και η «Ρεαλιστική Πολιτική» [Realpolitik] του Otto von Bismarck.....	26
1.3. Η περίοδος της Αυτοκρατορίας [Keisergeich]: Οικονομική ανάπτυξη και συντηρητική πολιτική.....	27
1.4. Το έρεισμα της κοινωνικής αποσταθεροποίησης: Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης και η Συνθήκη των Βερσαλλιών.....	29
2. Φιλοσοφική θεμελίωση και θεωρητικές διαμάχες.....	32
2.1. Οι διαφωτιστικές διεκδικήσεις και οι αντι-φιλόσοφοι	34
2.2. Νεωτερικότητα και ανορθολογικότητα στην συντηρητική γερμανική διάνοηση	36
2.3. Ανορθολογισμός στην κοινωνική οργάνωση: Η σχέση εθνικισμού και αστισμού ..	38
2.4. Ο νέος εθνικισμός.....	40
2.5. Η φιλοσοφικό-πολιτική θέση του Carl Schmitt.....	40
II. Φορμαλισμός στην πολιτική θεωρία του Carl Schmitt	44
1. Εννοιολογικές προϋποθέσεις - Προς μια ιδεαλιστική πολιτική	44
1.1. Πολιτική μορφή: Η διάκριση Φίλου-Εχθρού	45
1.2. Οι δευτερεύουσες έννοιες του πολιτικού και η πολεμική του φύση	47
1.3. Η συναρμογή πολιτικής και απόφασης στην έννοια της κυριαρχίας	49
1.4. Η θεμελίωση της πολιτικής σημασίας της απόφασης στην εννοιολογική σχέση κυριαρχίας και εξαίρεσης	51
2. Φιλοσοφικές Προϋποθέσεις - «Η φιλοσοφία της συγκεκριμένης ζωής»	53
2.1. Η καθίδρυση της διαρκούς τάξης και η διαμεσολάβηση του δικαίου.....	53
2.2. Εξωτερική και εμμενής τελεολογία: η διαμόρφωση μιας πολιτικής θεολογίας.....	56
2.3. Η αναγκαιότητα και ο μεταφυσικός πυρήνας της πολιτικής.....	57
2.4. Η φιλοσοφία της ιστορίας μέσα από μια κοινωνιολογία των εννοιών.....	60
2.5. Το α-ιστορικό επιχείρημα περί της ανθρώπινης φύσης.....	62
III. Η μορφή του κράτους στη σύγχρονη πολιτειολογία	66
1. Οι θεωρίες περί κράτους - Θεωρητικοί αντίπαλοι	66

1.1. Αιτιώδης και κανονιστική θεώρηση.....	66
1.2. Ο νομικός θετικισμός και η θετικότητα του δικαίου.....	68
1.3. Η σύγχρονη πολιτειολογία και η συνεταιριστική θεωρία περί κράτους	70
1.4. Η ιδιαιτερότητα του τύπου του δικαίου.....	72
1.5. Η αυτοτελής αξία της νομικής απόφασης και οι συνέπειες για το περιεχόμενο και το υποκείμενο της απόφασης.....	75
1.6. Η κανονιστική μεταφυσική της νομικής επιστήμης.....	77
IV. Η κρίση του πολιτικού	80
1. Θεμελιώδεις δημοκρατικές αρχές.....	80
1.1. Η δημοκρατία ως μορφική έννοια.....	81
1.2. Η δημοκρατικότητα ως εγγύηση της μη-παρέμβασης στις κρατικές υποθέσεις	83
2. Οι αρχές του κοινοβουλευτισμού.....	84
2.1. Η αρχή της αντιπροσώπευσης ως κοινοβουλευτική αρχή.....	85
2.2. Η καταστολή της πολιτικής αυθαιρεσίας και η διάκριση των εξουσιών.....	86
2.3. Η πολιτική απόφαση ως νόμος.....	87
2.4. Οι αρχές της δημοσιότητας και της διαβούλευσης.....	89
3. Η κρίση του σύγχρονου κοινοβουλευτισμού ως πρόβλημα της θεωρητικής του θεμελίωσης.....	90
4. Η κρίση του σύγχρονου κοινοβουλευτικού κράτους ως πρόβλημα του συνταγματικού δικαίου.....	93
4.1. Οι τέσσερις μορφές κράτους.....	94
4.2. Το νομοθετικό κράτος και το σύστημα νομιμότητας.....	95
4.3. Τα όρια της νομοθετικής εξουσίας.....	98
4.4. Λειτουργισμός στο σύστημα νομιμότητας.....	100
4.5. Η υπερ-νομική ποιότητα της πολιτικής εξουσίας και η αρχή της ίσης ευκαιρίας..	102
4.6. Ο πρώτος νομοθέτης του συντάγματος της Βαϊμάρης [Ratione Supremitatis]	105
4.7. Ο δεύτερος νομοθέτης του συντάγματος της Βαϊμάρης [Ratione Materiae]	106
4.8. Ο πραγματικός κυρίαρχος [Ratione Necessitatis]	109
V. Πολιτική της κρίσης – Προς το ολοκληρωτικό καθεστώς.....	112
1. Ορθολογική θεμελίωση της δικτατορίας.....	113
1.1. Ο επιστημονικός σοσιαλισμός του ριζοσπαστικού μαρξισμού.....	114
1.2. Η δικτατορία στην δυναμική της διαλεκτικής ιστορικής εξέλιξης.....	116
1.3. Ταυτολογική βεβαιότητα της ορθολογικής θεμελίωσης της δικτατορίας.....	119
2. Ανορθολογικές θεμελιώσεις της δικτατορίας.....	121
2.1. Ο γερμανικός ρομαντισμός	122

2.2. Η αντεπαναστατική φιλοσοφία του κράτους.....	123
2.3. Αυταρχικές και αναρχικές αξιωματικές θέσεις περί της ανθρώπινης φύσης	125
2.4. Η άμεση χρήση βίας στον αυταρχικό και αναρχικό στοχασμό	128
VI. Οριστική Θεμελίωση της Κυριαρχίας.....	134
1. Οι αποπολιτικοποιήσεις του πλουραλιστικού κράτους.....	134
2. Η ανθρώπινη εξέλιξη ως πορεία προς την ουδετεροποίηση του κοινωνικού και την αποπολιτικοποίηση του πολιτικού.....	140
3. Η αποκατάσταση της πολιτικής ενότητας στο ολοκληρωτικό κράτος.....	142
4. Η κριτική των αξιών και ο ιδεαλισμός της πολιτικής	149
Συμπεράσματα	156
Βιβλιογραφία.....	163

Εισαγωγή

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να ακολουθήσουμε το σμιττιανό στοχασμό της περιόδου του μεσοπολέμου και να εξετάσουμε τη σμιττιανή θεωρία ως μια θεωρία του κράτους και του πολιτικού, η οποία συγκροτείται σε αναφορά προς την ιδιαίτερη κοινωνικό-πολιτική κρίση που διέρχεται η μεσοπολεμική Γερμανία. Ο Carl Schmitt συστηματοποιεί τον στοχασμό του σε μια πολιτική θεωρία που αντλεί από τις ιδιαίτερες κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικές συνθήκες της περιόδου του μεσοπολέμου, διαπιστώνει την κοινωνική και πολιτική κρίση της Γερμανίας, στρέφεται ενάντια στον πολιτικό φιλελευθερισμό και τη «στείρα» έννοια της νομιμότητας, που αποκαλύπτεται στη θεώρηση του νομικού θετικισμού, και επιχειρεί τη διαμόρφωση μιας πρότασης πολιτικής της κρίσης, που θεμελιώνεται στο συντηρητικό, αντεπαναστατικό πνεύμα και αποκρυσταλλώνεται στην κοινωνικό-πολιτική ιδέα του ολοκληρωτικού κράτους. Δεδομένου ότι η σμιττιανή θεωρία εξετάζεται στην εν λόγω εργασία ως μια θεωρία κράτους, στην οποία αρθρώνεται δριμεία κριτική ενάντια στην κοινωνικό-πολιτική κατάσταση της μεσοπολεμικής Γερμανίας και τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης συγκεκριμένα, θα περιοριστούμε στη μελέτη ενός ορισμένου μόνο τμήματος της συνολικής σμιττιανής εργογραφίας και πιο συγκεκριμένα του μέρους εκείνου που συγγράφεται τη δεκαετία από το 1922 έως και το 1932. Σκοπός μας στην εν λόγω εργασία είναι να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο διατυπώνεται στη σμιττιανή θεωρία η κοινωνικό-πολιτική κρίση της Γερμανίας, να ανιχνεύσουμε τις κοινωνικό-πολιτικές συνθήκες που διαπιστώνονται ως αιτίες και αποτελέσματα της κρίσης αυτής αλλά και να εξετάσουμε τις φιλοσοφικές και επιστημολογικές προϋποθέσεις της θεωρίας του Carl Schmitt, όπως προκύπτουν από το τμήμα του σμιττιανού έργου που θα μελετήσουμε, και πιο συγκεκριμένα της πρότασης διαχείρισης της κρίσης και αποκατάστασης της κοινωνικής συνοχής, όπως αυτή συνοψίζεται στην έννοια του «από δύναμη ολοκληρωτικού κράτους».

Στην κατεύθυνση αυτή, η εργασία πρόκειται να αρθρωθεί σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε μια συνολική αποτίμηση του ιστορικού πλαισίου διαμόρφωσης της ευρωπαϊκής πολιτικής παράδοσης εν γένει, ιδιαίτερα της κοινωνικό-πολιτικής παράδοσης της Γερμανίας αλλά και των φιλοσοφικών προϋποθέσεων των θεωρητικών διενέξεων, από τις οποίες αντλεί τη θεμελίωσή της η σμιττιανή θεώρηση, μέσα από τη μελέτη δευτερογενούς βιβλιογραφίας.¹ Ζητήματα που αφορούν τις κοινωνικό-

¹ Η μελέτη ζητημάτων, τα οποία αφορούν την πορεία της διανοητικής, κοινωνικής και πολιτικής ευρωπαϊκής και γερμανικής συγκρότησης, καθώς και των ζητημάτων εκείνων, τα οποία πρόκειται να

πολιτικές μεταρρυθμίσεις και επαναστάσεις που γνώρισε η Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα, θα εξεταστούν ως αποτελέσματα των ιδιαίτερων κοινωνικό-πολιτικών ανακατατάξεων του 18^{ου} αιώνα, της Γαλλικής Επανάστασης και του πνεύματος του Διαφωτισμού. Η μετάβαση στον 19^ο αιώνα σηματοδεύτηκε από ισχυρά αιτήματα περί κοινωνικής, πολιτικής και θρησκευτικής χειραφέτησης, που συνοδεύτηκαν από τη σθεναρή αντίσταση των απόλυτων μοναρχιών του Παλαιού Καθεστώτος, την ίδια στιγμή που η ραγδαία ανάπτυξη της έννοιας του λόγου οδήγησε σε έντονες κοινωνικές αναμοχλεύσεις που αποκρυσταλλώθηκαν στην εμφάνιση νέων πολιτικών και δικαϊκών ρυθμίσεων και τη διαμόρφωση μιας νέας οικονομίας. Η καθίδρυση του ορθού λόγου είχε ως συνέπεια τη διαμόρφωση ενός συνόλου ιδεών που έθεσαν τη βάση για μια διαφορετική τελεολογία της ανθρώπινης ανάπτυξης, εμμενή του κοινωνικού κόσμου και σε απόσταση από τις πρότερες θρησκευτικές αγκυλώσεις που καθυπότασσαν το ανθρώπινο πνεύμα. Σκοπός είναι να εξετάσουμε τις σημαντικές αλλαγές που συντελέστηκαν στην κατεύθυνση αυτή, τόσο σε επίπεδο κοινωνικό, μελετώντας τη μετάβαση στο νεωτερικό παράδειγμα σκέψης και κοινωνικής οργάνωσης μέσα από τη διαμόρφωση του ατομικιστικού προτύπου δράσης που «απελευθέρωσε» το άτομο από τις δεσμεύσεις στην κοινότητα, όσο και σε πολιτικό-οικονομικό επίπεδο, εξετάζοντας τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις που οδήγησαν στη συγκρότηση της καπιταλιστικής αγοράς και της φιλελεύθερης πολιτικής σκέψης.

Στο πρώτο μέρος του κεφαλαίου θα επιχειρήσουμε μια περισσότερο συστηματική διερεύνηση των ιδιαίτερων αποτελεσμάτων της σύγκρουσης μεταξύ των διεκδικήσεων του Διαφωτισμού, του ορθού λόγου, των εννοιών της ελευθερίας και της ισότητας, με τις παραδοσιακές κοινωνικό-πολιτικές θέσεις του Παλαιού Καθεστώτος στη Γερμανία. Σκοπός είναι να εξετάσουμε τη διένεξη μεταξύ αντεπαναστατών φιλοσόφων και επαναστατών θεωρητικών στη Γερμανία, ώστε να διαπιστώσουμε τους παράγοντες που συντέλεσαν στη διαμόρφωση της ιδέας του εθνικοσοσιαλισμού. Στην κατεύθυνση αυτή εξαιρετικής σημασίας αναφαίνεται η μελέτη του Karl Dietrich Bracher,² ο οποίος κάνει λόγο για δύο αντιθετικά παραδείγματα σκέψης, που ωστόσο διατηρούν αμφοτέρωθεν την ιδιαίτερη εξηγητική τους σημασία. Η πρώτη θεώρηση είναι εκείνη του ιστορικού αποτελέσματος, που αποδίδει την ιδιαίτερη ανάπτυξη του εθνικοσοσιαλισμού στη μακρά παράδοση εθνικιστικής σκέψης και αυταρχικής και ιμπεριαλιστικής πολιτικής στη γερμανική αυτοκρατορία, και διαπιστώνει τη δημοκρατία της Βαϊμάρης ως τον μηχανισμό εκείνο που πυροδότησε μια κατά τα άλλα βαθειά ριζωμένη τάση, ενώ η δεύτερη θεώρηση προσεγγίζει τον γερμανικό εθνικοσοσιαλισμό

εξεταστούν στο πρώτο κεφάλαιο της εν λόγω εργασίας, θα γίνει μέσω της ανασυγκρότησης βασικών σημείων της δευτερογενούς βιβλιογραφίας, που θα χρησιμοποιηθεί στην εν λόγω εργασία. Σχετικά με τα έργα που περιλαμβάνονται βλ. στην παρούσα εργασία: ενότητα «Βιβλιογραφία», σ. 162.

² Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship. The origins, structure and consequences of National Socialism*, μτφρ.: Steinberg, J., εισ.: Gay, P., Middlesex: Penguin University Books.

ως φαινόμενο σύμφυτο του κοινωνικό-πολιτικού ευρωπαϊκού κλίματος και ως σύμπτωμα μιας κοινής ευρωπαϊκής «μοίρας». Επιθυμώντας να αποφύγουμε κάθε είδους μονομέρεια, είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως στην εν λόγω εργασία η σημασία των συνολικών ευρωπαϊκών κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικών εξελίξεων θεωρείται δεδομένη για την ύστατη διαμόρφωση της κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικής παράδοσης της Γερμανίας. Στοχεύοντας στη σκιαγράφηση του ευρύτερου ιστορικού πλαισίου που εξηγεί την διατύπωση συντηρητικών αιτημάτων και ριζοσπαστικών διακηρύξεων, εντός του οποίου εντοπίζεται και η ιδιαίτερη γερμανική παράδοση, έχουμε σκοπό να αποφύγουμε να την εξαιρέσουμε από την συνολική ευρωπαϊκή πορεία.

Μελετώντας την πορεία της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής οργάνωσης της χώρας από τη συγκρότηση της Γερμανικής Αυτοκρατορίας μέχρι και το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου – σημείο από το οποίο και έπειτα θα ακολουθήσουμε την σμιτιανή ανάλυση περί της κοινωνικό-πολιτικής γερμανικής μεσοπολεμικής συγκρότησης – θα ακολουθήσουμε την πρόταση του K.D.Bracher³ διαιρώντας την ιστορική πορεία της χώρας σε τέσσερα στάδια τα οποία θα λειτουργήσουν περισσότερο ως αναλυτικές κατηγορίες παρά ως πραγματικές χρονικές ή λογικές στιγμές που οδήγησαν στην μεσοπολεμική Γερμανία. Στο πρώτο στάδιο θα εστιάσουμε στη διανοητική συγκρότηση της Γερμανίας και θα εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο ασκήθηκε κριτική στις αρχές και τα αποτελέσματα της Γαλλικής Επανάστασης με τη διαμόρφωση αντιεκσυγχρονιστικών τάσεων και ρομαντικών αναζητήσεων της εθνικής ταυτότητας ενάντια στην ισοπεδωτική νεωτερικότητα και τις έννοιες της καθολικότητας και της οικουμενικότητας. Στο δεύτερο στάδιο θα εξετάσουμε τη διαδικασία εγκαθίδρυσης της Γερμανικής Αυτοκρατορίας και την ρεαλιστική πολιτική [Realpolitik] που ακολούθησε ο Otto von Bismarck, στοχεύοντας σε μια εκ των άνω επανάσταση που θα καταργούσε την πολιτική ηθική και δικαιοσύνη και θα συνοψίζονταν στην έννοια της δύναμης. Στο τρίτο στάδιο θα εξετάσουμε την περίοδο της αυτοκρατορίας και πιο συγκεκριμένα την κοινωνικό-οικονομική της ανάπτυξη και την πολιτική της υστέρηση που αποκρυσταλλώθηκε σε συντηρητικά πολιτικά αιτήματα,⁴ και τέλος στο τέταρτο στάδιο θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο η συνθήκη των Βερσαλλιών και πιο συγκεκριμένα το σύνταγμα της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης φαίνεται να αποτέλεσαν το έρεισμα της κοινωνικής αποσταθεροποίησης της χώρας συμβάλλοντας έτσι στη θεωρητική ολοκλήρωση του εθνικοσοσιαλισμού.

³ Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship. The origins, structure and consequences of National Socialism*, μτφρ.: Steinberg, J., εισ.: Gay, P., Middlesex: Penguin University Books.

⁴ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός, Κριτική Θεωρία. Δοκίμια για τη σύγχρονη ιστορία της Γερμανίας*, πρόλογος: Κατσούλης, Η., Αθήνα: Πλέθρον.

Στο δεύτερο μέρος του πρώτου κεφαλαίου θα εξετάσουμε την φιλοσοφική θεμελίωση των διαφωτιστικών ιδεωδών και του ορθολογικού λογικού συλλογισμού αλλά και των συντηρητικών κοινωνικό-πολιτικών αιτημάτων και θα μελετήσουμε τις θεωρητικές διαμάχες που έλαβαν χώρα σχετικά με τις προϋποθέσεις της κοινωνικής και πολιτικής σκέψης εν γένει. Στην κατεύθυνση αυτή, θα επιχειρήσουμε πρωτίστως να εξετάσουμε το πνεύμα των διαφωτιστικών διεκδικήσεων που απομάκρυναν από τις μεσαιωνικές προκαταλήψεις, πυροδοτώντας ταυτόχρονα μια εξαιρετικά δριμεία κριτική, τόσο ενάντια στις ίδιες τις αρχές του Διαφωτισμού, όσο και ενάντια στο κοινωνικό-πολιτικό αποτέλεσμα της εξόδου από το Παλιό Καθεστώς. Με σκοπό να κατανοήσουμε την θεμελίωση του αντιδραστικού λόγου στη Γερμανία συγκεκριμένα, θα επιχειρήσουμε μια σύντομη παρουσίαση της σχέσης που διαμορφώθηκε μεταξύ νεωτερικότητας και ορθολογισμού και τον τρόπο με τον οποίο η αντιστροφή της από τους φιλοσόφους του αντι-διαφωτισμού οδήγησε στη διαπίστωση της νεωτερικότητας ως έκφραση του ανορθολογικού πνεύματος. Σχετικά θα εξεταστούν ζητήματα που αφορούν την αντίδραση στον εξορθολογισμό της κοινωνίας, την εννοιολογική κατανόηση του κοινωνικού κόσμου, τη διάνοηση, το πνεύμα και το αφηρημένο, τα οποία διαπιστώθηκαν ως δυτική εισβολή που αποκρυσταλλώθηκε υλικά στην κατηγορία της τεχνολογίας διακινδυνεύοντας τη «δυτικοποίηση» της χώρας. Εν συνεχεία θα επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε τη σημασία του ανορθολογικού λογικού συλλογισμού στην κοινωνική οργάνωση και επίσης να εξετάσουμε τη σχέση που διαμορφώνεται μεταξύ εθνικισμού και αστικότητας στη Γερμανία, μέσα από τη σύγκρουση των εννοιών της *Κοινωνίας* (Gesellschaft) και της *Κοινότητας* (Gemeinschaft) και την αντικατάσταση της ιδέας της εθνικιστικής ολοκλήρωσης από αστικά-οικονομικά συμφέροντα. Επιπλέον θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε την κατηγορία του «νέου εθνικισμού», όπως την προτείνει ο Jeffrey Herf,⁵ ως αποτέλεσμα της υπέρβασης των διαιρέσεων μεταξύ καπιταλιστικής δεξιάς και κομμουνιστικής αριστεράς που οδήγησε στο όραμα του κυριαρχικού ολοκληρωτισμού. Τέλος, θα εξετάσουμε τη φιλοσοφικό-πολιτική θέση του Carl Schmitt με σκοπό να διαπιστώσουμε τον τρόπο με τον οποίο ο σμιττιανός στοχασμός εντάσσεται στο θεωρητικό πλαίσιο που έχει ήδη εξεταστεί προηγουμένως. Θα επιχειρήσουμε μια σύντομη παρουσίαση της σμιττιανής θεώρησης περί της σχέσης πολιτικής και ρομαντισμού – ως σχέση προβληματική στην οποία ο ίδιος ο Schmitt αποδίδει την αλλοίωση της πολιτικής ουσίας – και πολιτικής και βούλησης – ως σχέση αναγκαία για την πολιτική απελευθέρωση από τις στρεβλώσεις του σύγχρονου κοινοβουλευτισμού. Επιπλέον θα εστιάσουμε την προσοχή μας στα σημαντικότερα σημεία της σμιττιανής κριτικής που αφορούν την κοινωνικό-πολιτική συγκρότηση της μεσοπολεμικής Γερμανίας, η οποία αναπτύσσεται ως κριτική του πολιτικού

⁵ Herf, J. (2007), *Αντιδραστικός μοντερνισμός. Τεχνολογία, κουλτούρα και πολιτική στη Βαϊμάρη και το Γ' ράιχ*, μτφρ.: Ματάλας, Π., επιμ.: Χατζηιωσήφ, Χρ., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης (ΠΕΚ).

φιλελευθερισμού, ενώ τέλος θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τον ντεσιζιονιστικό χαρακτήρα της σμιττιανής θεωρίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, θα επιχειρήσουμε να ακολουθήσουμε τη σκέψη του Carl Schmitt, όπως αυτή διατυπώνεται στο κείμενο με τον τίτλο *Η Έννοια του Πολιτικού*, και στο μικρό συμπλήρωμα στο κείμενο αυτό με τίτλο «Η εποχή των Ουδετεροποιήσεων και των Αποπολιτικοποιήσεων»,⁶ καθώς και στο κείμενο *Πολιτική Θεολογία. Τέσσερα κεφάλαια γύρω από τη διδασκαλία περί κυριαρχίας*.⁷

Στο πρώτο μέρος του δεύτερου κεφαλαίου θα επιχειρήσουμε να ελέγξουμε τις εννοιολογικές προϋποθέσεις της σμιττιανής θεωρίας και να παρουσιάσουμε τις πλέον σημαντικές της έννοιες, βάσει των οποίων ο Schmitt προχωρά στην ανάλυση της κοινωνικό-πολιτικής κατάστασης της μεσοπολεμικής Γερμανίας. Πιο συγκεκριμένα, θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τον σμιττιανό ορισμό της έννοιας του *πολιτικού* – έννοια κεντρικής σημασίας για τον σμιττιανό στοχασμό, ο ορισμός της οποίας προσκρούει στις περιεχομενικές αρνήσεις του Schmitt και διαπιστώνεται εν τέλει μόνο μέσω μιας σειράς αρνητικών ορισμών. Η αναζήτηση του ορισμού της έννοιας του πολιτικού θα μας οδηγήσει στη διερεύνηση της ειδικής πολιτικής κατηγορίας που περιλαμβάνει, την οποία ο Schmitt παρουσιάζει ως *διάκριση Φίλου και Εχθρού* και μάλιστα ως διάκριση αυτόνομη και μη αναγώγιμη στις υπόλοιπες γνωστές διακρίσεις – γεγονός που στη σμιττιανή θεωρία αναδεικνύει το ίδιο το πολιτικό ως κριτήριο της κοινωνικής νομοτέλειας που αποτυπώνει «τον ακραίο βαθμό έντασης μιας σύνδεσης ή διαχώρισης» και διαπιστώνει την εν λόγω διάκριση ως καθαρά μορφική. Η έννοια του πολιτικού θα εξεταστεί επιπλέον στην σχέση της με την έννοια του *κράτους*, μια σχέση που σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση φαίνεται να οδηγεί σε αλλοίωση της πραγματικής φύσης του πολιτικού, μετατρέποντάς το από πολεμικό σε τεχνικό μόνο μέγεθος. Στη ίδια κατεύθυνση εξετάζεται η σημασία του *δημόσιου* χαρακτήρα του Εχθρού, ο οποίος ως πολιτικός Εχθρός αναγκαία παίρνει την μορφή *μαχόμενης πολιτικής ολότητας* και όχι μεμονωμένης προσωπικής εχθρότητας. Η σημασία της πολεμικής φύσης του πολιτικού θα

⁶ Το κείμενο με τίτλο *Η Έννοια του Πολιτικού*, εκδίδεται πρώτη φορά το 1927 υπό τον τίτλο *Der Begriff des Politischen* και επανεκδίδεται το 1932 με το μικρό συμπλήρωμα «Η Εποχή των Ουδετεροποιήσεων και των Αποπολιτικοποιήσεων» [*Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisisierungen*]. Στην εν λόγω εργασία χρησιμοποιείται τόσο στην ελληνική του μετάφραση [Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια του Πολιτικού*, μτφρ.-εισ.: Λαβράνου, Α., επιμ.: Σταμάτης, Γ. Αθήνα: Κριτική], όσο και στην γερμανική έκδοση του 1932 με το συμπλήρωμα «*Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisisierungen*», το οποίο δεν περιλαμβάνεται στην ελληνική μετάφραση, [Schmitt, C. (1932), *Der Begriff des Politischen*, München und Leipzig: Duncker&Humbolt].

⁷ Το κείμενο με τίτλο *Πολιτική Θεολογία. Τέσσερα κεφάλαια γύρω από τη διδασκαλία περί κυριαρχίας* εκδίδεται πρώτη φορά το 1922 υπό τον τίτλο *Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveranität* και επανεκδίδεται το 1934 ωστόσο χωρίς κάποια αλλαγή στην πρωτότυπη έκδοση. Στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιηθεί η ελληνική του μετάφραση [Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία. Τέσσερα κεφάλαια γύρω από τη διδασκαλία περί κυριαρχίας*, μτφρ.-σημ.-επιλεγ.: Κονδύλης, Π., Αθήνα: Λεβιάθαν].

εξεταστεί αναφορικά προς την ανάδυση *δευτερευουσών εννοιών* του που εμφανίζονται με τη μορφή κομματικών πολιτικών, οι οποίες αστοχούν το πραγματικό νόημα του πολιτικού, το διαπιστώνουν μόνο ως πνευματικό ανταγωνισμό βάσει φιλελεύθερων τακτικών, και υποσκελίζουν τη σημασία της *απόφασης* κατά τη συναρμογή της με την πολιτική και τη διαπίστωση της πραγματικής πολιτικής *κυριαρχίας*. Δεδομένου του κυριαρχικού χαρακτήρα της πολιτικής ενότητας, θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τη σχέση της με την έννοια της εξαίρεσης -την *κατάσταση έκτακτης ανάγκης*- η οποία αναδεικνύει τον οριακό χαρακτήρα της κυριαρχίας ως προς την κανονική κατάσταση εισάγοντας έτσι την έννοια της *έννομης τάξης* και επομένως του *υποκειμένου της κυριαρχίας* και του τρόπου με τον οποίο αυτό δεσμεύεται από μια ορισμένη οντολογική ομολογία πίστεως περί κανονιστικής ή υπαρξιακής νομοτέλειας της πραγματικής ζωής.

Με σκοπό την καταγραφή των φιλοσοφικών και επιστημολογικών προϋποθέσεων της σμιττιανής θεωρίας, στο δεύτερο μέρος του κεφαλαίου θα εστιάσουμε σε ζητήματα που αφορούν τον ιδιαίτερο οντολογικό προσανατολισμό της κοινωνικό-πολιτικής θεώρησης του Carl Schmitt. Στην κατεύθυνση αυτή θα εξετάσουμε τη σημασία της εγκαθίδρυσης της *διαρκούς τάξης*, ως σημείο εκφοράς της κυριαρχίας, αλλά και τη σημασία της διαμεσολάβησής της από το *δίκαιο*. Σε απόσταση από την έννοια της κανονικότητας, ως αποτέλεσμα ορισμένης σύγχυσης φυσικής και κανονιστικής νομοτέλειας, ο σμιττιανός στοχασμός στρέφεται προς αυτό που ο ίδιος ο Schmitt ονομάζει μια «φιλοσοφία της συγκεκριμένης ζωής» με σκοπό τη συγχρονική μελέτη των πραγματικών κοινωνικό-πολιτικών δεδομένων και όχι μια αφηρημένη εκτίμησή τους βάσει κανονιστικών τύπων που βρίσκονται σε απόσταση από την πραγματικά δεδομένη ιστορική συγκυρία, όπως ο ίδιος παρατηρεί. Προκειμένου για μια λεπτομερή κατανόηση της σημασίας αυτής της προσέγγισης θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε την σμιττιανή πρόταση περί μιας *κοινωνιολογίας των εννοιών* που αποφεύγει τις συστηματικές αναγωγές των πνευματικών περιεχομένων μιας εποχής στις υλικές της εκφράσεις και αντίστροφα, αλλά αντίθετα είναι σε θέση να διακρίνει την ιδιαίτερη μεταφυσική μιας εποχής που υπαγορεύει την συμφωνία της πνευματικής και της υλικής της πραγματικότητας. Επιπλέον θα αναζητήσουμε την ιδιαίτερη επιστημολογική θέση του Schmitt σχετικά με τη μετατροπή της εξωτερικής τελεολογίας σε εσωτερική, εμμενή τελεολογία και την αντικατάσταση της θεϊστικής θεώρησης του κόσμου από έναν συνεπή ντεϊσμό που πολιτικοποιεί το θεολογικό στοιχείο και εγκαταλείπει τη θεολογική πολιτική χάριν μιας *πολιτικής θεολογίας*. Αναζητώντας τις προϋποθέσεις της συγκρότησης αυτού που ο Schmitt ονομάζει πολιτική θεολογία, θα εξετάσουμε την αναγκαιότητα που φαίνεται να αποκτά η πολιτική για τη σμιττιανή θεωρία αλλά και τον μεταφυσικό πυρήνα της πολιτικής, που ο Schmitt αναγνωρίζει ως ανυπέβλητη αναγκαιότητα της πολιτικής φιλοσοφίας, φτάνοντας έτσι μέχρι την ανθρωπολογική ομολογία πίστεως που θεμελιώνει το

στοχασμό του. Συγκροτώντας ένα α-ιστορικό επιχείρημα περί της ανθρώπινης φύσης, τη συλλαμβάνει ως δεδομένη και αναλλοίωτη θεωρώντας ότι τα ζητήματα που αφορούν την συζήτηση περί της ιστορικής συγκρότησης της ανθρώπινης φύσης συνιστούν τεχνικές αναβολής της οριστικής απόφασης.

Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας, θα επιχειρήσουμε να εμβαθύνουμε στη μελέτη της σμιττιανής θεωρίας, μέσα από την ανασυγκρότηση βασικών σημείων τόσο της *Πολιτικής Θεολογίας*, ένα σημαντικό τμήμα της οποίας έχει ήδη μελετηθεί για τους σκοπούς του δευτέρου κεφαλαίου, όσο και άλλων δύο σημαντικών έργων του Carl Schmitt. Πρόκειται για το κείμενο με τίτλο *Η πνευματικό-ιστορική κατάσταση του σημερινού κοινοβουλευτισμού* και για το κείμενο με τίτλο *Νομιμότητα και Νομιμοποίηση*.⁸

Με σκοπό την συστηματική καταγραφή της σμιττιανής σκέψης αναφορικά προς την κοινωνικό-πολιτική κατάσταση της μεσοπολεμικής Γερμανίας, στο πρώτο μέρος αυτού του κεφαλαίου θα επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε τη σχέση του Schmitt με τις σύγχρονες του θεωρίες κράτους και με τους θεωρητικούς αντιπάλους που ο ίδιος αναγνωρίζει. Στην κατεύθυνση αυτή, θα εστιάσουμε στην έννοια της *απόφασης*, και ιδιαίτερα στην ποιότητάς της ως απόφαση καθ' εαυτή και ως αρμοδιότητα. Πιο συγκεκριμένα θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο, σύμφωνα με τη σμιττιανή πάντοτε θεώρηση, λαμβάνει χώρα ο μετασηματισμός της υπόθεσης της νομιμοποίησης σε υπόθεση της νομιμότητας. Πρόκειται για κεντρικής σημασίας μεταστροφή ενώπιον της οποίας φαίνεται να αναπτύσσεται η σμιττιανή κριτική ενάντια στους θεωρητικούς του νομικού θετικισμού και της συνεταιριστικής θεωρίας περί κράτους, την οποία θα επιχειρήσουμε να καταγράψουμε πρωτίστως μέσα από την συστηματική παρακολούθηση της διάκρισης μεταξύ αιτιώδους και κανονιστικής θεώρησης που προτείνεται από τη σμιττιανή σκέψη. Η φιλοσοφική και μεθοδολογική προσέγγιση της πραγματικότητας, στην οποία δεσμεύονται αμφότερες οι θεωρήσεις, θα εξεταστεί με αναφορά στο αποτέλεσμα της εμφάνισης δύο διαφορετικών τύπων πολιτικής κυριαρχίας, ως «εμπράγματα» και ως «νομικά» ύψιστη εξουσία αντίστοιχα, ενώ επίσης θα επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε τη σημασία της θετικότητας του δικαίου για τον νομικό θετικισμό, που σύμφωνα με τη σμιττιανή θεωρία φαίνεται να οδηγεί σε μια

⁸ Το κείμενο με τίτλο *Η πνευματικό-ιστορική κατάσταση του σημερινού κοινοβουλευτισμού* εκδόθηκε πρώτη φορά το 1923 υπό τον τίτλο *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus* και επανεκδόθηκε μετά από τρία χρόνια το 1926 συμπεριλαμβάνοντας την κριτική του Richard Thoma που γράφτηκε το 1925 και την απάντηση του Carl Schmitt σε αυτή. Στην αγγλική του μετάφραση το 1985 αποδόθηκε ως *Η Κρίση της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας* [*The Crisis of Parliamentary Democracy*]. Το κείμενο με τίτλο *Νομιμότητα και Νομιμοποίηση* εκδόθηκε το 1932 υπό τον τίτλο *Legalität und Legitimität* και στην αγγλική του μετάφραση το 2004 αποδόθηκε ως *Legality and Legitimacy*. Τόσο αυτό, όσο και το προηγούμενο κείμενο δεν έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά. Στην εν λόγω εργασία θα χρησιμοποιηθούν οι αγγλικές τους μεταφράσεις από την Kennedy, E. και Seitzer, J. αντίστοιχα. [Schmitt, C. (1985), *The Crisis of Parliamentary Democracy*, μτφρ.: Kennedy, E., Massachusetts: The MIT Press και Schmitt, C. (2004), *Legality and Legitimacy*, μτφρ.-επιμ.: Seitzer, J., εισ.: McCormick, J.P., USA: Duke University Press].

θεμελιώδους σημασίας αστοχία: την ταύτιση νομικής και κανονιστικής θεμελίωσης ή ορθότερα νομικής-κανονιστικής και πραγματικής θεμελίωσης. Εν συνεχεία, θα αποπειραθούμε την καταγραφή της σμιττιανής κριτικής στην σύγχρονη πολιτειολογία και τη συνεταιριστική θεωρία περί κράτους, και τη συνολική σημασία της κανονιστικής τελεολογίας της νομικής επιστήμης για την ανάδειξη της κεντρικής προβληματικής έννοιας του τύπου του δικαίου. Το ζήτημα της ιδιαιτερότητας του τύπου του δικαίου θα εξεταστεί αναφορικά προς τη σμιττιανή διάκριση του τεχνικού και του αισθητικού του μέρους, ως διάκριση ύλης και ιδέας που επιλύει το πρόβλημα της πραγμάτωσης του δικαίου εισάγοντας την υπόθεση της αντικειμενικότητας. Η αδυναμία του αισθητικού μέρους του δικαίου να πραγματωθεί απουσία της ορισμένης μορφικής του έκφρασης, ως *κανόνας δικαίου*, θα εξεταστεί αναφορικά προς τις συνέπειες της για το περιεχόμενο και το υποκείμενο της απόφασης και τέλος, το ζήτημα της νομιμοποίησης της απόφασης θα εξεταστεί ως ζήτημα της κανονιστικής μεταφυσικής της νομικής επιστήμης, η οποία σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση φαίνεται να παγιδεύεται σε μια σημαντική αναντιστοιχία μεταξύ των αιτημάτων που εκφράζει και των σκοπών που υπηρετεί.

Στο δεύτερο μέρος του τρίτου κεφαλαίου θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τις θεμελιώδεις δημοκρατικές αρχές που πραγματεύεται η σμιττιανή θεωρία, αποτυπώνοντας τη δημοκρατία ως μορφική έννοια που προϋποθέτει την ιδιαίτερα προσεκτική προσέγγισή της σε σχέση προς τις σύγχρονες οικονομικές σχέσεις και ως εγγύηση της μη εμπλοκής τους στις κρατικές υποθέσεις. Στο τρίτο μέρος του κεφαλαίου θα εστιάσουμε στις αρχές του κοινοβουλευτισμού, επιχειρώντας να τις καταγράψουμε όπως τις εξετάζει ο ίδιος ο Schmitt και να αποτιμήσουμε την σημασία που αποδίδει σε αυτές για την πολιτική συγκρότηση της μεσοπολεμικής Γερμανίας. Στο τέταρτο και πέμπτο μέρος του κεφαλαίου θα εστιάσουμε στο ζητούμενο της σμιττιανή διάγνωσης της κοινωνικό-πολιτικής κρίσης. Πιο συγκεκριμένα στο τέταρτο μέρος θα επιχειρήσουμε τη διερεύνηση των προβλημάτων της θεωρητικής θεμελίωσης του κοινοβουλευτισμού που διαγιγνώσκει ο Schmitt, ενώ στο πέμπτο μέρος θα επιχειρήσουμε τη διερεύνηση του σύγχρονου κοινοβουλευτισμού ως πρόβλημα του συνταγματικού δικαίου. Στην κατεύθυνση αυτή πρόκειται να εξετάσουμε τη σημασία αυτού που ο Schmitt αναγνωρίζει ως διαφοροποιημένη μορφή της σχέσης διαταγής και υποταγής σε κάθε ιδιαίτερη κρατική μορφή, μέσα από τη μελέτη των τεσσάρων μορφών κράτους που ο ίδιος υποστηρίζει και ιδιαίτερα της περίπτωσης του νομοθετικού κράτους. Με σκοπό να κατανοήσουμε τη σημασία του συστήματος νομιμότητας για το νομοθετικό κράτος, θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τη διάκριση νόμου και νομικής εφαρμογής, να μελετήσουμε τα όρια της νομοθετικής εξουσίας, να διαπιστώσουμε τη σημασία μιας ορισμένης λειτουργιστικής αναγκαιότητας στην αποτίμηση του νόμου και της θετικής του έκφρασης ως ουδέτερων μηχανισμών, να εξετάσουμε τη σμιττιανή διαπίστωση μιας υπερ-νομικής

ποιότητας στην πολιτική εξουσία, να μελετήσουμε την υπόθεση της αυτοαναίρεσης του Συντάγματος της Βαϊμάρης εν όψει των δύο διακριτών και αμοιβαία αποκλειόμενων «νομοθετών» που το θεμελιώνουν, και τέλος να προσδιορίσουμε το υποκείμενο της πραγματικής κυριαρχίας, μέσα από τη σύγκλιση της πρώτης και της δεύτερης αρχής του Συντάγματος της Βαϊμάρης στο άρθρο 48, το οποίο προβλέπει την κατάσταση έκτακτης ανάγκης ως την κατεξοχήν συνθήκη της πραγματικής κυριαρχίας που θεμελιώνεται μέσα από την οριστική πολιτική απόφαση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τις συνέπειες της κοινωνικό-πολιτικής κρίσης που διαγιγνώσκει ο Schmitt σε αναφορά προς την επιχειρηματολογία που αναπτύσσει στο έργο του με σκοπό την αποκατάσταση της κοινωνικής συνοχής. Για τους σκοπούς αυτού του κεφαλαίου θα εστιάσουμε στην σμιττιανή κριτική στην ορθολογική και ανορθολογική θεμελίωση των θεωριών κράτους και πιο συγκεκριμένα σε ζητήματα περί της ορθολογικής θεμελίωσης της μαρξικής θεώρησης, τη διάκριση μεταξύ ρομαντικών και αντεπαναστατών φιλοσόφων αναφορικά προς τις κοινωνικό-πολιτικές τους διεκδικήσεις, και τη διαφορά μεταξύ αυταρχικής και αναρχιστικής σκέψης που παρατηρεί ο ίδιος ο Schmitt. Η υπόθεση της δημόσιας διαβούλευσης στην σύγχρονη κοινοβουλευτική δημοκρατία φαίνεται πως στη σμιττιανή θεωρία βρίσκει τη λύση της μέσα από την ιδέα της δικτατορίας, η οποία συνιστά κεντρικό θεωρητικό αλλά και πρακτικό πολιτικό άξονα στη μάχη, τόσο αυταρχικών, όσο και επαναστατικών θεωριών, ενάντια στον αστικό φιλελευθερισμό.⁹ Σε αυτή την κατεύθυνση θα εξεταστεί η σμιττιανή ανάγνωση της ορθολογικής θεμελίωσης της δικτατορίας στην μαρξική θεωρία και η σημασία της διάκρισης μεταξύ πραγματικού επιστημονικού σοσιαλισμού, του ριζοσπαστικού μαρξισμού, και του επιστημονισμού εκείνου που θεμελιώνεται στην υπόθεση της σύλληψης αναπόδραστον αναγκαιοτήτων και αξιώνει την απόλυτη ακρίβεια της μεθόδου του. Επιπλέον θα εξεταστεί η έννοια της δικτατορίας στη δυναμική της διαλεκτικής ιστορικής εξέλιξης, σύμφωνα με την επιχειρηματολογία που αναπτύσσει ο Schmitt στο έργο του *Η Κρίση της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας* με σκοπό να αποφύγει την άστοχη σύλληψη του ριζοσπαστικού μαρξισμού ως ριζοσπαστικό νετερμινισμό. Στην κατεύθυνση αυτή θα εξεταστεί η σημασία της κορύφωσης της διαλεκτικής διαδικασίας στην τελική σύγκρουση προλετάριων-αστών. Σύμφωνα με την σμιττιανή κριτική φαίνεται ότι πρόκειται για διαδικασία που επιβεβαιώνει την ταυτολογική θεμελίωση της ορθής γνώσης στη διαλεκτική

⁹ Η κριτική στο φιλελευθερισμό φαίνεται να διατρέχει το σύνολο της σμιττιανής εργογραφίας, η οποία μελετήθηκε για τους σκοπούς αυτής της εργασίας. Το ζήτημα της αυταρχικής και της επαναστατικής εναντίωσης στην φιλελεύθερη πολιτική, ωστόσο, και ιδιαίτερα αναφορικά προς την ιδέα της δικτατορίας, φαίνεται ότι συζητιέται με ιδιαίτερη έμφαση στα σμιττιανά κείμενα: *Πολιτική Θεολογία. Τέσσερα κεφάλαια γύρω από την διδασκαλία της κυριαρχίας* και *Η κρίση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας*.

ιστορική εξέλιξη ή διαφορετικά διατυπωμένο, η κριτική στιγμή της διαλεκτικής διαδικασίας φαίνεται ότι επιβεβαιώνεται με το τέλος της αστικής τάξης.

Στο δεύτερο μέρος του κεφαλαίου θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε την σμιττιανή κριτική στις ανορθολογικές θεμελιώσεις της δικτατορίας. Στην κατεύθυνση αυτή θα εξετάσουμε την κριτική που ασκεί ο Carl Schmitt, στο έργο του *Πολιτική Θεολογία*, στο γερμανικό ρομαντισμό ως αιτία της εξαφάνισης της ενεργούς πολιτικής δράσης χάριν μιας παθητικότητας που απομακρύνει από την *πραγματική* πολιτική. Η κριτική στον πολιτικό ρομαντισμό θα διασαφηνιστεί ακόμη περισσότερο κατά την εξέταση της αντεπαναστατικής φιλοσοφίας του κράτους. Στη θεώρηση αυτή εντάσσει τη σκέψη του ο ίδιος ο Schmitt, καθώς υποστηρίζει ότι είναι εγγύτερη στο ζητούμενο της *αποφασιστικής απόφασης* και της αποπομπής των ηθικών διαζεύξεων – οι οποίες εντοπίζονται τόσο στην θεώρηση του πολιτικού ρομαντισμού, όσο και σε εκείνη του πολιτικού φιλελευθερισμού – που απομακρύνουν από την πολιτική. Η σημασία της σχέσης αυταρχικών και αναρχικών αντιλήψεων περί κράτους θα εξεταστεί υπό την οπτική μιας θεμελιώδους διάκρισής τους, αναφορικά προς τις αξιωματικές θέσεις που υιοθετούν περί της ανθρώπινης φύσης, αλλά και υπό την οπτική μιας σημαντικής σύγκλισής τους, αναφορικά προς τις θέσεις που υιοθετούν περί της άμεσης χρήσης βίας και την αξία της επαναστατικής ορμής.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε τη συνολική εποπτεία της σμιττιανής θεωρίας περί της κοινωνικό-πολιτικής κρίσης που διέρχεται η μεσοπολεμική Γερμανία, εξετάζοντας τις κοινωνικό-πολιτικές αναλύσεις του Carl Schmitt σε μια σειρά άρθρων που συγκεντρώνονται στον τόμο με τίτλο *Θέσεις και Έννοιες στον αγώνα με τη Βαϊμάρη-Γενεύη-Βερσαλλίες 1923-1939*.¹⁰ Με σκοπό την συνολική αποτίμηση της κρίσης που διαγιγνώσκει ο Schmitt θα εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος φαίνεται να την αντιλαμβάνεται άμεσα συνδεδεμένη με μια ιδιαίτερη θεώρηση του κράτους ως ενότητα απόλυτης ειρήνευσης, η οποία αποκαλύπτει μια σειρά αποπολιτικοποιήσεων που λαμβάνουν χώρα στο πλουραλιστικό κράτος στερώντας του την αυτοτέλειά του και καθηλώνοντάς το σε υποθέσεις συμβιβασμών συμφερόντων μέσω ενός κοινωνικού συμβολαίου που κρίνει την ελεύθερη αντιθέσεων πολιτική ενότητα. Με σκοπό να διακριβώσουμε την σμιττιανή πρόταση αποκατάστασης της κοινωνικής συνοχής, θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τη σημασία που ο Schmitt αποδίδει στην πραγμάτωση της συνειδητής γνώσης της ιστορικής κατάστασης της Γερμανίας, στοχεύοντας στην κατανόηση της ανθρώπινης εξέλιξης ως μια πορεία προς την ουδετεροποίηση του κοινωνικού και την αποπολιτικοποίηση του πολιτικού και επομένως την

¹⁰ Τα εν λόγω άρθρα γράφτηκαν την περίοδο από το 1923 έως και το 1939 και δημοσιεύθηκαν το 1940 στον τόμο υπό τον τίτλο *Positionen und Begriffe im Kampf mit Weimar-Genf-Versailles 1923-1939*. Η συλλογή αυτών των άρθρων δεν έχει μεταφραστεί στα ελληνικά. Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται η γερμανική έκδοση του 1940 [Schmitt, C. (1940), *Positionen und Begriffe im Kampf mit Weimar-Genf-Versailles 1923-1939*, Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt].

αντίσταση σε εκείνο που ο ίδιος αντιλαμβάνεται ως επερχόμενη υποδούλωση του ζωτικού πνεύματος της χώρας στη δυτική γνώση και τεχνική. Στην κατεύθυνση αυτή θα εστιάσουμε στη μελέτη του άρθρου του Schmitt «Η Εποχή των Ουδετεροποιήσεων και των Αποπολιτικοποιήσεων». Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε την ιδιαίτερη σμιττιανή πρόταση αποκατάστασης της κοινωνικό-πολιτικής συνοχής μέσω της αποκατάστασης της διασπασμένης πολιτικής ενότητας στη μορφή του ολοκληρωτικού κράτους – και πιο συγκεκριμένα ενός *από δύναμη* ολοκληρωτικού κράτους – εστιάζοντας στο κείμενο μιας διάλεξης του Carl Schmitt τον Ιανουάριο του 1932 περί της «Υγιούς οικονομίας στο ισχυρό κράτος».¹¹ Τέλος θα επιχειρήσουμε τη συνολική αποτίμηση της σμιττιανής κριτικής για την πολιτική κρίση της μεσοπολεμικής Γερμανίας και την άρση της κοινωνικής συνοχής, εξετάζοντας την ιδέα της πολιτικής αξίας και πιο συγκεκριμένα τη σημασία της εγγενούς αρνητικότητας των αξιών στη σμιττιανή θεωρία. Επιπλέον θα εξετάσουμε τον ντεσιζιονιστικό χαρακτήρα της σμιττιανής θεωρίας, ο οποίος αντλεί τη θεμελίωσή του από τον μεταφυσικό πυρήνα της πολιτικής και θεμελιώνει έναν πολιτικό ιδεαλισμό που εμμένει μεν σε περιεχομενικές αρνήσεις της έννοιας του πολιτικού, συνοψίζει δε το ίδιο το πολιτικό ως μοναδικό, ύψιστο και πραγματικό περιεχόμενο.

¹¹ Η διάλεξη έλαβε χώρα στα πλαίσια μιας σειράς *Ανακοινώσεων για την διαφύλαξη των κοινών οικονομικών συμφερόντων στην Ρηνανία και την Βεσφαλία*. Οι Ανακοινώσεις δεν έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά. Εδώ χρησιμοποιείται η γερμανική έκδοση του 1932 [Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag» στο: *Mitteilungen des Vereins zur Wahrung der gemeinsamen wirtschaftlichen Interessen in Rheinland und Westfalen*, Düsseldorf, τετράδιο 21, σσ. 13-32].

I. Ιστορικό πλαίσιο

Ο 19^{ος} αιώνας, υπήρξε αιώνας σημαντικών κοινωνικό-πολιτικών ανακατατάξεων στην Ευρώπη, η οποία εμπλέκεται σε μια σειρά σημαντικών πολιτικών μεταρρυθμίσεων και επαναστάσεων. Το πνεύμα της Γαλλικής Επανάστασης στο τέλος του 18^{ου} αιώνα, εκφράστηκε μέσα από Διαφωτιστικά αιτήματα για πολιτική και θρησκευτική χειραφέτηση, συμπαρασύροντας την Ευρώπη στη μάχη ενάντια στις απόλυτες μοναρχίες κατά τον 19^ο αιώνα. Η σθεναρή αντίσταση του Παλαιού Καθεστώτος συνοψίζεται σε μια σειρά συγκρούσεων, που ακολούθησαν την Γαλλική Επανάσταση, μεταξύ της συντηρητικής μοναρχίας και του φιλελευθερισμού, και οδήγησαν στους Ναπολεόντειους Πολέμους αναδεικνύοντας τη Γαλλία σε σημαντική ευρωπαϊκή δύναμη μέχρι και την οριστική ήττα του Ναπολέοντα το 1815. Με το τέλος των Ναπολεόντειων Πολέμων, το αίτημα για συνένωση των γερμανικών κρατών, που είχε εκφραστεί ήδη από τις αρχές του αιώνα με την διάλυση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, αποτυπώνεται στη σύσταση της Γερμανικής Ομοσπονδίας, υπό την ηγεσία της Αυστρίας, η οποία προτάσσει την ιδέα του γερμανικού εθνικισμού ενάντια στον γαλλικό επεκτατισμό. Η ιδέα της συνένωσης των γερμανικών κρατών υπό τη μορφή ενός κράτους αποκρυσταλλώνεται στην έννοια του γερμανικού ρομαντισμού και οδηγεί στη συσπείρωση γύρω από δύο γενικές τάσεις: την ιδέα της ενιαίας Γερμανίας υπό την ηγεσία της Αυστρίας και εκείνη περί της ενιαίας Γερμανίας, με εξαίρεση την Αυστρία, υπό την ηγεσία της Πρωσίας. Πρόκειται για θέσεις που οδηγούνται σε ρήξη, η οποία καταλήγει στο ξέσπασμα του Αυστρο-Πρωσικού πολέμου το 1866. Τη λήξη του πολέμου με τη νίκη της Πρωσίας ακολουθεί ο σχηματισμός της Βόρειας Γερμανικής Ομοσπονδίας. Οι διαρρηγμένες σχέσεις Γαλλίας-Γερμανίας, οδηγούν σε πολεμικές προκλήσεις που δίνουν στον γερμανό καγκελάριο Bismarck την ευκαιρία να κλείσει τις ανοιχτές πολεμικές σχέσεις με την Γαλλία, μέσα από τον Γάλλο-Πρωσικό πόλεμο του 1870. Η λήξη του πολέμου έρχεται με τη νίκη του Βασιλείου της Πρωσίας ενάντια στη Δεύτερη Γαλλική Αυτοκρατορία. Αποτέλεσμα είναι η ενοποίηση της Γερμανίας, υπό τον βασιλιά Γουλιέλμο I, και η δημιουργία της Γερμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία από την ίδρυσή της το 1871 μέχρι και την κατάρρευσή της το 1918 κατάφερε να αντισταθεί αποτελεσματικά στην εξάπλωση των ιδεών του Διαφωτισμού.

Στο τέλος του 18^{ου} αιώνα, ο ορθός λόγος θεμελιώνεται ως εργαλείο σκέψης και δράσης, το οποίο κατευθύνει στην έξοδο από το Παλιό Καθεστώς. Το διαφωτιστικό πρόταγμα για την «έξοδο του ανθρώπου από την αυθυπαίτια ανωριμότητά του»,¹² ουσιαστικά, σηματοδοτεί αυτή τη μετάβαση στην εποχή της νεωτερικότητας και οι αλλαγές,

¹²Kant, I. (1784), *Απάντηση στο ερώτημα: Τι είναι Διαφωτισμός;*, σ. 1, στο http://www.soc.uoc.gr/political/anagnwsthrio/metafraseis/Kant_Aufklaerung.pdf.

που συνεπάγεται η «κατίσχυση του σύγχρονου πνεύματος»,¹³ φαίνεται ότι επηρεάζουν πληθώρα όψεων του κοινωνικού. Διαμορφώνεται σταδιακά στην Ευρώπη ένας νέος τρόπος ζωής, ο οποίος απηχείται στην εμφάνιση νέων πολιτικών συστημάτων και δικαϊκών ρυθμίσεων και στη διαμόρφωση μιας νέας οικονομίας. Ο διαφωτιστικός ορθολογισμός κατευθύνθηκε στο να εκμηδενίσει την «προκατάληψη, την άγνοια, τη δεισιδαιμονία και τη μισαλλοδοξία»¹⁴ μέσω της καθίδρυσης του ορθού λόγου, ως εργαλείο σκέψης για τη γνώση του φυσικού και κοινωνικού κόσμου. Προκύπτει, λοιπόν, από πληθώρα μελετών περί των αρχών και των αποτελεσμάτων του διαφωτισμού ότι, κατ' ουσία, συνιστά ένα σύστημα στενά αλληλοσυνδεόμενων ιδεών, οι οποίες διαμόρφωσαν το ιδιαίτερο πλαίσιο της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής ανάπτυξης της σύγχρονης Ευρώπης. Σύμφωνα με τον P. Hamilton,¹⁵ πρόκειται για μια σειρά εννοιών ευρύτερης αποδοχής από τους φιλοσόφους του διαφωτισμού, οι οποίες έθεσαν τα θεμέλια της κοινωνικής και πολιτικής χειραφέτησης του ανθρώπου του 18^{ου} αιώνα. Η έννοια του λόγου αναπτύχθηκε σε συμφωνία με τη διαδικασία της λογικής σκέψης, αρχικά, ως σύνολο ιδεών ανεξάρτητων από τον εμπειρισμό, ο οποίος εν συνεχεία αποτέλεσε σημείο επαλήθευσης της ιδιαίτερης ορθολογικής γνώσης του κόσμου, με αποτέλεσμα την επιστημονική ανάπτυξη ως μέσο για τη διερεύνηση της ανθρώπινης γνώσης. Η ιδέα της οικουμενικότητας θεμελίωσε τη σταθερότητα των αρχών της ορθολογικής σκέψης και κατέστησε δυνατή τη διαμόρφωση γενικών νόμων του σύμπαντος, οι οποίοι κυβερνούν την ανθρώπινη κοινωνική πρόοδο. Η τελεολογία της ανθρώπινης ανάπτυξης¹⁶ γίνεται εξωτερική και η θρησκευτική εξουσία, η οποία θεμελίωνε την πολιτική εξουσία, και μέσω ηθικών αγκυλώσεων εξαφάνιζε την έννοια της αντίστασης, υποτάσσεται σε ένα συνεπή ατομικισμό, ο οποίος προάγει την ελευθερία του ατόμου από τους παραδοσιακούς περιορισμούς της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής του 18^{ου} αιώνα και συνεπάγεται την εκκοσμίκευση της ιδιαίτερης ηθικής της ανθρώπινης φύσης.

Η ιδεολογία του 1789, σύμφωνα με τον ίδιο, εισήγαγε την ιδέα της φιλελεύθερης και ριζοσπαστικής – δημοκρατικής πολιτικής, και εκφράστηκε ως «μανιφέστο κατά της

¹³ Κιτρομηλίδης, Π. (1999), *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Αθήνα: ΜΙΕΤ.

¹⁴ Hamilton, P. «Ο διαφωτισμός και η γέννηση της κοινωνικής επιστήμης», στο Hall, S., Gieben, B. (2003), *Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας. Οικονομία, κοινωνία, πολιτική, πολιτισμός*, μτφρ.: Τσακίρης, Θ. και Τσακίρης, Β., Αθήνα: Σαββάλας (2^η έκδ.), σ. 45.

¹⁵ Hamilton, P. «Ο διαφωτισμός και η γέννηση της κοινωνικής επιστήμης», στο Hall, S., Gieben, B. (2003), *Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας...ό.π.*, σσ. 46-47.

¹⁶ Χρήσιμο είναι να σημειωθεί, σε αυτό το σημείο, ότι ως τελεολογία αντιλαμβανόμαστε την εξήγηση διαδικασιών και φαινομένων του κοινωνικού κόσμου συναρτήσει του σκοπού τους. Ο σκοπός αυτός, άλλοτε εμφανίζεται ως εξωγενής και παραπέμπει στην ιδέα ενός σχεδιαστή της ανθρώπινης εξέλιξης, ο οποίος, ωστόσο, τίθεται εκτός αυτής της διαδικασίας – στην πλέον διαδεδομένη σύλληψή του πρόκειται για τον Θεό, ο οποίος φαίνεται να ρυθμίζει την ανθρώπινη εξέλιξη – και άλλοτε εμφανίζεται ως εγγενής και παραπέμπει στην σκόπιμη εξήγηση των γεγονότων εντός του πραγματικού κοινωνικού κόσμου, όπου εμφανίζονται ενεργά και χειραφετημένα υποκείμενα που καθορίζουν τα ίδια την ανθρώπινη εξέλιξη.

ιεραρχικής κοινωνίας των προνομίων των ευγενών». ¹⁷ Υπήρξε σημείο θεμελίωσης των διαφωτιστικών προταγμάτων για μια άλλου τύπου ανθρώπινη γνώση του φυσικού και κοινωνικού κόσμου, μέσω της προσφοράς «των νομικών κωδίκων, του πρότυπου της επιστημονικής και της τεχνικής οργάνωσης»¹⁸ και μέσω της προσπάθειας για την «αιφνίδια ανατροπή των θεσμών»,¹⁹ έθεσε τις βάσεις «της έννοια του εθνικισμού»²⁰ και διαμόρφωσε την πολιτική και την ιδεολογία του 19^{ου} αιώνα. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Hobsbawm, δεν υπήρξε «μανιφέστο υπέρ της δημοκρατικής κοινωνίας ή υπέρ της κοινωνικοπολιτικής ισότητας»²¹ και απέτυχε να λάβει υπ' όψιν «τη βαθιά οικονομική και κοινωνική κρίση, στην οποία έθεσε τις πολιτικές της αξιώσεις».²²

Ο Karl Polanyi υποστηρίζει στο έργο του *Ο Μεγάλος Μετασχηματισμός*,²³ ότι το καθιδρυμένο σύστημα της ισορροπίας δυνάμεων του 19^{ου} αιώνα, κατέρρευσε κατά την είσοδο στον 20^ο αιώνα, λόγω ενός σημαντικού μετασχηματισμού που συντελέστηκε σε επίπεδο κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης. Στη θεωρία του, η μετάβαση στον 20^ο αιώνα εμπίπτει στο ευρύτερο πλαίσιο της διέλευσης από δύο θεμελιώδη στάδια της ανθρώπινης ιστορίας, τα οποία ο ίδιος ονομάζει Πρώιμη και Δεύτερη Περίοδο αντίστοιχα. Κατά την Πρώιμη Περίοδο, υποστηρίζει, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με τη σταθερή άνοδο των μεσαιών στρωμάτων, η επαναστατική δύναμη των οποίων διαπιστώνεται ως ισχυρός παράγοντας αποσταθεροποίησης. Στο πλαίσιο της συστηματικής διατήρησης ενός συστήματος ισορροπίας δυνάμεων, το οποίο κατά τον 19^ο αιώνα οδηγεί στην ταύτιση οικονομικής και ειρηνικής ανάπτυξης, η άνοδος των μεσαιών στρωμάτων συνιστά σημείο ρήξης με την καθιδρυμένη τάξη του 19^{ου} αιώνα και εμφανίζεται ως θεμελιώδης συνθήκη αστάθειας για την κοινωνική και οικονομική ειρηνική ανάπτυξη. Κατά την Δεύτερη Περίοδο, επισημαίνει, γινόμαστε μάρτυρες της επικράτησης μιας νέας οικονομίας, με εθνικό αλλά και διεθνή χαρακτήρα, η οποία έρχεται να δώσει τέλος στην ασυνέχεια της Πρώιμης Περιόδου με προϋπόθεση μια κατάσταση διαρκούς ειρήνευσης. Δεδομένης αυτής της συνθήκης, η καπιταλιστική ανάπτυξη

¹⁷ Hobsbawm, E.J. (1992), *Η εποχή των επαναστάσεων. 1789–1848*, μτφρ.: Οικονομοπούλου, Μ., Αθήνα: ΜΙΕΤ (2^η εκδ.), σ. 91.

¹⁸ Hobsbawm, E.J. (1992), *Η εποχή...ό.π.*, σ. 84.

¹⁹ «Ήταν η πτώση, ο θρυμματισμός όλης της θεσμισμένης πραγματικότητας, κοινωνικής, θρησκευτικής, πολιτικής, οικονομικής[...]ο θρυμματισμός των υπαρχουσών ιδεών και των τρεχουσών εννοιών που αφορούσαν όλες τις εκδηλώσεις και τις πολυσύνθετες σχέσεις του συνόλου των ανθρώπων. Ήταν, επίσης η εκκόλαψη των νέων αντιλήψεων για τις σχέσεις μεταξύ των πολιτών, των καινούργιων ιδεών που διαδόθηκαν διαμέσου της Ευρώπης, αναστατώνοντας τον πολιτισμένο κόσμο και κληροδοτώντας στο επόμενο αιώνα το δικό τους σύνθημα, τα δικά τους προβλήματα, την επιστήμη τους και τη δική τους οικονομική και ηθική ανάπτυξη» στο Κροπότκιν, Π. (1996), *Η Μεγάλη Επανάσταση*, μτφρ.: Μπέλλητα, Σ., επιμ.: Καρύττας, Γ., Αθήνα: Άρδην, σσ. 5-6.

²⁰ Hobsbawm, E.J. (1992), *Η εποχή...ό.π.*, σ. 84.

²¹ Hobsbawm, E.J. (1992), *Η εποχή...ό.π.*, σ. 91.

²² Hobsbawm, E.J. (1992), *Η εποχή...ό.π.*, σ. 91.

²³ Polanyi, K. (2001), *Ο Μεγάλος Μετασχηματισμός*, μτφρ.: Γαγανάκης, Κ., επιμ.: Τομανάς, Β., Αθήνα: Νησίδες.

υπήρξε αποτέλεσμα της επιτυχούς εμπορικής και οικονομικής ανάπτυξης, η οποία ωστόσο σηματοδότησε την απαρχή μιας σειράς εγκλημάτων λόγω του επεκτατικού της χαρακτήρα, ο οποίος αποτυπώθηκε ιδιαίτερα γλαφυρά στην αποικιακή λογική της. Αποτέλεσμα των οικονομικών αναδιαρθρώσεων στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, υπήρξε η θεμελιώδης αντίφαση μεταξύ της ειρηνικής προϋπόθεσης της οικονομικής ανάπτυξης και του πολεμικού καπιταλιστικού επεκτατισμού. Με το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, σύμφωνα με τον Polanyi, η Ευρώπη εμπλέκεται σε μια προσπάθεια διαχείρισης της θεμελιώδους αυτής αντίφασης, εγείροντας αιτήματα για την προστασία του νομίματος, ως κεντρικό άξονα για την εθνική οικονομική ανάπτυξη. Συνέπεια αυτού, σύμφωνα με τον ίδιο, υπήρξε η ίδρυση αυταρχικών οικονομιών που αποκρυσταλλώθηκαν μέσω ενός πλέγματος περιοριστικών μέτρων.

Σε επίπεδο κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, το ξέσπασμα της Γαλλικής Επανάστασης και η αρχή της ρήξης με το Παλιό Καθεστώς συνοδεύτηκαν από ισχυρές αντιστάσεις εκ μέρους της συντηρητικής μοναρχίας, η οποία στράφηκε στην καταπολέμηση των δημοκρατικών αξιώσεων. Το αίτημα για Παλινόρθωση, επεκτάθηκε στην Ευρώπη και αποτυπώθηκε σε συστηματικές προσπάθειες για νομιμοποίηση των μοναρχικών καθεστώτων. Η Άνοιξη των Εθνών το 1848 σημαδεύει τις ισχυρές και ακατάπαυστες ευρωπαϊκές αξιώσεις για κοινωνικό-πολιτική αλλαγή. Αποτέλεσμα των επαναστάσεων αυτών υπήρξε η μερική κατάρρευση των μοναρχικών αξιώσεων για απόλυτη εξουσία και η αναζήτηση, από μέρους των παλιών μοναρχιών, της θεμελιώσής τους σε δημοκρατικές αρχές μεταβαίνοντας έτσι από το πολιτικό παράδειγμα της ελέω Θεού μοναρχίας στην μορφή των συνταγματικών μοναρχιών. Ο Wolin παρατηρεί πως αυτή η εξέλιξη υπήρξε σύμφυτη της διαφωτιστικής λογικής, η οποία υποστήριζε την δυνατότητα για μια «προοδευτική αναδιάρθρωση»²⁴ της μοναρχίας. Το τέλος της απόλυτης μοναρχίας στον ευρωπαϊκό 19^ο αιώνα, συνοδεύτηκε από την ισχυρή δικαίωση της διαμεσολάβησης της πολιτικής από το δίκαιο στην προσπάθεια εξορθολογικοποίησης και αποπροσωποποίησής της, με συνέπεια την εμφάνιση του αστικού κράτους δικαίου. Πίσω από τις σύγχρονες θεωρίες αναφορικά προς τη σχέση πολιτικής και δικαίου, οι οποίες απηχούσαν τα μεταπολεμικά ευρωπαϊκά συντάγματα, εντοπίζεται ο θεμελιώδης στόχος, ο οποίος συνοψίζει την πολιτική συνέχεια από τον 19^ο αιώνα στον 20^ο αιώνα, να υποταχθεί η πολιτική δίκαιο και να εξορθολογιστεί η εξουσία.²⁵ Είναι σημαντικό, ωστόσο, να δούμε ότι η εγκαθίδρυση της νεωτερικότητας δεν υπήρξε ανεξάρτητη ορισμένων σημαντικών αρνητικών συνεκδοχών της τόσο σε κοινωνικό επίπεδο, με τη διαπίστωση ενός ισχυρού κλονισμού των παραδοσιακών αξιών, όσο και σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο,

²⁴ Wolin, R. (2007), *Η γοητεία του ανορθολογισμού. Το ειδύλλιο της διανοήσης με τον φασισμό. Από τον Νίτσε στον μεταμοντερνισμό*, μτφρ.: Φιλίππακοπούλου, Μ., επιμ.: Τουλάτου, Δ., Αθήνα: Πόλις, σσ. 27-28.

²⁵ Wolin, R. (2007), «Εισαγωγή» στο *Η Γοητεία του Ανορθολογισμού...ό.π.*, σσ. 27-62.

με την εμφάνιση των φαινομένων του ολοκληρωτισμού και των παγκόσμιων οικονομικών κρίσεων.²⁶ Ως απάντηση στα φαινόμενα αυτά, εμφανίστηκαν μια σειρά σημαντικών κοινωνικό-πολιτικών διολισθήσεων, στις οποίες θεμελιώθηκε ο ολοκληρωτισμός ως καθοριστική πολιτική εμπειρία του 20^{ου} αιώνα.²⁷ Σύμφωνα με τον Karl Dietrich Bracher, πρόκειται για ένα πολιτικό παράδειγμα που στηρίχθηκε στη συστηματική άρνηση του διαφωτιστικού ορθού λόγου, της δημοκρατίας και του σοσιαλισμού, και μια προσπάθεια που συνοψίζει ιδιαίτερα γλαφυρά ο Goebbels στη διατύπωση του: «Το έτος 1789 στο εξής διαγράφεται από την ιστορία».²⁸

Η οικονομική οργάνωση των ευρωπαϊκών χωρών καλείται να αναδιαρθρωθεί με τη στήριξη των τεχνολογικών επιτευγμάτων της Βιομηχανικής Επανάστασης και να ακολουθήσει το παράδειγμα της καπιταλιστικής οικονομίας, ενώ η πολιτική τους οργάνωση καλείται να παραδειγματιστεί από την Γαλλική Επανάσταση και να χαράξει το δρόμο προς τη δημοκρατική διεύθετηση. Φτάνοντας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, τα τεχνολογικά επιτεύγματα των δύο βιομηχανικών επαναστάσεων έχουν εν πολλοίς εισβάλλει στις παραγωγικές διαδικασίες των ευρωπαϊκών χωρών και οι οικονομικές διευθετήσεις συνηγορούν υπέρ μιας καπιταλιστικής οικονομικής οργάνωσης και της ανάπτυξης μιας οικονομίας της αγοράς, ενώ εξίσου σημαντικά βήματα έχουν πραγματοποιηθεί και στο πεδίο της πολιτικής με την παρουσία μιας αστικού τύπου πολιτικής οργάνωσης. Ιδιαίτερα σημαντικό κρίνεται ότι σε κάθε περίπτωση, είτε προ της μετάβασης στην εποχή της νεωτερικότητας, είτε στην συνέχεια, παρατηρείται μια κατ' αντιστοιχία ανάπτυξη της σφαίρας της οικονομίας και της σφαίρας της πολιτικής. Ενδιαφέρον παράδειγμα απόκλισης από αυτήν την κανονικότητα ανάπτυξης, αποτέλεσε η Γερμανία, η περίπτωση της οποίας παρουσιάζει μια ιδιαίτερα προβληματική αναντιστοιχία του οικονομικού και πολιτικού της εκσυγχρονισμού.

Σύμφωνα με τον Auernheimer, η Γερμανία υπήρξε παράδειγμα ιδιαίτερης μετάβασης από την φεουδαρχική τάξη πραγμάτων στην δημοκρατική οργάνωση, κατά το ότι ουσιαστικά μετέβη στην κατάσταση του εξ' ολοκλήρου εκδημοκρατισμού της, χωρίς πρωτίστως να γνωρίσει μια αστική επανάσταση.²⁹ Η εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης μετά το τέλος του πολέμου συλλαμβάνεται ως εξαιρετικά σημαντική εξέλιξη. Ωστόσο, στο βαθμό που οι συνταγματικές διεκδικήσεις και τα αιτήματα εκδημοκρατισμού δεν προωθήθηκαν από την άνοδο της μεσαίας τάξης, το γεγονός ότι δεν προήλθε από εσωτερικές αναδιαρθρώσεις σε

²⁶ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*, σ. 15.

²⁷ Σχετικά βλ. Wolin, R. (2007), *Η γοητεία του ανορθολογισμού...ό.π.*, σσ. 27-62· Adorno, T.W. (2006), *Αρνητική διαλεκτική*, μτφρ.-σημ.: Αναγνώστου, Λ., Αθήνα: Αλεξάνδρεια, Χορκχάμερ, Μ. (1987), *Η έκλειψη του λόγου*, μτφρ.: Μίνωγλου, Θ., Αθήνα: Κριτική.

²⁸ Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*, σ. 23.

²⁹ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*, σ. 16.

κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, της απέδωσε χαρακτήρα εξωτερικό και επιτακτικό.³⁰ Ο Auernheimer, σχολιάζει τον Wolfgang Mommsen, που αποδίδει την ιδιαιτερότητα της περίπτωσης της Γερμανίας σε μεταρρυθμίσεις που «πραγματοποιήθηκαν ως τεχνοκρατικές διαδικασίες χωρίς να αλλάξει η πολιτική βάση και χωρίς ουσιαστική συμμετοχή των άμεσα ενδιαφερομένων».³¹ Στην αντίθετη κατεύθυνση, σύμφωνα με τον Geoff Eley, είναι σημαντικό να απεμπλακούμε από την οπτική της αποτυχημένης αστικής επανάστασης και της «γραμμικής ασυνέχειας από τον αυταρχισμό του Bismarck στον εθνικοσοσιαλισμό».³² Ο «μη ενιαίος χαρακτήρας της ιστορικής διαδικασίας», είναι επαρκής συνθήκη δικαιολόγησης αυτής της εξέλιξης που δεν αντικαθιστά, σύμφωνα με τον Eley, την αναγκαία προσπάθεια για μια προσεκτική αποτίμηση των ζητημάτων επικράτησης των αστικών ιδεών, της ανάπτυξης του καπιταλισμού και εν τέλει της διαμόρφωσης ενός εθνικού κράτους δικαίου.³³

Τοποθετώντας την παραπάνω αντίθεση στο πλαίσιο μιας ευρύτερης συζήτησης σχετικά με την εμφάνιση του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού, στρέφουμε την προσοχή μας προς την ανάλυση του Karl Dietrich Bracher,³⁴ ο οποίος διακρίνει μεταξύ δύο ευρύτερα αντιθετικών παραδειγμάτων σκέψης. Στην μια περίπτωση φαίνεται πως βρισκόμαστε ενώπιον ενός ιστορικού αποτελέσματος, ενώ στην άλλη περίπτωση ενώπιον ενός φαινομένου εγγενούς της εποχής του. Στην πρώτη περίπτωση, υποστηρίζει ο Bracher, οι ρίζες του εθνικοσοσιαλισμού αναζητούνται στην εποχή της μεταρρύθμισης με σκοπό να αποδειχθεί μια μακρά παράδοση εθνικισμού, ιμπεριαλισμού και αυταρχισμού στην γερμανική αυτοκρατορία, ώστε η δημοκρατία της Βαϊμάρης φαίνεται να είναι μόνο η αφορμή για να διαπιστωθεί η εθνικοσοσιαλιστική άρνησή της ως αποτέλεσμα μιας βαθειά ριζωμένης ιδέας. Στον αντίποδα αυτής της προσέγγισης, παρατηρεί ο ίδιος, εμφανίζεται η θεωρία περί του σύγχρονου ολοκληρωτισμού, που συλλαμβάνει τον εθνικοσοσιαλισμό ως φαινόμενο σύμφυτο του δεδομένου κοινωνικού και πολιτικού κλίματος στην Ευρώπη. Προκειμένου να εκτιμήσουμε τις παραπάνω θέσεις, στο μέτρο που τους αναλογεί, είναι σημαντικό να δούμε πως και οι δύο έχουν σημαντική εξηγητική σημασία για τη συνθηκολόγηση της Γερμανίας ενώπιον της εθνικοσοσιαλιστικής επέκτασης. Ωστόσο, παράλληλα είναι σημαντικό να κατανοήσουμε πως σε κάθε μια από αυτές ενέχονται κίνδυνοι που ξεπερνούν τα ζητήματα ερμηνείας της

³⁰ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*

³¹ Wolfgang J. Mommsen, «Das deutsche Kaiserreich als System umgangener Entscheidungen», στον ίδιο: *Der autoritäre Nationalstaat. Verfassung, Gesellschaft und Kultur des deutschen Kaiserreiches*, Φραγκφούρτη 1990, σύμφωνα με Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*, σ. 17.

³² Geoff Eley, *Wilhelminismus, Nationalismus, Faschismus. Zur historischen Kontinuität in Deutschland*. Münster 1991, σ. 23 κ.ε., σύμφωνα με Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*, σ. 16.

³³ Geoff Eley, *Wilhelminismus, Nationalismus, Faschismus. Zur historischen Kontinuität in Deutschland*. Münster 1991, σ. 23 κ.ε., σύμφωνα με Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*, σ. 16.

³⁴ Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*

περίπτωσης της Γερμανίας και εκτείνονται σε ό,τι αφορά ζητήματα της ιδεολογικής και ιστορικής θεμελίωσης του εθνικοσοσιαλισμού εν γένει. Εν όψει μιας θεμελιώδους αντίθεσης λοιπόν, ο Bracher διαπιστώνει μια ουσιαστική ομοιότητα των δύο προσεγγίσεων, που οφείλεται στην παραδειγματική μονομέρεια που θεμελιώνουν. Ο ίδιος σημειώνει πως πληθώρα μελετών επιχείρησε να καλύψει το μεταξύ τους κενό, αναφέροντας ως παράδειγμα μιας τέτοιας απόπειρας τον Jacques Droz, ο οποίος συνοψίζει την υπόθεση του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού σε τρία σημεία ισορροπίας ανάμεσα στην αποκλειστική ιστορική γερμανική ευθύνη και την καθαρά σύγχρονη ευρωπαϊκή «μοίρα». Πρόκειται για ό,τι αφορά τα Λουθηρανικά κηρύγματα, τα οποία στάθηκαν εμπόδιο στην πρόοδο και διέδωσαν αισθήματα υποταγής χωρίς ωστόσο να επιτύχουν μια ολοκληρωτική εξάφaniση της «γενναίας πολιτικής πράξης»,³⁵ την πρωσική μιλιταριστική παράδοση, η οποία παρ' ό,τι εγγυήθηκε για την Γερμανία εξαιρετική έμφαση στην ιδέα του πολέμου την οδήγησε με ζήλο μόνο σε μάχες εντός των υπουργικών συμβουλίων, και τέλος την παγγερμανική ιδέα ως αποτέλεσμα της προόδου που σημειώθηκε κατά την βιομηχανική επανάσταση, η οποία συσχετίζεται σε υψηλό βαθμό με την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία χωρίς όμως να έχει διαπιστωθεί στην πραγματικότητα ότι άσκησε καταλυτική επιρροή στην ανάπτυξη της ίδιας της εθνικοσοσιαλιστικής ιδέας.³⁶ Στον αντίποδα και των δύο κατευθύνσεων, ο Bracher τοποθετεί την κοινωνικό-οικονομική σκέψη, που στην πιο ριζοσπαστική της μορφή αποτυπώνεται με όρους μαρξιστικής ανάλυσης, ενώ στην πιο ήπια μορφή της εκφράζεται από τον Georg Lukács, με όρους ορθολογιστικών και ανορθολογιστικών θεωριών, και τον Franz Neumann, ο οποίος τοποθετεί τον εθνικοσοσιαλισμό στο πλαίσιο μια ακραίας κρίσης του καπιταλισμού και τον συλλαμβάνει ως «μαζικό κίνημα της μεσαίας τάξης που στράφηκε ενάντια στο μαζικό εργατικό κίνημα».³⁷

Στο πλαίσιο των διαρκών συγκρούσεων με το φεουδαρχικό παρελθόν είναι σημαντικό να εξετάσουμε την ιστορική πορεία που ακολούθησε η Γερμανία, ώστε να δούμε τον τρόπο με τον οποίο έλαβαν χώρα οι θεμελιώδεις αλλαγές που συνόδευσαν το πέρασμα στην σύγχρονη ιστορική πραγματικότητα και τον τρόπο με τον οποίο βρήκε τη θεμελίωσή του ο γερμανικός εθνικοσοσιαλισμός.

³⁵ Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*, σ. 18.

³⁶ Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*, σσ. 18-19.

³⁷ Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*, σ. 20.

1. Ειδικό ιστορικό πλαίσιο: Η ιδιαιτερότητα της γερμανικής ιστορικής ανάπτυξης

Προκειμένου να προσεγγίσει τις ιδιαίτερες συνθήκες εντός των οποίων συγκροτήθηκε ο εθνικοσοσιαλισμός, ο Bracher υποστηρίζει πως χρειάζεται να διαιρέσουμε την ιστορική πορεία της Γερμανίας σε τέσσερα στάδια. Πρώτον, στην ιδιαίτερη στάση των γερμανικών κρατών απέναντι στις αρχές και τις συνέπειες της Γαλλικής Επανάστασης, δεύτερον, στην περίοδο της συντηρητικής πολιτικής του Bismarck και το αίτημα για μια επανάσταση εκ των άνω, τρίτον, στην περίοδο της Αυτοκρατορίας, κατά την διάρκεια της οποίας η επιθυμία να καταστεί παγκόσμια δύναμη οδήγησε στην συσσώρευση μιας σειράς κυβερνητικών προβλημάτων που κορυφώθηκαν με το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, και τέλος την περίοδο που ακολούθησε το τέλος του πολέμου με τη συνθήκη των Βερσαλλιών και την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης.³⁸

1.1. Διανοητική συγκρότηση της Γερμανίας: Η διαπραγμάτευση των αρχών και των αποτελεσμάτων της Γαλλικής Επανάστασης

Ακολουθώντας το διαχωρισμό των τεσσάρων περιόδων του Bracher και επιχειρώντας πρωτίστως να διαπιστώσουμε τους όρους της ιδιαίτερης γερμανικής πρόσληψης της Γαλλικής Επανάστασης, είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε ότι η αναγνώριση μιας ορισμένης αποκλειστικότητας στην ιδιαιτερότητα της γερμανικής πρόσληψης διακινδυνεύει την ορθή κατανόηση τόσο της ίδιας της περίπτωσης της γερμανικής αντίστασης στα διαφωτιστικά προτάγματα όσο και την γενική αντίθεση που γνώρισαν στον ευρωπαϊκό χώρο. Για τον λόγο αυτό, και μάλιστα με τον τρόπο που το εννοεί τόσο ο ίδιος ο Bracher όσο και μια σειρά άλλων θεωρητικών,³⁹ οφείλουμε να εντάξουμε την ιδιαιτερότητα των ιδεών του γερμανικού ρομαντισμού στο ευρύτερο πλαίσιο των αντι-διαφωτιστικών διεκδικήσεων της Ευρώπης του 19^{ου} αιώνα.

³⁸ Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*, σ. 31.

³⁹ Σχετικά με την επιδραστική θέση των διαφωτιστικών θεωριών εν γένει βλ. Hall, S., Gieben, B. (2003), *Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας...ό.π.* για την ιδιαιτερότητα του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού αναφορικά προς την γερμανική αντίδραση στις ιδιαίτερες κοινωνικό-πολιτικές αξιώσεις του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα βλ. Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*· Kolb, E. (2005), *The Weimar Republic*, μτφρ.: Falla, P.S. και Park, R.J., London: Routledge (2^η έκδ.)· για μια ιδιαίτερη ανάπτυξη της σχέσης του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού και των αντι-διαφωτιστικών θεωριών, και το πρόβλημα της νεωτερικότητας στην συντηρητική σκέψη βλ. Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός μοντερνισμός...ό.π.*· Wolin, R. (2007), *Η γοητεία του ανορθολογισμού...ό.π.*

Οι διαφωτιστικές διεκδικήσεις και οι δημοκρατικές αξιώσεις που εγείρει η Γαλλική Επανάσταση, επικυρώνουν τον ορθό λόγο ως όπλο ενάντια στον δογματικό και εξουσιαστικό λόγο. Η πνευματική χειραφέτηση του ανθρώπου και η κατάργηση της δειλίας του να χρησιμοποιεί τη διάνοιά του ελλείψει εξωτερικής καθοδήγησης, σύμφωνα με τον Kant, συνιστά το δύσκολο έργο του διαφωτισμού που ωστόσο συναντά τις αγκυλώσεις των «κενών θεσπισμάτων», οι οποίες στερούν τον άνθρωπο από την αναγκαία προϋπόθεση της ελευθερίας για «δημόσια χρήση» του Λόγου επί παντός θέματος και την συνακόλουθη ανάδυση της αυτεξούσιας διάνοιας, την οποία ο χρόνια καθηλωμένος στην αναποφασιστικότητα άνθρωπος φαίνεται να αρνείται για χάρη της σιγουριάς της πνευματικής καθοδήγησης αναπαράγοντας έτσι τη λογική που γεννά τα δεσμά του. Στην καντιανή σκέψη, η άρνηση αυτή απαιτεί όχι τόσο ένα επαναστατικό ξέσπασμα εναντίον εξουσιαστικών και δεσποτικών δομών όσο μια μεταρρύθμιση του τρόπου σκέψης, ώστε να καμφθούν τα «δεσμά του μεγάλου, ασυλλόγιστου πλήθους»⁴⁰. Η πορεία προς το Διαφωτισμό, σύμφωνα με τον Kant, είναι μια πορεία αργή, ωστόσο αναπόφευκτη, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μια διαδικασία δυναμική, χωρίς πάγια και σταθερή μορφή, γεγονός που συνεπάγεται ότι με αυτούς τους όρους μόνο μπορεί να προσδιοριστεί και η εποχή της. Όχι δηλαδή ως μια εποχή διαφωτισμένη, αλλά μια εποχή του Διαφωτισμού.

Ο αγώνας για την ανατροπή του απολυταρχισμού, ωστόσο, συνοδεύτηκε από την διαμόρφωση μιας αντι-διαφωτιστικής κριτικής, η οποία αποτύπωσε την έντονη απαξίωση του ορθολογισμού ως τον εξαναγκασμό του ανθρώπου από τον διαφωτιστικό λόγο. Ο Richard Wolin, σε μια κριτική προσέγγιση των μεταμοντέρνων θεωριών, κάνει λόγο για το αντι-διαφωτιστικό πνεύμα παραπέμποντας σε μια ιδιαίτερη πρόσληψη της νιτσεϊκής σκέψης, όπου η αλήθεια εμφανίζεται ως «ένα είδος πλάνης δίχως το οποίο ένα ορισμένο είδος ζωής δεν θα μπορούσε να υπάρξει».⁴¹ Στην ίδια κατεύθυνση, ο Peter Dews σχολιάζοντας τις αξιώσεις αυτού του τύπου, όπως εγείρονται συγκεκριμένα από τις μεταμοντέρνες θεωρίες, υποστηρίζει πως για το αντι-διαφωτιστικό πνεύμα «οι ίδιες οι έννοιες της «αλήθειας», της «αντικειμενικότητας», της «συναίνεσης» θεωρούνται ότι έχουν μια στιγμή καταναγκασμού, μιας και συνεπάγονται την επιβολή της ενοποίησης της πολλαπλότητας».⁴² Ωστόσο, σύμφωνα με τον ίδιο, η διαμάχη ανάμεσα στη διαφωτιστική νεωτερικότητα και την «αγωνιστική» μετανεωτερικότητα συνιστά μια πλασματική διένεξη, καθώς οικουμενικότητα και εξατομίκευση αποτελούν τις δύο πλευρές του ίδιου νομίσματος. Παραπέμποντας στον Habermas επί της σχετικής φιλονικίας, υποστηρίζει ότι «δεν είναι η οικουμενικότητα των

⁴⁰ Kant, I. (1784), *Απάντηση στο ερώτημα...ό.π.*, σ. 2.

⁴¹ Nietzsche, F. (2001), *Η Θέληση για δύναμη*, μτφρ.: Σαρίκας, Ζ., Σκόπελος: Νησίδες, σ. 242 σύμφωνα με Wolin, R. (2007), *Η Γοητεία του Ανορθολογισμού...ό.π.*, σ. 73.

⁴² Dews, P. «Introduction» στο *Habermas: Autonomy and Solidarity*, London, Verso, σσ. 22-27, σύμφωνα με Hall, S., Held, D., McGrew, A. (2003), *Η Νεωτερικότητα Σήμερα. Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτική, Πολιτισμός*, μτφρ. Τσακίρης, Θ. και Τσακίρης, Β., Αθήνα: Σαββάλας (2^η έκδ.), σ. 529.

φιλοσοφικών αξιώσεων που πρέπει να εγκαταλειφθεί αλλά, αντίθετα, η αξιώσή τους περί αλήθειας» και συνεχίζει, «ο μεταδομισμός οδηγείται σε εγκατάλειψη των συστηματικών γνωστικών αξιώσεων και συχνά σε μια οιονεί αισθητική άρση των αξιώσεων αλήθειας».⁴³ Ο Dews κατανοεί ως κεντρικό χαρακτηριστικό της αντι-διαφωτιστικής κριτικής, ένα συνεπή σχετικιστικό λόγο, στον οποίο αναγνωρίζει ως ύστατες πολιτικές συνέπειες τον πολιτικό συμβιβασμό και συντηρητισμό.⁴⁴

Η αντι-διαφωτιστική κριτική από την άλλη πλευρά, συλλαμβάνει τον διαφωτιστικό ορθολογισμό ως μια συστηματική υπεράσπιση του δυτικού πολιτισμού, στην οποία ο Z.Bauman διαβλέπει πως «η ‘ασυγκράτητη προέλαση του Λόγου’ είναι μόνο ένα μέτωπο του

⁴³ Hall, S., Held, D., McGrew, A. (2003), *Η Νεωτερικότητα Σήμερα...ό.π.*, σ. 532. Οι κεντρικές διαφωτιστικές αρχές της ισότητας, της αλήθειας και της ελευθερίας, καθίστανται προβληματικές για την μετανεωτερική σκέψη όχι τόσο την στιγμή που επενδύονται με τις αξιώσεις της οικουμενικότητας και της καθολικότητας, αλλά κυρίως λόγω της ποιότητάς τους ως κατηγορηματικά ορθές, γεγονός το οποίο συνεπάγεται την μη-ανακλητότητά τους σε κάθε περίπτωση. Η κατανόηση του Habermas από τον Dews εδώ, υπονοεί πως η διαφωτιστική καθολικότητα της αλήθειας προβληματικοποιείται μόνο στον βαθμό που είναι απόλυτη, μη-σχετικοποιήσιμη ή διαφορετικά στον βαθμό που λόγος γίνεται για μια εν γένει και όχι για μια εξατομικευμένη οικουμενικότητα. Ανάλογη προβληματική αναπτύσσεται από τον Durkheim στο άρθρο του *Περί του Ορισμού των Θρησκευτικών Φαινομένων*. Στην κριτική που δέχεται περί απόλυτης εξαφάνισης της ατομικότητας μέσα στις επιταγές της συλλογικότητας, απαντά εξηγώντας πως πρόκειται για σύγχυση της ανθρώπινης προθετικότητας ως υπερκείμενης των συλλογικών παραστάσεων. Κάθε μορφή συλλογικής παράστασης υποστηρίζει πως επιδέχεται έναν ορισμένο βαθμό εξατομικεύσης, ώστε να είναι σαφές πως δεν γινόμαστε μάρτυρες μιας πλήρους απαλοιφής κάθε είδους ατομικής παρέμβασης. Γύρω από το δίπολο της εσωτερικεύσης και της εξωτερικεύσης της κανονιστικότητας που επιβάλλει η συλλογικότητα, υπογραμμίζει πως κατά την εξωτερικεύση της εσωτερικότητας, η εκδήλωση του φαινομένου λαμβάνει μια περισσότερο ατομικά προσανατολισμένη μορφή, χωρίς όμως να χάνει την ουσία της, την οποία και αντλεί ακριβώς από το γεγονός ότι λειτουργεί ως αποτύπωση των συλλογικών παραστάσεων. Για περισσότερα βλ. Durkheim, E. (1899), “Concerning the definition of religious phenomena”, pp. 75-99, στο Redding, J. and Pickering, W.S.F. (1975), *Durkheim on Religion. A selection of readings with bibliographies*, Routledge&Kegan Paul: London and Boston – New translations by Redding, J. and Pickering, W.S.F. [Πρώτη έκδοση στα γαλλικά ως ‘De la Définition des phénomènes religieux’ στο *L’Année sociologique*, II, pp. 1-28.] για μια κριτική της σχέσης υποκειμένου και συλλογικότητας και τον τρόπο εσωτερικεύσης και εξωτερικεύσης των κανόνων της συλλογικής ύπαρξης βλ. Bourdieu, P. (2000), *Πρακτικοί Λόγοι για τη Θεωρία της Δράσης*, μτφρ.: Τουτουντζή, P., Αθήνα: Πλέθρον, -(2006), *Η Αίσθηση της Πρακτικής*, επιμ. μτφρ.: Παραδέλλης, Θ. επίμετρο: Λελεδάκης, Κ., Αθήνα: Αλεξάνδρεια (1η έκδ.), Jenkins, R. (1992), *Pierre Bourdieu*, Series: Key Sociologists, London-N.Y.:Routledge, Ρωμανός, Β. «Μέρος Α’ -Κοινωνική Δομή και Κοινωνική Δράση», στο Κονιόρδος, Σ. (επίμ.) (2008), *Ειδικά θέματα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού. Ανθολόγιο: Θεωρητικά Διλήμματα και Κοινωνική Πραγματικότητα*, Πάτρα: ΕΑΠ (Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο).

⁴⁴ Ο Dews αρθρώνει την κριτική του, στην μεταδομιστική σκέψη του Lyotard, γύρω από τρεις άξονες. Σε θεωρητικό επίπεδο, κρίνει πως το συμπέρασμα ότι η κοινωνική πολυπλοκότητα δεν επιτρέπει την εμφάνιση ορισμένων κοινά αποδεκτών μέτρων εγκυρότητας συνιστά λογικό άλμα. Η ίδια η εμπλοκή σε ένα «γλωσσικό παίγνιο» (σύμφωνα με την ορολογία του Lyotard) προϋποθέτει την συμφωνία των συμμετεχόντων μερών για τους κανόνες που το διέπουν, γεγονός που μας επιτρέπει να κάνουμε λόγο περί εννοιών μεγάλου εύρους. Σε πολιτικό επίπεδο, ισχυρίζεται πως η έννοια των «γλωσσικών παιγνίων» ανάγοντας τις «κοινωνικές πρακτικές» στα γλωσσικά τους στοιχεία, υποσκελίζει την συγκρουσιακή τους δυναμική, ενώ τέλος σε ιστορικό επίπεδο εξηγεί πως η πλημμελής ανάγνωση της νεωτερικότητας ευθύνεται για την κατανόηση της μετανεωτερικότητας ως εξόδου από την ομοιομορφία και την οικουμενικότητα και εισόδου στην εξατομικεύση και την διαφορά. Η νεωτερικότητα, υποστηρίζει ο Dews, έχει υπάρξει, ταυτόχρονα, φορέας των αντιθετικών αυτών εννοιών και καταλήγει πως ο σχετικισμός της μεταμοντέρνας σκέψης επί της ουσίας συνηγορεί υπέρ της πνευματικής αδιαφορίας. Βλ. Hall, S., Held, D., McGrew, A. (2003), *Η Νεωτερικότητα Σήμερα...ό.π.*, σσ. 488-495.

πολιτιστικού ιμπεριαλισμού, και η ύβρις στην αναζήτηση της αλήθειας στη δυτική φιλοσοφία είναι οργανωμένη έτσι, ώστε να παράγει μια ‘ανακουφιστική’ εικόνα της οικουμενικότητας αντί της πραγματικότητάς της».⁴⁵ Για τους αντι-διαφωτιστές φιλοσόφους, ο ορθός λόγος, ως εργαλείο αναζήτησης της αλήθειας, περισσότερο διαμορφώνει την πραγματικότητα παρά την διαπιστώνει ερευνητικά, καθώς απλά επιβεβαιώνει και ενισχύει το διαφωτιστικό επίδικο της αξίωσης για οικουμενικότητα και όχι την πολιτισμική πολλαπλότητα της πραγματικότητας. Ασκώντας κριτική στη διαφωτιστική ορθολογική δικαιολόγηση, ο Bauman, επικαλούμενος τον Ernst Gellner, κάνει λόγο για μια ολοκληρωμένη αντικειμενιστική σύλληψη, η οποία συλλαμβάνει την ιδέα περί επιστημονικής εγκυρότητας ως αυταπάτη, αφού η επιστήμη συνιστά απλώς μια ηθική μετα-αφήγηση: μια σωρεία «μυθικών» αποφάνσεων με σκοπό τη νοηματοδότηση της κοινωνικής ζωής, η οποία, ωστόσο, σύμφωνα με τον ίδιο δεν είναι δυνατό να αναχθεί στη μια και αδιαίρετη *αλήθεια* της επιστημονικής γνώσης.⁴⁶ Προκύπτει δηλαδή η συγκρότηση μιας ιδιαίτερης σχέσης μεταξύ αντι-διαφωτιστικού στοχασμού και ανορθολογισμού, στην οποία ο I. Berlin υποστηρίζει ότι μπορούμε να αναζητήσουμε τις πνευματικές ρίζες του φασισμού, καθώς διακηρυγμένος στόχος του υπήρξε η ανατροπή της διαφωτιστικής κοσμοαντίληψης.⁴⁷

Η Γερμανία ακολουθώντας το ευρωπαϊκό κλίμα που διαμορφώθηκε, εξέφρασε αντιεκσυγχρονιστικές τάσεις που σχετικοποίησαν την καθολική και οικουμενική αλήθεια, αμφισβήτησαν την ύπαρξη της μιας και μοναδικής αλήθειας και στράφηκαν σε ρομαντικές αναζητήσεις της εθνικής ταυτότητας. Στον αντίποδα, λοιπόν, της ορθολογικότητας εμφανίστηκε ένας διαφορετικός τύπος συλλογισμού που θεμελίωσε την ανορθολογική σκέψη και άσκησε κριτική στη νεωτερικότητα ως ένα είδος πλάνης, στην οποία ο διαφωτιστικός λόγος εξανάγκασε τον άνθρωπο. Σύμφωνα με τον Gustav Auerheimer,⁴⁸ η νεωτερικότητα θεωρήθηκε συνυφασμένη με τα αρνητικά φαινόμενα των παγκόσμιων οικονομικών και πολιτισμικών κρίσεων αλλά και της αποδυναμωμένης πολιτικής δράσης, επιτρέποντας στον ανορθολογισμό, όπως υποστηρίζει ο Wolin, να κάνει την εμφάνισή του ως πρόταση σωτηρίας από «την έκλυση των ηθών, τον εκφυλισμό, τη διαφθορά, την πολιτική παρακμή, την οικονομική ύφεση».⁴⁹

⁴⁵ Hall, S., Held, D., McGrew, A. (2003), *Η Νεωτερικότητα Σήμερα...ό.π.*, σσ. 496-497.

⁴⁶ Hall, S., Held, D., McGrew, A. (2003), *Η Νεωτερικότητα Σήμερα...ό.π.*

⁴⁷ Wolin, R. (2007), *Η Γοητεία του Ανορθολογισμού...ό.π.*, σ. 30.

⁴⁸ Auerheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*

⁴⁹ Wolin, R. (2007), *Η Γοητεία του Ανορθολογισμού...ό.π.*, σ. 29.

1.2. Η καθίδρυση της Γερμανικής Αυτοκρατορίας και η «Ρεαλιστική Πολιτική» [Realpolitik] του Otto von Bismarck

Η ρομαντική κριτική στο διαφωτισμό, και ιδιαίτερα όπως αυτή εκφράστηκε με το αίτημα για Παλινόρθωση, οδήγησε σε μια σειρά συγκρούσεων μεταξύ της συντηρητικής μοναρχίας και των διαφωτιστικών αξιώσεων για εξορθολογισμό της πολιτικής και του κράτους. Οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι συνοδεύτηκαν από την έντονα επεκτατική διάθεση της Γαλλίας οδηγώντας στην ωρίμανση του γαλλικού εθνικισμού υπό την ηγεσία του Ναπολέοντα. Με το τέλος των Ναπολεόντειων Πολέμων, επανέρχεται το αίτημα για συνένωση των γερμανικών κρατών, που εμπνέεται από αντιδιαφωτιστικές ιδέες και συνοψίζεται στην εμφάνιση ενός ισχυρού γερμανικού εθνικισμού, ο οποίος αποκτά συγκεκριμένο χαρακτήρα ιδιαίτερα μετά την αποτυχία των Επαναστάσεων του 1848. Η ανάπτυξη του γερμανικού εθνικισμού δεν υπήρξε ανεξάρτητη από την ιδιαίτερη πρόσληψη της Γαλλικής Επανάστασης από τον γερμανικό αντιδιαφωτιστικό στοχασμό. Ο E.J. Hobsbawm παρατηρεί ότι από το 1870 διαμορφώνεται ένα νέο είδος εθνικισμού, σύμφωνα προς τις κοινωνικό-πολιτικές αλλαγές που συντελέστηκαν στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, το οποίο συνοψίζεται γύρω από τρεις κεντρικούς άξονες: την αντίσταση των παραδοσιακών ομάδων στον εκσυγχρονισμό, την εμφάνιση νέων «μη-παραδοσιακών τάξεων... στις αστικοποιούμενες κοινωνίες», και τις μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών που δημιουργούσαν «ξένες» κοινωνικό-οικονομικές τάξεις στις χώρες υποδοχής⁵⁰ συμβάλλοντας στην διαμόρφωση όχι μόνο ενός εξωτερικού αλλά και ενός εσωτερικού εθνικισμού, ο οποίος έλαβε «την μορφή της ανόδου εκείνων των δεξιών κινημάτων, για τα οποία ουσιαστικά επινοήθηκε ο όρος ‘εθνικισμός’, ή, γενικότερα, της πολιτικής ξενοφοβίας».⁵¹

Ο νέος εθνικισμός του 19^{ου} αιώνα μετασηματίζεται σε έναν ακραίο επεκτατισμό, που σύμφωνα με τον Bracher είχε καταλυτικό ρόλο στην διαμόρφωση του «αντι-δημοκρατικού κινήματος».⁵² Με το τέλος του Γάλλο-Πρωσικού πολέμου και την ίδρυση της Γερμανικής Αυτοκρατορίας, ο Bismarck θεμελιώνει το αίτημα για μια εκ των άνω επανάσταση, η οποία αποτυπώνεται στην άσκηση της «ρεαλιστικής πολιτικής» [Realpolitik], η οποία στοχεύει σε μια οριστική πολιτική μεταρρύθμιση που αφαιρεί τις έννοιες της δικαιοσύνης και της ηθικότητας από την πολιτική και την ανάγει αποκλειστικά στην έννοια της δύναμης.⁵³ Η ιδέα του «παγγερμανισμού» υπήρξε έκφραση της πολιτικής στόχευσης του Bismarck, ο οποίος επιδίωκε την διατήρηση των αριστοκρατικών προνομίων και την

⁵⁰ Hobsbawm, E.J. (1990), *Έθνη και Εθνικισμός. Από το 1780 μέχρι σήμερα. Πρόγραμμα, μύθος, πραγματικότητα*, μτφρ.: Νάντρις, Χ., Αθήνα: Καρδαμίτσα, σσ. 154-155.

⁵¹ Hobsbawm, E.J. (1994), *Έθνη και Εθνικισμός...ό.π.*, σ. 150.

⁵² Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*, σ. 26.

⁵³ Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*, σ. 33.

αποτελεσματική παρεμπόδιση της αστικής τάξης να αναλάβει την εξουσία,⁵⁴ και στην πιο ακραία της μορφή, ως ιδέα του εθνικού-επεκτακτικού κράτους δύναμης, αποτυπώθηκε στο παν-γερμανικό κίνημα του 1893.⁵⁵

Με την ίδρυση της Γερμανικής Αυτοκρατορίας το 1871 ο Bismarck, τροποποιώντας το σύνταγμα του 1867 της Βόρειας Γερμανικής Ομοσπονδίας, φτιάχνει το νέο σύνταγμα, σύμφωνα με το οποίο ο βασιλιάς ορίζεται ως απόλυτος κυρίαρχος και ο καγκελάριος αναλαμβάνει να συγκεντρώσει στο πρόσωπό του μια σειρά σημαντικών ευθυνών. Το σύνταγμα, πιστό στις αρχές της βασιλικής μοναρχίας, δεν προβλέπει καμία δέσμευση στην κοινοβουλευτική δημοκρατία και στο κοινοβούλιο που σχηματίζεται δεν αποδίδεται καμία ευθύνη ελέγχου της κυβέρνησης.⁵⁶ Ο αυτοκράτορας μπορούσε ουσιαστικά να κυβερνά και «χωρίς την σύμφωνη γνώμη της λαϊκής αντιπροσωπείας»,⁵⁷ με αποτέλεσμα πολυάριθμες απόπειρες του αυτοκράτορα Γουλιέλμου του Β' να παραβιάσει το σύνταγμα. Τα εμπόδια που συνάντησε η Γερμανία στον πολιτικό της εκσυγχρονισμό υπήρξαν το σημείο έδρασης μιας σειρά σημαντικών προβλημάτων διακυβέρνησης στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας, η οποία πάντοτε υπήρξε προσανατολισμένη στην επιδίωξη να καταστεί παγκόσμια δύναμη.⁵⁸

1.3. Η περίοδος της Αυτοκρατορίας [Kaiserreich]: Οικονομική ανάπτυξη και συντηρητική πολιτική

Η περίοδος της Αυτοκρατορίας χαρακτηρίστηκε από μια ιδιαίτερα έντονη οικονομική ανάπτυξη, στην οποία συνέβαλλαν σε μεγάλο βαθμό τα αποτελέσματα των βιομηχανικών επαναστάσεων, όχι όμως και από μια εξίσου έντονη πολιτική ανάπτυξη. Η πολιτική του Bismarck παρέμεινε συντηρητική καθ' όλη τη διάρκεια της Αυτοκρατορίας με αποτέλεσμα η θεμελίωση του νέου παραγωγικού συστήματος, το οποίο εισήγαγε τις μεθόδους της καπιταλιστικής παραγωγικής οργάνωσης, να μην συνοδεύεται και από αντίστοιχες θεμελιώσεις σε επίπεδο πολιτικής συγκρότησης.

Ο Auernheimer υποστηρίζει ότι διαμορφώθηκαν αυταρχικές κοινωνικές δομές λόγω των αυξημένων προνομίων της αριστοκρατίας σε νευραλγικούς, για την χώρα, τομείς της κοινωνικής οργάνωσης, όπως η διοίκηση και ο στρατός, ενώ σημειώνει ότι επιπλέον στοιχείο προς αυτή την κατεύθυνση υπήρξε και η φθορά των παραδοσιακών θεσμών ενσωμάτωσης

⁵⁴ Σχετικά βλ. Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*: Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*

⁵⁵ Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*, σ. 35.

⁵⁶ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*

⁵⁷ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*, σ. 31.

⁵⁸ Σχετικά βλ. Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship...ό.π.*: Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*

(οικογένεια, σχολείο, εκκλησία, στρατός). Συνέπεια ήταν τα πολιτικά σωματεία να αναδυθούν ως βαρύνουσας σημασίας θεσμοί, που σκοπό είχαν να καταστούν φορείς άσκησης προπαγάνδας, στα πλαίσια του ιμπεριαλιστικού σχεδίου που προέβλεπε να υπερκεραστούν αριθμητικά οι Πολωνοί κάτοικοι διαφόρων περιοχών της Αυτοκρατορίας από Γερμανούς.⁵⁹ Το πλέον σημαντικό στοιχείο, ωστόσο, που αναγνωρίζεται ως τροχοπέδη στον πολιτικό εκσυγχρονισμό της Γερμανίας, είναι η εναντίωση στη Σοσιαλδημοκρατία και η καταπολέμησή της. Η «Μεγάλη Ύφεση» από το 1873 έως τα μέσα του 1890 αποκρυστάλλωθηκε σε μια σειρά κοινωνικών προβλημάτων που οδήγησαν στην ενίσχυση του εργατικού κόμματος. Το 1891 αναδείχθηκε ο μαρξιστικός του προσανατολισμός καθώς, όπως σημειώνει ο Auernheimer, το θεωρητικό μέρος του προγράμματος που ψηφίστηκε προέβλεπε ζητήματα που αφορούσαν «το χωρισμό του εργάτη από τα μέσα παραγωγής και τη μονοπώλησή τους από λίγους καπιταλιστές, την περιθωριοποίηση της μικρής επιχείρησης, τη διαρκώς οξυνόμενη αντίθεση εκμεταλλευτών και εκμεταλλευόμενων, την τάση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής να επιφέρει καταστρεπτικές κρίσεις».⁶⁰ Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για διολισθήσεις στην οικονομική συγκρότηση, στις οποίες το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα απάντησε με αιτήματα για κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και απελευθέρωση της εργατικής τάξης.

Η οικονομική ύφεση της περιόδου 1873-1895, σε συνδυασμό με την παρισινή Κομμούνια του 1871, σύμφωνα με τον Auernheimer, δημιούργησε πρόσφορο κλίμα για επαναστατικές εξελίξεις προκαλώντας έντονη ανησυχία στην αστική τάξη. Αποτέλεσμα ήταν η αρνητική πρόσληψη του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος που οδήγησε το 1878 στην αποκρυστάλλωση των συντηρητικών διεκδικήσεων του καγκελάριου Bismarck, σε μια καταφανή απόπειρα καταπολέμησης της Σοσιαλδημοκρατίας, στο «Νόμο για τους σοσιαλιστές». Η αποτυχία ανανέωσης του νόμου οδήγησε τον Bismarck στην παραίτησή του το 1890.⁶¹ Το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, ωστόσο, δεν φαίνεται να ευνοήθηκε από αυτή την εξέλιξη καθώς σημειώθηκε μια σταδιακή, συστηματική ωστόσο, συντηρητικοποίησή του. Η δεξιά πτέρυγά του ενισχύθηκε βάσει οργανωτικών τροποποιήσεων που άφησαν το περιθώριο να αναδειχθεί, αλλά και να αποκτήσει άμεση επιρροή στην κομματική ηγεσία, η συντηρητική φωνή των μικρών κομματικών ενώσεων. Το μαρξιστικό κέντρο του κόμματος αντιλαμβανόμενο μια «από τη φύση της αναγκαία εξέλιξη»⁶² στη διαλεκτική θεωρίας – πράξης, περίμενε την εγκαθίδρυση του σοσιαλισμού προσανατολίζοντας το κόμμα σε στάση αναμονής. Αποτέλεσμα υπήρξε η πόλωση των μελών του κόμματος μεταξύ μαρξιστών και αναθεωρητικών, η οποία πήρε ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις το 1906 όταν στο συνέδριο του

⁵⁹ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*

⁶⁰ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*, σ. 36.

⁶¹ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*

⁶² Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*, σ. 37.

κόμματος η συντηρητική φωνή των συνδικάτων πέτυχε την απονομιμοποίηση των απεργιακών διεκδικήσεων, οδηγώντας στην απόσχιση μιας ριζοσπαστικής αριστερής πτέρυγας από το κεντρικό ρεύμα, η οποία εν συνεχεία το 1910 περιορίστηκε σε σημαντικό βαθμό.⁶³

Η πορεία της Αυτοκρατορίας εν γένει χαρακτηρίστηκε από σημαντικές περιόδους έκρηξης της παραγωγικότητας, με μόνη περίοδο αργής εξέλιξης αυτή της Μεγάλης Ύφεσης (1873-1895). Η οικονομική ανάπτυξη, ωστόσο, διατηρήθηκε πάντοτε σε υψηλά επίπεδα και ο ρόλος των βιομηχανικών επαναστάσεων υπήρξε εξαιρετικά σημαντικός σε αυτή την εξέλιξη.⁶⁴ Η δημιουργία νέων παραγωγικών κλάδων συνέβαλλε στη ραγδαία οικονομική πρόοδο, οδηγώντας όμως παράλληλα σε μια σειρά κοινωνικών μεταβολών που υπήρξε δύσκολο να τεθούν υπό διαχείριση. Η εκβιομηχάνιση είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, που παραδοσιακά υπήρξε ξένος για την Γερμανία, με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση μιας ισχυρής σχέσης εξάρτησης μεταξύ εργατών και καπιταλιστικής παραγωγικής οργάνωσης.⁶⁵ Αυτό, σε συνδυασμό με την ταχεία αστικοποίηση που γνώρισε η χώρα, διευκόλυνε την ανάδυση της αστικής τάξης, η οποία πλέον αποκτά συγκεκριμένη μορφή και περιεχόμενο στο επίπεδο των οικονομικών και πολιτικών της επιδιώξεων, τις οποίες επίμονα είχε επιδιώξει να καταστείλει η συντηρητική πολιτική του Bismarck.

1.4. Το έρεισμα της κοινωνικής αποσταθεροποίησης: Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης και η Συνθήκη των Βερσαλλιών

Η είσοδος στον 20^ο αιώνα και το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με μεγάλη ηττημένη την Γερμανία, σηματοδοτούν για τη χώρα μια περίοδο ακόμη εντονότερων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών αλλαγών, οι οποίες φτάνουν στο αποκορύφωμά τους με την έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ο τρόπος με τον οποίο έγινε δεκτή η συνθήκη των Βερσαλλιών και η συνακόλουθη εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, είχε ιδιαίτερα σημαντικές συνέπειες για τη μεσοπολεμική κοινωνικό-πολιτική συγκρότηση της Γερμανίας αλλά και εκείνο τον τύπο των ιδεολογικών αποκρυσταλλώσεων που συνεισέφεραν στη θεωρητική ολοκλήρωση του εθνικοσοσιαλισμού.⁶⁶

⁶³ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*

⁶⁴ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*

⁶⁵ Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός...ό.π.*

⁶⁶ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

Η σύγχρονη θεωρία, σύμφωνα με τον Kolb, έχει κατανοήσει εν πολλοίς τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης ως μια «πρόχειρη δημοκρατία»,⁶⁷ υπό την έννοια της απουσίας ενός ισχυρού δημοκρατικού κινήματος, της δράσης του οποίου υπήρξε αποτέλεσμα. Αντιθέτως, υπήρξε περισσότερο μια «λύση ανάγκης»⁶⁸ με σκοπό να αναπληρωθεί το κόστος που είχε για τη χώρα το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και την στιγμή που διαπιστώθηκε πλέον ως μια μάλλον καταπιεστική, παρά επιθυμητή δημοκρατική ειρήνευση, ήρθε σε ρήξη με τους σκοπούς που την καθίδρυσαν αποκαλύπτοντας τα ασταθή θεμέλιά της. Σύμφωνα με τον Kolb είναι σημαντικό να διατηρήσουμε ίσες αποστάσεις από την παραπάνω θέση. Είναι γεγονός, παρατηρεί ο ίδιος, ότι ενέχεται ένα μερίδιο αλήθειας σε αυτή τη θέση, στο βαθμό που μέχρι και το οριστικό τέλος του πολέμου δεν γινόταν λόγος για δημοκρατική αντικατάσταση της μοναρχίας, και μάλιστα όχι μόνο από τις δεξιές πολιτικές ομάδες αλλά εξίσου από τα αριστερά κόμματα και τους σοσιαλδημοκράτες, οι οποίοι παρά το γεγονός ότι την προέβλεπαν στα πολιτικά τους προγράμματα, την κατανοούσαν ως δευτερεύουσας σημασίας στόχευση.⁶⁹ Την ίδια στιγμή ωστόσο, επισημαίνει ο Kolb, είναι σημαντικό να δούμε ότι οι προσπάθειες για διεύρυνση της κοινοβουλευτικής κυβέρνησης και η ενίσχυση των δημοκρατικών στοιχείων του συντάγματος είχαν ξεκινήσει ήδη πριν τη δημόσια παραδοχή της ήττας της Γερμανίας.⁷⁰ Σύμφωνα με τον ίδιο, η προαγωγή της κοινοβουλευτικής μοναρχίας υπήρξε εσκεμμένη αντίδραση από μέρους ισχυρών πολιτικών δυνάμεων, που έλαβε χώρα από την ανώτατη στρατιωτική διοίκηση με τις προσπάθειες των Hindenburg και Ludendorff να ενισχύσουν τη δύναμη των κομμάτων εν όψει της επικείμενης στρατιωτικής ήττας, ώστε να αναλάβουν αυτά την ευθύνη για τον τερματισμό του πολέμου, απαλλάσσοντας έτσι τον Kaiser Γουλιέλμο τον Β΄ και το στρατό.⁷¹ Επιπλέον, επισημαίνει ότι παρά την ίδρυση της δημοκρατίας εν μέσω κοινωνικό-πολιτικών ανακατατάξεων, γεγονός που ενισχύει την υπόθεση περί του αφιλόξενου περιβάλλοντος εντός του οποίου θεμελιώθηκε, η πραγματική σταθερότητά της δεν μπορεί να εξηγηθεί με βάση αυτά τα προσκόμματα, αφού η ιδιαίτερη μορφή της είχε ήδη αποφασιστεί κατά την διάρκεια της επαναστατικής περιόδου που οδήγησε στην παραίτηση του Γουλιέλμου του Β΄ και την ακολούθησε μέχρι και την υπογραφή της συνθήκης των Βερσαλλιών.⁷² Τέλος, παρατηρεί, θα αποδείκνυε εξαιρετική μονομέρεια το να αποδώσουμε την αποτυχία της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης στο ιδιαίτερο κλίμα που διαμορφώθηκε με την ήττα της Γερμανίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς την ίδια πορεία φαίνεται να ακολούθησε και η Τρίτη Γαλλική Δημοκρατία, η οποία ωστόσο σημείωσε διαφορετικά αποτελέσματα. Παρά το γεγονός ότι

⁶⁷ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*, σ. 3.

⁶⁸ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*, σ. 3.

⁶⁹ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*

⁷⁰ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*

⁷¹ Σχετικά βλ. Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*· Weitz, E.D. (2007), *Weimar Germany: promise and tragedy*, Princeton: Princeton University Press.

⁷² Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*

προήλθε ως συνέπεια της ήττας της Γαλλίας στον Γάλλο-Πρωσικό πόλεμο, όλα τα αρχικά εμπόδια στη θεμελίωσή της υπερκεράστηκαν καταλήγοντας στην σταθεροποίησή της.⁷³

Εν μέσω της απότομης κοινωνικής αποσταθεροποίησης που ακολούθησε την αποκάλυψη της επίσημης προπαγάνδας για την αισιόδοξη πορεία του πολέμου, παρατηρείται μια τάση ριζοσπαστικοποίησης της πολιτικής στη Γερμανία, όπου πιέσεις «από κάτω» επιζητούν την άμεση παραίτηση του Kaiser με σκοπό τη λήξη του πολέμου. Η αναγκαιότητα για πολιτικές μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό της χώρας, ως προϋπόθεση για την έναρξη των διαπραγματεύσεων, εκβιάζει την πολιτική αναμόρφωση που φέρνει το ερώτημα του κοινοβουλευτισμού στη συζήτηση περί της τροποποίησης του συντάγματος.⁷⁴ Η μοναρχία, ωστόσο, αρχικά δεν εμφανίζεται έτοιμη να παραδοθεί στην αστική κυβέρνηση, στην οποία τελικά υποχωρεί καθώς διαπιστώνει στον στρατό και στο ναυτικό την «παράλυση της θέλησης να εφαρμόζονται οι διαταγές».⁷⁵ Οι επαναστατικές αναταραχές που ακολούθησαν στα πλαίσια της εσωτερικής πολιτικής μεταρρύθμισης, όπως παρατηρεί ο Kolb, υπήρξαν μόνο το μέσο για την τελική ειρήνευση που συνιστούσε και το πραγματικό επίδικο. Με το οριστικό τέλος της μοναρχίας το 1918, ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης, η οποία ωστόσο προβλέπει μια σειρά σκληρών μέτρων, τα οποία γίνονται δεκτά στο σύνολό τους τόσο υπό τις πιέσεις του γερμανικού λαού για τελική ειρήνευση όσο και λόγω της ίδιας της πολιτικής αδυναμίας της Γερμανίας.

Η υπογραφή της συνθήκης των Βερσαλλιών σηματοδοτεί την πλήρη αποδυνάμωση της χώρας, η οποία εξαναγκάζεται στην απώλεια μεγάλου μέρους των εδαφών της, την κατά ένα εξίσου μεγάλο μέρος αποστρατιωτικοποίησή της, την απόσυρση των στρατευμάτων της από την ανατολή, την απελευθέρωση όλων των κρατουμένων πολέμου και την παραίτηση από τη διεκδίκηση αμοιβαίων υποχρεώσεων για τους συμμάχους.⁷⁶ Οι όροι της συνθήκης υπήρξαν ισχυρό πλήγμα για τη Γερμανία, οδηγώντας την ενώπιον της γεωπολιτικής και οικονομικής της συντριβής. Σε επίπεδο εσωτερικής πολιτικής συγκρότησης, το αποτέλεσμα της συνθήκης προκαλεί αμηχανία στις πολιτικές ομάδες, τόσο της δεξιάς, όσο και στα αστικά κόμματα, τους σοσιαλδημοκράτες, αλλά και τις ακροαριστερές δυνάμεις, που δεν υπήρξαν προετοιμασμένες για την ολοκληρωτική κατάρρευση της πρότερης κοινωνικής συγκρότησης.⁷⁷ Το γεγονός, ωστόσο, ότι υπήρξε κοινή απαίτηση να λήξει η κοινωνικό-πολιτικά μεταβατική περίοδος που ακολούθησε το τέλος του πολέμου, στήριξε τη γρήγορη θεμελίωση του νέου κράτους. Παράλληλα οι αμφιβολίες που εγείρονταν έναντι του κοινοβουλευτισμού συνοδεύονταν και από εξίσου αντιθετικές, προς αυτόν, προγραμματικές

⁷³ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*

⁷⁴ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*

⁷⁵ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*, σ. 7.

⁷⁶ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*

⁷⁷ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*

διακηρύξεις τόσο από την γερμανική αριστερά όσο και από την δεξιά πτέρυγα, οι οποίες απαντούσαν με το σύστημα των σοβιέτ και της εθνικής συνέλευσης αντίστοιχα. Με σκοπό να αποφευχθεί η ολοκληρωτική συνθηκολόγηση με τον κοινοβουλευτικό απολυταρχισμό, το νέο σύνταγμα προέβλεπε διατάξεις που απέδιδαν αυξημένες προεδρικές εξουσίες ως αντιστάθμισμα στην κοινοβουλευτική εξουσία. Ο Kolb παρατηρεί πως αυτές οι προβλέψεις, που διατυπώθηκαν ως χαρακτηριστική σχεδόν συνολική δυσπιστία προς τον κοινοβουλευτισμό, είχαν ως αποτέλεσμα να καταστεί ο πρόεδρος ένα είδος «προσωρινού αυτοκράτορα».⁷⁸ Μάλιστα, υποστηρίζει ότι η πρόβλεψη του Friedrich Naumann να συμπεριληφθεί στις λίστες των βασικών δικαιωμάτων ένα πρόχειρο σύνταγμα, πυροδότησε την έντονη αναζήτηση από μέρους διαφόρων πολιτικό-κοινωνικών ομάδων να συμπεριληφθούν τα δικά τους ιδιαίτερα αιτήματα στο σύνταγμα, αποκαλύπτοντας έτσι ότι η λίστα των βασικών δικαιωμάτων δεν αποτύπωνε τόσο ένα ενιαίο κοινωνικό πρόγραμμα, όσο μια σειρά κοινωνικών αποκλίσεων «συμφυών προς τη μοντέρνα, πλουραλιστική βιομηχανική κοινωνία».⁷⁹

Συνολικά, διαπιστώνει ο Kolb, το σύνταγμα της Βαϊμάρης επηρεάστηκε σε εξαιρετικά μεγάλο βαθμό από τις ιδέες του αστικού φιλελευθερισμού, εντεινοντας τη ριζοσπαστικοποίηση των πολιτικών διεκδικήσεων εν γένει, και αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη για τις σφοδρές εσωτερικές συγκρούσεις που ακολούθησαν την ίδρυση της δημοκρατίας, την οποία η ριζοσπαστική αριστερά αποκήρυξε ως αστική δημοκρατία και η δεξιά συνέδεσε με πολιτικές νοσταλγικές αναζητήσεις.⁸⁰

2. Φιλοσοφική θεμελίωση και θεωρητικές διαμάχες

Την ίδρυση της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, παρατηρεί ο B. Fulda, ακολούθησε μια συστηματική έκφραση δυσφορίας από την πολιτική ελίτ, σχετικά με το μέλλον του γερμανικού κοινοβουλευτισμού. Συνέπεια αυτού ήταν να αναπτυχθεί μια ιδιαίτερη μορφή πολιτικής έκφρασης, καθώς τα πολιτικά κινήματα της άκρας αριστερά και δεξιάς έστρεψαν την προσοχή τους στην ανάπτυξη μιας δυναμικής αντίστασης και αγώνα στους δρόμους, που οδήγησε στο ξέσπασμα ενός άνευ προηγουμένου «πολιτικού χουλιγκανισμού»,⁸¹ που διαπιστώνονταν με τις τακτικές της δημοσιογραφικής προπαγάνδας, την προώθηση του

⁷⁸ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*, σ. 19.

⁷⁹ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*, σ. 20.

⁸⁰ Kolb, E. (2005), *The Weimar...ό.π.*: σχετικά με την ριζοσπαστικοποίηση της δεξιάς, και ιδιαίτερα κατά την διάρκεια των τελευταίων χρόνων της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης βλ. Fulda, B. (2009), *Press and Politics in the Weimar Republic*, New York: Oxford University Press Inc.

⁸¹ Fulda, B. (2009), *Press and Politics...ό.π.*, σ. 134.

αποφασιστικού κομματισμού, και την έμφαση σε βίαιες συγκρούσεις που γεννούσαν αδιαφορία προς την πολιτική συγκυρία και συγκεντρώνονταν κατά κύριο λόγο γύρω από το «πολεμικό» στοιχείο έκφρασης.⁸²

Η Γερμανία σταδιακά άρχισε να οχυρώνεται ενάντια στις δυτικές επιρροές, που σε κάθε περίπτωση εκτιμήθηκαν ως αποσαθρωτικές και καταστρεπτικές νεωτερικές, καπιταλιστικές επιβολές, με αποτέλεσμα κατά την περίοδο του μεσοπολέμου να αναπτυχθούν αντιμοντερνιστικά αισθήματα, τα οποία θεμελίωσαν τη σύγχρονη γερμανική έκφραση των ανορθολογικών και αντιδιαφωτιστικών ιδεών περί της κοινωνικό-πολιτικής συγκρότησης.⁸³ Ο Jeffrey Herf υποστηρίζει ότι η συντηρητική γερμανική διανόηση προχώρησε στη διαμόρφωση ενός τύπου κοινωνικού και πολιτικού στοχασμού που θεμελίωσε έναν ιδεότυπο σκέψης, τον οποίο ο ίδιος ονομάζει «αντιδραστικό μοντερνισμό». Όπως παρατηρεί ο Herf, πρόκειται για ιδεότυπο που αποτυπώνει την μερική πρόσληψη του διαφωτιστικού προτύπου από τη συντηρητική γερμανική διανόηση της δεκαετίας του '20 και των αρχών του '30 μέχρι και την άνοδο του Hitler στην εξουσία το 1933, οπότε και το ναζιστικό κόμμα αποκηρύσσοντας την ίδια τη διανόηση ως «δυτική» και ξένη προς τα εθνικά συμφέροντα, αποκήρυξε συνακόλουθα και τους διανοούμενους της εποχής.⁸⁴

Η εθνικιστική έκφραση της Γερμανίας των αρχών του 20^{ου} αιώνα, σύμφωνα με τον Herf, ήταν διαποτισμένη από το αίτημα της επιστροφής στο παρελθόν και αξιώσεις για ανάκτηση της παλαιού τύπου κοινωνικό-πολιτικής οργάνωσης, την οποία ο ίδιος περιγράφει ως επιθυμία για μια ισχυρότερη Γερμανία και μια ενωμένη «γερμανική ψυχή», που η συντηρητική δεξιά αντιλαμβανόταν ότι διαλύονταν μαζί με τις πρότερες πολιτικές διεκδικήσεις σε φιλελεύθερα οράματα και τάσεις εκδυτικισμού.⁸⁵ Αποτέλεσμα υπήρξε μια βαθιά προβληματική συσπείρωση της δεξιάς πολιτικής τάσης γύρω από το αίτημα της εθνικής ανάτασης και χειραφέτησης και την επιδίωξη ενός ιμπεριαλιστικού προσανατολισμού, σε επίπεδο όχι μόνο εξωτερικής αλλά και εσωτερικής πολιτικής. Ο Herf κάνει λόγο για την επιθυμία μιας πολιτιστικής επανάστασης από τα δεξιά, η οποία θεμελιωνόταν στην εναντίωση στην καπιταλιστική, φιλελεύθερη δύση και αξιοποιώντας τον γερμανικό ρομαντισμό, στόχευε στην επιστροφή στο «βουκολικό» παρελθόν και την απονομιμοποίηση των δυτικών επιρροών.⁸⁶

⁸² Fulda, B. (2009), *Press and Politics...ό.π.*

⁸³ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

⁸⁴ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

⁸⁵ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

⁸⁶ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

2.1. Οι διαφωτιστικές διεκδικήσεις και οι αντι-φιλόσοφοι

Η Γαλλική Επανάσταση, μπορούμε να ισχυριστούμε, συνόψισε την διαφωτιστική πορεία του 18^{ου} αιώνα, προωθώντας μια σημαντική μετάβαση της ανθρώπινης συνείδησης από την μεσαιωνική προκατάληψη στην διαφωτιστική ορθολογικότητα. Στο επίπεδο του πνεύματος οι διεκδικήσεις του Διαφωτισμού αποκρυσταλλώθηκαν στην ανάδυση του ορθού λόγου, την ανάπτυξη της επιστήμης και την ανάδειξη των αρχών της ισότητας και της ελευθερίας, γύρω από τις οποίες αναπτύχθηκαν ζητήματα δημοκρατικής οργάνωσης, οργάνωσης του αστικού κράτους, της ιδιοκτησίας και της ατομικότητας. Επιπλέον, ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η επιδοκιμασία των αρχών της οικουμενικότητας και της καθολικότητας της αλήθειας, πάνω στις οποίες θεμελιώθηκε η αντικειμενικότητα της γνώσης. Η απελευθέρωση της ανθρώπινης διάνοιας από τις πρότερες αγκυλώσεις των προκαταλήψεων, σήμανε την αναγωγή του ορθού λόγου σε μέσο για τον προσανατολισμό της ανθρώπινης δράσης και σκέψης και συνδέθηκε με το δίπολο μέσα-σκοπός, το οποίο σηματοδοτεί με τη σειρά του την ανάπτυξη μιας ιδιαίτερης μορφής ορθολογικότητας, αυτή της εργαλειακής ορθολογικότητας και την διαπίστωση της εισόδου σε μια νέα εποχή, την νεωτερική.⁸⁷

Εκείνο που είναι σημαντικό να δούμε εδώ είναι ότι, στα πλαίσια της διαλεκτικής ανάπτυξης του Διαφωτισμού, η δυναμική του έθεσε και τους όρους διαμόρφωσης ενός αντιλόγου, κύριο διακύβευμα του οποίου υπήρξε η έννοια μιας άλλου τύπου –υπαρξιακής– ορθολογικότητας. Η αντι-διαφωτιστική κριτική, στράφηκε εναντίον της ιστορικής αποκρυστάλλωσης των διεκδικήσεων του Διαφωτισμού σε αυτό που γίνεται κατανοητό ως νεωτερική εποχή, λαμβάνοντας διττό προσανατολισμό, τόσο ως μια πολεμική του περιεχομένου, που στρέφεται εναντίον των αρχών του Διαφωτισμού, όσο και ως μια θεμελιώδη αντίθεση προς το ιστορικό αποτέλεσμα της εξόδου από το Παλαιό Καθεστώς.⁸⁸ Η αντίληψη περί της διαχείρισης του κοινωνικού κόσμου βάσει αδιασάλετων σημείων αναφοράς, τα οποία συγκροτούν οι αιώνιες πνευματικές αξίες της οικουμενικής και καθολικής αλήθειας και ορθολογικότητας, βρέθηκαν στο επίκεντρο της κριτικής των

⁸⁷ Σχετικά βλ. Hall, S., Gieben, B. (2003), *Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας...ό.π.*· Lallement, M. (2001), *Ιστορία των κοινωνιολογικών ιδεών*, μτφρ.: Λυκούδης, Μπ., Αθήνα: Μεταίχμιο.

⁸⁸ Στην βάση του δίπολου πολεμική του περιεχομένου-πολεμική του αποτελέσματος, διαπιστώνονται δύο διαφορετικά είδη ρομαντικής κριτικής της νεωτερικότητας, που στρέφονται προς την παραίτηση από την πολιτική μορφή εν γένει και την άρνηση της φιλελεύθερης πολιτικής συγκεκριμένα -με ιδιαίτερα έντονη επιθυμία για Παλινόρθωση- αντίστοιχα. Πρόκειται για έναν διαχωρισμό, ιδιαίτερα σημαντικό για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, αφού σε αυτόν θεμελιώνει ο C.Schmitt την διάκριση που κάνει μεταξύ πολιτικού ρομαντισμού και ρομαντικού πολιτικού και βάσει της οποίας στρέφει την κριτική του προς τους σύγχρονους του συντηρητικούς θεωρητικούς της περιόδου της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, των οποίων η θεωρία διαπνέεται από τάσεις παραίτησης από την πολιτική εν γένει, την οποία ο ίδιος επιδιώκει συστηματικά να διαφυλάξει ως αξία καθαυτή. Βλ. στη παρούσα εργασία Κεφ. V. Πολιτική της κρίσης - Προς το ολοκληρωτικό καθεστώς, σσ. 112-133 [ιδιαίτερα την ενότητα 2. Ανορθολογικές θεμελιώσεις της δικτατορίας, σ. 121].

αντιφιλοσόφων, οι οποίοι υπερθεμάτιζαν περί μη καθολικών αρχών και νόμων και διαπίστωναν την απαξίωση του ανθρώπου, μέσω της συστηματικής προσπάθειας για ομογενοποίηση ετερόκλητων κοινωνικών στοιχείων. Οι διακηρύξεις περί αντικειμενικής γνώσης του κόσμου αντιμετωπίστηκαν ως φενάκη από τους αντι-διαφωτιστές, οι οποίοι απέρριψαν το αίτημα της οικουμενικότητας ως καθηλωτικό της ποικιλομορφίας της κοινωνικής ζωής και αντιμετώπισαν το διαφωτισμό όχι τόσο ως μια θεωρία της γνώσης, αλλά ως ύβρη που διαλύει την κοινωνική συνοχή. Αποτυπώνοντας μάλιστα το ιδιαίτερο ύφος της αντιδιαφωτιστικής κριτικής, ο Edmund Burke υποστηρίζει ότι η Γαλλική Επανάσταση συνιστά την «εκπόρνευση του ίδιου του νόμου» και μια «ανορθολογική υπερβασία».⁸⁹

Ο αντιδραστικός λόγος, που αρθρώνεται ενάντια στη νέα διαρκή τάξη του διαφωτισμού, αντλεί τη θεμελίωση του από τη διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού, διαδικασία η οποία χάριν ενός ατομοκεντρικού προσανατολισμού παραγνωρίζει την ιδιαίτερη κοινωνική φύση του ανθρώπου, τον οποίο εμφανίζει ως αφηρημένο υποκείμενο. Δεδομένου αυτού, ο Joseph de Maistre φαίνεται να υποστηρίζει ότι «το θεμέλιο και η σταθερότητα εδράζονται όχι στη δράση του λόγου αλλά πάνω στην παράδοση, όχι στο άτομο αλλά στην κοινότητα»,⁹⁰ ενώ στην ίδια κατεύθυνση, εν όψει των ατομικιστικών αξιώσεων, ο Louis de Bonald φαίνεται να παρατηρεί «τον κίνδυνο μιας ενέργειας που, θέλοντας να είναι απελευθερωτική, διαλύει το ίδιο το θεμέλιο κάθε ζωής εν κοινωνία».⁹¹

Υπέρ της αναχαίτισης του κριτικού πνεύματος τοποθετείται και ο Ernst Jünger, ο οποίος με επίδικο την τεχνολογία στοχεύει στην πλήρη εξαφάνιση του περιεχομένου και μια οριστική κατάφαση της «καθαρής μορφής», εγκαλώντας τον αντιμοντερνισμό σε μια φορμαλιστική ιδιοποίηση της τεχνολογίας με σκοπό την επέκταση του ζωτικού χώρου (Lebensraum) της γερμανικής εθνικιστικής κουλτούρας. Σε ότι αφορά το επιχείρημα του Jünger κατά της δυτικής ορθολογικότητας, η ανακάλυψη μιας απελευθερωτικής και ανανεωτικής δύναμης στον πόλεμο και τη βιαιότητά του, σηματοδοτούν την κυριαρχία της δράσης επί της διάνοιας, που υπέθαλπε την σπίθα της πολιτικής ανανέωσης. Η θυσία και η βία εμφανίζονται ως αξίες εγγενείς της διαδικασίας της αυθεντικής αυτοπραγμάτωσης, με τρόπο τέτοιο που μόνο στον πόλεμο μπορεί να διαπιστωθεί η δυνατότητα δημιουργίας νέων σταθερών μορφών. Στο πλαίσιο αυτό, ο άνθρωπος πρέπει να αρνηθεί τα διαφωτιστικά ιδεώδη της ατομικότητας και της αυτοδιάθεσης και να υποταχθεί στο πεπρωμένο, με σκοπό την

⁸⁹ Burke, E. (1790), *Reflections on the Revolution in France*, σύμφωνα με Lallement, M. (2001), *Ιστορία...ό.π.*, σ. 63.

⁹⁰ De Maistre, J. (1797), *Considérations sur la France*, κεφ. 6, σύμφωνα με Lallement, M. (2001), *Ιστορία...ό.π.*, σ. 64.

⁹¹ De Bonald, L.A. (1830), *Démonstration philosophique du principe constitutif de la société*, σύμφωνα με Lallement, M. (2001), *Ιστορία...ό.π.*, σ. 64-65.

αντικειμενοποίηση μιας μυστικιστικής, κρυφής, εσωτερικής βούλησης, η οποία συνοψίζει την «φιλοσοφία του βίου» (Lebensphilosophie) στον «μαγικό ρεαλισμό» του Jünger.⁹²

2.2. Νεωτερικότητα και ανορθολογικότητα στην συντηρητική γερμανική διάνοηση

Η ισχυρή σύνδεση νεωτερικότητας και ορθολογισμού αμφισβητήθηκε από τη συντηρητική σκέψη σε τέτοιο βαθμό, που οδήγησε στην αντιστροφή της σχέσης τους και την ανάδειξη της νεωτερικότητας σε πεδίο άσκησης της ανορθολογικής σκέψης.⁹³ Συνέπεια ήταν η συντηρητική γερμανική σκέψη να ασκήσει κριτική στην νεωτερική ορθολογική σκέψη καταφάσκοντας τον ανορθολογισμό και θεμελιώνοντας την άρνηση της εργαλειακότητας του ορθού λόγου και την απαξίωση της αντικειμενικότητας της γνώσης.⁹⁴

Μια σειρά ζητημάτων ανακύπτουν από αυτή την αντιστροφή, καθώς η διαμαρτυρία ενάντια στον εξορθολογισμό της κοινωνίας συνεπάγεται την απόρριψη των εννοιών της εννοιολογικής κατανόησης, της διάνοησης, του ιδεαλισμού, του πνεύματος και του αφηρημένου. Το παράδοξο του ιδεότυπου του *αντιδραστικού μοντερνισμού*, που προτείνει ο Herf, είναι ότι για μια ολοκληρωμένη θεμελίωση του ανορθολογικού προτάγματος και μια επιτυχή σύζευξη τεχνολογίας και κουλτούρας, κρινόταν αναγκαία η ενσωμάτωση της κατηγορίας της τεχνολογικής προόδου στον γερμανικό εθνικισμό. Η διαδικασία ανασκευής του διάχυτου αντιτεχνολογικού πνεύματος του παραδοσιακού γερμανικού εθνικισμού, σήμαινε την εμπλοκή των συντηρητικών διανοουμένων σε μια διαδικασία αφαίρεσης από την ιστορικότητα της τεχνολογίας. Η δυτική εργαλειακή ορθολογικότητα, πάνω στην οποία θεμελιώθηκε η ανάπτυξη και η χρήση της τεχνολογίας, ανασκευάστηκε από τη συντηρητική γερμανική διάνοηση, με πρώτο μεθοδολογικό της βήμα την απογύμνωση της τεχνολογίας από τα ορθολογικά της χαρακτηριστικά.

Σημαντικό κρίνεται σε αυτό το σημείο το γεγονός ότι πρόκειται για μια κριτική που δεν υπήρξε δεσμευμένη αποκλειστικά στη συντηρητική σκέψη. Ο Max Horkheimer στην *Έκλειψη του Λόγου*, αναφέρει ότι η τεχνική γνώση κινδυνεύει να αφαιρέσει από τον άνθρωπο τη δυνατότητα της ελεύθερης κρίσης και εξηγεί ότι «η εξέλιξη των τεχνικών μέσων τα οποία θα μπορούσαν να συμβάλλουν στο διαφωτισμό συνοδεύεται από μια διαδικασία απανθρωποίησης. Έτσι η πρόοδος απειλεί να εκμηδενίσει τον ίδιο τον σκοπό τον οποίο

⁹² Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

⁹³ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

⁹⁴ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

οφείλει να πραγματώσει – την ιδέα του ανθρώπου».⁹⁵ Μια τέτοια προσέγγιση της εργαλειακής ορθολογικότητας θα μπορούσε να διακρίνει κανείς και στους συντηρητικούς διανοούμενους της Γερμανίας, οι οποίοι επιχειρήσαν να δείξουν την προβληματικότητα της τεχνολογικής προόδου αναφορικά προς την ανθρώπινη ολοκλήρωση. Η τεχνολογία ως αποκύημα της δύσης, σύμφωνα με την εκτίμηση της συντηρητικής γερμανικής σκέψης, έφερε μια σειρά χαρακτηριστικών που επιβαλλόταν να τεθούν υπό αναίρεση. Σε κάθε περίπτωση πάντως, διακύβευμα συνιστά η εργαλειακότητα του ορθού λόγου και όχι τόσο η τεχνολογία στην καθαρή της μορφή. Άλλωστε σε αυτή τη διευκρίνιση θεμελιώνεται η μετέπειτα αποδοχή της τεχνολογίας, από τους συντηρητικούς, ως μέσο για την προαγωγή των στόχων ανάκαμψης που έχει θέσει η Γερμανία, όπως φαίνεται από τη μελέτη του Herf.⁹⁶ Ωστόσο, το πρόβλημα της εργαλειακής ορθολογικότητας, που αντιμετώπισε η συντηρητική γερμανική σκέψη, βρήκε την υλική του έκφραση κατά κύριο λόγο στην κατηγορία της τεχνολογικής προόδου. Με άξονα την τεχνολογία, οι συντηρητικοί διανοούμενοι ανέπτυξαν την αντίθεσή τους προς την εργαλειακότητα του λόγου. Σε επίπεδο πολιτικού προσανατολισμού, το αίτημα του επανεξοπλισμού γίνεται αποδεκτό σχεδόν καθ' ολοκληρία από την συντηρητική πλευρά, ενώ η υλική του αποτύπωση – η τεχνολογία – εξακολουθεί να συνιστά αντικείμενο έριδας, καθώς άλλωστε τα αντιτεχνολογικά αισθήματα αποτελούν εγγενές χαρακτηριστικό της εθνικιστικής γερμανικής παράδοσης.

Ενώ, λοιπόν, η τεχνολογική υπεροχή συλλαμβάνεται ως προϋπόθεση της εθνικής υπεροχής, η ίδια η τεχνολογία εκλαμβάνεται ως δυτική επιρροή και απορρίπτεται ως προς τις προϋποθέσεις της – τις αξιώσεις περί εργαλειακής ορθολογικότητας που την διέπουν. Η αντίφαση αυτή φέρνει τον συντηρητικό στοχασμό αντιμέτωπο με το μεθοδολογικό πρόβλημα, του επαναπροσδιορισμού του πλαισίου εντός του οποίου συλλαμβάνεται η τεχνολογία. Πρόκειται για μια προσπάθεια να ενσωματωθεί η τεχνολογία στην γερμανική λαϊκή παράδοση του «αίματος» και της «ψυχής», απομονωμένη, ωστόσο, από τα πλέον βασικά χαρακτηριστικά της. Συνέπεια, σύμφωνα με τον Herf, είναι ότι η τεχνολογία απεκδύεται τα ορθολογικά της προτάγματα, όπως αυτά διαμορφώθηκαν από τον δυτικό διαφωτισμό, και περιχαρακώνεται σε ένα πλέγμα ανορθολογισμού, που συνυφαίνεται με την γερμανική εθνικιστική παράδοση και συντηρεί τον γερμανικό ρομαντισμό.⁹⁷ Στόχος υπήρξε η υπέρβαση της διάστασης τεχνολογίας και κουλτούρας, ώστε να διαφυλαχθεί η «γερμανική ψυχή», «το αίμα», η κοινότητα, το συγκεκριμένο, ο ρομαντισμός από τον δυτικό διαφωτισμό, τον ορθολογισμό, την κοινωνία και το αφηρημένο και εν τέλει να προστατευθεί η Γερμανία από την επικείμενη δυτικοποίησή της.

⁹⁵ Χορκχάιμερ, Μ. (1987), *Η έκλειψη...ό.π.*, σ. 10.

⁹⁶ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

⁹⁷ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

Η απάντηση της συντηρητικής σκέψης ήταν η τοποθέτηση της τεχνολογίας υπεράνω κάθε ορθολογικής δικαίωσης, στα πλαίσια της σταδιακής απομάκρυνσης από τα ζητήματα της διάνοιας [*Verstand*] και της αιτιότητας και της μετάβασης στον κόσμο των γεγονότων, όπου θριαμβεύει το «ηρωικό αίμα» και το πεπρωμένο ενάντια στον καθαρό διαλογισμό.⁹⁸ Η τεχνολογία στερείται τον ιδιαίτερο – εργαλειικό – ορθολογικό προσανατολισμό της και μετατρέπεται από διανοητικό σε ζωτικό ιδεώδες, καθώς το βιταλιστικό πάθος των συντηρητικών διανοουμένων διασώζει την πραγματική ζωή μέσα από τις έννοιες της βούληση και της παραγωγικότητας.⁹⁹

2.3. Ανορθολογισμός στην κοινωνική οργάνωση: Η σχέση εθνικισμού και αστισμού

Η ορθολογική οργάνωση του κοινωνικού βίου και η φιλελευθεροποίηση της οικονομίας, όπως διαπιστώνουμε από την μελέτη του Herf, στον γερμανικό συντηρητικό στοχασμό συνδέθηκαν με τον δυτικό αστισμό, την έκφρασή του στις μεγαλουπόλεις, τις μάζες, τον ατομικισμό και την κοινωνία (*Gesellschaft*), ενάντια στον γερμανικό βουκολισμό, τον αγροτικό βίο, τον άνθρωπο της κοινότητας και την ίδια την έννοια της κοινότητας (*Gemeinschaft*). Το επόμενο βήμα, που κρίθηκε αναγκαίο, υπήρξε η αποσύνδεση, πρώτον, του γερμανικού εθνικισμού από τον αγροτικό βίο και, δεύτερον, της ζωής στη μεγαλούπολη από τον αστισμό.¹⁰⁰ Η ανάγκη αυτή καταδεικνύεται με ιδιαίτερη γλαφυρότητα από τον Jünger, ο οποίος εξηγεί ότι «η ύπαιθρος και το έθνος [...] πρέπει να συμβιβαστούν με την [...] αναγκαιότητα να [...] διεισδύσουμε μέσα στη δύναμη της μητρόπολης, στις δυνάμεις του καιρού μας – τις μηχανές, τις μάζες, και τον εργάτη. Γιατί σ' αυτές βρίσκεται η εν δυνάμει ενέργεια, η τόσο καθοριστική για το εθνικό θέαμα του αύριο».¹⁰¹ Οι μεγαλουπόλεις, που έχουν υπάρξει η μήτρα του οικονομικού φιλελευθερισμού και του αστισμού, απεκδύονται τα ειδοποιά τους γνωρίσματα και οι μάζες που τις κατοικούν θα πρέπει με τη σειρά τους να απεκδυθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, που μέχρι τώρα τις προσανατόλιζαν στον οικονομικό φιλελευθερισμό και διεθνισμό, τον αστικό καπιταλισμό αλλά και τον μαρξιστικό σοσιαλισμό.

Η εθνικιστική ολοκλήρωση υπήρξε εξ' ορισμού ασύμβατη, τόσο με τα αστικά οικονομικά υποκείμενα, όσο και με το προλεταριάτο. Στην πρώτη περίπτωση, ο οικονομικός

⁹⁸ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

⁹⁹ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

¹⁰⁰ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

¹⁰¹ Ernst Jünger, “Grosstadt und Land”, *Deutsches Volkstum* 8 (1926), σσ. 577-81 σύμφωνα με Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*, σ. 104.

βίος φαίνεται να κατακλύζει τον κοινωνικό βίο, η κοινότητα επικυριαρχείται από την οικονομική Gesellschaft και η απόρριψη του «αστού», ουσιαστικά σημαίνει την απόρριψη της «δικτατορίας της οικονομικής σκέψης».¹⁰² Στην δεύτερη περίπτωση, ο προλετάριος, ενώ απορρίπτει τον αστικό υλισμό, φαίνεται πως εξακολουθεί να δεσμεύει την εργασία του στις υλικές της συνιστώσες. Ο εργάτης του εθνικισμού αντιθέτως, αποσυνδέει την εργασία από κάθε υλική της έκφραση και την πνευματοποιεί (Vergeistung). Ενώ, λοιπόν, η επαναστατική σκέψη εν γένει φαίνεται να συσπειρώνεται κάτω από την κοινή της αντίθεση προς την αστική κοινωνία και τις οικονομικό-πολιτικές της διευθετήσεις, εκείνο που φαίνεται πως χαράσσει την διαχωριστική γραμμή μεταξύ συντηρητικού στοχασμού και κριτικής θεωρίας είναι το τελικό αποτέλεσμα, το οποίο δεσμεύεται από ένα διαφορετικό σύστημα αξιών κάθε φορά.¹⁰³

Η συντηρητική γερμανική σκέψη μέμφθηκε τον αστισμό ως μια ψευδή εξουσία, η οποία φέρει την παρωχημένη έννοια της λογικής, τη στιγμή που ο οικονομικός φιλελευθερισμός εισήγαγε την οικονομία της Γερμανίας σε μια συνεχή εμπόλεμη κατάσταση. Η περίοδος ειρήνης που ακολούθησε την υπογραφή της συνθήκης των Βερσαλλιών υπήρξε στην πραγματικότητα η αποτύπωση των αστικών θεσμών, στον κοινωνικό-πολιτικό-οικονομικό βίο, επιφέροντας τη γενικευμένη κοινωνική ανασφάλεια, συνθλίβοντας την εθνική αυτοπεποίθηση και διαλύοντας την κοινωνική συνοχή. Η νέα οικονομική δραστηριότητα αποδοκιμάζεται στο βαθμό που επικεντρώνεται στην ανταλλακτική αξία και καθίσταται άμορφη, ασταθής, παρασιτική, χρηματιστική, ορθολογική ως προς την συσσώρευση κεφαλαίου, διεθνιστική και άρα χωρίς εθνικές ρίζες, εστιασμένη στην κυκλοφορία και άρα αντιπαραγωγική, καπιταλιστική και άρα προσανατολισμένη στον ιδιοτελή φιλελεύθερο ατομισμό. Το αντι-καπιταλιστικό, αντι-φιλελεύθερο, αντι-κομμουνιστικό, αντι-διεθνιστικό πνεύμα του γερμανικού εθνικισμού, έκανε λόγο για αξία χρήσης και στόχευε αντιθέτως σε μια κορπορατιστική, παραγωγική, εργασιοκεντρική οικονομία, με σταθερές μορφές, μορφοποιητική δύναμη, σοσιαλιστική ώστε να διαπερνά την ταξικότητα, και η οποία να υποτάσσεται στις ανάγκες του κοινωνικού βίου.¹⁰⁴

¹⁰² Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*, σ. 124.

¹⁰³ Η θέση αυτή αντανακλά την κύρια κριτική που αρθρώνει ο Schmitt ενάντια στην μαρξική σκέψη, εκτιμώντας πως είναι αναγκαίο να αποδεσμευτεί από τις υλικές της προκείμενες, ώστε να διαπιστώσει τον τελικό διαχωρισμό μεταξύ προλετάριων και καπιταλιστών με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που ο ίδιος κάνει λόγο για την ύστατη διάκριση μεταξύ Φύλου και Εχθρού. Ορθότερα θα μπορούσαμε να πούμε πως αναγνωρίζοντας την ένταση της τελικής διάκρισης στην μαρξική θεωρία, την εγκαλεί σε μια οριστική εγκατάλειψη του περιεχομένου, με σκοπό να διαπιστωθεί η πραγματική πολιτική ύπαρξη στην πλέον καθαρή της μορφή. Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*

¹⁰⁴ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

2.4. Ο νέος εθνικισμός

Η επιχειρηματολογία ανάμεσα στην καπιταλιστική δεξιά και την κομμουνιστική αριστερά, ανέδειξε ως επιτακτική την ανάγκη για υπέρβαση των πολιτικών διαιρέσεων. Η προτεινόμενη λύση εισηγούνταν την ανάπτυξη, από μέρους της Γερμανίας, μιας ισχυρής πολιτικής βούλησης, η οποία θα καθιστούσε τη χώρα τη δύναμη του «νέου εθνικισμού».¹⁰⁵ Η εθνικιστική Γερμανία της «ψυχής», του «αίματος» και της κοινότητας θα αποκαλύπτονταν έτσι ως η τρίτη δύναμη ανάμεσα στα υλιστικά ρεύματα που αντιμάχονταν τον παραδοσιακό γερμανικό εθνικισμό: τον καπιταλισμό της Αμερικής και τον κομμουνισμό της Σοβιετικής Ένωσης.

Αφενός, η επίθεση στον καπιταλιστικό υλισμό, αλλά και ο θαυμασμός για τη στρατιωτικοποίηση της εργασίας και την ενδυνάμωση της κρατικής εξουσίας, έφερνε τον εθνικισμό των συντηρητικών διανοουμένων εγγύτερα στην κομμουνιστική αριστερά, παρέχοντας το έδαφος για την ιδεολογική μίξη του εθνικομπολσεβικισμού. Αφετέρου, η απόρριψη του υλιστικού τέλους της προλεταριακής επανάστασης, καθώς και η επιδίωξη μιας νέας μορφής τάξης, όπου η αποδοτικότητα θα υπερίσχυε της ιδεολογίας, σηματοδοτούσε την απομάκρυνση του εθνικισμού από την κομμουνιστική αριστερά.

Η κρίση της κουλτούρας, υποστηριζόταν πως θα μπορούσε να ξεπεραστεί με την κωνιορτοποίηση του καπιταλιστικού προτύπου, χωρίς όμως να υπονοείται η προλεταριακή επανάσταση ως μέσο για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Το ξεπέρασμα της τραγικής συνείδησης θα ερχόταν με την υποταγή του ανθρώπου στις υπερστορικές εκείνες δυνάμεις που φανερόνουν την ανθρώπινη αδυναμία και εκδηλώνονται στην ανθρώπινη ηρωική αυτοθυσία. Το όραμα της νέας τάξης εμπνευσμένο από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, προϋπέθετε τη φυσικοποίηση της εμπόλεμης κατάστασης, και η ολοκληρωτική επιστράτευση, συνδυασμένη με τον τεχνικό ολοκληρωτισμό, θα επέφερε τον κυριαρχικό ολοκληρωτισμό και θα αποτελούσε το μέσο για να απελευθερωθεί η συντηρητική πρόταση μιας αισθητικοποιημένης νεωτερικότητας.¹⁰⁶

2.5. Η φιλοσοφικό-πολιτική θέση του Carl Schmitt

Ο συντηρητικός στοχασμός, έχει δειχθεί στα προηγούμενα κεφάλαια, συγκρότησε μια ιδιαίτερα προβληματική σχέση με την ιδέα της νεωτερικότητας, της οποίας τις δυτικές

¹⁰⁵ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

¹⁰⁶ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

ορθολογικές προϋποθέσεις αρνήθηκε, και στην οποία επιχείρησε να αποδώσει μια διαφορετικού τύπου, ανορθολογική και αισθητικοποιημένη μορφή. Το σημαντικό στοιχείο, που προκύπτει από την εναντίωση στη νεωτερική εποχή, είναι η διττή κριτική που της ασκήθηκε με συνέπεια την πόλωση της συντηρητικής σκέψης. Ενάντια στο περιεχόμενο της διαφωτιστικής χειραφέτησης, διαπιστώνεται η ρομαντική παραίτηση από την πολιτική, αναφορικά τόσο προς τις αξιακές της προϋποθέσεις, όσο και προς τους όρους πραγμάτωσής της, ενώ ενάντια στα ιστορικά της αποτελέσματα θεμελιώνεται μια ιδιαίτερη θεωρητική προσέγγιση της πολιτικής ιδέας, για την οποία η Παλινόρθωση είναι το τέλος της πολιτικής. Στα πλαίσια αυτού του διαχωρισμού, ο Schmitt αρθρώνει την κριτική του ενάντια στους συντηρητικούς στοχαστές της ρομαντικής παραίτησης από την πολιτική¹⁰⁷ αφού, σύμφωνα με τον ίδιο, στο επίπεδο συγκρότησης μιας ορισμένης πολιτικής θεωρίας αστοχούν την ουσία της ίδιας της πολιτικής, ενώ στο πλέον συγκεκριμένο επίπεδο της πολιτικής δράσης διευκολύνουν τις φιλελεύθερες διαστρεβλώσεις παραχωρώντας την ιδέα της πολιτικής στον σύγχρονο αστικό κοινοβουλευτισμό, που υποτάσσει το πολιτικό στο οικονομικό.

Η κατανόηση της σμιττιανής σκέψης προϋποθέτει τη σύλληψη της ιδιαίτερης σημασίας που ο ίδιος ο Schmitt αποδίδει στις έννοιες της πολιτικής, του ρομαντισμού και της βούλησης, τις οποίες στοιχίζει σύμφωνα προς δύο διαφορετικά και αντιθετικά δίπολα σκέψης. Αφενός πολιτική και ρομαντισμός, παρουσιάζονται στον Schmitt ως έννοιες ασύμβατες, αφετέρου πολιτική και βούληση ως έννοιες αδήριτα συνδεδεμένες. Συνέπεια είναι η ανάπτυξη μιας ξεχωριστής κριτικής στον πολιτικό ρομαντισμό, την οποία ωστόσο στο έργο του συνδέει πάντοτε – συγκεκριμένα τις ιδιαίτερες προεκτάσεις του πολιτικού ρομαντισμού – με την αλλοίωση της πολιτικής ουσίας και τη διακρίβωση αυτής της στρέβλωσης στον σύγχρονο κοινοβουλευτισμό.¹⁰⁸ Για τον Schmitt, ο πολιτικός ρομαντισμός σηματοδοτεί την απομάκρυνση από την συγκεκριμένη ιστορική πραγματικότητα και συνιστά το αποτέλεσμα της αστικής ασφάλειας, που καλλιεργεί το έδαφος για τις ρομαντικές αναζητήσεις του «εγώ».¹⁰⁹ Εκεί που οι ρομαντικοί αντιλαμβάνοντουσαν την καταστολή της εξήγησης της αιτιότητας στα γεγονότα και του καθαρού διαλογισμού, προς όφελος της αισθητικής δημιουργίας, ο Schmitt εντοπίζει τάσεις παραίτησης και παθητικότητας, και ενώ για άλλους συντηρητικούς στοχαστές της μεσοπολεμικής Γερμανίας, όπως οι Jünger και Spengler, το ζητούμενο υπήρξε η αισθητικοποίηση της ζωής, για τον Schmitt κάτι τέτοιο σε επίπεδο πολιτικής δράσης σημαίνει μόνο φυγή από την ίδια την ουσία της πολιτικής, δηλαδή την υπαρξιακή αναζήτηση μέσα από την άσκηση της βούλησης.¹¹⁰ Ο Schmitt, όπως και οι άλλοι δύο διανοητές, αφαιρώντας από τις κανονιστικές θεμελιώσεις της πολιτικής δέχεται ως

¹⁰⁷ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*

¹⁰⁸ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*· Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*

¹⁰⁹ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

¹¹⁰ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

κεντρικό στοιχείο μόνο αυτό της αυτοπραγμάτωσης. Το ζήτημα της ολοκλήρωσης του «εγώ», αυτό καθ' αυτό, δεν προσκρούει στην άρνησή του. Αντίθετα, όμως, προς τους ρομαντικούς θεωρητικούς αναγνωρίζει την διαδικασία ως προβληματική κατά την πρόσδεσή της με την ρομαντική αναζήτηση στον κόσμο των εμπειριών.¹¹¹ Η αναζήτηση της ολοκλήρωσης του «εγώ» μέσα στην ίδια την πολιτική, είναι το ζητούμενό του, καθώς σύμφωνα με τον ίδιο η αυτοπραγμάτωση έρχεται μέσα από την βούληση, όπως αυτή εκφράζεται στην πολιτική.¹¹² Στην κατεύθυνση αυτή, ο Schmitt προσανατολίζεται σε μια ιδιαίτερη θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος της πολιτικής, όπου η ιδέα περί ντεσιζιονισμού τον οδηγεί να απορρίψει τον πολιτικό ρομαντισμό την ίδια στιγμή που εναγκαλίζεται τον ρομαντικό πολιτικό, με σκοπό να διασωθεί η πολιτική από κάθε προσπάθεια «ουδετεροποίησης και αποπολιτικοποίησης», που όπως έκρινε ο ίδιος, «θα αντικαθιστούσαν την πολιτική με τη διοίκηση».¹¹³

Η σημασία της σμιττιανής σκέψης στο σημείο αυτό αποτιμάται ακόμη καλύτερα εάν λάβουμε υπόψη μας ότι στο πλαίσιο της εναντίωσης προς τις δυτικές επιρροές, η συντηρητική διάνοηση αρνείται να θέσει ζητήματα πολιτικής, εφόσον η μόνο διαθέσιμη πολιτική δεν είναι παρά έκφραση του δυτικού φιλελευθερισμού. Ενώ όμως η αντεπαναστατική σκέψη της μεσοπολεμικής Γερμανίας τίθεται ενάντια σε τέτοιου είδους απόπειρες εν γένει, ο Schmitt υποστηρίζει πως τα δημοκρατικά αιτήματα είναι αναγκαίο να κριθούν βάσει του αποτελέσματός τους, που δεν είναι άλλο από την υποταγή του κράτους στο κοινοβούλιο με μόνη πρόθεση του φιλελευθερισμού «να δεσμεύσει το Πολιτικό μέσω του Ηθικού και να το υποτάξει στο Οικονομικόν».¹¹⁴ Με αναφορά αυτό το ιδιαίτερο κοινωνικό-ιστορικό πλαίσιο, ο Schmitt εξετάζει προσεκτικά τις αρχές της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, ασκεί κριτική στο γεγονός πως μέσα από τη λειτουργία του θεσμού διαπιστώνονται τάσεις αποπολιτικοποίησης και στροφή προς την πολιτική παθητικότητα και διακριβώνει με επιτακτικό τρόπο κοινωνική και πολιτική κρίση.¹¹⁵ Επιχειρώντας μια διεισδυτική ανάλυση της μορφής και των αιτιών αυτής της κοινωνικό-πολιτικής κρίσης,

¹¹¹ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

¹¹² Η αφαίρεση από τις κανονιστικές θεμελιώσεις της πολιτικής αποτελεί σημείο σύγκλισης της σμιττιανής θεωρίας με την ρομαντική σκέψη. Στο έργο του Schmitt, ωστόσο, το ζήτημα αυτό χρησιμοποιείται περισσότερο χάριν της άσκησης κριτικής στην αναζήτηση θεσπισμένων γενικών κανόνων, παρά με σκοπό να αναδειχθεί ορισμένη αναλογία της θεωρίας του προς ρομαντικές θεωρίες. Σχετικά βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, όπου ο Schmitt παρατηρεί τη σημασία των εννοιών της παράδοσης και της συνήθειας για τον πολιτικό ρομαντισμό, ο οποίος αντικαθιστά την ενεργό πολιτική δράση με πολιτική παθητικότητα. Αντίθετα προς τον πολιτικό ρομαντισμό, προϋπόθεση της αυτοπραγμάτωσης – ως διαδικασία υπεράσπισης της ύπαρξης έναντι του υπαρξιακά ξένου – στη σμιττιανή θεωρία είναι η άσκηση της βούλησης – που μπορεί να προκύψει μόνο μέσα από την πραγματική πολιτική και όχι μέσα από την αισθητικοποίηση της ζωής, με συνέπεια η αναγκαιότητα του πνεύματος να συνιστά ζήτημα εκτός των σκοπών της πολιτικής. Σχετικά με την σημασία της πολιτικής βούλησης αναφορικά προς την διαδικασία της αυτοπραγμάτωσης βλ. Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*

¹¹³ Herf, J. (1993), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*, σ. 144.

¹¹⁴ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 94.

¹¹⁵ Βλ. σχετικά, Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*

σκοπός της εργασίας αυτής τίθεται η αναζήτηση της θεμελίωσης αυτής της διαπίστωσης και η κοινωνική και πολιτική οντολογία του Schmitt, που θεμελιώνει την κριτική του, ενώ στην κατεύθυνση αυτή τίθενται προς έλεγχο επίσης η μέθοδος και τα εργαλεία ανάλυσης που επιστρατεύει. Ο οικονομικός και πολιτικός φιλελευθερισμός συνιστά σημείο έντονης κριτικής στη σμιτιτανή θεωρία, την οποία χρειάζεται να παρακολουθήσουμε προσεκτικά προκειμένου να διαπιστώσουμε τον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος ο Schmitt αντιλαμβάνεται τη σύνδεση πολιτικού φιλελευθερισμού και αποπολιτικοποίησης του κοινωνικού βίου και σε ποιες αξιωματικές προϋποθέσεις θεμελιώνει αυτή τη σχέση.

II. Φορμαλισμός στην πολιτική θεωρία του Carl Schmitt

Χαρακτηριστική όψη της συντηρητικής γερμανικής σκέψης, υπήρξε η άρνηση της πολιτικής ως έκφραση του δυτικού φιλελευθερισμού. Ενώ στην συντηρητική παθητικότητα, ο Schmitt θέτει στόχο την υπεράσπιση της ουσίας της πολιτικής, με ύστατο σκοπό τη διάσωσή της από τις σύγχρονες διαστρεβλώσεις. Στην κατεύθυνση αυτή η σμιττιανή θεωρία επικεντρώνεται στην αναζήτηση της έννοιας του πολιτικού, το οποίο συλλαμβάνει ως μορφή καθαρή, από όλα τα ιδιαίτερα κοινωνικά περιεχόμενα. Προσανατολίζεται, έτσι, σε μια ιδεαλιστική αντίληψη της πολιτικής, η οποία – τρόπον τινά – αρνείται τον περιεχομενικό προσδιορισμό των κοινωνικών συγκρούσεων και στο κεντρικό ερώτημα της ύστατης διευθέτησής τους, παραφράζοντας τον Schmitt, απαντά «πολιτική τι άλλο;»¹¹⁶

1. Εννοιολογικές προϋποθέσεις - Προς μια ιδεαλιστική πολιτική

Επιχειρώντας έναν ορισμό της έννοιας του πολιτικού, στο ομότιτλο έργο του *Η Έννοια του Πολιτικού*, ο Schmitt διαπιστώνει μια αναπόφευκτη σύνδεση της έννοιας του πολιτικού και της έννοιας του κράτους και υποστηρίζει ότι «η έννοια του κράτους προϋποθέτει την έννοια του Πολιτικού»,¹¹⁷ προετοιμάζοντας έτσι για την αναγκαία διαπλοκή των εννοιών. Με σκοπό έναν πρώτο ορισμό του κράτους, ο Schmitt κάνει λόγο για «το πολιτικό status ενός λαού»,¹¹⁸ ενώ στη συνέχεια αναφέρεται στην «ιδιαίτερη κατάσταση ενός λαού»,¹¹⁹ εισάγοντας με αυτό τον τρόπο τον διαχωρισμό του πολιτικού status σε μια κατάσταση εν γένει και σε μια ιδιαίτερη κατάσταση. Ο προσδιορισμός αυτής της ιδιαίτερης κατάστασης, είναι που εισάγει την έννοια του πολιτικού, αφού κράτος και πολιτικό εμφανίζονται εξ' αρχής ως άρρηκτα συνδεδεμένες έννοιες, που ανάγονται η μια στην άλλη. Προκύπτει, όμως, τότε, ότι πολιτικό είναι το κρατικό και αντίστροφα κρατικό είναι το πολιτικό, γεγονός που ισοδυναμεί με ταυτολογία που δεν προσθέτει τίποτα περισσότερο στον ορισμό της έννοιας του πολιτικού. Εκείνο που εμφανίζεται ως πρόβλημα στον παραπάνω

¹¹⁶ Σχολιάζοντας τον «αυτονόητο» χαρακτήρα του κοινοβουλευτισμού, ο Schmitt σημειώνει πως η συζήτηση σχετικά με την αναγκαιότητά του δεν μπορεί να λυθεί με το ερώτημα «Κοινοβουλευτισμός, τι άλλο;», ως εάν να μην υπήρχε άλλη εναλλακτική, το οποίο φαίνεται να δανείζεται από τον τίτλο ενός έργου του Beyerle, Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 76 και στο ίδιο σ. 110, υποσημείωση 27.

¹¹⁷ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 37.

¹¹⁸ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 37.

¹¹⁹ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 37.

συλλογισμό προκύπτει από τις ιδιαίτερες περιχομενικές αρνήσεις του Schmitt, οι οποίες τον κατευθύνουν να διαπιστώσει την έννοια του πολιτικού αποστερημένη από έναν ιδιαίτερα σαφή και θετικό ορισμό, με αποτέλεσμα τον προσδιορισμό της έννοιας του πολιτικού μόνο μέσω ενός πλήθους αρνητικών ορισμών.

Το ζήτημα της ταύτισης των εννοιών του κρατικού και του πολιτικού, εμφανίζεται ακόμη πιο προβληματικό, σύμφωνα με τον ίδιο τον Schmitt, κατά την εισαγωγή της σχέσης αυτής στην πραγματική ζωή, όπου εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται ως εάν να προέκυπτε από τη φύση της ίδιας της υπόθεσης της πραγματικότητας. Διαφορετικά διατυπωμένο, εφόσον το κράτος ταυτίζεται με το πολιτικό, εκεί όπου το κρατικό εμφανίζεται ως σταθερή και αυτονόητη έννοια, το πολιτικό χάνει την πολεμική του υφή και μετουσιώνεται σε κάτι καθαρά τεχνικό στα πλαίσια του κράτους. Στη φιλοσοφία της συγκεκριμένης ζωής, ωστόσο, δεν είναι δυνατό να διαπιστωθούν σταθερές και προαιώνιες έννοιες.¹²⁰ Αντίθετα, μάλιστα, ο Schmitt υποστηρίζει ότι εφόσον δεχτούμε το κράτος ως σταθερό μέγεθος, στα πλαίσια μιας κανονιστικής θεώρησης, ο ορισμός του πολιτικού ως κρατικό μπορεί να αξιώσει ορισμένη μόνο εξηγητική σημασία, κατά τον τρόπο που συνέβαινε στη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, όπου το κράτος διατηρούσε το μονοπώλιο του πολιτικού.¹²¹ Η έννοια της κοινωνίας καλύπτονταν πλήρως από την έννοια του κράτους, το οποίο δεν ερχόταν αντιμέτωπο με επιμέρους πολιτικές ομάδες, με συνέπεια το πολιτικό να περιορίζεται σε τεχνικά χαρακτηριστικά της κρατικής οργάνωσης και ο πολεμικός του χαρακτήρας να παραμένει αδρανής. Σύμφωνα με τον Schmitt, η παραπάνω σχέση εξακολουθεί και στη Γερμανία του 20^{ου} αιώνα, όπου το κράτος εμφανίζεται ανώτερο από την κοινωνία και επομένως το πολιτικό παραμένει κατ' απόλυτο τρόπο στην διάθεσή του. Στο βαθμό, όμως, που το κράτος προκύπτει ως δυναμικό και όχι σταθερό μέγεθος, διακριτό από την κοινωνία –εφόσον μάλιστα κράτος και κοινωνία διαπλέκονται– τότε η ταύτιση πολιτικού και κρατικού δεν είναι πλέον επαρκής ώστε να προκύψει ένας ικανοποιητικός ορισμός της έννοιας του Πολιτικού, εφόσον «σ' αυτό το κράτος είναι [...] όλα, τουλάχιστον δυνάμει, πολιτικά».¹²²

1.1. Πολιτική μορφή: Η διάκριση Φίλου-Εχθρού

Το περιεχόμενο της έννοιας του πολιτικού, σύμφωνα με τον Schmitt, μπορεί να αναζητηθεί στις ειδικές πολιτικές κατηγορίες που περιλαμβάνει, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο

¹²⁰ Βλ. σχετικά Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια... ό.π.*, ενότητα 1, σσ. 37-43· Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία... ό.π.*, κεφ. Ι. «Ορισμός της κυριαρχίας», σσ. 17-32, IV. «Η αντεπαναστατική φιλοσοφία του κράτους», σσ. 89-107.

¹²¹ Βλ. Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια... ό.π.*, ενότητα 1, σσ. 37-43.

¹²² Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια... ό.π.*, σ. 40.

που οι ιδιαίτερες διακρίσεις των διαφόρων πεδίων του κοινωνικού καταφάσκουν το περιεχόμενο των περιοχών αυτών. Ως κατηγορία-κριτήριο του πολιτικού, ο Schmitt παρουσιάζει την ειδική πολιτική διάκριση μεταξύ Φίλου και Εχθρού – κατά τον ίδιο τρόπο που στο πεδίο του ηθικού εντοπίζεται η ειδική ηθική διάκριση Καλού-Κακού ή στο οικονομικό πεδίο η ειδική οικονομική διάκριση Ωφέλιμου-Επιζήμιου. Μένει, λοιπόν, να δειχθεί είναι το κριτήριο με το οποίο προσδιορίζεται αυτή η ειδική πολιτική διάκριση. Στη σμιττιανή θεωρία, ωστόσο, η ειδική πολιτική διάκριση συνιστά μια αυτόνομη διάκριση, μη αναγώγιμη στις υπόλοιπες γνωστές διακρίσεις – ώστε θα ήταν αδόκιμο να υποστηρίξουμε μια αναγκαία αμφίδρομη θετική σχέση μεταξύ των κατηγοριών του Φίλου, του Καλού και του Ωφέλιμου. Αντίθετα, αποτυπώνει «τον ακραίο βαθμό έντασης μιας σύνδεσης ή διαχώρισης»,¹²³ και μπορεί να ειπωθεί μόνο ως μορφική διάκριση, η οποία αφαιρεί από κάθε στοιχείο κανονιστικότητας και διαπιστώνεται μόνο κατά την υπαρξιακή συμμετοχή σε αυτή (τη διάκριση). Η πολιτική διάκριση δηλαδή συνιστά μια υπαρξιακή διάκριση, όπου ο Εχθρός ορίζεται ως «υπαρξιακά κάτι άλλο και ξένο»,¹²⁴ και η οποία θεμελιώνει την υπαρξιακή αντικειμενικότητά της στο ότι τοποθετείται εκτός της κανονιστικής σφαίρας ως μια διάκριση της ίδιας της πραγματικής ζωής και, ως εκ τούτου, είναι με υπαρξιακό τρόπο αναγκαία αντικειμενική. Στην κατεύθυνση αυτή, οι έννοιες του Φίλου και του Εχθρού προσεγγίζονται επίσης ως υπαρξιακές έννοιες και όχι ως σύμβολα μιας ορισμένης κατάταξης. Ο Schmitt, μάλιστα, υπογραμμίζει ότι δεν συνοψίζουν «πνευματικές» αντιθέσεις μιας ορισμένης κανονιστικότητας, αλλά αντίθετα πραγματικές και, ως τέτοιες, δεδομένες αντιθέσεις που αντλούνται από την ορισμένη υπαρξιακή πραγματικότητα.¹²⁵ Δεδομένου αυτού, είναι σαφές ότι το περιεχόμενό τους είναι δυνατό να προσδιοριστεί μόνο κατά τη στιγμή που λαμβάνει χώρα η διάκριση Φίλου και Εχθρού.

Επιστρέφοντας στη σχέση κρατικού και πολιτικού, όπως σχολιάστηκε στην αρχή της ενότητας, προκύπτει ότι ο «Εχθρός» της ειδικής πολιτικής διάκρισης, είναι ένας πολιτικός Εχθρός και ως τέτοιος κρατικός, δηλαδή *δημόσιος* εχθρός. Η έννοια του «δημόσιου» εδώ παρουσιάζεται από τον Schmitt κατά αντιπαράθεση προς την έννοια του ιδιωτικού, ως το ιδιαίτερο ατομικό – προσωπικό και, κατ' επέκταση, μη συλλογικό στοιχείο.¹²⁶ Τόσο, λοιπόν, ο Εχθρός όσο και ο Φίλος προκύπτουν όχι ως μεμονωμένα άτομα αλλά ως ολότητα ανθρώπων και μάλιστα *πολιτική ολότητα*. Τέτοια πολιτική ολότητα, παρατηρεί ο Schmitt,

¹²³ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 46.

¹²⁴ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 47.

¹²⁵ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 50.

¹²⁶ Η έννοια του «δημόσιου» εδώ παρουσιάζεται από τον Schmitt κατά αντιπαράθεση προς την έννοια του ιδιωτικού, ως του ιδιαίτερου ατομικού-προσωπικού και κατ' επέκταση μη συλλογικού. «Εχθρός δεν είναι λοιπόν ο ανταγωνιστής ή ο αντίπαλος γενικά. [...] Εχθρός είναι μόνο ο δημόσιος Εχθρός [...] είναι *hostis*, όχι *inimicus* με το ευρύτερο νόημα: πολέμιος, όχι εχθρός. [...] Τον Εχθρό, με το πολιτικό νόημα της λέξης, δεν χρειάζεται να τον μισεί προσωπικά και μόνο στη σφαίρα του ιδιωτικού έχει πια νόημα να αγαπά κανείς τον «εχθρό» του[...]» βλ. Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σσ. 50-51.

συνιστά το κράτος, το οποίο συγκροτείται ως μια οργανωμένη πολιτική ενότητα που αποτελεί το σημείο εφαρμογής της ειδικής πολιτικής διάκρισης Φίλου-Εχθρού, τη στιγμή που διαπιστώνεται ως υπαρξιακή άρνηση μιας άλλης τέτοιας ενότητας, δηλαδή ενός άλλου κράτους, και επέρχεται ο τελικός προσδιορισμός του κράτους ως Εχθρός ενός άλλου κράτους.

1.2. Οι δευτερεύουσες έννοιες του πολιτικού και η πολεμική του φύση

Οι περιεχομενικές αφαιρέσεις, στις οποίες υποβάλλει ο Schmitt το πολιτικό ορίζοντάς το ως μια πραγματική αντιθετική διάκριση μεταξύ Φίλου και Εχθρού, εισηγούνται με ιδιαίτερο τρόπο –βάσει μιας δεδομένης πραγματικής υπαρξιακής αντιθετικότητας των πολιτικών ολότητων– τον ειδικό πολεμικό χαρακτήρα του. Ο πολιτικός Εχθρός στη σμιττιανή θεωρία είναι αναγκαία πάντοτε μαχόμενος Εχθρός, μια μαχόμενη πολιτική ολότητα ή ορθότερα μια *μαχόμενη πολιτική ενότητα* –το κράτος– που λαμβάνει την απόφαση περί του Φίλου και του Εχθρού για τον εαυτό της.¹²⁷

Ο πολεμικός χαρακτήρας των πολιτικών εννοιών εκφράζεται στη συγκεκριμένη αντιθετικότητα που αποτυπώνουν. Με την απώλεια αυτής της αντιθετικότητας, υποστηρίζει ο Schmitt, απομένει μόνο ένα ορισμένο στοιχείο ανταγωνισμού, το οποίο ανάγει τις πολιτικές έννοιες σε κενές αφαιρέσεις και «[...] χαρακτηρίζει ως ‘πολιτική’ τις πιο παράξενες δοσοληψίες και φαλκιδεύσεις».¹²⁸ Αλλοιώνεται, δηλαδή, η πραγματική έννοια του Πολιτικού και ανακύπτουν μια σειρά διαστρεβλωμένων ειδών πολιτικής, τα οποία στο σμιττιανό στοχασμό συνιστούν παρέκβαση από την πολιτική πραγματικότητα και αξιώνουν ένα κανονιστικό πρόταγμα ενάντιο σε αυτή την πραγματικότητα. Πρόκειται για τις *δευτερεύουσες έννοιες*¹²⁹ του «πολιτικού», οι οποίες εμφανίζονται με τη μορφή κομματικών πολιτικών και, όπως ο ίδιος ο Schmitt επισημαίνει, υποβαθμίζουν την ειδική πολιτική διάκριση Φίλου-Εχθρού σε ανταγωνιστικές τακτικές, ανάλογες αυτών που χρησιμοποιεί ο φιλελευθερισμός και λυμαίνονται την πραγματική έννοια του πολιτικού. Αποτέλεσμα είναι η απώλεια του πραγματικού χαρακτήρα του πολιτικού και η ανάδειξη αιτημάτων αποπολιτικοποίησης,¹³⁰ τονίζει ο Schmitt, τα οποία διακινδυνεύουν τον πολεμικό χαρακτήρα του πολιτικού, αφού το

¹²⁷ Βλ. Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, ενότητα 3, σσ. 49-60.

¹²⁸ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 52.

¹²⁹ Βλ. Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, ενότητα 3, σσ. 49-60.

¹³⁰ Με σκοπό την κατανόηση της έννοιας της αποπολιτικοποίησης, είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη ότι δεν πρόκειται για ορισμένο αίτημα παραίτησης από την πολιτική εν γένει, αλλά για το αίτημα της απομάκρυνσης από τις κομματικοπολιτικές που αλλοιώνουν το πραγματικό πολιτικό νόημα. Βλ. σχετικά Schmitt, C., «Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisierungen», στο Schmitt, C. (1932), *Der Begriff des Politischen*, σσ. 66-81.

ενδεχόμενο της σύγκρουσης παραμερίζεται. Θα μπορούσαμε βέβαια να ισχυριστούμε ότι το στοιχείο της σύγκρουσης εξακολουθεί να αποτελεί ενδεχόμενο και μάλιστα πραγματικό, υπό την έννοια μιας πνευματικής ρήξης. Ωστόσο, στη σμιττιανή σκέψη, κάτι τέτοιο αντιστοιχεί στις πνευματικές αντιθέσεις, οι οποίες θεμελιώνουν τις φιλελεύθερες διαβουλεύσεις και αστοχούν το πραγματικό νόημα του πολιτικού.

Ο Schmitt κάνοντας λόγο για σύγκρουση υποσκελίζει τις φιλελεύθερες τακτικές του πνευματικού ανταγωνισμού και παραπέμπει στον ένοπλο αγώνα, όχι όπως αυτός προκύπτει ιστορικά ως ποικιλότητες τεχνικές πολέμου, αλλά ως μια πραγματική κατάσταση μιας πραγματικής σύγκρουσης, η οποία ως μέσο χρησιμοποιεί το όπλο και ως αποτέλεσμα έχει την φυσική θανάτωση.¹³¹ Εναντία, δηλαδή, στην «εξαίρεση» του πολέμου, στα πλαίσια της πνευματικής πολεμικής πολιτικής του φιλελευθερισμού, ο Schmitt υπερασπίζεται ένα διαρκές και πραγματικό ενδεχόμενο σύγκρουσης στην πραγματική πολιτική. Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο, να διασαφηνίσουμε ότι σκοπός του Schmitt δεν είναι να συγκροτήσει μια φιλοπόλεμη θεωρία περί κράτους. Η πολιτική δεν ταυτίζεται με τον πόλεμο ως εάν ο πόλεμος να ήταν η πραγματική συνέχεια μιας πολιτικής που διεξάγεται σε «πνευματικό» επίπεδο.¹³² Κάτι τέτοιο άλλωστε το αρνείται με δριμύτητα ο ίδιος ο Schmitt, αφού ουσιαστικά θα κατέτασσε τη θεωρία του ως εφάμιλλη των φιλελεύθερων θεωριών περί κράτους. Η σχέση πολιτικής και πολέμου, υποστηρίζει ότι είναι σημαντική, προκειμένου να κατανοήσουμε ότι ο πόλεμος συνιστά την πραγματική δυνατή συνέπεια της πραγματικής πολιτικής. Δεν αποδίδει το περιεχόμενο της πολιτικής αλλά την πραγματική της δυνατότητα. Σύμφωνα προς τη σμιττιανή σκέψη, δηλαδή, δεν είμαστε σε θέση να ισχυριστούμε ότι η πολιτική με αναγκαίο τρόπο οδηγεί σε πόλεμο, αλλά είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε ότι, αντίστροφα, ο πόλεμος με αναγκαίο τρόπο μπορεί να προκύψει μόνο υπό την προϋπόθεση μιας πολιτικής απόφασης. Σε αυτό το δεύτερο σκέλος του επιχειρήματος θεμελιώνεται και η σμιττιανή άρνηση κάθε είδους πολέμου θρησκευτικών, οικονομικών ή άλλων κινήτρων ως έναν κατά βάση θρησκευτικό ή οικονομικό πόλεμο αντίστοιχα. Η πολιτική, όπως αποτυπώνεται στη διάκριση Φίλου – Εχθρού, είναι το κορυφαίο σημείο των αντιθέσεων της πραγματικής ζωής και ο πόλεμος, ως η ακραία συνέπεια της πολιτικής, δίνει στη ζωή την «ειδικά πολιτική ένταση».¹³³ Μια θρησκευτική αντίθεση, παρατηρεί ο Schmitt, ενδέχεται να προκαλέσει θρησκευτικό ανταγωνισμό σχεδόν χωρίς αμφιβολία. Στο βαθμό όμως που η ορισμένη

¹³¹ «Οι έννοιες Φίλος, Εχθρός και Σύγκρουση παίρνουν το πραγματικό τους νόημα διά της διαρκούς αναφοράς τους ιδίως στην πραγματική δυνατότητα της φυσικής θανάτωσης», Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 55.

¹³² «Ο ίδιος ο πολεμικός αγώνας δεν είναι [...] 'η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα', όπως λανθασμένα παρατίθενται τις περισσότερες φορές οι περιβόητες λέξεις του Clausewitz, αλλά έχει, ως πόλεμος τους δικούς του στρατηγικούς, τακτικούς και άλλους κανόνες και όψεις, που όμως όλα προϋποθέτουν ότι υπάρχει ήδη η πολιτική απόφαση για το ποιος είναι ο Εχθρός», Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σσ. 55-56.

¹³³ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 57.

αντίθεση, είτε θρησκευτική είτε κάθε άλλου είδους, οξυνθεί μέχρι την κατάταξη σε Φίλους και Εχθρούς, σημαίνει ότι έχει προϋποθέσει μια πολιτική απόφαση. Χάνει, δηλαδή, τον απλό αντιθετικό της χαρακτήρα και μόνο ως πολιτική διάκριση μπορεί να ειπωθεί, αφού ακόμη και ως εξαίρεση, εκείνο που ενδιαφέρει είναι «πάντα μόνον αν μια τέτοια κατάταξη σε Φίλους και Εχθρούς είναι δεδομένη ή μη δεδομένη ως πραγματική δυνατότητα ή ως πραγματικότητα, αδιάφορο ποια ανθρώπινα κίνητρα είναι αρκετά ισχυρά για να την προκαλέσουν».¹³⁴

1.3. Η συναρμογή πολιτικής και απόφασης στην έννοια της κυριαρχίας

Η καθοριστική σχέση που διατηρεί το Πολιτικό με την αποφασιστική περίπτωση της σύγκρουσης, επισημαίνει ο Schmitt, εκφράζεται σε ένα πολύ συγκεκριμένο επίπεδο δράσης, ως καθορισμένη πολιτική συμπεριφορά, η οποία συνιστά το αποτέλεσμα της επίγνωσης του γεγονότος ότι η δυνατότητα της σύγκρουσης είναι μια *πραγματική* δυνατότητα. Στο βαθμό, δηλαδή, που η δυνατότητα της σύγκρουσης είναι δεδομένη ως πραγματική δυνατότητα, αναπτύσσεται μια ορισμένη συμπεριφορά, η οποία μπορεί να επηρεάσει καθοριστικά την αποφασιστική κατάταξη που θα επιφέρει τη σύγκρουση και ως εκ τούτου πρόκειται αναγκαία για πολιτική συμπεριφορά.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, είτε γίνεται λόγος για το ίδιο το Πολιτικό, είτε για την έκφρασή του σε μια ορισμένη πολιτική συμπεριφορά, εκείνο που έχει σημασία στο σμιττιανό στοχασμό είναι το γεγονός ότι δεν πρόκειται απλώς για ένα περιεχόμενο που βρίσκει εφαρμογή στην αποφασιστική περίπτωση, αλλά για τη δυναμική ενός περιεχόμενου που προκύπτει από τα διάφορα πεδία της πραγματικής ζωής και κρίνεται ακριβώς στην αποφασιστική περίπτωση της κατάταξης σε Φίλο και Εχθρό.¹³⁵ Το Πολιτικό, δηλαδή, δανείζεται το περιεχόμενό του από τις διάφορες περιοχές της πραγματικής ζωής, (του θρησκευτικού, του οικονομικού, του πολιτισμικού) και συνιστά το μέτρο που κρίνει το βαθμό έντασης των αντιθέσεων των περιεχομένων αυτών, με ανώτατο επίπεδο όξυνσης το σημείο όπου το κριτήριο των αντιθέσεων αυτών χάνει τον πρότερο (θρησκευτικό, οικονομικό, πολιτισμικό) χαρακτήρα του και υπόκειται «στις τελείως νέες, ιδιόμορφες συνθήκες και συνέπειες της πολιτικής πλέον κατάστασης».¹³⁶ Πρόκειται για το σημείο, δηλαδή, όπου η πρότερη μη πολιτική αντίθεση αποδεσμεύεται από τα «καθαρά», μη πολιτικά της κίνητρα και ανάγεται σε αντίθεση πολιτική, υπό την έννοια ότι είναι καθοριστική για την αποφασιστική

¹³⁴ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 59.

¹³⁵ «Το Πολιτικό μπορεί να πάρει τη δύναμή του από τις πιο διαφορετικές περιοχές της ανθρώπινης ζωής [...] δεν χαρακτηρίζει μια δική του περιοχή, αλλά μόνον το βαθμό έντασης μιας σύνδεσης ή αποσύνδεσης ανθρώπων [...]», Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 63.

¹³⁶ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 63.

περίπτωση, δηλαδή υπό την έννοια ότι μπορεί να επιφέρει την κατάταξη σε Φίλο και Εχθρό και επομένως να οδηγήσει στην πραγματική σύγκρουση. Ενώ, λοιπόν, μια αντίθεση στο οικονομικό πεδίο εμφανίζεται ως μια καθαρά μη πολιτική, οικονομική αντίθεση, εφόσον οξυνθεί σε βαθμό τέτοιο που να επιφέρει την κατάταξη σε Φίλο και Εχθρό και επομένως να προκαλέσει την σύγκρουση, μετατρέπεται σε πολιτική αντίθεση.

Με σκοπό την αναζήτηση των όρων της όξυνσης της ιδιαίτερης αντίθεσης στο εσωτερικό ενός πεδίου μέχρι την τελική διάκριση Φίλου – Εχθρού, ο Schmitt εισάγει την έννοια της απόφασης και της κυριαρχίας. Στο βαθμό που γίνεται λόγος για πολιτική ολότητα, η οποία για τον εαυτό της αποφασίζει ως δεδομένη την υπαρξιακή της άρνηση από μια άλλη τέτοια ολότητα, προκύπτει ότι στη σμιττιανή θεώρηση η ύστατη όξυνση θεμελιώνεται στην *απόφαση* της πολιτικής ενότητας. Μάλιστα, ο Schmitt κάνει λόγο για ορισμένη πολιτική ενότητα, η οποία διατηρεί την *δύναμη* να επιφέρει την εν λόγω τελική κατάταξη, να λάβει, δηλαδή, την απόφαση για την καθοριστική περίπτωση.¹³⁷ Είναι σημαντικό ότι, σύμφωνα με τον Schmitt, η καθοριστική περίπτωση αναγκαία συνεπάγεται τη φύση της απόφασης ως πολιτικής – σε διαφορετική περίπτωση θα γινόταν λόγος για έναν τυχαίο τύπο ενότητας κατά τον τρόπο που εμφανίζονται οι θρησκευτικές, οικονομικές, και άλλες ενότητες¹³⁸ – ενώ επίσης αναγκαία η ενότητα που αποφασίζει θα είναι μια πολιτική ενότητα. Εκκινώντας, λοιπόν, από το σημείο της καθοριστικής περίπτωσης, η απόφαση αναγκαία αποδίδεται σε μια πολιτική ενότητα και αναγκαία συνιστά μια πολιτική απόφαση. Προκύπτει, εδώ, η ανάγκη να διευκρινιστεί εκείνο που φαίνεται αυτονόητο στον παραπάνω συλλογισμό, ώστε να διασαφηνιστεί η ιδιαίτερη προϋπόθεση της πολιτικής απόφασης, που συμπεραίνει την σχέση της *πολιτικής* ενότητας με την καθοριστική περίπτωση. Σύμφωνα με τον Schmitt, η πολιτική ενότητα προκειμένου να παραμείνει στην πραγματικότητα μια *πολιτική* ενότητα, αναγκαία συνδέει την απόφασή της με την έννοια της δύναμης. Ορθότερα διατυπωμένο, η πολιτική ενότητα μόνο ως κυρίαρχη, είναι σε θέση να διατηρήσει την πολιτική απόφαση και να επιφέρει την τελική κατάταξη σε Φίλο και Εχθρό.¹³⁹ Το ζήτημα της κυριαρχίας της πολιτικής ενότητας, δηλαδή, κρίνεται αυτόματα από την ποιότητά της ως *πολιτική* ενότητα. Το επιχείρημα ισχύει, όμως, και αντίστροφα: Μια ενότητα, που έχει τη δύναμη να ορίσει από μόνη της και για τον εαυτό της την κρίσιμη κατάσταση, σύμφωνα, δηλαδή, με τα δικά της συμφέροντα και ενάντια στη μέχρι πρότινος εδραιωμένη κατάσταση, και να προχωρήσει σε

¹³⁷ Βλ. Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, ενότητα 4, σσ. 61-70.

¹³⁸ «[...] η πολιτική ενότητα, εάν υπάρχει, είναι η καθοριστική ενότητα και είναι ‘κυρίαρχη’, με το νόημα ότι η απόφαση περί της καθοριστικής περίπτωσης, [...] πρέπει, όπως προκύπτει αναγκαία από την έννοιά της, πάντα να της ανήκει», Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 63. [η υπογράμμιση είναι δική μου].

¹³⁹ «Στο κράτος ως μια ουσιαστική πολιτική ενότητα ανήκει το *jus belli*, δηλαδή η πραγματική δυνατότητα να καθορίζει στη δεδομένη περίπτωση δύναμει δικής του απόφασης τον Εχθρό και να τον καταπολεμά», Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 71.

μια νέα κατάταξη Φίλου και Εχθρού προκαλώντας την σύγκρουση, αυτόματα ορίζεται ως η νέα κυρίαρχη και, ως εκ τούτου, πραγματικά πολιτική ενότητα.¹⁴⁰

Το καθαυτό γεγονός της θεμελίωσης του πολιτικού και, άρα, κυριαρχικού χαρακτήρα της ενότητας φαίνεται ότι αποτελεί το άμεσο ενδιαφέρον του σμιττιανού στοχασμού. Ωστόσο, εξίσου σπουδαία αναφαίνεται και η σημασία της μη πολιτικής ενότητας. Ο Schmitt θεωρεί ότι η ενότητα εκείνη, η οποία δεν έχει φτάσει ακόμη στο σημείο του πολιτικού και διατηρεί τη δύναμη να εμποδίσει μια άλλη ενότητα από το να εμπεδώσει τον πολιτικό της χαρακτήρα, ενώ δεν είναι η ίδια ικανή για κάτι τέτοιο, ουσιαστικά ακυρώνει την πολιτική απόφαση. Αδύναμη να την πραγματώσει η ίδια και, ωστόσο, δυνατή αρκετά ώστε να εμποδίσει μια άλλη ενότητα από το να το πράξει. Δεδομένου, βέβαια, του ότι στη σμιττιανή θεώρηση η πολιτική ενότητα, εφόσον υπάρχει *ipso facto*, είναι κυρίαρχη,¹⁴¹ μένει αναπάντητο το ερώτημα κατά πόσο είναι δυνατό στην πραγματικότητα να εμποδιστεί από μια άλλη μη πολιτική ενότητα, με αποτέλεσμα την ακύρωση της πολιτικής απόφασης, αλλά και πως σε μια μη πολιτική ενότητα είναι δυνατό να διαπιστωθεί μια δύναμη τέτοια, η οποία θα ήταν σε θέση να εμποδίσει μια πολιτική και άρα κυρίαρχη ενότητα.

1.4. Η θεμελίωση της πολιτικής σημασίας της απόφασης στην εννοιολογική σχέση κυριαρχίας και εξαίρεσης

Ο Schmitt δίνει τον ορισμό της κυριαρχίας στην πρόταση: «κυρίαρχος είναι όποιος αποφασίζει για την κατάσταση έκτακτης ανάγκης».¹⁴² Συλλαμβάνει την έννοια της κυριαρχίας ως έννοια οριακή, όχι λόγω της ασάφειάς της, αλλά επειδή βρίσκει την εφαρμογή της στην οριακή περίπτωση, στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο οριακός της χαρακτήρας προκύπτει από το γεγονός ότι συνιστά ακριβώς το όριο της κανονικής κατάστασης, συμπυκνώνει, δηλαδή, την περίπτωση της αναιρέσης της έννομης τάξης, ή ορθότερα: ενώ η έννομη τάξη εκφράζει τους όρους της κανονικότητας, η κατάσταση έκτακτης ανάγκης, που έρχεται να την αναστείλει, αποτυπώνει την περίπτωση της εξαίρεσης. Η πραγματική εξαίρεση, για λόγους συνέπειας προς την εσωτερική δομή της έννοιας, υποστηρίζει ο Schmitt, δεν συλλαμβάνεται από τον γενικό κανόνα με συνέπεια μια κυριαρχία που δεσμεύεται από τον κανόνα να αδυνατεί να ανταποκριθεί στην εξαίρεση.

¹⁴⁰ Βλ. Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, ενότητα 5, σσ. 71-82.

¹⁴¹ «[...] αναγκαστικά η πολιτική ενότητα ή είναι η για την κατάταξη σε Φίλους και Εχθρούς καθοριστική ενότητα και μ' αυτό το νόημα (όχι με οποιοδήποτε απόλυτο νόημα) κυρίαρχη ή δεν υπάρχει καθόλου», Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σσ. 64-65.

¹⁴² Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 17.

Ο Schmitt θεωρεί ότι η έννομη τάξη προϋποθέτει τον κανόνα και, στην περίπτωση της κατάργησής της, συμπεραίνεται αυτόματα η παύση της ισχύος του κανόνα. Προκειμένου επομένως να διαπιστωθεί σε τι συνίσταται η σμιττιανή κυριαρχία, θα πρέπει να αποσαφηνιστεί η ιδιαίτερη ουσία της έννομης τάξης, στα όρια της οποίας άλλωστε διαπιστώνεται η «πραγματική» κυριαρχία. Στην κατεύθυνση αυτή ο Schmitt, υποστηρίζει ότι η «έννομη τάξη» χρειάζεται να εξεταστεί ως έννοια σύνθετη και μάλιστα τέτοια που επιχειρεί να συγκεράσει δύο διαμετρικά αντίθετα στοιχεία, των οποίων οι προϋποθέσεις συγκρούονται. Η έννοια της τάξης από την μια πλευρά, εξηγεί, προϋποθέτει το στοιχείο της απόφασης και η έννοια του έννομου από την άλλη εισηγείται το στοιχείο του κανόνα. Από αυτό προκύπτει ότι κάθε τάξη, κατ' ουσίαν, θεμελιώνεται σε μια απόφαση και κάθε έννομη τάξη θεμελιώνεται σε έναν κανόνα, ο οποίος με συνεχείς αναγωγές κορυφώνεται στον βασικό κανόνα, το σύνταγμα. Εξετάζοντας, όμως, τη σχέση των δύο εννοιών, τονίζει ότι η έννομη τάξη πριν απ' όλα προϋποθέτει την τάξη εν γένει, γεγονός που σημαίνει πως τη στιγμή της αναστολής της έννομης τάξης, όπου παύει ο κανονικά ισχύων κανόνας, καταργείται μεν το στοιχείο του έννομου χωρίς, ωστόσο, να συνάγεται από αυτό η παύση και του στοιχείου της τάξης. Η τάξη εν γένει είναι προϋπόθεση της έννομης τάξης, υποστηρίζει, χωρίς όμως να συμβαίνει και το αντίθετο: Η τάξη δεν προϋποθέτει την έννομη τάξη συγκεκριμένα, με αποτέλεσμα κατά την αναστολή της έννομης τάξης να διατηρείται το στοιχείο της τάξης και συνακόλουθα και το στοιχείο της απόφασης, το οποίο είναι προϋπόθεσή της. Έτσι, ενώ στην περίπτωση της κανονικότητας η κυριαρχία ανάγεται στον κανόνα, σύμφωνα με τον Schmitt στην περίπτωση της εξαίρεσης, όπου αναστέλλεται η ισχύς του κανόνα, αποκαλύπτεται η πραγματική κυριαρχία, η οποία ανάγεται στην απόφαση.¹⁴³

Διαπιστώνοντας την εξαίρεση ως οριακή περίπτωση, ο Schmitt υπογραμμίζει ότι προϋπόθεσή της είναι αναγκαία μια οριακή έννοια, υπό την έννοια ότι αγγίζει τα πραγματικά εννοιολογικά της όρια, και επομένως κάνοντας λόγο για κυριαρχία στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης, αναγκαία ο λόγος είναι για την κυριαρχία εκείνη που δεν δεσμεύει την εκφορά της σε γενικούς κανόνες δικαίου, αλλά αποκλειστικά στην εννοιολογική της προϋπόθεση, να είναι μια κυριαρχία που κυριαρχεί. Δεδομένου, λοιπόν, ότι η πραγματική κυριαρχία ανάγεται στην απόφαση, προκύπτει για τον Schmitt ότι αυτή θα είναι μια απόφαση που πραγματικά αποφασίζει, δηλαδή μια κατ' εξοχήν απόφαση. Παραπέμποντας στην *έσχατη* απόφαση, στην οποία θεμελιώνεται η κυριαρχία ως ύψιστη εξουσία, ωστόσο, υποστηρίζει ο ίδιος ο Schmitt, ότι δεν είμαστε σε θέση να συνάγουμε έναν πραγματικό ορισμό της έννοιας, αφού ο γενικός χαρακτήρας της διατύπωσης προσφέρεται εξίσου και για μια φιλελεύθερη ερμηνεία της κυριαρχίας. Το ζήτημα, αντιθέτως, στο οποίο ερείδονται οι δύο πλευρές – ο σμιττιανός και ο φιλελεύθερος στοχασμός – είναι το ζήτημα της εφαρμογής της έννοιας. Δηλαδή το πώς στην

¹⁴³ Βλ. σχετικά Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*

συγκεκριμένη περίπτωση με τα «συγκεκριμένα πραγματικά στοιχεία», εμφανίζεται η κυριαρχία ως ύψιστη εξουσία. Συνοψίζοντας μάλιστα το παραπάνω ο Schmitt σημειώνει:

«Είτε κυρίαρχος είναι μόνον ο Θεός, ήτοι όποιος ενεργεί αναντίρρητα ως εκπρόσωπός του στην επίγεια πραγματικότητα, είτε είναι ο αυτοκράτορας, είτε ο χωροδεσπότης, είτε ο λαός, ήτοι όσοι δικαιούνται να ταυτίσουν αναντίρρητα τον εαυτό τους με τον λαό – πάντοτε το ερώτημα αφορά το υποκείμενο της κυριαρχίας, δηλαδή την εφαρμογή της έννοιας σε ένα συγκεκριμένο σύνολο πραγματικών στοιχείων που πρέπει να συντρέχουν, ώστε να επέλθει η έννομη συνέπεια του κανόνα δικαίου.»¹⁴⁴

Εισάγεται με αυτόν τον τρόπο το ζήτημα του υποκειμένου της κυριαρχίας, το οποίο διαπιστώνει την κυριαρχία εν γένει όπως αυτή, στη σμιττιανή θεωρία, δεσμεύεται από τις προϋποθέσεις της καθίδρυσης της τάξης εν γένει, και αναγκαία στρέφει την προσοχή μας στην οντολογική ομολογία του Schmitt.

2. Φιλοσοφικές Προϋποθέσεις - «Η φιλοσοφία της συγκεκριμένης ζωής»

Ο φορμαλιστικός χαρακτήρας της θεώρησης του Schmitt φαίνεται ότι επιβεβαιώνεται μέσα από την θέση του υπέρ μιας «κοινωνιολογίας των εννοιών», η οποία, σύμφωνα με τον ίδιο, μπορεί να καταδείξει ότι η μεταφυσική βρίσκεται στον πυρήνα κάθε πολιτικής.

2.1. Η καθίδρυση της διαρκούς τάξης και η διαμεσολάβηση του δικαίου

Η εγκαθίδρυση της τάξης συνιστά το εφελτήριο σημείο για την εκφορά της κυριαρχίας, καθώς όπως διαπιστώνει ο Schmitt καμία κυριαρχία δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε ένα χάος. Είτε πρόκειται για την έννομη τάξη, είτε άλλο τύπο τάξης, προϋπόθεση είναι η κατά τα άλλα αφηρημένη έννοια της τάξης. Το πρόβλημα στην διαπίστωση της τάξης εν γένει υποστηρίζει ότι εντοπίζεται, εάν ανατρέξουμε στην καντιανή σκέψη και τη διαμεσολάβηση της διαρκούς τάξης από το δίκαιο. Η ισχυρή αυτή σύνδεση δικαίου και κανονικότητας συνεπάγεται, τότε, σύμφωνα με τον ίδιο, ότι το δίκαιο της ανάγκης δεν συνιστά δίκαιο. Η περίπτωση της εξαίρεσης, δηλαδή, βρίσκεται εκτός του πεδίου της νομικής σκέψης, με αποτέλεσμα να παραγνωρίζεται η εξηγητική της σημασία και τελικά ο νομικός ορθολογισμός να στηρίζεται κατ' απόλυτο τρόπο στον κανόνα, αδυνατώντας να αντιληφθεί την ανεπαρκή εξηγητική του δύναμη.

¹⁴⁴ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σσ. 23-24.

Η σμιττιανή οντολογία στρέφεται προς μια «φιλοσοφία της συγκεκριμένης ζωής»¹⁴⁵ και με σκοπό μια ιδιαίτερη συγχρονική μελέτη των φαινομένων, την μελέτη των πραγματικών πολιτικών αλλαγών, αποστασιοποιείται από την έννοια της κανονικότητας ως εάν να επρόκειτο για το αποτέλεσμα της ταύτισης της φυσικής και της κανονιστικής νομοτέλειας.¹⁴⁶ Παραπέμποντας στον Kirkegaard, ο Schmitt τονίζει ότι ο κανόνας αντιλαμβάνεται με επιφανειακό, εργαστηριακό τρόπο την πραγματικότητα, ενώ αντίθετα μια «φιλοσοφία της συγκεκριμένης ζωής» οφείλει να εξηγήσει την εξαίρεση, η οποία «προχωρά βαθύτερα από τις διαυγείς γενικεύσεις»¹⁴⁷ και προσφέρει σημαντικά στην σύλληψη της κάθε διακριτής περίπτωσης στην ανεπανάληπτη μοναδικότητά της.

Για τον νομικό ορθολογισμό, παρατηρεί ο Schmitt, ο κανόνας είναι το μέτρο και η λογική προϋπόθεση της εξαίρεσης, αλλά στο βαθμό που ο κανόνας δεν αποδεικνύει τίποτα για την ποικιλομορφία της πραγματικής ζωής, μόνο μέσω της εξαίρεσης μπορεί να γίνει κατανοητός ο κανόνας, έτσι που η εξαίρεση «αποδεικνύει τα πάντα. Δεν επιβεβαιώνει απλώς τον κανόνα, παρά ο κανόνας ζει από την εξαίρεση και μόνο».¹⁴⁸ Διαπιστώνει, δηλαδή, ότι ο νομικός ορθολογισμός αστοχεί στο να συλλάβει την ιδιαίτερη σημασία της περίπτωσης έκτακτης ανάγκης, έτσι ώστε το κράτος δικαίου μπορεί να προβλέπει μόνο την κανονική κατάσταση, με αποτέλεσμα να κανονικοποιεί την εξαίρεση και να αναβάλλει το ζήτημα της πραγματικής κυριαρχίας.

Στην κανονική κατάσταση, το δίκαιο θέτει κανονικά ισχύοντες νόμους, οι οποίοι αποδίδουν κανονικές εξουσίες με προσδιορισμένο περιεχόμενο, ενώ στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης η νομική επιστήμη μπορεί να αντιληφθεί μόνο μια διαταραχή. Αντιλαμβάνεται, δηλαδή, ότι ένας κανόνας τίθεται από μόνος του σε ισχύ, είναι όμως αντίθετο προς την εσωτερική λογική του δικαίου να αντιληφθεί πως ένας κανόνας μπορεί εξίσου να αναστείλει την ισχύ του. Επόμενο είναι να μην μπορεί να προβλεφθεί η οριακή κατάσταση, όπου επιβάλλεται η πλήρης αναστολή της υφιστάμενης τάξης και αυτό που αντιμετωπίζεται ως διαταραχή να διευθετείται από την απονομή έκτακτων εξουσιών, των οποίων το περιεχόμενο προσδιορίζεται επακριβώς, αναβάλλοντας έτσι το ζήτημα της κυριαρχίας επ' αόριστον.

¹⁴⁵ Η «φιλοσοφία της συγκεκριμένης ζωής» δεν συνιστά την απλή θεωρητική συνόψιση της σμιττιανής σκέψης, αλλά την σμιττιανή οντολογία. Είναι η θεμελιώδης αρχή της σμιττιανής σκέψης, βάσει της οποίας προκύπτει η σμιττιανή εποπτεία του πραγματικού κόσμου και βάσει της οποίας προσδιορίζεται η σμιττιανή μέθοδος για την εξέταση της φιλοσοφίας της ιστορίας. Σχετικά με τον τρόπο που η «φιλοσοφία της συγκεκριμένης ζωής» καθορίζει τη σμιττιανή μέθοδο για τη συγκρότηση της πολιτικής του θεωρίας, βλ. στην παρούσα εργασία κεφάλαιο II. Φορμαλισμός στην πολιτική θεωρία του Carl Schmitt, ενότητα 2.4. Η φιλοσοφία της ιστορίας μέσα από μια κοινωνιολογία των εννοιών, σ. 60.

¹⁴⁶ Πρόκειται για τον τρόπο με τον οποίο ο Schmitt αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα και όχι για μια απλή θεώρηση Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*

¹⁴⁷ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 31.

¹⁴⁸ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σσ. 31-32.

Το γεγονός, ωστόσο, ότι ο νομικός ορθολογισμός δεν έχει κανένα ενδιαφέρον για την εξαίρεση, αφού για την νομική επιστήμη «γνώσιμο είναι μονάχα το κανονικό»,¹⁴⁹ σημαίνει, σύμφωνα με την σμιττιανή σκέψη, ότι το ζήτημα της κυριαρχίας αναβάλλεται από την νομική επιστήμη, όχι όμως ότι εξαφανίζεται και από την αναγκαιότητα της πραγματικής ζωής.

Η σημασία που έχει αυτό για την πραγματική σχέση κράτους και δικαίου, κατά τον Schmitt, φαίνεται όταν διαπιστώνουμε ότι το κράτος δικαίου θεμελιώνει την εξουσία του στον κανόνα και δεσμεύεται από αυτόν. Για την σμιττιανή σκέψη, το ενδιαφέρον εντοπίζεται στην αναζήτηση εκείνης της «πραγματικής» πραγματικότητας, η οποία φτάνει στην κορύφωσή της στην οριακή στιγμή της τάξης, που αντιπροσωπεύει το κράτος, και όπου αποκαλύπτεται η πραγματική σημασία της κυριαρχίας. Η έκτακτη ανάγκη, η στιγμή της κατάργησης της υφιστάμενης τάξης, σημαίνει την κατάργηση του κράτους δικαίου, όχι, όμως, και του κράτους εν γένει, σημειώνει ο Schmitt. Το κράτος, ως έννοια ανώτερη του δικαίου, διατηρεί την δικαιοδοσία του πάνω στο τελευταίο και θεμελιώνει την εξουσία του όχι στον κανόνα αλλά στην απόφαση. Επέχει, δηλαδή, θέση πραγματικού κυρίαρχου, έτσι ώστε η κρατική κυριαρχία να μην συνοψίζεται σε ζητήματα νομικής εξουσίας, αλλά στο ζητούμενο της τελικής απόφασης. Ορθότερα, σύμφωνα προς τη σμιττιανή θεώρηση, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ενώ η αναπαραγωγή του δικαίου προϋποθέτει τη νομιμότητα, την οποία αντλεί από τη θεμελίωση του δικαίου στον κανόνα, η πραγματική κυριαρχία είναι αποδεσμευμένη από τη νομιμότητα κατά την παραγωγή δικαίου. Διατηρεί τη δικαιοδοσία της πάνω στο δίκαιο, παρατηρεί ο Schmitt, και δεσμεύεται μόνο στην απόφαση:

«Η περίπτωση έκτακτης ανάγκης αποκαλύπτει εναργέστερα απ' ό,τιδήποτε άλλο την ουσία της κρατικής εξουσίας. Εδώ διαχωρίζεται η απόφαση από τον κανόνα δικαίου και [...] η εξουσία αποδεικνύει ότι για να δημιουργήσει δίκαιο δεν χρειάζεται να 'χει δίκιο.»¹⁵⁰

Η αναγωγή της πραγματικής ζωής σε ένα υπολογίσιμο σύστημα καταλογισμών τυπικά διευθετήσιμο συνιστά, στη σμιττιανή θεωρία, την αδυναμία σύλληψης της δυναμικής της πραγματικότητας, όπου η κυριαρχία στιγματίζεται από τη μαχητικότητα της πολιτικής ζωής και διαμορφώνεται μέσα από πραγματικούς –στη συνέπειά τους– πολιτικούς αγώνες και όχι «από μian διαλεκτική επίταση ως απόρροια των ενδογενών εννοιολογικών της δυνατοτήτων»,¹⁵¹ η οποία από «δόγμα» τη μετατρέπει σε έννοια διαπραγμάτευσης των πολιτικών αλλαγών. Η κανονιστική νομοτέλεια που αποφεύγει την άμεση πραγματικότητα

¹⁴⁹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 27. «Η εξαίρεση συγγείει την ενότητα και την τάξη του ορθολογιστικού σχήματος [...] ο Anschütz απαντά ότι τούτο διόλου δεν αποτελεί νομικό ζήτημα. Έδώ δεν υφίσταται κενό στον νόμο, δηλαδή στο κείμενο του συντάγματος, παρά μάλλον κενό στο δίκαιο, το οποίο δεν μπορεί να πληρωθεί με κανενός είδους εννοιολογικά εγχειρήματα της νομικής επιστήμης. Στο σημείο αυτό σταματάει το συνταγματικό δίκαιο», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 31.

¹⁵⁰ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 29.

¹⁵¹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 36.

επιχειρώντας να εξαλείψει την αυθαιρεσία από το σύστημα ενότητας του κράτους, παρατηρεί ο Schmitt ότι ουσιαστικά το υποβαθμίζει σε εκφραστή του δικαίου. Η κανονιστική νομιμοποίηση θεμελιώνει το κράτος στην ανώτερη αρχή του δικαίου με μοναδικό σκοπό, όπως παρατηρεί ο ίδιος, το κράτος να εμφανίζεται ως αρχή που εγγυάται την ανώτερη βούληση του δικαίου και όχι ως μια αυθαίρετη εξουσία.

2.2. Εξωτερική και εμμενής τελεολογία: η διαμόρφωση μιας πολιτικής θεολογίας

Τον 17^ο αιώνα και νωρίτερα, υποστηρίζει ο Schmitt, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια θειστική θεώρηση του κόσμου, όπου η κυριαρχία συνίσταται στην απόφαση του Θεού. Το αίσθημα της υπαγωγής σε μια θρησκευτική ενότητα, ωστόσο, υποστηρίζει ότι εγκαταλείπεται κατά τον 18^ο αιώνα, στον οποίο θεμελιώνεται η φυσικοεπιστημονική σκέψη. Το σημαντικό στη μετάβαση αυτή, παρατηρεί, έγκειται στο ότι δεν είναι στην ουσία ολοκληρωμένη. Η φυσικοεπιστημονική σκέψη, τονίζει ο Schmitt, δεν έχει καθυποτάξει ακόμη πλήρως τη θεολογική. Συνέπεια είναι το αίτημα της συσπείρωσης κάτω από την ενότητα του Θεού, να μετατρέπεται σε αίτημα συσπείρωσης κάτω από την ενότητα του κράτους και η κυριαρχία του Θεού να αντικαθίσταται από την κυριαρχία του μονάρχη.

Εάν λοιπόν η ιστορική-πολιτική υπόσταση της διακυβέρνησης του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα υπήρξε μια θεολογική πολιτική, τον 18^ο αιώνα, υποστηρίζει, δεν θεολογικοποιείται πλέον το πολιτικό στοιχείο, αλλά αντίστροφα πολιτικοποιείται το θεολογικό στοιχείο, και έναντι στη θεολογική πολιτική εμφανίζεται μια *πολιτική θεολογία*.¹⁵² Παρά το γεγονός, δηλαδή, ότι εγκαταλείπεται η εξωτερική τελεολογία του 17^{ου} αιώνα και η ιδέα της ανώτερης δύναμης, του Θεού, ως εξωτερική της ανθρώπινης ιστορίας, η θειστική θεώρηση δεν εγκαταλείπεται επίσης, αλλά μετατρέπεται σε έναν συνεπή ντεϊσμό, ο οποίος αντλεί το δίκαιο από την «ενυπαρξία του αντικειμενικού κόσμου».¹⁵³

Οι προϋποθέσεις της μετάβασης που ακολουθεί, από την θειστική κοσμοθεώρηση του 18^{ου} αιώνα στην πολιτική μεταφυσική του 19^ο αιώνα, σύμφωνα με τον Schmitt, εμπερικλείονται στη διαπίστωση του Rousseau ότι τη θέση του κυρίαρχου πλέον έχει η ενότητα του λαού, η *volonté générale*, η οποία ταυτόχρονα χάνει τον προσωποκρατικό της χαρακτήρα με αποτέλεσμα η πρότερη κρατική ενότητα να μετατρέπεται σε οργανική ενότητα. Ο τρόπος που της ανήκει η κυριαρχία βέβαια, διαπιστώνει ο Schmitt, είναι διαφορετικός από αυτόν, με τον οποίο η θεική απόφαση ή η απόλυτη μοναρχία έλυνε

¹⁵² Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα III. «Πολιτική θεολογία», σσ. 63-86.

¹⁵³ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 84.

οριστικά την κάθε διαμάχη, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι για ακόμη μια φορά δεν υπολείπονται στοιχεία της ιδέας περί Θεού. Έτσι, λοιπόν, παραπέμποντας στον Tocqueville, σημειώνει ότι «ο λαός αιωρείται πάνω από το σύνολο της ζωής του κράτους, όπως ο Θεός πάνω απ' τον κόσμο, ως αιτία και τέλος όλων των πραγμάτων, απ' όπου τα πάντα εκπορεύονται και όπου τα πάντα επανέρχονται».¹⁵⁴

Η τελεολογία της Πολιτικής γίνεται εξωτερική, αντλεί τη θεμελίωσή της από το δίκαιο, χωρίς, ωστόσο, να διαφέρει κατ' ουσία από ένα θεολογικό επιχείρημα, αφού ενώ στη θειστική θεώρηση του χριστιανισμού η απόφαση αντλεί τη θεμελίωσή της από το πρόσωπο του Θεού, στην εμμενή θεώρηση της πολιτικής τη θέση του Θεού καταλαμβάνει ο άρχοντας, ως πηγή εξουσίας. Το θεολογικό σχήμα, δηλαδή, σύμφωνα με τον Schmitt, δεν ξεπερνιέται ούτε κατά τη δημοκρατική έκφραση του αστικού κράτους δικαίου, όπου η αρχή του δικαίου ως σύστημα ενότητας επέχει θέση υποκειμένου της κυριαρχίας και γίνεται έτσι ένα «αφηρημένο οιονεί άτομο, ένα unicum sui generis».¹⁵⁵

2.3. Η αναγκαιότητα και ο μεταφυσικός πυρήνας της πολιτικής

Εξετάζοντας τις προϋποθέσεις της πολιτικής, ο Schmitt υποστηρίζει ότι η πραγματική δυνατότητα της πολιτικής διαπιστώνει στον πόλεμο και η έκφρασή της στον πολιτικά ενωμένο λαό, ο οποίος υπό την μορφή της πολιτικής ενότητας του κράτους αποφασίζει για την κατάταξη σε Φίλο και Εχθρό. Στη σμιττιανή θεωρία, μόνο ένα ισχυρό κράτος είναι σε θέση να εγγυηθεί την ενότητα και, επομένως, να επιβιώσει στην πολιτική πραγματικότητα. Το κράτος εκείνο, το οποίο δεν μπορεί να διασφαλίσει την ενότητα για τον αγώνα είναι καταδικασμένο στο περιθώριο της πολιτικής και, κατ' επέκταση, της πραγματικής ζωής. Η σημασία της παραπάνω διαπίστωσης έγκειται στην ταύτιση πολιτικής και πραγματικής ζωής που προϋποθέτει.

Η πολιτική στην φιλελεύθερη μορφή της φαίνεται να αντλεί τη νομιμοποίησή της από τη σφαίρα της ηθικής και του δικαίου, γεγονός που –σύμφωνα με τον Schmitt– αποκαλύπτει μια ιδιαίτερη λαθοχειρία. Δίκαιο και πολιτική, στη σμιττιανή θεωρία, εμφανίζονται ως μη συμβατές –προς τους σκοπούς τους– έννοιες, στο βαθμό που προϋποθέτουν δύο διαμετρικά αντίθετες αναγκαιότητες. Η πολιτική, φαίνεται να θεμελιώνεται σε μια φυσική αναγκαιότητα για υπαρξιακή έκφραση και υπεράσπιση της ύπαρξης, η οποία αποτυπώνει την πραγματική ζωή. Το δίκαιο, αντίθετα, φαίνεται να

¹⁵⁴ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 82.

¹⁵⁵ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 69.

θεμελιώνεται σε μια κανονιστική πραγματικότητα, η οποία επιβάλλεται εκ των υστέρων στην πολιτική στερώντας της το ιδιαίτερο νόημά της. Η αναγωγή της πολιτικής στο δίκαιο φαίνεται, δηλαδή, ότι συνιστά την άρνησή της, καθώς υπαγάγει ένα πραγματικό υπαρξιακό κριτήριο στις κανονιστικές θεμελιώσεις του δικαίου. Το να υποστηρίζει, λοιπόν, κανείς ότι η πολιτική μπορεί να εκλείψει βάσει συνεχών αναγωγών στο δίκαιο ή την ηθική, είναι δυνατό, για τον Schmitt, μόνο στο βαθμό που δεχθούμε την ιδιαίτερη λαθροχειρία της ταύτισης φυσικής και κανονιστικής νομοτέλειας.¹⁵⁶

Αναφερόμενος στο αίτημα του νομικού θετικισμού για αντικειμενικότητα, ο Schmitt διαπιστώνει ότι την ίδια στιγμή, που η κανονιστική νομοτέλεια συνάγεται ως φυσική νομοτέλεια, διατηρείται μια ορισμένη αντίσταση στον θεολογικό προσανατολισμό της μεθόδου συνάγοντας την αιτία από τη φυσικοεπιστημονική σκέψη. Ο νομικός στοχασμός, δηλαδή, εισηγείται το αίτημα για πολιτικό σχετικισμό και τάσσεται υπέρ της δημοκρατίας, την οποία θεμελιώνει σε μια κριτική αμφιβολία ενάντια στα δόγματα της μοναρχίας. Πρόκειται για ένα φυσικοεπιστημονικό αίτημα, το οποίο όμως εξακολουθεί να επιχειρείται μέσω μιας θεολογικού τύπου μεθοδολογίας, εφόσον εισάγεται η έννοια του περιεχομένου στην πολιτειολογία, χωρίς να συλλαμβάνει ότι η σημασία της είναι τελείως διαφορετική για την φυσικοεπιστημονική σκέψη, απ' ό,τι για την κανονιστική σκέψη της νομικής επιστήμης. Η φυσικοεπιστημονική σκέψη του 20^{ου} αιώνα, η οποία συγκροτείται ως έκφραση μιας απρόσωπης επιστημονικότητας, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεωρία, δεν παύει να εκφράζει μια θεολογίζουσα επιστημονικότητα, ενώ αντίθετα η νομική σκέψη ανεξαρτητοποιεί το αίτημα του τύπου από το αίτημα του περιεχομένου και το αναδεικνύει ως κατ' εξοχήν επίδικο αντικείμενό της. Ο Schmitt επισημαίνει ότι πρόκειται για μια ασυνέπεια, που συνιστά ειδοποιό στοιχείο της νομικής θεώρησης, η οποία δεσμεύεται σε μια αμιγώς φυσικοεπιστημονική αφετηρία, αλλά εξακολουθεί να 'θεολογεί' σε συμφωνία προς μια ανυπέρβλητη αναγκαιότητα της πολιτικής φιλοσοφίας: τον μεταφυσικό πυρήνα της πολιτικής εν γένει.

Η μεταστροφή από τις υπερβατικές αντιλήψεις στις αντιλήψεις περί ενυπαρξίας προκύπτουν, σύμφωνα με τον Schmitt, από την εξέλιξη της ίδιας της πραγματικής ζωής. Ο ακραίος αθεϊσμός, ωστόσο, που ακολουθεί την θετικιστική άρνηση της μεταφυσικής, θεωρεί ότι η ανθρωπότητα καλείται να αντικαταστήσει τον Θεό. Πρόκειται για μια θέση εξαιρετικής σημασίας για τον σμιττιανό στοχασμό, κατά το ότι προϋπόθεση είναι η ανθρωπότητα να αποκτήσει συνείδηση του εαυτού της. Στην κατεύθυνση αυτή, ο Schmitt παραπέμπει στον Engels, ο οποίος συνοψίζει ότι: «Η ουσία του κράτους όπως και της θρησκείας είναι ο φόβος

¹⁵⁶ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα III. «Πολιτική θεολογία», σσ. 63-86.

της ανθρωπότητας μπροστά στον εαυτό της».¹⁵⁷ Ακόμα, λοιπόν, και υπό την προϋπόθεση μιας σκόπιμης παράληψης να συλλάβουμε την ουσία της φυσικής νομοτέλειας, στη σμιττιανή θεώρηση, δεν είναι δυνατό να ξεφύγουμε από την αναγκαιότητα της πραγματικής ζωής, δηλαδή, την αναγκαιότητα της πολιτικής, καθώς τη στιγμή της ύστατης όξυνσης των αντιθέσεων, οι οποίες δεν είναι δυνατό να καλυφθούν από τις κανονιστικές διευθετήσεις του δικαίου, η άρνηση της πολιτικής σημαίνει μόνο το πραγματικό ενδεχόμενο να βρεθεί κανείς υπό την κυριαρχία κάποιου τρίτου. Συνιστά «αυτονόητη επιφύλαξη» ότι η κατάργηση της πολιτικής δεν σηματοδοτεί, μέσω της κατάργησης της διάκρισης Φίλου και Εχθρού, την εγκαθίδρυση μιας διαρκούς ειρήνευσης, επισημαίνει ο Schmitt. «Δεν μπορεί καθόλου κανείς να 'διώκει' τον πόλεμο [...] ο πανηγυρικός 'διωγμός του πολέμου' δεν αναιρεί τη διάκριση μεταξύ Φίλου και Εχθρού, αλλά της δίνει μέσω των νέων δυνατοτήτων μιας διεθνούς κήρυξης σε *hostis* νέο περιεχόμενο και νέα ζωή».¹⁵⁸ Κάθε αίτημα αποπολιτικοποίησης, στη σμιττιανή θεωρία, δεν αποδεικνύεται σε τίποτα διαφορετικό από ένα πραγματικό ενδεχόμενο υποτέλειας, ώστε κάθε επιδίωξη για την οριστική κατάργηση της πολιτικής, αναγκαία να βρίσκεται αντιμέτωπη με τους περιορισμούς, που θέτει η ίδια η πραγματικότητα. Μάλιστα ο Schmitt σημειώνει σχετικά:

«Το ότι οι άνθρωποι θα μπορούσαν μέσω μιας παραίτησης από κάθε αισθητική ή οικονομική παραγωγικότητα να φέρουν τον κόσμο σε μια κατάσταση απόλυτης ηθικής δεν το θεωρεί κανένας δυνατό· αλλά ακόμα λιγότερο θα μπορούσε ένας λαός να επιφέρει μέσω της παραίτησης από κάθε πολιτική απόφαση μια καθαρά ηθική ή καθαρά οικονομική κατάσταση της ανθρωπότητας. Μέσω του ότι ένας λαός δεν έχει πλέον τη δύναμη ή τη θέληση να κρατηθεί στη σφαίρα του Πολιτικού δεν εξαφανίζεται το Πολιτικόν από τον κόσμο. Εξαφανίζεται μόνον ένας αδύναμος λαός.»¹⁵⁹

Στη σμιττιανή θεωρία είναι σαφές ότι ο εξοβελισμός του κράτους και της πολιτικής από την πραγματική ζωή είναι θέση μη εφικτή. Η ανθρωπότητα, τονίζει ο Schmitt, φοβούμενη να αποκτήσει συνείδηση του εαυτού της, αναγκαστικά θα δεσμεύει την κυριαρχία της στη θρησκεία και το δίκαιο, ώστε, ακόμη και αν αφήσουμε πίσω τόσο τη μεταφυσική θεολογία του 17^{ου} αιώνα και τον ντεϊσμό του 18^{ου} και ως ένα βαθμό και του 19^{ου} αιώνα, η πολιτική και το κράτος να παραμένουν μια ουσιαστική μεταφυσική αναγκαιότητα και για την τελεολογία του 20^{ου} αιώνα. Η αναζήτηση της νομιμοποίησης της πολιτικής, ωστόσο, με την παραδοσιακή έννοια δεν αποτελεί πραγματική λύση για τη σμιττιανή σκέψη, αφού τόσο μια θεϊστικού τύπου όσο και μια ντεϊστικού τύπου θεμελίωση φαίνεται να αδυνατούν να εξηγήσουν την πραγματική ζωή.

¹⁵⁷ Mayer, G. (1920), *Schriften aus der Frühzeit*, σ. 281, σύμφωνα με Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 85.

¹⁵⁸ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 79.

¹⁵⁹ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 82.

2.4. Η φιλοσοφία της ιστορίας μέσα από μια κοινωνιολογία των εννοιών

Η προσπάθεια να εξαλειφθεί «κάθε εξαίρεση από το πεδίο του ανθρώπινου πνεύματος»¹⁶⁰ σημαίνει, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, ότι η κανονιστική νομοτέλεια καθυποτάσσει την πραγματική ζωή και το θετικό δίκαιο συνιστά το τέλος κάθε διανοητικής προσπάθειας. Η επιδίωξη της συστηματικής αντικειμενικότητας του κανόνα από φόβο απέναντι στην αυθαιρεσία της εξαίρεσης, παρατηρεί, επιλύει το πρόβλημα μόνο εφόσον έχουμε προϋποθέσει την αυθαιρεσία εκείνου του τύπου, ο οποίος θεμελιώνει την ταύτιση φυσικής και κανονιστικής νομοτέλειας. Πρόκειται, ωστόσο, επισημαίνει, για μια σύγχυση, η οποία προκύπτει σε αντιστοιχία προς το ότι «η μεταφυσική αποτελεί την εντατικότερη και ευκρινέστερη έκφραση μιας εποχής».¹⁶¹ Ακόμη λοιπόν και αν ο ορθολογισμός του 18^{ου} αιώνα συνέθεσε το πεδίο έκφρασης της φυσικοεπιστημονικής σκέψης, η θετικιστική τάση ήταν αναπόφευκτο να παραμείνει δεσμευμένη στη μεταφυσική εικόνα της εποχής της.

Η εξήγηση του πραγματικού κόσμου βάσει μιας υλιστικής ή μιας πνευματοκρατικής φιλοσοφίας της ιστορίας, στη σμιττιανή θεώρηση, φαίνεται να οδηγεί σε παραπλανητικά συμπεράσματα, ενώ ταυτόχρονα στερείται μιας ορισμένης θεμελίωσης, η οποία μπορεί να αναζητηθεί μόνο σε μια ριζική απόφαση υπέρ ενός παραδείγματος εξήγησης. Παραπέμποντας στον Weber, ο Schmitt σημειώνει ότι «σε μια ριζικά υλιστική φιλοσοφία της ιστορίας μπορεί ν' αντιτάξει κανείς, χωρίς να μπορεί ν' ανασκευασθεί, μια εξ' ίσου ριζικά πνευματοκρατική φιλοσοφία της ιστορίας».¹⁶² Η υλιστική φιλοσοφία της ιστορίας δεσμεύει την πνευματική στην υλική πραγματικότητα της κοινωνικής ζωής, ώστε να ανάγει την κοσμοθεώρηση σε υλικά φαινόμενα. Το πλέον ριζοσπαστικοποιημένο σημείο της υλικής φιλοσοφίας της ιστορίας, υποστηρίζει ο Schmitt, αγγίζει η μαρξική θεωρία, η οποία δεσμεύεται κατ' απόλυτο τρόπο από την υλική πραγματικότητα. Όταν, λοιπόν, ο Schmitt εξηγεί ότι «η υλιστική αυτή εξήγηση καθιστά αδύνατη μια μεμονωμένη θεώρηση της ιδεολογικής συνέπειας»,¹⁶³ επιδιώκει να αποτυπώσει αυτή την πλήρη απορρόφηση της πνευματικής από την υλική ζωή. Η πνευματοκρατική φιλοσοφία της ιστορίας λειτουργεί με αντίστροφο τρόπο ανάγοντας τα υλικά φαινόμενα σε μια αλλαγή κοσμοθεώρησης, δεσμεύοντας την υλική σε μια πνευματική πραγματικότητα, υποστηρίζει ο Schmitt, ώστε στην πιο χυδαία εκδοχή της να μπορεί να φτάσει σε απόλυτες συναρτήσεις πνευματικών διαδικασιών. Σε κάθε περίπτωση, λοιπόν, αφαιρώντας από το εκάστοτε μέτρο αναφοράς, η μέθοδος φαίνεται να είναι η ίδια και –σύμφωνα με τον Schmitt– συνίσταται στο δυϊσμό πνεύματος και ύλης, με ακόλουθη αναγωγή της μιας σφαίρας στην άλλη, ώστε εν τέλει να

¹⁶⁰ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 71.

¹⁶¹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 78.

¹⁶² Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 73.

¹⁶³ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 74.

μειώνεται η απόσταση των δύο σφαιρών και να αποκαθίσταται η ενότητα της πραγματικής ζωής.¹⁶⁴

Πρόθεση του Schmitt δεν είναι να αρνηθεί την κοινωνιολογική σημασία της συσχέτισης της υλικής δομής της ζωής με την πνευματική της κοσμοεικόνα και πολύ περισσότερο της συσχέτισης της κοινωνικής κατάστασης ενός ορισμένου κοινωνικού φορέα με τα ιδεολογικά του συμπεράσματα. Ωστόσο, όταν παρατηρεί ότι «η αναγωγή ενός εννοιολογικού εξαγόμενου στον κοινωνιολογικό του φορέα αποτελεί ψυχολογία και διαπίστωση ορισμένου είδους κινήτρων της ανθρώπινης δράση»,¹⁶⁵ σκοπός του είναι να δείξει ότι το πραγματικό επίδικο αντικείμενο δεν είναι να διαπιστωθεί ο τρόπος, με τον οποίο συνδέεται μια ορισμένη υλικότητα με μια ορισμένη πνευματικότητα και το αντίστροφο, ως εάν επιχειρούσαμε να αποδώσουμε ιδεολογικά χαρακτηριστικά στην υλική εκφορά, ή αντίστροφα να εντοπίσουμε την υλική αποτύπωση συγκεκριμένων ιδεολογικών προκειμένων. Εναντία τόσο σε μια υλιστική όσο και σε μια πνευματοκρατική εξήγηση του κοινωνικού, η σμιττιανή θεωρία εισηγείται μια κοινωνιολογία των εννοιών με σκοπό να διερευνηθεί η συστηματική εννοιολογική δομή μιας ορισμένης υλικότητας σε αντιπαράθεση προς τη συστηματική εννοιολογική δομή μιας ορισμένης πνευματικότητας, ώστε να διαπιστώσουμε ότι είναι η μεταφυσική κοσμοθεώρηση μιας εποχής που υπαγορεύει την αντιστοιχία των δύο. Στην κατεύθυνση αυτή μάλιστα, ο Schmitt σημειώνει ότι «η μεταφυσική εικόνα που σχηματίζει για τον κόσμο ορισμένη εποχή έχει την ίδια δομή με ό,τι η ίδια θεωρεί πρόδηλο ως μορφή της πολιτικής της οργάνωσης».¹⁶⁶

Παραμένει, ωστόσο, αναπάντητο το ερώτημα σχετικά με την ίδια την μεταφυσική κοσμοθεώρηση της εποχής. Σε μια υλιστική φιλοσοφία της ιστορίας βρισκόμαστε αντιμέτωποι με τη διαμόρφωση της πνευματικής ζωής σε αντιστοιχία προς τις υλικές συνιστώσες της εποχής, ενώ αντίστροφα σε μια πνευματοκρατική φιλοσοφία της ιστορίας περιμένει κανείς η υλική εκφορά της εποχής να βρίσκεται σε αντιστοιχία προς τις πνευματικές της προκειμένες. Σε κάθε περίπτωση επομένως, είτε γίνεται λόγος για υλιστικές και πνευματοκρατικές θεωρήσεις είτε για μια κοινωνιολογία των εννοιών, όπως την εννοεί ο Schmitt, το τελικό αποτέλεσμα φαίνεται να είναι το ίδιο: σε κάθε περίπτωση συνάγεται μια ορισμένη αντιστοιχία μιας ορισμένης υλικότητας και μιας ορισμένης πνευματικότητας. Το ιδιαίτερο στοιχείο, που προσφέρει η σμιττιανή θεωρία, είναι ότι η εξ' αρχής δεδομένη αντιστοιχία πνευματικότητας και υλικότητας εισηγείται το νέο δεδομένο της καθολικής υπαγωγής του κοινωνικού σε μια ανώτερη ποιότητα, την οποία ο Schmitt διατυπώνει ως τη «μεταφυσική εικόνα μιας εποχής». Είναι ζητούμενο, όμως, τότε να διαπιστωθεί ο τρόπος με

¹⁶⁴ Βλ. σχετικά Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, κεφ. III. «Πολιτική θεολογία», σσ. 63-86.

¹⁶⁵ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 76.

¹⁶⁶ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 78.

τον οποίο προσδιορίζεται η *ιδιαίτερη* μεταφυσική κοσμοεικόνα, καθώς η σχέση που συγκροτείται μεταξύ μεταφυσικής και εποχής φαίνεται να διαπιστώνεται μόνο κατά τη δεδομένη ιστορική στιγμή, με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να διαπιστώσουμε ορισμένες γενικές αρχές διακρίβωσης αυτής της σχέσης.

2.5. Το α-ιστορικό επιχείρημα περί της ανθρώπινης φύσης

Οι επιφανειακές αναγωγές της πραγματικής ζωής σε οικονομικού ή πολιτισμικού τύπου εξηγήσεις, υποστηρίζει ο Schmitt, έχουν μοναδική συνέπεια την παράκαμψη μιας σαφούς τοποθέτησης απέναντι στην ουσία της ιστορίας, γεγονός που στο επίπεδο μιας εκφρασμένης πολιτικής δράσης συνεπάγεται την οριστική αναβολή της πολιτικής απόφασης. Στην *Έννοια του Πολιτικού*, σημειώνει σχετικά με την ουσία της πολιτικής ενότητας ότι:

«αν ήθελε παραπέρα να σχηματίσει [...] οποιαδήποτε άλλη 'ανώτερη', συγχρόνως όμως οπωσδήποτε μη πολιτική ενότητα, τότε θα ήταν ένας καταναλωτικός και παραγωγικός συνεταιρισμός που ζητά να βρει το σημείο ισορροπίας μεταξύ των πόλων της ηθικής και της οικονομίας [...] αλλά θα είχε χάσει γενικά κάθε πολιτικό χαρακτήρα.»¹⁶⁷

Σε προηγούμενο κεφάλαιο έχει δειχθεί ότι η σημασία της πολιτικής και επομένως της απόφασης, στην οποία θεμελιώνεται, είναι κεντρικό σημείο της σμιττιανής φιλοσοφίας. Η πολιτική εμφανίζεται ως αναγκαιότητα της πραγματικής ζωής, και καθώς αυτή ανάγεται σε ζητήματα υλικής ή πνευματικής συγκρότησης, διαστρεβλώνει το πραγματικό νόημα της πολιτικής. Στη σμιττιανή θεωρία, πίσω από αυτή τη «διαστρέβλωση» βρίσκεται ένα αίτημα περιεχομενικής άρνησης, σύμφωνα με το οποίο το πολιτικό παρουσιάζεται «καθαρό» από κάθε περιεχόμενο: ως μια τυπική μορφή, η οποία απορροφά την όξυνση των εγγενών αντιθέσεων των κοινωνικών περιοχών και όχι τα επίδικα περιεχόμενά τους. Προκύπτει, βέβαια, τότε το ερώτημα για τη σχέση πολιτικής και κανονικής κατάστασης: ποιός είναι, δηλαδή, ο τρόπος με τον οποίο διαπιστώνεται η πολιτική υπό την προϋπόθεση μιας ορισμένης εσωτερικής ειρήνευσης στα διάφορα πεδία του κοινωνικού ή διαφορετικά διατυπωμένο, δεδομένης της απουσίας της όξυνσης των εντάσεων στις κοινωνικές περιοχές. Ενώ, δηλαδή, είναι ευκολότερα κατανοητό ότι η ιδεαλιστική πολιτική του Schmitt μπορεί να αποτυπωθεί στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης, φαίνεται προβληματικό το πώς αυτή θεμελιώνεται ως αναγκαιότητα και στην κανονική κατάσταση. Η απάντηση, στη σμιττιανή θεωρία, βρίσκεται στη φιλοσοφία της ιστορίας και την ορισμένη εκείνη ανθρωπολογική θέση περί της φύσης του ανθρώπου γύρω από την οποία συγκροτείται. Στην υπόθεση της

¹⁶⁷ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 89.

οριστικής διάλυσης του πολιτικού και την πλήρη παραίτηση από την πολιτική εξουσία, λόγω της οριστικής διαπίστωσης της ανθρώπινης ελευθερίας, ο Schmitt παρατηρεί ότι «[...] το ερώτημα είναι, για ποιο σκοπό γίνονται ελεύθεροι. Αυτό το ερώτημα μπορεί να το απαντήσει κανείς με αισιόδοξες και απαισιόδοξες εικασίες, οι οποίες τελικά καταλήγουν όλες σε μια ανθρωπολογική ομολογία πίστεως».¹⁶⁸

Οι ενδιάμεσες τοποθετήσεις, υποστηρίζει ο Schmitt, διαμορφώνουν το πεδίο μιας *αιώνιας συζήτησης*, η οποία αναβάλλει οριστικά την απόφαση περί της ανθρώπινης «φύσης» και αρνείται τις αντιθέσεις της πραγματικής ζωής.¹⁶⁹ Η απόλυτη απόφαση, τονίζει, δεν είναι δυνατόν να αφεθεί σε ενδιάμεσες διαβουλεύσεις, με τον τρόπο που διατυπώνονται στο διαφωτιστικό πρόταγμα περί ενός «εκ φύσεως αγωγίμου»¹⁷⁰ ανθρώπου. Το ζητούμενο περί της ουσίας της ανθρώπινης φύσης και, κατά συνέπεια, της σημασίας και του αναπόφευκτου της πολιτικής στην ταύτιση της με την πραγματική ζωή, μπορεί να εντοπιστεί μόνο σε οριστικές υποθέσεις – «αισιόδοξες και απαισιόδοξες εικασίες» – περί της φύσης του ανθρώπου, οι οποίες καταφάσκουν τις πραγματικές αντιθέσεις.

Στην θεμελιώδη ηθική αντίθεση καλού και κακού, ο Schmitt διαπιστώνει την «ευκρινέστερη αντίθεση που εμφανίζεται σ' ολόκληρη την ιστορία της πολιτικής ιδέας»,¹⁷¹ την οποία συλλαμβάνει στην οριστική αντίθεση μεταξύ αναρχικών και αυταρχικών αντιλήψεων για την ιστορία, οι οποίες ουσιαστικά «έρχονται μεταξύ τους σε αντίθεση ωραιότητας τυπικής καθαρότητας»,¹⁷² τη στιγμή όπου η προϋπόθεση του «εκ φύσεως καλού» ανθρώπου συνεπάγεται την οριστική κατάργηση της πολιτικής και την οριστική απόφαση κατά της απόφασης, ενώ η προϋπόθεση του «εκ φύσεως κακού» ανθρώπου εισηγείται την οριστική εγκαθίδρυση της πολιτικής και την οριστική απόφαση υπέρ μιας πολιτικής απόφασης, αντίστοιχα. Η σμιττιανή φιλοσοφία φαίνεται να εδράζεται σε μια οικουμενική συνείδηση της αμαρτίας, ώστε η ανθρώπινη κακία να συνιστά την αναπόδραστη οντολογική αναγκαιότητα στον πυρήνα κάθε φιλοσοφίας της ιστορίας και κάθε πολιτικής. Είναι ενδιαφέρον, τότε, όμως, να διερευνήσουμε πού θεμελιώνεται η σμιττιανή τοποθέτηση υπέρ της πρωταρχικής φυσικής ανθρώπινης κακίας. Ο Schmitt απαντά στην περίπτωση μιας απόλυτης και οριστικής αποπολιτικοποίησης παρατηρώντας ότι:

«Αν και πότε θα έρθει αυτή η κατάσταση στη γη και στην ανθρωπότητα, δεν γνωρίζω. Προς το παρόν δεν υπάρχει. Θα ήταν ανειλικρινές επιπόνημα να την υποθέσουμε δεδομένη, και

¹⁶⁸ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σσ. 89-90.

¹⁶⁹ Βλ. σχετικά Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, κεφ. IV. «Η αντεπαναστατική φιλοσοφία του κράτους», σσ. 89-107.

¹⁷⁰ «Για τον ορθολογισμό του Διαφωτισμού ο άνθρωπος ήταν εκ φύσεως αμαθής και ακαλλιέργητος, όμως αγωγίμος», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 93.

¹⁷¹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 92.

¹⁷² Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 98.

θα ήταν σύγχυση που σύντομα εξαφανίζεται να νομίζουμε ότι, επειδή σήμερα ένας πόλεμος μεταξύ των υπερδυνάμεων οδηγεί εύκολα σε έναν 'παγκόσμιο πόλεμο', το τέλος αυτού του πολέμου θα έπρεπε ως εκ τούτου να σημαίνει την 'παγκόσμια ειρήνη' και έτσι εκείνη την ειδυλλιακή τελική κατάσταση της παντελούς και οριστικής αποπολιτικοποίησης.»¹⁷³

Η σμιττιανή θεωρία στερεί την ανθρώπινη φύση από την ιστορικότητά της, εμφανίζοντάς την δεδομένη, προαιώνια και αναλλοίωτη και συγκροτώντας ένα α-ιστορικό επιχείρημα, όπου ζητήματα περί της ιστορικής διαμόρφωσης της ανθρώπινης φύσης, συνιστούν μόνο τεχνικές για να την οριστική αναβολή της απόφασης. Μάλιστα – επισημαίνει ο Schmitt – το να «αναστέλλεις την απόφαση στο αποφασιστικό σημείο, αρνούμενος ότι υπάρχει κάτι που πρέπει να αποφασισθεί»,¹⁷⁴ είναι μια στάση που δεν έχει θέση σε μια φιλοσοφία της πραγματικής ζωής, αλλά μια αντίφαση που μπορεί να αναζητηθεί μόνο σε μια φιλελεύθερη μεταφυσική.

Δεδομένου αυτού του ριζικού δυϊσμού περί των αντιλήψεων για την ανθρώπινη φύση, που παρουσιάζει ο Schmitt, εάν σε συνέπεια προς τη θεωρία του επιχειρούσαμε μια κοινωνιολογία των εννοιών, θα διαπιστώναμε ότι η αντιστοιχία της ορισμένης πνευματικότητας, όπως αυτή εκφράζεται στο αντεπαναστατικό πνεύμα, και μια ορισμένη υλικότητας, όπως διακριβώνεται στο αίτημα της δικτατορίας, υπαγορεύεται από τη μεταφυσική κοσμοεικόνα της εποχής, η οποία θεμελιώνει την ομολογία πίστεως περί της φυσικής κακίας. Φαίνεται όμως τότε ότι προκύπτει μια ιδιαίτερη αντίφαση στη σμιττιανή θεωρία. Δεδομένης της α-ιστορικότητας της μεταφυσικής κοσμοεικόνας, αυτό που ο Schmitt παρουσιάζει ως κοινωνιολογία των εννοιών δεν θα μπορούσε να θεμελιώσει καμία ουσιαστική ιστορική αλλαγή, αφού μια πάντοτε αναλλοίωτη θεώρηση της μεταφυσικής θα θεμελιώνει την ίδια κάθε φορά δομή της υλικότητας και της πνευματικότητας κάθε εποχής. Σε διαφορετική περίπτωση, δεδομένης της συσχέτισης μεταφυσικής κοσμοεικόνας και συγκεκριμένης εποχής, θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς πως δεν διαπιστώνεται μια οριστική α-ιστορική εμφάνιση της μεταφυσικής, ώστε η ανθρωπολογική ομολογία πίστεως να είναι άμεσα εξαρτημένη από την ιδιαίτερη ιστορικότητά της, με συνέπεια η φυσική καλοσύνη του ανθρώπου και η συνακόλουθη οριστική αποπολιτικοποίηση να μην συνιστά μια τόσο «ανειλικρινή» υπόθεση εργασίας.

Η σμιττιανή θεωρία φαίνεται ότι υποδεικνύει προς την κατεύθυνση μιας ιδεαλιστικής πολιτικής, απαλλαγμένης από κάθε τύπου – οικονομικά, θρησκευτικά, ηθικά – περιεχόμενα, ώστε να συνιστά ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα αντίφαση το γεγονός ότι η αναγκαιότητά της, και μάλιστα υπό τη δεδομένη μορφή, φαίνεται να θεμελιώνεται σε μια κατεξοχήν ηθική – περί

¹⁷³ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 84.

¹⁷⁴ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 100.

ανθρώπινης κακίας – εισάγοντας έτσι στην πολιτική ένα απόλυτο περιεχόμενο. Η πολιτική μετατρέπεται, δηλαδή, σε τεχνική αναγκαιότητα ρύθμισης των συγκρούσεων που προκύπτουν από τη φυσική κακία των ανθρώπων και ισχύει τότε, παραφράζοντας τον Schmitt, ότι η πολιτική απόφαση *επιβάλλεται* μέσα σ' ένα προβληματικό Εντεύθεν άμεσης, φυσικής ζωής.¹⁷⁵ Πρόκειται, όμως, για μια ανθρωπολογική ομολογία πίστεως, η οποία συνεπάγεται μια οριστική πολιτικοποίηση, προς υπεράσπιση της οποίας μπορεί να λειτουργήσει μόνο μια ορισμένη ιστορική θεμελίωση αφού, όπως ο ίδιος ο Schmitt σημειώνει, η κατάσταση της εξάλειψης της διάκρισης Φίλου και Εχθρού «προς το παρόν δεν υπάρχει».¹⁷⁶

¹⁷⁵ Στην *Πολιτική Θεολογία*, σχετικά με την ανάγνωση των αναρχικών θεωριών από τον Donoso Cortés, ο Schmitt παρατηρεί ότι «μαζί με το θεολογικό στοιχείο αφανίζεται και το ηθικό, μαζί με το ηθικό η πολιτική ιδέα, οπότε κάθε ηθική και πολιτική απόφαση παραλύει μέσα σ' ένα παραδείσιο Εντεύθεν άμεσης, φυσικής ζωής και απροβληματικής σωματικότητας.», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 105. Πρόκειται για παρατήρηση, που εισάγει εκ νέου την έννοια της ηθικής στην πολιτική, αντίθετα με τη σμιττιανή επιδίωξη να απαλλαγεί η πολιτική από ηθικά περιεχόμενα. Συγκεκριμένα, εάν αντιστραφεί η θέση αυτή και σημειωθεί ότι η πολιτική επιβάλλεται μέσα σ' ένα προβληματικό Εντεύθεν άμεσης φυσικής ζωής, τότε το αποτέλεσμα της οριστικής πολιτικοποίησης δεν μπορεί να βρει καμία περαιτέρω δικαιολόγηση πέρα από το ότι η οριστική εξάλειψη της διάκρισης Φίλου – Εχθρού δεν έχει έρθει ακόμη. Γεγονός που δικαιολογεί μεν την πολιτική ως αναγκαία στη δεδομένη ιστορική συγκυρία, ταυτόχρονα όμως επιβεβαιώνει την αναπόφευκτη συσχέτιση πολιτικής και ηθικών δεσμεύσεων. Σχετικά με το ζήτημα της ηθικής στην πολιτική, στη σμιττιανή θεωρία, βλ. στην παρούσα εργασία: Κεφάλαιο VI. Οριστική θεμελίωση της Κυριαρχίας, ενότητα 4. Η κριτική των αξιών και ο ιδεαλισμός της πολιτικής, σ. 149.

¹⁷⁶ Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*, σ. 84.

III. Η μορφή του κράτους στη σύγχρονη πολιτειολογία

Ο σύγχρονος κοινοβουλευτισμός, σύμφωνα με τον Schmitt, αναδύεται υπό μια νέα μορφή, η οποία διακινδυνεύει τόσο την έννοια της πολιτικής όσο και του κράτους. Συνέπεια, για τη σμιττιανή σκέψη, συνιστά η ανάδυση τάσεων αποπολιτικοποίησης, οι οποίες καθελώνουν το πραγματικό πολιτικό περιεχόμενο και μετατρέπουν το κράτος σε συνασπισμό οικονομικών συμφερόντων των κομματικών ομάδων δύναμης.

1. Οι θεωρίες περί κράτους - Θεωρητικοί αντίπαλοι

Αναφορικά προς τις ιδιαίτερες φιλοσοφικές θεμελιώσεις της πολιτικής, η σμιττιανή θεωρία διαχωρίζει μεταξύ δύο διαφορετικών ποιοτήτων της έννοιας της απόφασης, η οποία στη θεώρηση του Schmitt προκύπτει ως πρόβλημα της απόφασης καθ' εαυτής, ενώ στη νομική θεώρηση ως πρόβλημα του νομικού τύπου, που ανάγει την απόφαση σε ζητήματα αρμοδιότητας.¹⁷⁷ Η σμιττιανή κριτική στρέφεται κατά της θεώρησης του νομικού θετικισμού η εσωτερική λογική δομή του οποίου, όπως υποστηρίζει, εν τέλει δεν διέπεται από την συνέπεια που διατείνεται ότι την διακρίνει. Η νομική τυπολογία αντλεί τη νομιμοποίηση της απόφασης από την κορύφωση της στον θεμελιώδη κανόνα, μετασηματίζοντας έτσι την υπόθεση της νομιμοποίησης σε υπόθεση νομιμότητας, η οποία διαπιστώνει την πραγματική πολιτική παραπέμποντας στις υλικές πλευρές των ζητημάτων.¹⁷⁸ Εξίσου προβληματική διαπιστώνεται από τον Schmitt και η θεώρηση της σύγχρονης πολιτειολογίας, βάσει της οποίας διαμορφώνεται μια συνεταιριστική θεωρία του κράτους. Οι προσπάθειές της να διαχειριστεί το πρόβλημα της σχέσης κράτους και δικαίου, αρνούμενη ωστόσο την έννοια της κρατικής κυριαρχίας – υποστηρίζει ο Schmitt – αποκαλύπτει τη νομική της θεμελίωση, αλλά επίσης αναδεικνύει την ιδιαίτερα προβληματική έννοια του τύπου του δικαίου.

1.1. Αιτιώδης και κανονιστική θεώρηση

Κεντρικό σημείο της αντίθεσης σμιττιανής και της σύγχρονης του νομικής σκέψης συνιστά η φιλοσοφική και μεθοδολογική προσέγγιση της πραγματικότητας, στην οποία

¹⁷⁷ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα II. «Το πρόβλημα της κυριαρχίας ως πρόβλημα του νομικού τύπου και ως πρόβλημα της απόφασης», σσ. 35-61.

¹⁷⁸ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα II. «Το πρόβλημα της κυριαρχίας ως πρόβλημα του νομικού τύπου και ως πρόβλημα της απόφασης», σσ. 35-61.

δεσμεύονται. Η αμεσότητα της πραγματικής ζωής, υποστηρίζει ο Schmitt, αποκλείεται από το ιδιαίτερα τυποκρατικό ενδιαφέρον της νομικής επιστήμης, η οποία αποφεύγει την επικαιρότητα των γεγονότων και αδυνατεί να μελετήσει την πραγματικότητα των πολιτικών αλλαγών.¹⁷⁹

Σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, η νομική σκέψη φαίνεται ότι διαπράττει μέγιστο λογικό σφάλμα, παραγνωρίζοντας την αναντιστοιχία των προϋποθέσεων της, για την έννοια της κυριαρχίας από την μια πλευρά και για τη διευθέτηση της πραγματικότητας από την άλλη. Η «κανονική» πραγματικότητα της νομικής επιστήμης αδυνατεί να συλλάβει πραγματικά υπερθετικά μεγέθη. Δεδομένης, δηλαδή, της προϋπόθεσης νόμων αιτιότητας για τη διευθέτηση της πραγματικής ζωής, ο Schmitt διαπιστώνει την ανεπάρκεια της νομικής σκέψης σχετικά με τη σύλληψη της κυριαρχίας – ως ύψιστης εξουσίας – ως αναφορά σε ένα ορισμένο πραγματικό μέγεθος. Πρόκειται όμως, υπογραμμίζει, για ένα λογικό σφάλμα που προκύπτει λόγω της κοινής ποιότητας του «νόμου» – τόσο του νόμου της αιτιότητας όσο του φυσικού νόμου. Ωστόσο, παρατηρεί, το γεγονός ότι θεμελιώνονται σε διαφορετικές προϋποθέσεις, αναγκαία συνάγει μια κεφαλαιώδη διαφορά τους, ώστε με λογικό τρόπο να φαίνεται ασύμφωνο προς το νόμο της αιτιότητας να υποτεθούν πραγματικά υπερθετικά μεγέθη, τα οποία μπορούν να διαπιστωθούν μόνο με έναν φυσικό νόμο.¹⁸⁰

Η νομική θεώρηση, σύμφωνα με την σμιττιανή ανάγνωσή της, διεκδικεί απόλυτα τυπικούς ορισμούς των εννοιών της πολιτικής, της κυριαρχίας και της απόφασης, οι οποίοι επέχουν θέση φορμαλιστικής συμπύκνωσης των έννομων πολιτικών συμφερόντων. Το σημαντικό σε αυτό το σημείο, είναι ότι παρά το γεγονός πως και η ίδια η σμιττιανή θεωρία εισάγει μια φορμαλιστική αποτύπωση των σχετικών εννοιών, και παρά το ότι παραμένει κοινός τόπος για τις δύο θεωρήσεις ότι η κυριαρχία συνιστά την ύψιστη, πρωτογενή εξουσία, η διαφορά της σμιττιανής και της νομικής φιλοσοφίας στηρίζεται σε μια βαθειά ρήξη μεταξύ τους, καθώς η υπαρξιακή φιλοσοφία του Schmitt επιδιώκει να προσεγγίσει μια «εμπράγματα ύψιστη εξουσία», ενώ η κανονιστική φιλοσοφία της νομικής επιστήμης, στρέφεται προς μια «νομικά ύψιστη εξουσία».¹⁸¹ Πρόκειται για μια στοιχειώδη διάσταση, στην οποία θεμελιώνεται η σμιττιανή κριτική στο «νομικά ουσιώδες στοιχείο»,¹⁸² στο οποίο σύμφωνα με

¹⁷⁹ Βλ. σχετικά Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, κεφ. II. «Το πρόβλημα της κυριαρχίας ως πρόβλημα του νομικού τύπου και ως πρόβλημα της απόφασης», σσ. 35-61.

¹⁸⁰ Βλ. σχετικά Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, κεφ. II. «Το πρόβλημα της κυριαρχίας ως πρόβλημα του νομικού τύπου και ως πρόβλημα της απόφασης», σσ. 35-61.

¹⁸¹ «Η σύνδεση μεταξύ εμπράγματα και νομικά ύψιστης εξουσίας είναι το θεμελιώδες πρόβλημα της έννοιας της κυριαρχίας», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 37.

¹⁸² «[...] το ζητούμενο είναι να βρεθεί ένας ορισμός, ο οποίος να συλλαμβάνει αυτή τη θεμελιώδη έννοια της νομικής επιστήμης όχι μέσω γενικών ταυτολογικών κατηγορημάτων, αλλά με τον επακριβή καθορισμό του νομικά ουσιώδους στοιχείου», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 37.

τον ίδιο τον Schmitt αποτυπώνεται η κεντρική προβληματική υποκειμένου και περιεχομένου της απόφασης.

Αποκαλύπτεται μια ορισμένη διαφορά κοσμοθεώρησης, η οποία φανερώνει μια ουσιαστική μεθοδολογική διαφοροποίηση αιτιώδους και κανονιστικής θεώρησης, η οποία, σύμφωνα με τον Schmitt, είναι προβληματική στο βαθμό που ανάγεται σε ζητήματα οντολογικών προϋποθέσεων και στην τελική αντιπαράθεση «κοινωνιολογίας και νομικής επιστήμης». Σύμφωνα με τον ίδιο, «η παλαιά αντιπαράθεση Είναι και Δέοντος, αιτιώδους και κανονιστικής θεώρησης, μεταφέρεται στην αντίθεση κοινωνιολογίας και νομικής επιστήμης [...] με αναπόδεικτα αυτονόητο τρόπο».¹⁸³ Διαφορετικά θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι ο Schmitt, δεδομένης της θέσης του για την ριζικά μη ανασκευάσιμη ριζική απόφαση περί της κοινωνικής οντολογίας,¹⁸⁴ μεταφέρει το πρόβλημα στο εσωτερικό της νομικής επιστήμης και κάνει λόγο για μια ορισμένη ασυνέχεια στη δομή και την εσωτερική της λογική. Η κανονιστική θεώρηση συνιστά την απόλυτη θεωρητική προοπτική της νομικής επιστήμης, παρατηρεί, και μάλιστα μια προοπτική που εμφανίζεται ως πραγματική, γεγονός που σημαίνει ότι είναι δυνατό να προκύψει για αυτήν κάτι το «καθαρά νομικό», το οποίο ως εκ τούτου με αναγκαίο τρόπο θα είναι και κάτι το «καθαρά κανονικό» και άρα πραγματικό.

1.2. Ο νομικός θετικισμός και η θετικότητα του δικαίου

Απόρροια της ταύτισης νομικής και κανονιστικής θεμελίωσης είναι, σύμφωνα με την σμιττιανή κριτική, η αναγκαία θετικότητα του δικαίου. Η νομική θεώρηση προβλέπει αποκλειστικά έναν θετικό χαρακτήρα για το δίκαιο, όπου κάθε κανόνας θεμελιώνεται σε έναν προηγούμενο κανόνα συγκροτώντας έτσι την ενότητα της έννομης τάξης ως ενότητα ενός συστήματος θετικών κανόνων. Πίσω από αυτό, ο Schmitt, διαβλέπει ένα σύστημα αναγωγών, το οποίο βρίσκει το τέλος του στον ενιαίο θεμελιώδη κανόνα, για τη θεμελίωση του οποίου, υποστηρίζει, θα έπρεπε να αναζητηθεί ένας υπέρτερος του συντάγματος θετικός κανόνας.

Κύριος εκπρόσωπος της νομικής σκέψης, ο οποίος επιχειρεί την ταύτιση νομικής και κανονιστικής θεώρησης και στον οποίο απευθύνεται η σμιττιανή κριτική είναι ο Hans Kelsen, ο οποίος εφαρμόζοντάς την στην έννοια του κράτους, συμπεραίνει ότι το κράτος από τη σκοπιά της νομικής επιστήμης συνιστά ένα καθαρά κανονιστικό μέγεθος. Υπό τη νομική του έννοια δηλαδή, το κράτος, δεσμεύεται από το νομικό κανονιστικό μέγεθος, την έννομη τάξη,

¹⁸³ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 38.

¹⁸⁴ Βλ. σχετικά στην παρούσα μελέτη: ενότητα II. Φορμαλισμός στην πολιτική θεωρία του Carl Schmitt, σσ. 44-65 [συγκεκριμένα ενότητα 2.4. Η φιλοσοφία της ιστορίας μέσα από μια κοινωνιολογία των εννοιών, σ. 60].

και μάλιστα με τρόπο απόλυτο, ώστε δεν μπορεί να συνιστά ένα πραγματικό μέγεθος παράλληλο με την έννομη τάξη, αλλά είναι το ίδιο η έννομη τάξη.¹⁸⁵ Το πρόβλημα που εντοπίζει ο Schmitt σε αυτή την ταύτιση κανονιστικής και φυσικής νομοτέλειας, συνίσταται στο ότι, ενώ ο ίδιος στο θάνατο του κράτους δικαίου διαβλέπει την κατάργηση της συγκεκριμένης έννομης τάξης, ο νομικός θετικισμός του Kelsen έρχεται αντιμέτωπος με την κατάργηση της τάξης και επομένως του κράτους *en génei*. Φαίνεται, δηλαδή, ότι ο Kelsen αποδίδει στον ενιαίο θεμελιώδη κανόνα τη θέση μιας συστηματικής ενότητας, η οποία συνιστά «ελεύθερη πράξη της νομικής γνώσης»,¹⁸⁶ γεγονός που για τη σμιττιανή θεώρηση συνεπάγεται μια αιώνια νομική τάξη, η οποία, ωστόσο, παραμένει χωρίς θεμελίωση στο βαθμό που δεν έχει προηγηθεί η ομολογία «της ενότητας ενός συστήματος φυσικού δικαίου».¹⁸⁷ Διαφορετικά διατυπωμένο, το ίδιο το γεγονός της ταύτισης φυσικής και κανονιστικής νομοτέλειας, σύμφωνα με την σμιττιανή κριτική, αναγκαία εισάγει την έννοια του φυσικού δικαίου ως πρότερη και ανεξάρτητη προϋπόθεση, ώστε να διακηρυχθεί η ταύτιση κανονιστικότητας και πραγματικότητας. Το πρόβλημα που διαπιστώνει τότε ο Schmitt στον νομικό θετικισμό είναι ότι οι προϋποθέσεις διόλου δεν μπορούν να αξιώσουν μια κανονιστική ταυτότητα για το δίκαιο. Στην κανονιστική θεώρηση προϋποτίθεται η απόλυτη δέσμευση στον κανόνα και ο νομικός πράγματι αναγνωρίζει ακριβώς αυτή την δέσμευση στον ύστατο κανόνα, το σύνταγμα.¹⁸⁸ Ωστόσο, εκείνο, το οποίο έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη σμιττιανή θεώρηση, είναι ότι πρόκειται για δέσμευση ως προς την θετικότητα των αξιών που χρησιμοποιούνται και όχι ως κριτήριο επιλογής της κάθε συγκεκριμένης αξίας. Η σμιττιανή κριτική εστιάζει στο γεγονός ότι το ζήτημα της κανονιστικότητας υποχωρεί μπροστά σε ζητήματα θετικότητας του δικαίου, αφού σύμφωνα με τη λογική του νομικού θετικισμού, ο νομικός μπορεί να συγκροτήσει την ενότητα του δικαίου από οποιοδήποτε σημείο και κορυφώνοντάς την στον θεμελιώδη κανόνα. Αυτό, όμως, σημαίνει ότι ενεργεί αυτόβουλα κατά την επιλογή της αξίας, εφόσον αυτή παραμένει μια θετική αξία.

¹⁸⁵ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, κεφ. II. «Το πρόβλημα της κυριαρχίας ως πρόβλημα του νομικού τύπου και ως πρόβλημα της απόφασης», σσ. 35-61.

¹⁸⁶ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 41.

¹⁸⁷ «[...] που εδράζεται η νοητική αναγκαιότητα και αντικειμενικότητα των διαφόρων καταλογισμών στα διάφορα σημεία καταλογισμού, αν δεν εδράζεται σε μια θετική διάταξη, δηλαδή σε μια διαταγή; Σαν να ήταν το πιο αυτονόητο πράγμα του κόσμου, γίνεται συνεχώς λόγος για την απόλυτη ενότητα και τάξη [...]», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 41.

¹⁸⁸ «Η κανονιστική επιστήμη [...] δεν μπορεί να είναι κανονιστική με την έννοια ότι ο νομικός αξιολογεί αυτενεργά και αυτόβουλα· μπορεί να αναφερθεί μονάχα σε αξίες που του δίδονται (του δίδονται θετικά)», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 41.

1.3. Η σύγχρονη πολιτειολογία και η συνεταιριστική θεωρία περί κράτους

Η αδυναμία του νομικού θετικισμού του Keslen να συλλάβει το κράτος ως πραγματικό μέγεθος αποτελεί το κεντρικό σημείο εστίασης της σμιττιανής κριτικής, καθώς υποστηρίζεται ότι συνιστά μια πραγματική – στις συνέπειές της ιδιαίτερα – πολιτική πρόταση, η οποία συνοψίζει την «φιλελεύθερη άρνηση του κράτους».¹⁸⁹ Το κράτος μπορεί τότε να συγκροτείται μόνο ως κράτος δικαίου, διαμορφώνοντας έτσι μια σχέση ταυτότητας κράτους και δικαίου. Αναφορικά προς τη θεώρηση του δικαίου ως μοναδική αναγκαιότητα της πραγματικής ζωής, η σμιττιανή κριτική στρέφεται εναντίον ενός άλλου σημαντικού θεωρητικού της σύγχρονης πολιτειολογίας, του Hugo Krabbe, στη θεώρηση του οποίου ο Schmitt διαπιστώνει τη διαμόρφωση μιας σχέσης υποταγής του κράτος στο δίκαιο. Πρόκειται, υποστηρίζει, για μια εξαιρετικής σημασίας διαφορά εν όψει της οποίας φαντάζει πραγματικά μικρής σημασίας η αναλογία της παραδοχής περί της ανωτερότητας του δικαίου.

Ο Krabbe, εγγύτερα στη σύγχρονη πολιτειολογία, παραδέχεται την ύπαρξη κυβερνώντων δυνάμεων και όχι απλώς προσώπων, παρατηρεί ο Schmitt, ώστε να είναι προφανές ότι η κυριαρχία χρειάζεται να αναζητηθεί στο δίκαιο και όχι στο κράτος. Στην σμιττιανή ανάγνωση της θεωρίας του Krabbe, το δίκαιο θεμελιώνεται στις γενικές και αιώνιες αρχές του φυσικού δικαίου, οι οποίες προϋποτίθενται κάθε θετικού δικαίου, και αντλούνται από τον ανθρώπινο λόγο.¹⁹⁰ Πρόκειται για τις αρχές εκείνες, οι οποίες συνιστούν την πραγματική ιδέα του δικαίου και το θεμέλιο που «δεν επιδέχεται συζήτηση· είναι το μόνο που κατέχει αξία πραγματικότητας».¹⁹¹ Η σχέση υποταγής του κράτους στο δίκαιο, έχει σημασία εδώ κατά το ότι, όπως σημειώνει ο Schmitt, για τον Krabbe το δίκαιο δεν εξαφανίζεται το κράτος, παρά το περιορίζει σε εκφραστή του δικαίου. Η παρουσία του κράτους, δηλαδή, είναι διαμεσολαβημένη από το δίκαιο με τρόπο τέτοιο, ώστε το κράτος να καθίσταται υπεύθυνο για τη διαμόρφωσή του δικαίου ή όπως σημειώνει ο Schmitt να «διακριβώνει την έννομη αξία των συμφερόντων».¹⁹² Διαφορετικά διατυπωμένο, το κράτος διαπιστώνει ενεργά την ύπαρξη του δικαίου, χωρίς, ωστόσο, καμία ορισμένη δικαιοδοσία στο περιεχόμενό του. Ο Schmitt παρατηρεί ότι πρόκειται για δεσμεύσεις που επιβάλλονται στο κράτος καθιστώντας το όργανο του δικαίου, ώστε η έννοια του κρατικού συμφέροντος, αδυνατώντας να διαιρεθεί σε δημόσιο και ιδιωτικό συμφέρον, να χάνει κάθε πραγματική αξία, διότι στο σύγχρονο κράτος δικαίου το μόνο συμφέρον είναι το ύψιστο έννομο συμφέρον. Ο Schmitt υποστηρίζει

¹⁸⁹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 42.

¹⁹⁰ «Οι δυνάμεις αυτές ασκούν εξουσία με την πιο αυστηρή έννοια του όρου. Γιατί μπορεί να τις υπακούσει κανείς εκούσια ακριβώς επειδή πηγάζουν από την πνευματική φύση του ανθρώπου». Το θεμέλιο, η πηγή της έννομης τάξης βρίσκεται «μόναχο στο περί δικαίου αίσθημα [...]», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 43.

¹⁹¹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 44.

¹⁹² Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 45.

ότι πρόκειται για μια συνεταιριστική θεωρία περί κράτους, η οποία αποφεύγοντας να αντιστρέψει τη σχέση κράτους – δικαίου, η οποία εγκυμονεί τον κίνδυνο του συγκεντρωτικού κράτους, παραγνωρίζει το πρόβλημα της πραγμάτωσης του δικαίου. Με αναφορά προς το τελευταίο πρόβλημα, όμως, επανεισάγει το προσωποκρατικό στοιχείο τη στιγμή που αναζητείται το συγκεκριμένο υποκείμενο, το οποίο θα επιφέρει την έννομη συνέπεια του δικαίου.¹⁹³

Θεμελιωτής της συνεταιριστικής θεωρίας του κράτους υπήρξε ο Gierke, ο οποίος σύμφωνα με την ανάγνωση του Schmitt υποστήριξε μια ισότιμη σχέση κράτους και δικαίου, με τρόπο τέτοιο, ώστε, το κάθε ένα να συνιστά την αναγκαία προϋπόθεση του άλλου.¹⁹⁴ Ο Schmitt, στρέφοντας την προσοχή του στην κατάσταση ανάγκης, διαπιστώνει μια σειρά δεσμεύσεων, οι οποίες στην περίπτωση της εξαίρεσης αναγκαία θα αντικαταστήσουν τη σχέση ισοτιμίας με μια σχέση κυριαρχίας και μάλιστα προς όφελος του κράτους. Είτε προβλέπεται από το δίκαιο η αναστολή του στην κατάσταση ανάγκης, με ύστατο σκοπό την προστασία του, είτε όχι, το κράτος αναφαίνεται πραγματικός κυρίαρχος, με μοναδική διαφορά την εκούσια προβλεπόμενη ή ακούσια υπαγωγή της βούλησης του δικαίου στο κράτος και με αποτέλεσμα η συνέπεια του συγκεντρωτικού κράτους να παρουσιάζεται αναπόφευκτη. Η σημασία της προθετικότητας του δικαίου, ωστόσο, φαίνεται ότι είναι εξαιρετικά σημαντική για τη συνεταιριστική θεωρία, καθώς – όπως παρατηρεί ο Schmitt – η σχέση ισοτιμίας διατηρείται ανεπηρέαστη για τον Gierke, εφόσον η αυτενέργεια του κράτους βρίσκει τη νομιμοποίησή της μέσω των θετικών διατάξεων του δικαίου. Στο βαθμό, λοιπόν, που η νομιμοποίηση δεν λαμβάνει χώρα ως πρότερη της αυτενέργειας του κράτους, μπορεί να γίνει με μια εκ των υστέρων νομιμοποίηση.¹⁹⁵ Έτσι, όμως καταστρέφεται η έννοια της κρατικής κυριαρχίας, η οποία σύμφωνα με τη σμιττιανή θεωρία συνιστά, τόσο για τον Gierke

¹⁹³ Ο Schmitt υποστηρίζει ότι η νομική θεώρηση εισάγει με αναγκαίο τρόπο το προσωποκρατικό στοιχείο στην πραγμάτωση του κράτους, χωρίς να κάνει το ίδιο και με το δίκαιο. Το δίκαιο εμφανίζεται ως μέγεθος καθαρά νομικό και, ως εκ τούτου, απαλλαγμένο από κάθε προσωποκρατικό στοιχείο. Το πρόβλημα, εδώ, σύμφωνα με τον ίδιο, έγκειται στη λογική του δικαίου, η οποία λύνει την υπόθεση της θέσπισης του κανόνα ανάγοντάς τη στο ζήτημα της αυτοθέσπισής του, αλλά παραβλέπεται ότι δεν ισχύει το ίδιο και για το ζήτημα της πραγμάτωσής του. Παρά λοιπόν την πρόβλεψη της θέσπισης, στερείται μιας ορισμένης πρόβλεψης και για το υποκείμενο της εφαρμογής του κανόνα, απαλείφοντας, έτσι, το προσωποκρατικό στοιχείο. Στο επίπεδο της εμπράγματης εφαρμογής του δικαίου, ωστόσο, προκειμένου αυτό να φέρει την έννομη συνέπεια του, αναγκαία χρειάζεται να επιστρέψει στο ζήτημα του υποκειμένου και να επανεισάγει το προσωποκρατικό στοιχείο που είχε αφαιρέσει. Στην παράβλεψη αυτή συνοψίζει ο Schmitt το πρόβλημα της πραγμάτωσης του δικαίου, βλ. σχετικά Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, κεφ. II. «Το πρόβλημα της κυριαρχίας ως πρόβλημα του νομικού τύπου και ως πρόβλημα της απόφασης», σσ. 35-61.

¹⁹⁴ «Δίκαιο και κράτος είναι 'ισότιμες δυνάμεις' [...] αποτελούν δύο αυτοτελείς παράγοντες της ανθρώπινης συμβίωσης, ότι το ένα δεν νοείται χωρίς το άλλο και ότι κανένα από τα δυο τους δεν υφίσταται μέσω ή προ του άλλου», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 46.

¹⁹⁵ «[...] να προσλάβει εκ των υστέρων έννομη θεμελίωση «μέσω κάποιας έννομης διαδικασίας επαρκούς για την περί δικαίου λαϊκή συνείδηση», π.χ. μιας συνταγματικής συμφωνίας ή ενός δημοψηφίσματος ή της καθαγιαστικής ισχύος της συνήθειας», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σσ. 46-47.

όσο και για τον Preuss, κατάλοιπο του συγκεντρωτικού κράτους, το οποίο υποτάσσει το δίκαιο στη βούλησή του. Το ζήτημα της κρατικής κυριαρχίας για τη σμιττιανή θεώρηση, ωστόσο, είναι ανεξάρτητο από ζητήματα χρονικότητας της νομιμοποίησης, αλλά αντίθετα άπτεται του ζητήματος της νομιμοποίησης *en génie*, έτσι ώστε να γίνεται λόγος για *πραγματική* αυτενέργεια του κράτους. Τη στιγμή, επομένως, που ο Gierke υπογραμμίζει ότι «το δίκαιο και η εξουσία έχουν την τάση να συμφιλώνονται»,¹⁹⁶ ο Schmitt διαπιστώνει ότι το ζήτημα της νομιμοποίησης συμπεραίνεται ως ζήτημα νομιμότητας και μόνο έτσι λύνεται οριστικά, διότι η περίπτωση έκτακτης ανάγκης παρουσιάζεται, τότε, ως ζήτημα εσωτερικό της έννομης τάξης και άρα διευθετήσιμο, έστω και με *a posteriori* θετικές διατάξεις.

Σύμφωνα με την σμιττιανή κριτική, είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη ότι οι διαφορές του καθαρού νομικού θετικισμού του Kelsen και της θεώρησης του σύγχρονου κράτους του Krabbe, από την οποία απορρέει η συνεταιριστική θεωρία του κράτους των Gierke και Preuss, συγκεράζονται κάτω από την κοινή οντολογική τους προϋπόθεση: την κανονιστική τελεολογία της νομικής επιστήμης. Την ασυνέπιά της, σύμφωνα με τον Schmitt, αποκαλύπτει ένας από τους νεότερους εκπροσώπους της συνεταιριστικής θεωρίας, ο Wolzendorff. Ο Wolzendorff, υποστηρίζει ο Schmitt, λύνει το πρόβλημα της αυτενέργειας του κράτους θέτοντας το δίκαιο ως ανώτερη και αναγκαστικά δεσμευτική αρχή για το κράτος. Αντίθετα προς το νομικό θετικισμό, ωστόσο, διατηρεί την έννοια της κρατικής εξουσίας και αποφεύγει τη θεώρηση του συγκεντρωτικού κράτους επισημαίνοντας ότι πρόκειται για εξουσία που δεν συνάγεται ως αυθαίρετος καταναγκασμός. Αντίθετα, το κράτος συνιστά έκφρασή του δικαίου, το οποίο εγγυάται την τάξη και η εξουσία του εκφέρεται ως «δύναμη της τάξης».¹⁹⁷ Φαίνεται, δηλαδή, ότι το κράτος υπηρετεί το δίκαιο «με την αρμοδιότητα της τελικής απόφασης»,¹⁹⁸ γεγονός που – υποστηρίζει ο Schmitt – επανεισάγει το ζήτημα της απόφασης και μάλιστα με αποφασιστικό τρόπο, κατευθύνοντας τη συζήτηση στην κεντρική προβληματική έννοια του τύπου του δικαίου.

1.4. Η ιδιαιτερότητα του τύπου του δικαίου

Η αποκατάσταση της αυτενέργειας του κράτους, που παρακάμπτει τη βούληση του δικαίου ως έκφραση αυτής της βούλησης, σημαίνει ότι το κράτος εμφανίζεται κυρίαρχο υπό την έννοια της έσχατης αρμοδιότητας. Του ανήκει, δηλαδή, η τελική δικαιοδοσία. Ο Schmitt

¹⁹⁶ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 47.

¹⁹⁷ «[...] απαιτείται να επεμβαίνει μονάχα στον βαθμό όπου δεν επαρκεί η ελεύθερη, ατομική ή συνεταιριστική πράξη· πρέπει να παραμένει στο βάθος της σκηνης ως *ultima ratio*», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 48.

¹⁹⁸ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 49.

θεωρεί ότι το δίκαιο εξακολουθεί να διατηρεί την ανωτερότητά του έναντι του κράτους, αλλά με μια ιδιαίτερη συνέπεια για τον τύπο της τάξης που εγγυάται το κράτος. Στο βαθμό που η απόφαση του κράτους επέχει θέση τελικής απόφασης, η οποία, ωστόσο, δεσμεύεται από το δίκαιο, ο Schmitt θέτει το ερώτημα κατά πόσο το δίκαιο δεσμεύει και το περιεχόμενο των αποφάσεων του κράτους, υπό την έννοια της εγκαθίδρυσης της τάξης αυτού του δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, εφόσον το κράτος διατηρεί τη δικαιοδοσία της τελικής απόφασης για την εξασφάλιση της τάξης και ταυτόχρονα υποτάσσεται στη βούληση του δικαίου, το οποίο συνιστά την ύστατη θεωρητική εγγύηση της τάξης, με ακρίβεια οδηγείται σε μια απόφαση, η οποία έχει δεσμεύσει τις προϋποθέσεις της στο δίκαιο αυτό, ώστε η τάξη που εν τέλει θα εγγυηθεί το κράτος να είναι η τάξη αυτού του δικαίου. Το ζήτημα του τύπου της τάξης, την οποία εγγυάται το δίκαιο μέσω του κράτους ως εντολοδόχος του, ή με μεγαλύτερη συνέπεια προς τη συνεταιριστική θεώρηση, την οποία εγγυάται το κράτος ως ανάδοχος της δύναμης του δικαίου, στη σμιττιανή θεώρηση συνοψίζεται στο ερώτημα «κατά πόσον σε κάθε διαπίστωση και απόφαση εμπεριέχεται, με αναγκαιότητα συμψηφισμένη προς τη λογική του δικαίου, ένα συστατικό στοιχείο, μια αυταξία του τύπου».¹⁹⁹

Ο Wolzendorff, σύμφωνα με τη σμιττιανή ανάγνωση, διαπιστώνει ότι αυτό δεν συνιστά ζήτημα που χρειάζεται περαιτέρω διασαφήνιση, εφόσον κατανοήσουμε ότι ο τύπος είναι το μέσο, το οποίο οργανώνει τις πολιτικές δυνάμεις και αναδεικνύει το πάγιο και άρα υπολογίσιμο στοιχείο στη δομή του κράτους. Το κράτος, όμως, ως εγγυητής της τάξης φαίνεται ότι αναλαμβάνει ακριβώς αυτό το ρόλο. Σταθμίζοντας τις πολιτικές δυνάμεις, εντοπίζει το πάγιο στοιχείο και λαμβάνοντας την τελική απόφαση αποκαθιστά την τάξη. Για τον Wolzendorff, επομένως, δεν είναι πραγματικής σημασίας η ερώτηση περί της αυταξίας του τύπου στην απόφαση του κράτους, διότι το κράτος είναι το ίδιο τύπος, υπό την έννοια ότι αποκαθιστά την ενότητα και οργανώνει την πολιτική ζωή.

Η σμιττιανή προσέγγιση της έννοιας του τύπου, ωστόσο, αναγνωρίζει μια σημαντική παρανόηση στη συλλογιστική του Wolzendorff.²⁰⁰ τη διαπίστωση ενός και μοναδικού τύπου και την αδυναμία σύλληψης της ιδιαίτερης διάκρισης μεταξύ του *τεχνικού* και του *αισθητικού* του μέρους, όπου το ζήτημα της τεχνικότητας αναφέρεται στην εφαρμογή του τύπου σε κάθε συγκεκριμένη πραγματική περίπτωση με πραγματικά δεδομένα, ενώ το ζήτημα της αισθητικότητας αφορά την ιδιαίτερη αισθητική αξία, που μπορεί να λάβει ως φορέας ορισμένης ιδέας. Συγκεκριμένα ως προς τον τύπο του δικαίου, ο Schmitt επισημαίνει ότι

¹⁹⁹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 49.

²⁰⁰ «Το κράτος γίνεται λοιπόν τύπος, μορφή, με την έννοια της διαμόρφωσης της ζωής. Ο Wolzendorff δεν κάνει σαφή διάκριση ανάμεσα σε μια διαμόρφωση, η οποία υπηρετεί τον σκοπό της σταθμίσιμης λειτουργίας, και σε μια μορφή με την αισθητική σημασία», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 50.

«κυριαρχείται από την ιδέα του δικαίου»,²⁰¹ εμπεριέχει την ιδέα του δικαίου, και άρα πρόκειται μάλλον για έναν αισθητικό, παρά τεχνικό τύπο, ο οποίος διαπιστώνεται μόνο κατά την πραγμάτωση της ιδέας του δικαίου, η οποία αδυνατεί να πραγματωθεί μόνη της. Η γενικότητά της και το αφηρημένο του χαρακτήρα της προϋποθέτουν με αναγκαίο τρόπο μια μορφή – στη σμιττιανή θεώρηση. Έναν τύπο, δηλαδή, – υπό την έννοια του τεχνικού αυτή την φορά τύπου – για την πραγμάτωση της ιδέας του δικαίου, ώστε η νομική θεώρηση να φαίνεται ότι βρίσκεται εξ' αρχής αντιμέτωπη με το πρόβλημα όχι του τύπου εν γένει αλλά συγκεκριμένα του *τεχνικού* τύπου.

Η σύγχρονη πολιτειολογία, σύμφωνα με τον Schmitt, επιχειρεί να απομακρυνθεί από την τυποκρατία του καθαρού τεχνικού τύπου, χωρίς, ωστόσο, να μπορεί να διαφύγει από την πραγματική αναγκαιότητά του, με αποτέλεσμα να επανεξετάζει το ζήτημα του τύπου υπό μια νέα σκοπιά. Η διάκριση τεχνικού και αισθητικού, ως διάκριση ύλης και ιδέας – υποστηρίζει ο Schmitt – ανάγεται, από την νομική θεώρηση, σε ένα σύστημα δυϊστικών εννοιών, ώστε το τεχνικό μέρος να ταυτίζεται με την ύλη, το συγκεκριμένο, το ατομικό, το προσωπικό, το υποκειμενικό, ενώ το αισθητικό μέρος να ταυτίζεται με την ιδέα, την γενικευτική αφαίρεση, το γένος, το απρόσωπο, το αντικειμενικό. Πρόκειται, όμως, επισημαίνει, για διαχωρισμούς, οι οποίοι όταν μεταφέρονται, από την νομική θεώρηση, στο επίπεδο της εμπράγματης πολιτικής οργάνωσης, θεμελιώνουν την ταύτιση του προσωπικού και του συγκεκριμένου χαρακτήρα του τεχνικού τύπου, όπως με την εμφάνιση μοναρχικών πολιτευμάτων, συμπεραίνοντας ότι «όλες οι αντιλήψεις, όσες τονίζουν το στοιχείο της προσωπικότητας, είναι όνιμες ιστορικές επιδράσεις της απόλυτης μοναρχίας».²⁰² Πρόκειται, ωστόσο, διαπιστώνει, για ένα εμπόδιο, το οποίο η σύγχρονη πολιτειολογία φαίνεται να ξεπερνά πολύ γρήγορα καθώς επιχειρώντας να λύσει το πρόβλημα της πραγμάτωσης του δικαίου μακριά από τη λογική του ολοκληρωτικού κράτους, αφαιρεί κάθε προσωποκρατικό στοιχείο και εισάγει την υπόθεση της απόλυτης αντικειμενικότητας. Το αντικειμενικό μέτρο του κανόνα, ωστόσο, σύμφωνα με τον Schmitt, παραβλέπει ότι έχει ήδη προϋποθέσει μια ομολογία πίστεως, η οποία αυτοδικαίως αίρει κάθε αντικειμενικότητα του κανόνα. Πιο συγκεκριμένα, προϋποτίθεται εδώ ένας αναδιπλασιασμός του κανόνα σε μέτρο και απόφαση, χωρίς αντίστοιχο αναδιπλασιασμό της πηγής θεμελίωσης του κανόνα εν γένει – το δίκαιο –, όπου η αντικειμενικότητά του ως μέτρο κρίνει την απολυτότητά του ως απόφαση. Προκύπτει, όπως τονίζει ο Schmitt, ότι η αναγκαιότητα του προσωποκρατικού στοιχείου της απόφασης είναι μια κατ' εξοχήν αναγκαιότητα της νομικής απόφασης, για τον κανόνα της οποίας σημειώνει ότι: «η αντικειμενικότητα, την οποία

²⁰¹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 52.

²⁰² Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 54.

αξιώνει για τον εαυτό του, εξαντλείται στο ότι αποφεύγει κάθε προσωποκρατικό στοιχείο και ανάγει την έννομη τάξη στην απρόσωπη ισχύ ενός απρόσωπου κανόνα».²⁰³

1.5. Η αυτοτελής αξία της νομικής απόφασης και οι συνέπειες για το περιεχόμενο και το υποκείμενο της απόφασης

Η αδυναμία της ιδέας του δικαίου, ως γενικευτική αφαίρεση με γενικό περιεχόμενο, να αυτοπραγματωθεί συνεπάγεται τη δέσμευση της εκφοράς στην μορφική της αποτύπωση από τη νομική απόφαση, η οποία θα φέρει και την έννομη συνέπειά της. Στη σμιττιανή σκέψη καθίσταται σαφές ότι η απόφαση παραμένει μια αυτοτελής αξία για τη νομική θεώρηση, η οποία εφόσον δεν διατηρεί κανένα ενδιαφέρον για το περιεχόμενο της απόφασης θεωρεί ως καθοριστικό το στοιχείο της απόφασης καθαυτό. Είναι σαφές, βέβαια, ότι η αυτοτελής αξία της απόφασης θα διαπιστώνονταν με τρόπο αυτονόητο σε κάθε περίπτωση που γίνεται λόγος για απόφαση, ανεξάρτητα από την ποιότητά της ως νομική ή κάθε άλλου τύπου απόφαση. Το ιδιαίτερο στοιχείο, δηλαδή, το οποίο επιχειρεί να καταδείξει ο Schmitt είναι ότι η απόφαση για τη νομική θεώρηση συνιστά αξία καθαυτή, ανεξάρτητα από την έννομη ποιότητά της. Ο Schmitt σημειώνει ότι είναι αδύνατο μια απόφαση να αντλεί την αξία της από την έννομη έκφρασή της, καθώς σε μια αντιστροφή αυτής της σχέσης, η απουσία της έννομης αξίας θα έπρεπε να συμπεράνει ότι η απόφαση γίνεται διακηρυκτική μορφή. Αυτή η θέση, ωστόσο, για τον ίδιο, στερείται θεμελίωσης σύμφωνα με το ότι «[...] η ιδέα της απόφασης είναι έτσι διαμορφωμένη, ώστε δεν είναι δυνατόν να υπάρξουν αποφάσεις που να συνιστούν απλές διακηρύξεις».²⁰⁴

Η σμιττιανή κριτική, ωστόσο, δεν εξαντλείται εδώ, αλλά φτάνει μέχρι την τεκμηρίωση της θεμελίωσης της αυτοτελούς αξίας της απόφασης στην κανονιστικότητά της. Το κανονιστικό στοιχείο εντοπίζει την συγκεκριμένη περίπτωση, την συγκεκριμένη εφαρμογή ενός γενικού κανόνα δικαίου, ο οποίος σύμφωνα με τη σμιττιανή συλλογιστική κατηγοριοποιεί μεν περιπτώσεις, δεν τις εξαντλεί, όμως, στην ιδιαιτερότητά τους. Η στιγμή της εφαρμογής του κανόνα είναι η στιγμή της πραγματικής εκφοράς του δικαίου, όπου ο γενικός κανόνας δικαίου εξειδικεύεται με σκοπό να προσεγγίσει την συγκεκριμένη περίπτωση. Η σημασία της συγκεκριμένης περίπτωσης, ωστόσο, υποστηρίζει ο Schmitt, δεν έχει ιδιαίτερη αξία για το δίκαιο, το οποίο τάσσεται υπέρ της καθοριστικότητας μόνο ενός γενικού κανόνα, με τον τρόπο που διαπίστωνε την ειδική περίπτωση ο Locke τον 17^ο αιώνα, βάσει της διάκρισης ενός γενικού νόμου και μιας προσωπικής διαταγής. Σύμφωνα με το

²⁰³ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 53.

²⁰⁴ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 57.

παραπάνω, επισημαίνει ο Schmitt, παραβλέπεται η λογική του δικαίου, το οποίο θέτει το σημείο καταλογισμού ως λογική προϋπόθεση του κανόνα, παρά το αντίθετο, υπό την έννοια ότι «ο καταλογισμός δεν γίνεται με τη βοήθεια ενός κανόνα. Με αφετηρία τον κανόνα δεν προκύπτει σημείο καταλογισμού [...] με αφετηρία ένα σημείο καταλογισμού ορίζεται τι είναι κανόνας και τι κανονιστική ορθότητα».²⁰⁵ Η έννομη τάξη, διαπιστώνει ο Schmitt, υπάρχει με έναν τρόπο έξω από την πραγματική ζωή, ώστε ο γενικός κανόνας να μην προβλέπει σημεία καταλογισμού, αλλά ένα περιεχόμενο, το οποίο μόνο στην πραγματική του εκφορά ως σημείο καταλογισμού μπορεί να κριθεί. Είναι λοιπόν αναγκαία και λογική προϋπόθεση το σημείο καταλογισμού προκειμένου να οριστεί ο κανόνας, όχι υπό την έννοια ότι θα οριστεί παρέχοντας εκ των υστέρων νομιμοποίηση ή απονομιμοποίηση του περιεχομένου του σημείου καταλογισμού, αλλά υπό την έννοια ότι ο κανόνας θα διαμορφωθεί, ώστε στη γενικότητά του να συμπεριλάβει και την συγκεκριμένη περίπτωση, και θα εξειδικευτεί, ώστε κρίνοντάς την στην ιδιαιτερότητά της να πραγματώσει εν τέλει την ιδέα του δικαίου.

Την ίδια στιγμή που είναι σαφές ότι η πραγμάτωση της ιδέας του δικαίου προϋποθέτει την εφαρμογή του κανόνα, ο Schmitt διαπιστώνει ένα σημαντικό κενό κατά την πρόβλεψη του υποκειμένου της εφαρμογής.²⁰⁶ Υποστηρίζει ότι, η έννομη αξία της απόφασης επιβεβαιώνεται από την κανονιστική και όχι από την περιεχομενική της ισχύ και, επομένως, δεδομένου ενός *αρμοδίου* υποκειμένου αναγκαία λαμβάνονται νομικές αποφάσεις, οι οποίες πραγματικά φέρουν την έννομη συνέπειά τους. Διαφορετικά διατυπωμένο, η αρμοδιότητα του υποκειμένου κρίνει τον έννομο χαρακτήρα της απόφασης, με συνέπεια η απόφαση να «ανεξαρτητοποιείται ακαριαία από την επιχειρηματολογική της θεμελίωση και να λαμβάνει αυτοτελή αξία».²⁰⁷ Με τον ίδιο τρόπο λύνεται και το ζήτημα της αρμοδιότητας. Ο έννομος χαρακτήρας της απόφασης καθορίζει την αρμοδιότητα του υποκειμένου – κυρίως ως πρόβλημα παρέμβασης στο περιεχόμενο της απόφασης, την ορθότητα του οποίου όμως πορίζεται από τον κανόνα λήψεως της απόφασης. Πρόκειται για ένα συλλογισμό, υποστηρίζει ο Schmitt, ο οποίος ανακυκλώνει το ίδιο επιχείρημα, ώστε στην κορύφωση της κριτικής του καταλήγει στο ότι «όποιος επιλύει προβλήματα αρμοδιότητας παραπέμποντας στην υλική πλευρά των ζητημάτων θεωρεί τους άλλους βλάκες».²⁰⁸

²⁰⁵ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 57.

²⁰⁶ «Το ότι η ιδέα του δικαίου δεν μπορεί αφ' εαυτής να μετουσιωθεί πρακτικά προκύπτει ήδη από το γεγονός ότι η ίδια δεν λέει τίποτε για το ποιος θα την εφαρμόσει. Κάθε μετασχηματισμός της εμπεριέχει μιαν *auctoritatis interposition*.», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 56.

²⁰⁷ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 56.

²⁰⁸ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 58.

1.6. Η κανονιστική μεταφυσική της νομικής επιστήμης

Το ζήτημα της νομιμοποίησης της πολιτικής απόφασης φαίνεται ότι έχει υπάρξει το κατ' εξοχήν πρόβλημα της νομικής σκέψης στην ιστορική της εξέλιξη, σημειώνει ο Schmitt και τονίζει την προβληματικότητα αυτή μέσα από μια συστηματική εξέταση της δομής της νομικής επιστήμης, ώστε να δείξει την συνάφεια της νομικής και της θεολογικής κανονιστικότητας. Παραπέμποντας στον Leibniz, συνοψίζει τη συνάφεια της νομικής ορολογίας με αυτή της θεολογίας στην ύπαρξη, και στις δύο θεωρήσεις, μιας διπλής αρχής: του *Λόγου* και της *Γραφής*.²⁰⁹ Η νομική επιστήμη θεμελιώνεται στον λόγο του νομοθέτη και τον συνοψίζει στον θετικά ισχύοντα κανόνα, ενώ η θεολογία θεμελιώνεται στον λόγο του Θεού, ο οποίος συνοψίζεται στις γραφές. Το ερώτημα που τίθεται σε αυτό το σημείο, για τον Schmitt, είναι η αιτία αυτής της συνάφειας, η οποία σύμφωνα με τον ίδιο μπορεί είτε να αποδοθεί στην ιστορική εξέλιξη των εννοιών της νομικής επιστήμης, είτε να εξεταστεί ως αναγκαιότητα της δομής της νομικής θεώρησης. Με σκοπό να διασαφηνιστεί το παραπάνω, υποστηρίζει ότι είναι αναγκαίο να ανατρέξουμε στις πλέον βασικές έννοιες και στην επιχειρηματολογία της νομικής και να δούμε πως αυτές προσιδιάζουν σε μια θεολογική κοσμοθεώρηση. Στην κατεύθυνση αυτή, σχολιάζει το γεγονός ότι οι κατευθύνσεις της νομικής θεώρησης του κράτους, του νομικού θετικισμού του Kelsen και της συνεταιριστικής θεωρίας του Preuss και του Gierke, συγκεράζονται μεν κάτω από την κοινή τους υπόσταση ως νομικές θεωρήσεις, δεν συντάσσονται, ωστόσο, με τρόπο ενιαίο έναντι της μομφής περί συνάφειας με την θεολογική κανονιστικότητα.²¹⁰

Σε προηγούμενο κεφάλαιο έχει δειχθεί ότι ο νομικός θετικισμός του Kelsen υποστηρίζει την απόλυτη ανωτερότητα του δικαίου, και ταυτίζοντας την κοσμοθεώρηση του πραγματικού κόσμου με την νομική κοσμοθεώρηση, συμπεραίνει ότι το κράτος είναι το ίδιο το δίκαιο. Η πραγματική κυριαρχία είναι η κυριαρχία του δικαίου και το κράτος, το οποίο είναι απαραίτητα ένα κράτος δικαίου, είναι ο απόλυτος κυρίαρχος. Το δίκαιο φαίνεται να είναι η ύστατη αρχή, η οποία αποφασίζει για την ενότητα του κράτους. Πίσω από αυτή την ενιαία και μοναδική αρχή της ενότητας του νομικού θετικισμού, ο Schmitt εντοπίζει την ενιαία και μοναδική αρχή της ενότητας της θεολογίας, έτσι ώστε το κράτος της νομικής θεώρησης του Kelsen εμφανίζεται να είναι ο Θεός της θείστικής θεώρησης του χριστιανισμού. Στην κατεύθυνση αυτή, μάλιστα, παρατηρεί ότι ασκείται κριτική στον νομικό θετικισμό και από τους εκπροσώπους της συνεταιριστικής θεωρίας. Σύμφωνα με την σμιτιανή ανάγνωση, ο Hanel υποστηρίζει ότι είναι καθαρά μεταφυσική η πίστη του Kelsen σε μια βούληση και μια αρχή – το δίκαιο –, οι Laband και Jellinek θεωρούν ότι έτσι το

²⁰⁹ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα III. «Πολιτική θεολογία», σσ. 63-86.

²¹⁰ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα III. «Πολιτική θεολογία», σσ. 63-86.

δίκαιο, δηλαδή το κράτος, ως σύστημα ενότητας επέχει θέση υποκειμένου της κυριαρχίας και γίνεται ένα «αφηρημένο οιονεί άτομο, ένα *unicum sui generis*»²¹¹ και ο Preuss παρατηρεί ότι η διαφοροποίηση της νομικής επιστήμης και της θεολογίας έγκειται στο ότι το υποκείμενο της νομικής θεώρησης, το κράτος, εισάγεται στη θέση του θρησκευτικού υποκειμένου, του Θεού.

Η συνεταιριστική θεωρία, ωστόσο, υποστηρίζει ο Schmitt, δεν μένει στο απυρόβλητο της κριτικής περί θεολογίζουσας κανονιστικότητας, καθώς ο Bernatzik απευθύνει την ίδια μομφή περί θεολογίας στους Preuss, Gierke, Stein και Schultze.²¹² Η συνεταιριστική θεωρία, όπως είδαμε σε προηγούμενο σημείο, προβλέπει ένα ανώτερο δίκαιο και ένα κράτος που εμφανίζεται ως όργανο του δικαίου. Το κράτος συνιστά το ανώτατο σημείο, στο οποίο συνοψίζονται τα επιμέρους πρόσωπα του κοινωνικού βίου, τον έσχατο εκπρόσωπο της ανώτερης αρχής του δικαίου. Σύμφωνα με την σμιττιανή θεώρηση, ο Bernatzik απαντά ότι το κράτος εφόσον συνιστά την ενότητα ενός συστήματος προσώπων, είναι και το ίδιο ένα πρόσωπο, το οποίο μάλιστα νομιμοποιεί τη θέση του ως ενότητα λόγω του ότι ανάγεται στην ανώτερη αρχή του δικαίου. Πρόκειται, όμως, για μια λογική που δεν διαφέρει διόλου από τη θεώρηση του τριαδικού δόγματος, όπου τα πρόσωπά του νομιμοποιούνται ως εκφραστές της χάρις του Θεού, καθώς ανάγονται στην ανώτερη αρχή που συνιστά ο Θεός. Καταλήγει, λοιπόν, ο Bernatzik στο ότι η συνεταιριστική θεωρία δεν μπορεί να αξιώνει θέση διαφοροποιημένη από τη μεταφυσική, για την οποία μέμφεται τον νομικό θετικισμό. Άλλωστε, το γεγονός ότι η αρμοδιότητα νομιμοποιείται από το δίκαιο, υποστηρίζει ότι αυτονόητα σημαίνει πως το κράτος, ως κράτος δικαίου, το οποίο αποδίδει την αρμοδιότητα, το κάνει ακριβώς γιατί αποτελεί προϊόν αυτού του δικαίου. Για τον Schmitt, ωστόσο, δεν είναι πράγματι αυτονόητος ο τρόπος με τον οποίο καταλήγει σε αυτό το συμπέρασμα ο Bernatzik, εάν δεν ανατρέξουμε στην ομολογία πίστεως της νομικής θεώρησης, η οποία συσκοτίζει την μεθοδολογία της.²¹³

Η σμιττιανή κριτική εντοπίζει το πραγματικά προβληματικό σημείο της νομικής θεώρησης στο γεγονός ότι παρουσιάζεται σημαντική αναντιστοιχία μεταξύ των αιτημάτων που θέτει και των σκοπών που υπηρετεί.²¹⁴ Το σύστημα ενότητας, το οποίο εγγυάται η θεολογική θεώρηση, σύμφωνα με την σμιττιανή θεώρηση, προβλέπει την αυθαιρεσία της

²¹¹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 69.

²¹² «[...] αν τα όργανα της συνολικής προσωπικότητας είναι και πάλι πρόσωπα, τότε κάθε διοικητική αρχή, κάθε δικαστήριο κτλ. θα αποτελούσε νομικό πρόσωπο, και όμως το κράτος ως όλο θα ήταν κι αυτό επίσης ένα και μόνο τέτοιο νομικό πρόσωπο», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 70.

²¹³ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα III. «Πολιτική θεολογία», σσ. 63-86.

²¹⁴ «[...] παρουσιάζει ένα πλήθος αναλογιών, που είναι βέβαια συγκεχυμένες, ωστόσο αφήνουν να διαφανεί, από τη σκοπιά μιας βαθύτερης θεώρησης της ιστορίας των ιδεών, η εσωτερική ετερογένεια της γνωσιοθεωρητικής του αφετηρίας και του κοσμοθεωρητικά προσδιορισμένου, δημοκρατικού του πορίσματος», Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 71.

ανώτερης αρχής, η οποία θεμελιώνει τη δικαιοπραξία της στην υπαρξιακή της απόφαση. Σύμφωνα με τον Schmitt, ο Kelsen είναι συνεπής προς τις προθέσεις του για την νομική επιστήμη, εγείροντας αξιώσεις κανονιστικότητας και διαπιστώνοντας ότι το κράτος αντλεί τη νομιμοποίησή του από την υπαρξιακή του απόφαση, αποφεύγει να μεταφέρει την αυθαιρεσία αυτή στην νομική επιστήμη. Η φυσικοεπιστημονική σκέψη του Kelsen, αντιθέτως, όπως επισημαίνει ο Schmitt, επιβάλλει την εξάλειψη κάθε αυθαιρεσίας από το σύστημα της ενότητας του κράτους και αυτοδικαίως προϋποθέτει την κανονιστική του νομιμοποίηση, η οποία δεν προκύπτει από την αυτοθέσπισή του, αλλά αντλείται από μια ανώτερη αρχή: το δίκαιο. Το κράτος δεν εμφανίζεται ως αυθαίρετη εξουσία, αλλά ως αρχή που εγγυάται την ανώτερη βούληση του δικαίου. Πρόκειται για την ίδια συλλογιστική που ακολουθεί και η συνεταιριστική θεωρία περί κράτους, τονίζοντας ότι το κράτος συνιστά όργανο του δικαίου. Ο Kelsen, όμως, σύμφωνα με τον Schmitt, επιχειρεί να εξαλείψει «κάθε εξαίρεση από το πεδίο του ανθρώπινου πνεύματος»²¹⁵ προβαίνοντας ο ίδιος στην αυθαιρεσία της ταύτισης «φυσικής» και κανονιστικής νομοτέλειας. Συνέπεια αυτού είναι να συμπεράνει ο Kelsen ότι το κράτος είναι το δίκαιο, και μάλιστα εφόσον η πραγματική ζωή έχει καθυποταχθεί πλήρως από την κανονιστική νομοτέλεια, υποστηρίζει ότι το θετικό δίκαιο συνιστά το τέλος κάθε διανοητικής προσπάθειας.

Ακριβώς πριν την κεντρική του επιχειρηματολογία σχετικά με την συστηματική ασυνέπεια οντολογίας και μεθοδολογίας του Kelsen, ο Schmitt φέρνει τον τελευταίο αντιμέτωπο με τον John Stuart Mill. Ο Mill, παρατηρεί ο Schmitt, στην ίδια κατεύθυνση με τον Kelsen επιδίωξε την συστηματική αντικειμενικότητα του κανόνα «από φόβο απέναντι στην αυθαιρεσία»²¹⁶ της εξαίρεσης. Η επιδίωξη αυτή, ωστόσο, δεν τον φέρνει σε τόσο δυσμενή θέση, ώστε να άρει μόνος του τις προϋποθέσεις αυτής της αντικειμενικότητας, όπως συμβαίνει με τον Kelsen, ο οποίος υποστηρίζει ότι «η ελεύθερη πράξη της νομικής γνώσης» είναι δυνατό να ανασυγκροτήσει την ενότητα από οποιοδήποτε σημείο. Η αντικειμενικότητα που αξιώνουν, τόσο ο Kelsen όσο και ο Mill για το σύστημα της νομικής γνώσης, στηρίζεται στην απαρέγκλιτη προϋπόθεση της ταύτισης φυσικής και κανονιστικής νομοτέλειας, γεγονός το οποίο στην ουσία του συνιστά μεταφυσική, επισημαίνει ο Schmitt: «Στα μάτια μιας μεταφυσικής, η οποία ξαφνικά περιπίπτει στο πάθος της αντικειμενικότητας, δεν θα έπρεπε να υφίσταται δικαιολογημένη διαφορά είτε ο άνευ όρων θετικισμός προσκολλάται άμεσα στον νόμο που του πετάνε μπροστά του είτε υποβάλλεται στον κόπο να συγκροτήσει ένα σύστημα».²¹⁷ Προκύπτει, δηλαδή, ότι σε κάθε περίπτωση, κεντρικό ζητούμενο της σμιττιανής κριτικής παραμένει το αίτημα της αντικειμενικότητας, αφού ακόμα και όπως αυτό εκφράζεται από τον Mill, η μεταφυσική διατηρείται στις προϋποθέσεις του.

²¹⁵ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 71.

²¹⁶ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 72.

²¹⁷ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 72.

IV. Η κρίση του πολιτικού

Αναφορικά προς το ιδιαίτερο κοινωνικό-ιστορικό πλαίσιο της μεσοπολεμικής Γερμανίας, ο Schmitt διαπιστώνει τη διάρρηξη της πολιτικής συνοχής, την οποία κατανοεί ως συνέπεια της αδυναμίας του σύγχρονου κοινοβουλευτισμού να συλλάβει την πραγματική έννοια του πολιτικού και τη σημαντική διαφορά των αρχών του και των αρχών της δημοκρατίας.

1. Θεμελιώδεις δημοκρατικές αρχές

Στη σμιττιανή θεωρία θεμελιώνεται μια συστηματική κριτική της δημοκρατίας και του κοινοβουλευτισμού, στην κατεύθυνση της διάγνωσης της κρίσης, που διέρχεται η κοινοβουλευτική δημοκρατία κατά την περίοδο της δημοκρατίας της Βαϊμάρης. Στο έργο του *Η Κρίση της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας*, ο Schmitt επιχειρεί να θεμελιώσει την κριτική του μέσω μιας σύντομης αναδρομής στην ιστορία των πολιτικών θεωριών και των θεωριών κράτους, ώστε να δείξει ότι σε κάθε δεδομένη ιστορική περίοδο εμφανίζονται ορισμένες έννοιες, οι οποίες παρουσιάζονται ως αυταπόδεικτες με αποτέλεσμα να γίνονται απροβλημάτιστα δεκτές από τη μεγάλη μάζα των ανθρώπων, ακόμη και αν στηρίζονται σε παρανοήσεις και μυθοποιήσεις. Παράδειγμα μιας τέτοιας έννοιας, υποστηρίζει ότι συνιστά, κατά τον 19^ο αιώνα, αυτή της «δημοκρατίας».²¹⁸

Η ιστορική εξέλιξη από τη μοναρχική στη δημοκρατική αρχή, σύμφωνα με τον Schmitt, είχε ξεκινήσει ήδη από το 1830 όταν η ευρωπαϊκή μοίρα ταυτιζόταν με τη δημοκρατία. Η έννοια της δημοκρατίας συνδέθηκε με την έννοια της προόδου και η δημοκρατική ολοκλήρωση παρουσιάστηκε ως αναπόδραστη αναγκαιότητα. Σε αυτό το σημείο, ο Schmitt σημειώνει ότι έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να λάβουμε υπόψη ότι, ενώ η δημοκρατία εμφανίστηκε ως άρνηση της συντηρητικής μοναρχίας, η εναντίωση της φιλελεύθερης αστικής τάξης, τόσο στις προλεταριακές μάζες όσο και στη συντηρητική μοναρχία, οδήγησε σε ποικίλες απόπειρες συμμαχίας της δημοκρατίας με τις καθιδρυμένες μοναρχίες. Πρόκειται, όμως, όπως διαπιστώνει ο ίδιος, για συνασπισμούς που λειτούργησαν μόνο προς όφελος της δημοκρατίας.²¹⁹

²¹⁸ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 21.

²¹⁹ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, κεφ. 1, «Democracy and Parliamentarism», σσ. 22-32.

1.1. Η δημοκρατία ως μορφική έννοια

Στην κατεύθυνση της διατύπωσης της κριτικής του, ο Schmitt ορίζει ως πρωταρχικό βήμα τον συστηματικό αναστοχασμό των δημοκρατικών αξιώσεων, προκειμένου να ερευνηθεί και να οριστεί η έννοια της δημοκρατίας και να εντοπιστούν τα εννοιολογικά της ελλείμματα. Κατά την ιστορική της διαμόρφωση, παρατηρεί, δεν υπήρξε δέσμη μιας μόνο ορισμένης πολιτικής. Σημειώνει, μάλιστα, ότι «[μ]ια δημοκρατία μπορεί να είναι μιλιταριστική ή ειρηνιστική, απολυταρχική ή φιλελεύθερη, συγκεντρωτική ή αποκεντρωτική, προοδευτική ή αντιδραστική, και πάλι διαφορετική σε διαφορετικές στιγμές χωρίς να παύει να είναι δημοκρατία».²²⁰ Συμπεραίνει, έτσι, ότι συνιστά μάλλον μια μορφική έννοια, η οποία δεν διατηρεί ένα καθαρά δικό της πολιτικό περιεχόμενο. Μάλιστα, επισημαίνει ότι εφόσον ως πολιτική έννοια παραμένει απλώς «οργανωτική μορφή»,²²¹ το να επιχειρήσει κανείς να αντλήσει το περιεχόμενό της από το πεδίο του οικονομικού, θα ήταν σφάλμα κατά το ότι η μεταφορά μιας πολιτικής έννοιας στη σφαίρα της οικονομίας, επισημαίνει, ότι διακινδυνεύει μια πλασματική αναλογία – κράτους και επιχείρησης, μονάρχη και καπιταλιστή –, η οποία παραγνωρίζει την ουσιαστική διαφορά μορφής και περιεχομένου της εξουσίας σε κάθε περίπτωση. Η εφαρμογή οικονομικών οργανωτικών μορφών στην πολιτική, όπως φαίνεται στη σμιττιανή θεωρία, έρχεται σε αντίθεση με τη λογική της πολιτικής, η οποία εκκινά από τελείως διαφορετικές προϋποθέσεις, ενώ, επίσης φαίνεται να ισχύει και το αντίστροφο: στην περίπτωση, δηλαδή, κατά την οποία πολιτικές μορφές μεταφέρονται εν είδει αναλογίας στις σύγχρονες οικονομικές σχέσεις.²²²

Στην οικονομική ζωή, επισημαίνει ο Schmitt, αντικείμενο της εξουσίας είναι «οι άνθρωποι». Έννοια, ωστόσο, αφηρημένη, η οποία όταν μεταφέρεται στην πολιτική αποκαλύπτει μια ορισμένη ετερογένεια μαζών, ενάντια στην οποία η δημοκρατία υποστηρίζει ότι πραγματώνεται ως πολιτική έννοια μόνο υπό την προϋπόθεση της διασφάλισης μιας ορισμένης ομοιογένειας, την οποία αναζητά μέσα από αλληλουχίες ταυτοτήτων, οι οποίες εξασφαλίζουν την πολιτική ενότητα.²²³ Πρόκειται για ενότητα, που συνοψίζεται στην έννοια της γενικής βούλησης, η οποία ταυτίζεται με το νόμο, και η οποία στις περιπτώσεις ανομοιογενών κοινωνιών συνάγεται αναγκαία ως πλειοψηφική απόφαση.²²⁴

²²⁰ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 25. [η μετάφραση είναι δική μου].

²²¹ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 24.

²²² «There are certainly analogies between a monarch [...] and a capitalist [...], but the form and content of authority, publicity, and representation are essentially different», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 25.

²²³ «For its definition, one has a string of identities», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 25.

²²⁴ «Thus a citizen never really gives his consent to a specific content but rather *in abstracto* to the result that evolves out of the general will [...]», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 26.

Οι έννοιες της ελευθερίας και της ισότητας, εμφανίζονται στη σμιττιανή θεωρία, ως θεμελιωδώς δημοκρατικές έννοιες, οι οποίες στο επίπεδο της συγκεκριμένα εκφρασμένης πολιτικής καταδεικνύουν ότι στη δημοκρατία η απόφαση έχει ισχύ αποκλειστικά για τους αποφασίζοντες. Σε αυτό, ο Schmitt, εντοπίζει την προϋπόθεση της ομοφωνίας, έτσι ώστε δεδομένης μιας πραγματικής ελευθερίας, υποστηρίζει, η γενική βούληση αναγκαία να εκφράζεται στην ομόφωνη απόφαση. Η ομοφωνία, ωστόσο, επισημαίνει ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη. Αποκαλύπτεται έτσι, σύμφωνα με τον ίδιο, η ετερογένεια του πολιτικού σώματος, στην οποία η δημοκρατική απάντηση έρχεται με την ποσοτικοποίηση των ετερογενών μαζών και την ταύτιση της γενικής βούλησης με την πλειοψηφούσα άποψη. Νόμος είναι η απόφαση της πλειοψηφίας.²²⁵ Στη σμιττιανή θεώρηση, αποτέλεσμα αυτού μπορεί να είναι μόνο μια *πλειοψηφική* ελευθερία. Έτσι, αναδεικνύεται ότι το πραγματικό πρόβλημα της δημοκρατίας, κατά την επίτευξη της δημοκρατικής ταυτότητας, δεν είναι το να συνάγει μια ορισμένη πλειοψηφία αλλά το να χειριστεί την υπόθεση της διαφωνούσας μειοψηφίας.

Η σμιττιανή κριτική, σε αυτό το σημείο, στρέφεται στο ότι η δημοκρατία προσπερνά την υπόθεση της μειοψηφίας, ανάγοντάς την σε απλή θεωρητική και επιφανειακή δυσκολία. Επισημαίνει, έτσι, ο Schmitt, ότι η μειοψηφία ουσιαστικά ταυτίζει τη βούλησή της με αυτή της πλειοψηφίας. Το ερώτημα του Schmitt, τότε, είναι κατά πόσο, δεδομένης μιας τέτοιας αναγκαστικής ταύτισης, η αρχή της πλειοψηφίας είναι σε θέση να εγγυηθεί την πραγματική ελευθερία της διαφωνούσας μειοψηφίας. Στο βαθμό που η ομοφωνία είναι αδύνατη, παρατηρεί, λίγο θα έπρεπε να μας απασχολεί ο βαθμός στον οποίο η γενική βούληση των πολιτών ταυτίζεται με την πλειοψηφία ή με τη μειοψηφία. Σε κάθε περίπτωση, γίνεται λόγος για «γενική βούληση», είτε μόνο κατ' ευφημισμό, είτε μόνο στα πλαίσια της ποσοτικοποίησης μιας κατά τ' άλλα ποιοτικής παραμέτρου.²²⁶

Η ταύτιση πλειοψηφικής και μειοψηφικής άποψης, όπως υποστηρίζει ο ίδιος, καθίσταται εμφανής κατά τη διεύρυνση του εκλογικού σώματος, όπου η δημοκρατία φαίνεται να πλησιάζει το αποτέλεσμα της ταύτισης νόμου και πραγματικά γενικής βούλησης. Ως πρόβλημα στο παραπάνω, ο Schmitt παρατηρεί ότι η επέκταση του δικαιώματος ψήφου εμφανίζεται ως πραγματικό δημοκρατικό περιεχόμενο. Πρόκειται, υποστηρίζει, για σύγχυση, η οποία επιθυμεί να αντλήσει το περιεχόμενο της δημοκρατίας από τη μορφή της. Ορθότερα διατυπωμένο, η δημοκρατία ως μορφική έννοια, πραγματώνει τη μορφή της, τον οργανωτικό της σκοπό, μέσα από μια αλληλουχία ταυτοτήτων. Αποτέλεσμα αυτού είναι να συλλαμβάνονται τα στοιχεία, τα οποία με ορισμένο τρόπο ανάγονται στην έννοια της ταυτότητας και συνηγορούν προς την πραγμάτωση της δημοκρατίας, ως δημοκρατικά

²²⁵ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, κεφ. 1, «Democracy and Parliamentarism», σσ. 22-32.

²²⁶ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, κεφ. 1, «Democracy and Parliamentarism», σσ. 22-32.

περιεχόμενα.²²⁷ Η ταυτοποίηση ποσοτικού και ποιοτικού, στη σμιττιανή θεώρηση, δεν μπορεί ποτέ να είναι μια απόλυτη ταύτιση, έτσι ώστε διατηρείται πάντοτε μια σημαντική απόσταση μεταξύ της πραγματικής ταύτισης και των αποτελεσμάτων της – ακριβώς με τον ίδιο τρόπο, κατά τον οποίο στην περίπτωση της ταύτισης γενικής βούλησης και πλειοψηφίας, εμφανίζεται πάντοτε μια διαφωνούσα μειοψηφία.²²⁸ Επιπλέον, παρατηρεί, η επιδίωξη της δημοκρατικής μορφής ως ικανή και επαρκής συνθήκη για ένα εξίσου δημοκρατικό αποτέλεσμα, αναδεικνύει τη δημοκρατία σε αυταξία μεταθέτοντας το ερώτημα στις προϋποθέσεις της. Ζητούμενο είναι, δηλαδή, σύμφωνα με το σμιττιανό συλλογισμό, να διαπιστώσουμε την προϋπόθεση της πλειοψηφικής βούλησης, σχετικά με την οποία υποστηρίζει ότι είναι αναγκαίο να ανατρέξουμε στο ζήτημα της εκπαίδευσης, ως μηχανισμό χειραγώγησης της γνώμης. Σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, ωστόσο, είναι σαφές ότι η μοναδική ενότητα, ικανή να διαμορφώσει την ανθρώπινη βούληση, είναι η ίδια η πολιτική εξουσία, η οποία διαμορφώνεται από τους ανθρώπους. Φαίνεται ότι, στη σμιττιανή σκέψη, επιβεβαιώνεται μια αυτονόητη αναπαραγωγή της πολιτικής εξουσίας, η οποία μετατοπίζει το ερώτημα της επιβεβαίωσης της εξουσίας από την δημοκρατική ταυτότητα στα μέσα, με τα οποία διαπιστώνεται αυτή η ταυτότητα..²²⁹

1.2. Η δημοκρατικότητα ως εγγύηση της μη-παρέμβασης στις κρατικές υποθέσεις

Η δημοκρατική κυβέρνηση, παρατηρεί ο Schmitt, αντλεί τη νομιμοποίηση της από ένα νομοθετικό σώμα, το οποίο θεμελιώνεται σε δημοκρατικές αρχές, και ως κυβέρνηση παραμένει απλώς προσωρινή μέχρι την επικύρωσή της από αυτό το νομοθετικό σώμα. Κάθε άλλη κυβέρνηση, δηλαδή, η οποία δεν χαίρει τέτοιας επικύρωσης, εμφανίζεται ως αρπαγή της εξουσίας.²³⁰ Η δημοκρατική νομιμοποίηση, παρατηρεί, νομιμοποιεί την μη παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις του κράτους – με ιδιαίτερα γλαφυρό παράδειγμα την Κοινωνία των Εθνών, η οποία νομιμοποιείται να εγγυάται την εξωτερική ακεραιότητα των κρατών χωρίς, ωστόσο, να παρεμβαίνει στις εσωτερικές τους υποθέσεις. Ακόμη και υπό αυτή την προϋπόθεση, όμως, επισημαίνει ο Schmitt, δεν μπορεί να εγγυηθεί την μη παρέμβαση εν

²²⁷ «If the franchise is given to an increasing number of people in an ever-broader extension, then that is a symptom of the endeavor to realize the identity between state and people», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 26.

²²⁸ «A distance always remains between real equality and the results of identification», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 27.

²²⁹ «[...] an identity with the will of the people has become so common a premise that it has ceased to be politically interesting, and that the conflict only concerns the means of identification», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 29.

²³⁰ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 30-32.

γένει, καθώς αυτή μπορεί να αντλήσει τη δικαιολόγησή της από έναν άλλο τύπο νομιμοποίησης: στο όνομα της αυτοδιάθεσης. Εφόσον, δηλαδή, σκοπός είναι η διασφάλιση των δημοκρατικών αρχών, η άμεση αποκατάστασή τους σε περίπτωση που δεχθούν επίθεση αναγκαία προϋποθέτει την παρέμβαση.²³¹

Η αντίφαση, που εντοπίζει εδώ ο Schmitt, έγκειται στο ότι ενώ η μοναρχική παρέμβαση στερείται κάθε νομιμοποίηση – στο βαθμό που θεωρείται ότι αντιβαίνει στην δημοκρατική αρχή της αυτοδιάθεσης –, η δημοκρατική παρέμβαση νομιμοποιείται αναγκαία ως προϋπόθεση της μη παρέμβασης, ή ορθότερα ως προϋπόθεση της αποκατάστασης των όρων της μη παρέμβασης. Πραγματικός σκοπός, δηλαδή, δεν είναι η διασφάλιση της μη παρέμβασης εν γένει, αλλά η νομιμοποίηση μόνο των «δημοκρατικών» παρεμβάσεων, οι οποίες στοχεύουν στην αποκατάσταση της δημοκρατικής αρχής. Υπό αυτές τις συνθήκες, όμως, συνοψίζει, «[...] η δημοκρατία μπορεί να ισχύει μόνο για εκείνους που πραγματικά σκέφτονται δημοκρατικά».²³² Ως μορφικό επιχείρημα, δηλαδή, η δημοκρατία είναι σε θέση να αξιώνει για τον εαυτό της αρχές με μη δημοκρατικά περιεχόμενα, οι οποίες, ωστόσο, νομιμοποιούνται μορφικά ως δημοκρατικές, εφόσον σκοπό έχουν την ολοκλήρωση της δημοκρατικής μορφής.

2. Οι αρχές του κοινοβουλευτισμού

Το αίτημα της κοινοβουλευτικής διακυβέρνησης, επισημαίνει ο Schmitt, εισάγει στη συζήτηση τις έννοιες του κοινοβουλευτισμού και του κοινοβουλίου. Ο ίδιος διασαφηνίζει τη σχέση τους υποστηρίζοντας ότι το κοινοβούλιο συνιστά όργανο της κοινοβουλευτικής διακυβέρνησης, η οποία διαθέτει εξουσίες, των οποίων η πραγμάτωση επιβεβαιώνει τη δεδομένη πολιτική μορφή του κοινοβουλευτισμού. Αποφεύγει, ωστόσο, περιγραφικούς ορισμούς της έννοιας του κοινοβουλευτισμού και τονίζει ότι κατά τη διερεύνηση της πνευματικής του θεμελίωσης, χρειάζεται να αναζητηθούν τα θεμελιώδη στοιχεία της έννοιας, ώστε να εξεταστεί η ταύτισή του με την ύστατη λογική της σύγχρονης πολιτικής διακυβέρνησης.

²³¹ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 30-32.

²³² Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 27. [η μετάφραση είναι δική μου].

2.1. Η αρχή της αντιπροσώπευσης ως κοινοβουλευτική αρχή

Στην κατεύθυνση που περιγράφηκε πιο πάνω, ο Schmitt ανατρέχει στην θεώρηση του Egon Zweig, ο οποίος συνοψίζει ότι η οριστική θεμελίωση του κοινοβουλευτισμού έρχεται μέσα από την αρχή της αντιπροσώπευσης.²³³ Η αρχή της αντιπροσώπευσης, σύμφωνα με τον Schmitt, συνιστά ιδιαίτερη δημοκρατική ποιότητα, η οποία εμφανίζεται εξαρτημένη από την ποσοτική της εκφορά, εφόσον στη σημερινή κοινότητα, όπου η από κοινού απόφαση είναι αδύνατη, η αρχή της πλήρους συμμετοχής αναγκαία ποσοτικοποιείται και αναδεικνύεται μέσω της αρχής της αντιπροσώπευσης. Το κοινοβούλιο, παρατηρεί ο ίδιος, συνιστά όργανο της αντιπροσωπευτικής αρχής – ως μια αναγκαία επιτροπή αντιπροσώπων –, ώστε ο κοινοβουλευτισμός να εμφανίζεται ταυτόσημος με τη δημοκρατία. Ο Schmitt ισχυρίζεται ότι είναι επίσης δυνατό το δικαίωμα της αντιπροσώπευσης της συνολικής λαϊκής θέλησης να εκχωρηθεί σε έναν και μόνο αντιπρόσωπο, ο οποίος θα νομιμοποιείται να λαμβάνει αποφάσεις, οι οποίες θα είναι δεσμευτικές σύμφωνα με το ότι λαμβάνονται στο όνομα του λαού. Αυτό σημαίνει, για τον Schmitt, ότι είναι δυνατό να οδηγηθούμε σε μια αντικοινοβουλευτική δικτατορία – με την ίδια ακριβώς ευκολία που η αρχή της αντιπροσώπευσης φαίνεται να θεμελιώνει μια κοινοβουλευτική δημοκρατία²³⁴ –, αφού η συγκέντρωση και η προσωποποίηση της εξουσίας συνιστούν χαρακτηριστικά, τα οποία αντιβαίνουν στις φιλοσοφικές προϋποθέσεις του κοινοβουλευτισμού. Σύμφωνα με τα προηγούμενα, υποστηρίζει, ότι η αρχή της αντιπροσώπευσης δεν μπορεί να συνιστά την ειδοποιό ουσία του κοινοβουλευτισμού.²³⁵

Επιπλέον, παρατηρεί, μια σημαντική αντίφαση, όχι τόσο ως ενδεχόμενη εξέλιξη αλλά ως πραγματικότητα, στο γεγονός ότι, παρά τη θεμελίωση της αρχής σε δημοκρατικά αξιώματα, το ίδιο το κοινοβούλιο δεν φαίνεται να υπόκειται σε κανενός είδους έλεγχο. Αντίθετα, σημειώνει, η προβληματική του ελέγχου μετατίθεται στο εκτελεστικό όργανο του κοινοβουλίου, την κυβέρνηση, η οποία βρίσκεται υπό διαρκή κοινοβουλευτικό έλεγχο. Φαίνεται, λοιπόν, στη σμιττιανή θεωρία, ότι ακόμη και αν η αρχή της αντιπροσώπευσης συνιστά στοιχείο της πολιτικής εκφοράς του κοινοβουλευτισμού, σίγουρα δεν συνιστά την θεμελιώδη προϋπόθεσή του.²³⁶

²³³ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 34.

²³⁴ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 34.

²³⁵ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 33-35.

²³⁶ Βλ. σχετικά, Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, κεφ. 2, «The Principles of Parliamentarism», σσ. 33-50· Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*

2.2. Η καταστολή της πολιτικής αυθαιρεσίας και η διάκριση των εξουσιών

Θεμελιώδη αξία του κοινοβουλευτισμού, σύμφωνα με τον Schmitt, συνιστά η διαφάνεια της πολιτικής ζωής, η οποία έχει σκοπό τη διασφάλιση της πολιτικής ελευθερίας. Πρόκειται, παρατηρεί, για μια αναγκαιότητα, η οποία εξηγείται εάν ανατρέξουμε στις ιστορικές απαιτήσεις, που την γέννησαν ως αντίδραση στις θεωρίες για τα κρατικά μυστικά του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα. Η αντίθεση μυστικότητας και διαφάνειας στην πολιτική, υποστηρίζει, αποτυπώνει την ιστορική αντίθεση δυνητικού και προσήκοντος, δηλαδή, του ενδεχόμενου και του δέοντος αποτελέσματος. Η έμφαση που δόθηκε στην απελευθέρωση από την πολιτική αδικία ανέδειξε την έννοια του δημόσιου διαλόγου, ώστε να μην αποσυνδεθεί η γενική βούληση από την πολιτική. Η άρνηση των αυταρχικών πολιτικών, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεωρία, φαίνεται ότι συνοψίστηκε αποφασιστικά στα ζητήματα της ελευθερίας και της δημοσιότητας του λόγου.²³⁷ Αποκαλύπτεται, ωστόσο, υποστηρίζει ο Schmitt, μια ιδιαίτερη αντίφαση: η πίστη στη δημοσιότητα του διαλόγου δεν διαπιστώνεται στην πράξη, διότι ο φιλελεύθερος ορθολογισμός, κατά τη μετάβαση από το ιδιωτικό στο δημόσιο, προβλέπει ιδιωτική ψήφο για δημόσια πράγματα.²³⁸ Στη σμιττιανή θεώρηση, συνιστά σημαντικό πρόβλημα το γεγονός ότι ο κοινοβουλευτισμός θεμελιώνεται σε μια αρχή, την αρχή των εκλογών, η οποία εμφανίζεται στις συνέπειές της αντίθετη προς την πραγματική εγγύηση της ελευθερίας του λόγου και τους σκοπούς της δημοσιότητας του διαλόγου.

Σημαντική έννοια, σε αυτό το σημείο, για τον κοινοβουλευτισμό, συνιστά η διάκριση των εξουσιών, ως διαχωρισμός μεταξύ νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας. Σκοπός είναι να αποφευχθεί η συγκέντρωση των εξουσιών – της αρμοδιότητας της νομοθεσίας και της εκτέλεσης των νόμων – σε μια μόνο αρχή, διότι έτσι τίθεται σε κίνδυνο η χειραφετημένη παραγωγή πολιτικής βούλησης λόγω πιθανής κατάχρησης της πολιτικής εξουσίας.²³⁹ Η λογική της διάκρισης των εξουσιών, ωστόσο, υποστηρίζει ο Schmitt, θεμελιώνεται στην μεταφυσική πίστη σε διπολικά συστήματα, ως ασφαλιστικές δικλίδες, τα οποία ενάντια στην απόλυτη ενότητα και την αυθαιρεσία, υποστηρίζουν την ανάπτυξη πολλαπλών δυναμικών.²⁴⁰ Η μεταφορά αυτής της δυναμικής στο κοινοβούλιο, μάλιστα, εμφανίζεται υπεύθυνη για τον ελεύθερο πνευματικό ανταγωνισμό, ο οποίος φαίνεται να οδηγεί με αναγκαίο τρόπο στην ισορροπία και την αλήθεια. Καθώς, όμως, απομακρυνόμαστε από την μεταφυσική πίστη και

²³⁷ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 37-39.

²³⁸ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 37-39.

²³⁹ «[...] that would be too much temptation to the human desire for power. Therefore, neither the prince [...] nor the parliament [...] should be allowed to unite all state power in themselves» Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 41.

²⁴⁰ «Since the sixteenth century the image of balance can be found in every aspect of intellectual life. [...] there is actually a metaphysic of the two-party system», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 40-41.

προσανατολιζόμαστε προς περισσότερο εγκόσμιες εξηγήσεις της ισορροπίας δυνάμεων εντός του κοινοβουλίου, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, αποκαλύπτεται ένα σημαντικό πρόβλημα της συνταγματικής αρχής της διάκρισης των εξουσιών. Ενώ η εκτελεστική εξουσία, η οποία δεν διατηρεί καμία δικαιοδοσία στο περιεχόμενο του νόμου, υπόκειται σε έλεγχο, του νόμιμου ή μη νόμιμου χαρακτήρα της, η νομοθετική εξουσία, η οποία διατηρεί την δικαιοδοσία της στο περιεχόμενο του νόμου, δεν υπόκειται σε κανέναν έλεγχο. Μάλιστα, επιφορτίζεται η ίδια με το ρόλο του εγγυητή της διάκρισης των εξουσιών, μέσω του οργάνου της: του κοινοβουλίου. Το κοινοβούλιο του νομοθετικού κράτους, δηλαδή, συνιστά το ίδιο φύλακα του συντάγματος.²⁴¹

2.3. Η πολιτική απόφαση ως νόμος

Με σκοπό να κατανοήσουμε την σημασία που έχει η συνταγματική θεμελίωση της ανωτερότητας της νομοθετικής λειτουργίας, ο Schmitt υποστηρίζει ότι χρειάζεται να εξετάσουμε την έννοια του νόμου, διότι πρόκειται για την έννοια, η οποία εκφράζει την καθολική λογική και την απρόσωπη εξουσία και φαίνεται διασφαλίζει τη δικαιοσύνη και την ορθολογιστική διευθέτηση.

Ειδικό πολιτικό στοιχείο κάθε θεωρίας του κράτους, υποστηρίζει ο Schmitt, συνιστά η αντίθεση μεταξύ καθολικού και ειδικού, βάσει της οποίας στον αντίποδα της αυθαιρεσίας της μοναρχικής αρχής, η οποία συγκροτείται γύρω από προσωπικά πάθη και την κατά περίπτωση κρίση, εγκαθιδρύεται μια διαρκής τάξη, η οποία εισηγείται το στοιχείο της κανονιστικότητας και εκφράζεται μέσω του νόμου. Σε σχέση με αυτό, υποστηρίζει ότι η συνταγματική θεωρία συγκροτείται γύρω από την εξηγητική δύναμη του κανόνα και συλλαμβάνει την έννοια της κυριαρχίας ως κυριαρχία του απρόσωπου νόμου.²⁴² Διασφαλίζεται, έτσι, ότι η πολιτική βούληση παραμένει ανεξάρτητη από τις αυθαιρεσίες της προσωπικής εξουσίας και ότι ο θεμελιώδης κανόνας καθίσταται αντικειμενικό σημείο αναφοράς, από το οποίο προκύπτει μια ορθολογική πολιτική βούληση, καθολική, γενική και δημοσίως προκηρυγμένη.²⁴³

²⁴¹ Βλ. σχετικά, Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, κεφ. 2, «The Principles of Parliamentarism», σσ. 33-50· Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*

²⁴² «The universal criterion of the law is deduced from the fact that law (in contrast to will or the command of a concrete person) is only *reason*, not desire, and that it has no *passions* [...]», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 42.

²⁴³ «[...] law which is general and already promulgated, universally binding without exception, and valid in principle for all times [...]», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 42.

Ο Schmitt υποστηρίζει ότι η ταύτιση της έννοιας του καθολικού με την έννοια του απρόσωπου και του ορθολογιστικού και της έννοιας του ειδικού με την έννοια του προσωπικού και του ανορθολογικού, είναι συνέπεια της φιλελεύθερης σκέψης και υποστηρίζει ότι πρόκειται για σχέση, η οποία εξηγείται βάσει ενός σημαντικού κενού που παρατηρείται στον τρόπο με τον οποίο συγκροτείται. Το κενό αυτό, σύμφωνα με τον ίδιο, συνίσταται στην απάλειψη των περιεχομένων του νόμου.²⁴⁴ Ως νόμος, παρατηρεί, δεν ορίζεται ό,τι προκύπτει από τη γενική συμφωνία ενός δημόσιου νομοθετικού σώματος αλλά μια αρχή, η οποία βρίσκεται σε συμφωνία με τις προϋποθέσεις του κοινοβουλευτισμού. Η ειδική σημασία του νόμου, δηλαδή, αποσυνδέεται από το περιεχόμενο της κοινής συμφωνίας και εντοπίζεται στη μέθοδο παραγωγής του, η οποία δεν είναι άλλη από την κοινοβουλευτική συνόψιση των διαφόρων επιχειρημάτων και αντεπιχειρημάτων στον χώρο του κοινοβουλίου. Ο νόμος, επομένως, χρειάζεται απλώς να προέρχεται από την κοινοβουλευτική διαδικασία για να είναι πραγματικά αντικειμενικός και δίκαιος.²⁴⁵

Ο Schmitt παρατηρεί, εδώ, μια ιδιαίτερη συνέπεια για την έννοια της πολιτικής απόφασης. Οι έννοιες της γενικότητας και της διάρκειας, σημειώνει, είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του νόμου, τα οποία τον αντιδιαστέλλουν προς τον αυταρχισμό και θεμελιώνουν τη νομιμοποίησή του ακριβώς στο γεγονός ότι η παραγωγή του νόμου στηρίζεται στην πνευματική διαδικασία της ελεύθερης διαβούλευσης – εν αντιθέσει με την εκτελεστική εξουσία που κρίνει την αποτελεσματικότητά της από την άμεση εφαρμογή του νόμου, ιδιαίτερα, μάλιστα, σε περιπτώσεις συγκρούσεων και πολεμικών αναταραχών, όπου η απόφαση πρέπει να είναι ταυτόχρονα άμεση και ενιαία.²⁴⁶ Εφόσον, όμως, η πολιτική απόφαση, ως νόμος, αποκτά τα χαρακτηριστικά της γενικότητας και της διάρκειας μόνο διότι προέρχεται από το αρμόδιο όργανο: το κοινοβούλιο, η εκτελεστική εξουσία ουδετεροποιείται, χάνει τον ενεργητικό της χαρακτήρα ως απόφαση και ως διαταγή και μετατρέπεται σε παθητική εφαρμογή μιας λογικής θεμελίωσης. Αυτό δείχνει, σύμφωνα με τον ίδιο, ότι η εκφορά της νομοθετικής εξουσίας μέσω ενός συστήματος διαπραγματεύσεων συνιστά μόνο την μετριοπαθή έκφραση της πολιτικής δύναμης. Αποτυπώνει μια σχετική

²⁴⁴ «The cornerstone, therefore [...] is a concept of law. Not of course the concept that in Germany one has called law in the formal sense ever since Laband, according to which everything that comes into existence with the agreement of the popular assembly can be called law, but rather a principle that accords with certain logical attributes», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 43.

²⁴⁵ Ο νόμος δηλαδή προκύπτει ως μέτρο που κρίνει την δικαιοσύνη της πολιτικής απόφασης, όπως σημειώνει ο Schmitt, σε αντίθεση προς την απολυταρχική κατανόηση της σημασίας του. «The crucial distinction always remains whether the law is a general rational principle or a measure, a concrete decree, an order. To an absolutist it is obvious “that Law is not Counsell, but Command,” essentially authority and not, as in the rationalist conception of the law in *Rechtsstaat* theories, truth and justice: *Autoritas, non Veritas facit Legem*», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 43.

²⁴⁶ Βλ. σχετικά, Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*· Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*

αλήθεια και αναγκαία μια σχετική μόνο πολιτική βούληση, καθώς προκύπτει ως αποτέλεσμα ενός πλουραλισμού βουλήσεων.²⁴⁷

2.4. Οι αρχές της δημοσιότητας και της διαβούλευσης

Αναζητώντας τις θεμελιώδεις αρχές του κοινοβουλευτισμού, ο Schmitt επισημαίνει την ιδιαίτερη αξία των εννοιών της διαβούλευσης και της δημοσιότητας, τόσο για τα έμμεσα θεωρητικά όσο και τα άμεσα πρακτικά ζητήματα της κοινοβουλευτικής λειτουργίας. Το ιδιαίτερο περιεχόμενο της διαβούλευσης στον κοινοβουλευτισμό, υποστηρίζει, προκύπτει από το ότι δεν συνιστά μια απλή διαπραγμάτευση, αλλά συνοψίζει την ουσιαστική διαδικασία ανταλλαγής απόψεων, με στόχο να καταβληθεί ο πνευματικός αντίπαλος μέσω της επιχειρηματολογίας σχετικά με την αλήθεια, την αντικειμενικότητα και τη λογική νομιμότητα του επιχειρήματος, ενώ την ίδια στιγμή κάθε αντίπαλη πλευρά διατηρεί τη δυνατότητα να πειστεί για την αλήθεια και την ακρίβεια του αντίπαλου επιχειρήματος.²⁴⁸ Η διαφορά διαβούλευσης και απλής διαπραγμάτευσης, δηλαδή, σύμφωνα με τον Schmitt, έγκειται στις προϋποθέσεις τους. Ενώ η διαπραγμάτευση είναι διαδικασία εφάμιλλη των διαδικασιών και των σκοπών του οικονομικού πεδίου, η διαβούλευση είναι θεμελιώδης για το πεδίο του πολιτικού, σύμφωνα με το ότι «[τ]ο χαρακτηριστικό όλων των αντιπροσωπευτικών θεσμών [...] είναι ότι οι νόμοι προέρχονται από την σύγκρουση απόψεων (όχι από την σύγκρουση συμφερόντων)».²⁴⁹ Το γεγονός ότι κάθε μέλος του κοινοβουλίου κατ' ουσία αποτελεί εκπρόσωπο, όχι ενός κόμματος, αλλά ολόκληρου του λαού και το γεγονός ότι διατηρεί την ανεξαρτησία του εν όψει διαταγών και κατευθυντήριων οδηγιών, είναι πρακτικές που στοχεύουν στην διακρίβωση λογικών νομιμοποιήσεων και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο αποκτούν πραγματικό νόημα μόνο στο βαθμό που διαβεβαιώνεται η σημασία της διαβούλευσης.²⁵⁰

Η αιτία της σύγχυσης των εννοιών της διαβούλευσης και της διαπραγμάτευσης, σύμφωνα με τον Schmitt, χρειάζεται να αναζητηθεί στη σύγχυση των αποτελεσμάτων τους. Το γεγονός ότι σε κάθε περίπτωση προκύπτουν συμβιβασμοί στις αρχικές επιχειρηματολογικές θέσεις των συμμετεχόντων, υποστηρίζει, είναι σχεδόν χωρίς αμφιβολία

²⁴⁷ Βλ. σχετικά, Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*: Schmitt, C., «Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisierung», στο Schmitt, C. (1932), *Der Begriff des Politischen*, σσ. 66-81.

²⁴⁸ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 4-5.

²⁴⁹ Παραπομπή στον Gentz, βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 5. [η μετάφραση είναι δική μου].

²⁵⁰ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 3-6.

δεδομένο. Ωστόσο, δεν είναι δυνατό να συναχθεί από αυτό μια ιδιαίτερη μορφή κράτους.²⁵¹ Το γεγονός ότι επιχειρούμε να συμπεράνουμε μια πολιτική μορφή διακυβέρνησης, μας παραπέμπει αναγκαία στην έννοια της διαβούλευσης, της οποίας η σημασία, τονίζει, ενισχύεται από την έννοια της δημοσιότητας. Μόνο με τη λειτουργία της δημόσιας διαβούλευσης αποφεύγεται ο σκόπελος του υπολογισμού συμφερόντων, που υποβαθμίζει την κοινοβουλευτική συζήτηση σε απλές διακηρύξεις των όσων έχουν ήδη εγκριθεί σε μυστικές συνεννοήσεις οικονομικών και όχι πραγματικά πολιτικών δρώντων.²⁵²

3. Η κρίση του σύγχρονου κοινοβουλευτισμού ως πρόβλημα της θεωρητικής του θεμελίωσης

Ο Schmitt υποστηρίζει ότι στη λειτουργία της δημόσιας διαβούλευσης κατοχυρώνεται ένας ιδιαίτερος βαθμός αμεροληψίας, τον οποίο με δυσκολία μπορεί πλέον να εντοπίσει ο σύγχρονος σκεπτικισμός, λόγω της κρίσης που διέρχεται ο σύγχρονος κοινοβουλευτισμός. Η κρισιμότητα της κατάστασης του κοινοβουλευτισμού προκύπτει από το ότι η δημόσια διαβούλευση έχει καταστεί τυπικότητα κενή περιεχομένου, ώστε φαίνεται να λυμαινούνται το σύγχρονο κοινοβούλιο οικονομικές ομάδες εξουσίας, οι οποίες πραγματοποιούν συνειδητούς υπολογισμούς συμφερόντων, με σκοπό όχι την ανάδειξη της αλήθειας αλλά την εξασφάλιση της πλειοψηφίας, η οποία μετατρέπεται σε εξουσιαστική δύναμη.²⁵³ Δεδομένου αυτού, παρατηρεί ο Schmitt, δεν είμαστε πλέον σε θέση να εντοπίσουμε την ουσιαστική διαφορά απολυταρχικών και συνταγματικών πρακτικών βάσει της έμφασης που δίδεται, σε κάθε περίπτωση ξεχωριστά, στις έννοιες της διαβούλευσης και της δημοσιότητας. Στοχεύοντας στη βαθειά κατανόηση της κρίσης που διέρχεται ο σύγχρονος κοινοβουλευτισμός, παρατηρεί ο Schmitt, πρωτίστως χρειάζεται να επιλυθεί το πρόβλημα της ταύτισης των εννοιών του φιλελευθερισμού και της δημοκρατίας, διότι μόνο εάν τις διακρίνουμε θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε ότι η θεωρητική θεμελίωση του κοινοβουλευτισμού είναι στην ουσία φιλελεύθερη και όχι δημοκρατική.²⁵⁴

Η πραγματική δημοκρατία, στη σμιττιανή θεώρηση, θεμελιώνεται στο αξίωμα της ισότητας των ανθρώπων, ωστόσο, μόνο για ένα σύνολο ίσων. Οι μη ίσοι δεν

²⁵¹ «[...] a thin settlement is better than a thick lawsuit. That is without doubt true, but it is not the principle of a specific kind of state or form of government», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 6.

²⁵² Βλ. σχετικά, Schmitt, C., «On the contradiction between Parliamentarism and Democracy» στο Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, (πρόλογος στην δεύτερη έκδοση του 1926), σσ. 1-17· και Κεφ. 2, «The Principles of Parliamentarism», σσ. 33-50.

²⁵³ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 5-7.

²⁵⁴ «The belief in parliamentarism, in government by discussion, belongs to the intellectual world of liberalism», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 8.

αντιμετωπίζονται ίσα. Βασική προϋπόθεση της δημοκρατίας, δηλαδή, συνιστά το χαρακτηριστικό της ομοιογένειας.²⁵⁵ Στην ουσία της δημοκρατίας, παρατηρεί, εντοπίζεται ο λόγος περί ισότητας, ο οποίος αποκτά πολιτική αξία μόνο στο βαθμό που η ίδια η έννοια της ισότητας διατηρεί την ουσία της. Μια πραγματική δημοκρατία, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, καλείται να ορίσει πρωτίστως την έννοια της ισότητας εάν θέλει να διαχειριστεί την ανισότητα.²⁵⁶ Ο σύγχρονος ιμπεριαλισμός, μάλιστα, παρατηρεί ο Schmitt, έχει δημιουργήσει πληθώρα κυβερνητικών μορφών, οι οποίες είναι σύμφωνες με τις γενικές οικονομικές και τεχνικές εξελίξεις, ώστε να είναι δυνατό μια δημοκρατία να διατηρεί την ετερογένεια εκτός των συνόρων της και, ωστόσο, να τη δεσμεύει στις πολιτικές της αποφάσεις. Πρόβλημα συνιστά, σύμφωνα με τον ίδιο, μόνο η ταύτιση των εννοιών της ισότητας και της καθολικότητας,²⁵⁷ διότι αλλοιώνονται οι προϋποθέσεις της δημοκρατίας, η οποία εμφανίζεται να αρνείται την ουσιαστική ισότητα στα πλαίσια ενός κύκλου ίσων και αιτείται καθολικό δικαίωμα ψήφου.

Στη σμιττιανή θεώρηση, είναι σαφές ότι αυτό αποτυπώνει τη φιλελεύθερη ιδέα για την πολιτική ισότητα. Η φιλελεύθερη σκέψη αντικαθιστά την ουσιαστική ισότητα και ομοιογένεια της δημοκρατίας με μια δημοκρατία της *ανθρωπότητας*. Αρνείται την έννοια του «ξένου», έτσι ώστε χάνεται η ιδιαίτερη σημασία της ισότητας και εξαλείφονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των διαφόρων σφαιρών της πραγματικής ζωής.²⁵⁸ Στο πεδίο του πολιτικού, ωστόσο, επισημαίνει ο Schmitt, οι άνθρωποι δεν εμφανίζονται ως αφαιρέσεις, ως ανθρώπινα όντα εν γένει, αλλά αντιθέτως ως πολιτικά αποφασισμένες οντότητες. Η απόλυτη ισότητα του φιλελευθερισμού, παρατηρεί, είναι μια κατάσταση πραγματικά αδιάφορη ελλείψει πραγματικής ανισότητας και, επομένως, κενή αφαίρεση. Η ιδέα της γενικής ανθρώπινης ομοιογένειας, στη σφαίρα της πολιτικής, διακινδυνεύει να απαξιώσει την πολιτική ισότητα και, κατά συνέπεια, την ίδια την πολιτική.

Η ταύτιση ισότητας και καθολικότητας, παρατηρεί, μπορεί να έχει σημασία μόνο για κράτη, τα οποία μόνο έτσι μπορούν να διακρίνουν τους πολίτες τους από άλλους πληθυσμούς και να διαπιστώσουν στο εσωτερικό τους μια κατάσταση απόλυτης ισότητας, η οποία, όμως, και εδώ προκύπτει ως *εθνική* και *όχι γενική* ομοιογένεια.²⁵⁹ Η επιδίωξη της γενικής ομοιογένειας, τονίζει ο Schmitt, δεν συνεπάγεται αυτόματα την κατάργηση των θεμελιωδών

²⁵⁵ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 9.

²⁵⁶ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 8-17.

²⁵⁷ «Universal and equal suffrage is only, quite reasonably, the consequence of a substantial equality within the circle of equals and does not exceed this equality. Equal rights make good sense where homogeneity exists», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 10.

²⁵⁸ «This is liberal, not a democratic idea; it replaces formerly existing democracies [...] with a democracy of mankind [...] Equality would have been robbed of its value and substance, because the specific meaning that it has [...] -in short as equality in a particular sphere- would have been taken away», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 11.

²⁵⁹ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 12.

ανισοτήτων από τον κόσμο γενικά, ούτε και από το κράτος συγκεκριμένα, παρά μόνο τις μεταβιβάζει σε μια άλλη σφαίρα, διακριτή από το πολιτικό, η οποία αποκτά δυσανάλογη βαρύτητα και αναδεικνύεται καθοριστική για την πολιτική πραγματικότητα. Πρόκειται για τη σφαίρα της οικονομίας, η οποία στη φιλελεύθερη σκέψη φαίνεται να κυριαρχεί στο κράτος και την πολιτική.²⁶⁰ Η ισότητα όλων των ανθρώπων, στην σμιττιανή θεώρηση, δεν προκύπτει ως συμπέρασμα της δημοκρατικής σκέψης και μιας ορισμένης μορφής κράτους αλλά ως συμπέρασμα της φιλελεύθερης σκέψης, η οποία προκαλεί συγχύσεις όταν δεν διαχωρίζεται από την άμεση δημοκρατία. Το πρόβλημα αυτού του διαχωρισμού, ισχυρίζεται ο Schmitt, καθίσταται ξεκάθαρο στο *Κοινωνικό Συμβόλαιο* του Rousseau, όπου η νομιμοποίηση του κράτους φαίνεται να θεμελιώνεται σε ένα ελεύθερο συμβόλαιο.²⁶¹ Η «γενική βούληση» του κράτους προϋποθέτει την ομοιογένεια. Χρειάζεται, ωστόσο, ιδιαίτερη προσοχή η ιδέα της ομοιογένειας, επισημαίνει ο Schmitt, καθώς φαίνεται να διαλύει την ανάγκη ενός κοινωνικού συμβολαίου. Η ιδέα του συμβολαίου, παρατηρεί, προϋποθέτει εκείνες τις ορισμένες αντιθέσεις που συνοψίζονται σε αυτό, καθώς μόνο με την προϋπόθεση ορισμένων διαφορών μπορούμε να κάνουμε λόγο για συμβόλαιο. Στην περίπτωση, λοιπόν, του ομοιογενούς κράτους η ιδέα του συμβολαίου καθίσταται ανούσια, ενώ ταυτόχρονα κινδυνεύει να εμφανιστεί μάταιη εν όψει θεμελιωδών αντιθέσεων, για τις οποίες δεν υπάρχει καμία ελπίδα να ξεπεραστούν. «Σε μια δημοκρατία», ωστόσο, σημειώνει ο Schmitt παραπέμποντας στον Pufendorf, «όπου εκείνοι που διατάζουν και εκείνοι που υπακούουν ταυτίζονται, ο κυρίαρχος, δηλαδή, μια επιτροπή από όλους τους πολίτες, μπορεί να αλλάξει τους νόμους και τα συντάγματα κατά βούληση· μόνο σε μια μοναρχία και σε μια αριστοκρατία, 'όπου υπάρχουν κάποιοι που διατάζουν και κάποιοι που διατάζονται' είναι δυνατό ένα αμοιβαίο συμβόλαιο[...] και επομένως ο περιορισμός της κρατικής εξουσίας».²⁶²

Η κρίση του κοινοβουλευτικού συστήματος, συνοψίζει ο Schmitt, κατ' ουσία πηγάζει από τις συνθήκες της σύγχρονης μαζικής δημοκρατίας. Το κρίσιμο στοιχείο της δημοκρατίας, το οποίο αποτυπώνεται στην προβληματική της θεμελιώδους ισότητας και ομοιογένειας, ανάγεται σε ζήτημα *γενικής ισότητας* της ανθρωπότητας και τη στιγμή που επιχειρείται η ταυτότητα κυβερνώμενων και κυβερνώντων, διαπιστώνεται ότι το ζητούμενο της πολιτικής ισότητας δεν έχει πλέον νόημα εφόσον γίνεται λόγος για γενική ανθρώπινη ισότητα, η οποία καταργεί κάθε επιμέρους ισότητα. Το κοινοβούλιο, τότε, τονίζει ο Schmitt, βρίσκει το νόημά του μόνο φιλοξενώντας διαμάχες οικονομικής φύσης.

²⁶⁰ «The equality of all persons as persons is not democracy but a certain kind of liberalism, not a state form but an individualistic-humanitarian ethic and *Weltanschauung*», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 13.

²⁶¹ «The façade is liberal: the state's legitimacy is justified by a free contract», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 13.

²⁶² Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 14-15.

Ακόμη λοιπόν και στην περίπτωση μιας συμμαχίας μεταξύ φιλελευθερισμού και δημοκρατίας, τη στιγμή της κορύφωσης της δύναμής τους, παρατηρεί ο Schmitt, η φιλελεύθερη δημοκρατία είναι αναγκασμένη να διακρίνει μεταξύ των ιδιαίτερων στοιχείων της ως κοινωνική δημοκρατία, και των φιλελεύθερων ιδεών της.²⁶³ Το γεγονός, ωστόσο, ότι κανένα κράτος δεν δύναται να πραγματοποιήσει μια πραγματικά μαζική δημοκρατία, όπως αυτή που η φιλελεύθερη σκέψη αιτείται – πολύ περισσότερο μάλιστα δεν δύναται να πραγματοποιήσει ένα κατ’ ουσία δημοκρατικό κράτος – οδηγεί αναπόφευκτα στην κρίση του σύγχρονου κράτους και του σύγχρονου κοινοβουλευτισμού. Η φιλελεύθερη θεώρηση επιτάσσει τη μυστικότητα της ψήφου, η οποία σύμφωνα προς τη σμιττιανή σκέψη, διατηρεί τον άνθρωπο απομονωμένο στη σφαίρα του ιδιωτικού, και η λαϊκή βούληση προκύπτει μόνο ως αποτέλεσμα της αριθμητικής καταμέτρησης της πλειοψηφίας των ψήφων. Αντίθετα προς αυτό, ο Schmitt υποστηρίζει ότι εξίσου αποτελεσματικά μπορεί να αναδειχθεί η λαϊκή βούληση με τη δια βοής ψηφοφορία, η οποία συνιστά την απόλυτη έκφραση της άμεσης δημοκρατίας, τόσο πρακτικά όσο και ζωτικά, και η οποία επιβεβαιώνει την πραγματική ταύτιση της λαϊκής βούλησης με τη φωνή του λαού και όχι με την μηχανιστική καταμέτρησή της.²⁶⁴ Η διάσταση του φιλελεύθερου ατομικισμού και της δημοκρατικής ομοιογένειας είναι ιστορικά και θεωρητικά αναπόδραστη, υποστηρίζει, και με αυτό το δεδομένο το κοινοβούλιο εμφανίζεται ως μια απλή φιλελεύθερη μηχανή, η οποία μπορεί να παραμεριστεί, ώστε να πραγματοποιηθεί η δημοκρατική ουσία, μόνο από μια δικτατορία.²⁶⁵

4. Η κρίση του σύγχρονου κοινοβουλευτικού κράτους ως πρόβλημα του συνταγματικού δικαίου

Συνεχίζοντας την παραπάνω συζήτηση με όρους δημόσιου και συνταγματικού δικαίου, ο Schmitt υποστηρίζει ότι η ιδιαίτερη κρατική ποιότητα σε κάθε κρατική μορφή είναι θεμελιωδώς αδύνατο να αποτυπωθεί ως πλήρης κατάργηση της πολιτικής εξουσίας, παρά μόνο ως μια διαφοροποιημένη μορφή της σχέσης διαταγής και υποταγής, η οποία εκφράζεται τόσο μέσω νομοθετικών ή δικαστικών συστημάτων, όσο και συστημάτων διακυβέρνησης ή διοίκησης. Επισημαίνει, ωστόσο, ότι δεν υπονοείται εδώ κάποια απόλυτη

²⁶³ «The crisis of Parliamentarism presented here rests on the fact that democracy and liberalism could be allied to each other for a time, just as socialism and democracy have been allied; but as soon as it achieves power, liberal democracy must decide between its elements, just as social democracy, which is finally in fact a social-liberal democracy inasmuch as modern mass democracy contains essentially liberal elements, must also decide», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 15-16.

²⁶⁴ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 15-17.

²⁶⁵ «[...] dictatorial and Caesaristic methods not only can produce the acclamation of the people but can also be a direct expression of democratic substance and power», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 17.

διάκριση των κρατικών μορφών, αλλά πρόκειται απλώς για διακηρύξεις δράσης, οι οποίες με αντίστοιχο τρόπο συνοψίζουν τον πολιτικό κυρίαρχο, ως ανώτατο νομοθέτη, δικαστή ή διοικητή αντίστοιχα.

4.1. Οι τέσσερις μορφές κράτους

Στην κατεύθυνση αυτή λοιπόν, ο Schmitt αναγνωρίζει τέσσερις τύπους κρατών, οι οποίοι αντιστοιχούν στον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο εκφράζεται η ύστατη πολιτική απόφαση από την ύστατη πολιτική εξουσία. Για το νομοθετικό κράτος, τυπική έκφραση συνιστά ο γενικός, διαρκής και ουσιωδώς προσδιορισμένος κανόνας, κατά την εφαρμογή του οποίου καθίσταται σαφές ότι σε ένα κλειστό σύστημα νομιμότητας, η οργάνωση της πραγματικής ζωής μπορεί να προκύψει μόνο μέσω της υπαγωγής της σε δεδομένες νομικές περιπτώσεις.²⁶⁶ Αντίθετα προς αυτό, εκεί όπου η τυπική έκφραση της πραγματικής ζωής διαπιστώνεται ακριβώς στην συγκεκριμένη περίπτωση, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με ένα δικαστικό κράτος, το οποίο αποκαλύπτεται μεν μέσω των νόμων και της δικαιοσύνης χωρίς, ωστόσο, τη διαμεσολάβησή τους από προκαθορισμένους γενικούς κανόνες. Ο δικαστής είναι ταυτόχρονα πηγή της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας. Πρόκειται, όμως, για εξουσία, η οποία συλλαμβάνεται κατά τη δεδομένη περίπτωση και δεν εξαντλείται – όπως στην περίπτωση του νομοθετικού κράτους – στην κανονιστικότητα της καθαρής νομιμότητας, αλλά δικαιολογεί την παρουσία της σύμφωνα με μια δεδομένη και όχι γενική αναγκαιότητα, τόσο σε επίπεδο νομοθετικό όσο και εκτελεστικό.²⁶⁷ Ενάντια τόσο στο νομοθετικό, όσο και στο δικαστικό κράτος, στα οποία η έννοια της νομιμότητας ελέγχεται είτε βάσει μιας γενικής είτε μιας ειδικής αναγκαιότητας αντίστοιχα, εμφανίζεται το κυβερνητικό κράτος, του οποίου τυπική έκφραση συνιστά η προσωπική βούληση και η εξουσιαστική διαταγή, της οποίας η νομιμοποίηση στηρίζεται στον ίδιο τον αρχηγό του κράτους.²⁶⁸ Τέλος, στον αντίποδα όλων των παραπάνω μορφών, στις οποίες είμαστε σε θέση να αναγνωρίσουμε μια ορισμένη εξουσιαστική ποιότητα, είτε αυτή συγκροτείται ως προσωπική διαταγή είτε ως γενικός ή ειδικός, ανώτερος νόμος, εμφανίζεται το διοικητικό κράτος. Το διοικητικό κράτος, θεμελιώνεται αποκλειστικά στην επίτευξη αντικειμενικών κατευθυντήριων γραμμών. Σε αυτόν τον τύπο κράτους, εγκαταλείπεται οριστικά η ανωτερότητα του μέτρου και φαίνεται ότι τα «πράγματα διοικούν τον εαυτό τους»²⁶⁹ χωρίς, ωστόσο, να πρόκειται για κάποιου είδους μεταφυσικής σύλληψης της κρατικής οργάνωσης. Η ιδιαιτερότητά τους, ωστόσο,

²⁶⁶ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 3-4.

²⁶⁷ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 4-5.

²⁶⁸ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 5.

²⁶⁹ Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 5.

έγκειται στο ότι πρόκειται για διοικητικά θεσπίσματα, τα οποία καθορίζονται από τις περιστάσεις και κινητοποιούνται αποκλειστικά από λόγους πραγματικών και πρακτικών σκοπιμοτήτων.

4.2. Το νομοθετικό κράτος και το σύστημα νομιμότητας

Σύμφωνα με την διάκριση που προηγήθηκε, διαπιστώνουμε ότι η εξέταση των διαφόρων τύπων κρατών γίνεται αναφορικά προς τους τύπους νομιμοποίησης, που εμφανίζονται σε κάθε περίπτωση. Ο Schmitt υποστηρίζει ότι πρόκειται για μια διάκριση ριζικά πιο εποικοδομητική από την αντίθεση κράτους – κοινωνίας, στο βαθμό που σκοπός είναι η γνώση των σύγχρονων κρατών, και διευκρινίζει ότι δεν πρόκειται για μια άλλου τύπου στείρα αντίθεση των διαφόρων τύπων νομιμοποίησης, αλλά για το μέσο μέσω του οποίου είμαστε σε θέση να συλλάβουμε το πραγματικό πρόβλημα της δημιουργίας ενός κλειστού συστήματος νομιμότητας, το οποίο εμφανίζεται ως αδιαμφισβήτητη αντίθεση προς τη νομιμοποίηση μιας ορισμένης στιγμής βούλησης.²⁷⁰ Να συλλάβουμε, δηλαδή, την ιδιαίτερη σημασία του κανονιστικού προτάγματος, το οποίο κατανοεί την έννοια της νομιμοποίησης βάσει της σχέσης που συγκροτεί με την έννοια της νομιμότητας.

Το νομοθετικό κράτος ορίζεται, σύμφωνα με τον ίδιο, ως ιδιαίτερος τύπος πολιτικού συστήματος, όπου οι κανόνες δικαίου αποτελούν την ανώτερη και αποφασιστική έκφραση της βούλησης της κοινότητας και εμφανίζουν ποιότητες τέτοιες ώστε να υποτάσσονται σε αυτούς όλες οι δημόσιες λειτουργίες. Πρόκειται για απρόσωπους, γενικούς, προκαθορισμένους και διαρκείς κανόνες, οι οποίοι, υποστηρίζει ο Schmitt, θεμελιώνονται βάσει της διάκρισης μεταξύ νόμου και νομικής εφαρμογής. Η διακυβέρνηση στο νομοθετικό κράτος, υποστηρίζει, διαπιστώνεται με νόμους και όχι δεδομένες κυβερνήσεις προσώπων ή ομάδων και η εξουσιαστική επιβολή χάνει το νόημά της κατά το ότι ουσιαστικά δεν υφίσταται πλέον καμία πραγματική εξουσία.²⁷¹ Εντοπίζονται, δηλαδή, τονίζει, αποκλειστικά ισχύοντες νόμοι, οι οποίοι λειτουργούν ταυτόχρονα ως εργαλεία και ως δικαιολόγηση των κυβερνώντων, οι οποίοι κυβερνούν βάσει του νόμου και στο όνομα του νόμου. Το κοινοβούλιο, ως νομοθετικό σώμα, περιορίζεται στην καθίδρυση νομικών κανόνων, των οποίων η εφαρμογή πραγματοποιείται από την εκτελεστική εξουσία, την νόμιμη κυβέρνηση.

²⁷⁰ «[...] the normative fiction of a closed system of legality emerges in a striking and undeniable opposition to the legitimacy of an instance of will that is actually present and in conformity with law», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 6.

²⁷¹ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 3-14.

Η κατάργηση της προσωπικής διακυβέρνησης, όμως, επισημαίνει, μετατρέπει την εκτελεστική εξουσία σε απλή εξωτερική συνέπεια της ουσιαστικής νομοθετικής εξουσίας.²⁷²

Στο κοινοβουλευτικό νομοθετικό κράτος, η διάκριση νόμου και νομικής εφαρμογής, υποστηρίζει ο Schmitt, αποτυπώνει το πραγματικό νόημα της θεμελιώδους αρχής της νομιμότητας, η οποία καλύπτει ένα κενό στη νομιμοποίηση της πολιτικής απόφασης, η οποία δεν αντλείται πλέον από το πρόσωπο του κυβερνώντος αλλά από τη νομιμότητα των απρόσωπων και ισχυρότων κανόνων. Η πολιτική κυριαρχία, δηλαδή, συνοψίζεται στο θετικό δίκαιο και η ευθύνη της πολιτικής απόφασης μετατίθεται στο νόμιμο του κανόνα και η διαταγή χάνει την αξία της καθαυτή. Το κοινοβουλευτικό νομοθετικό κράτος δεν συγκροτείται πλέον ως πολιτική ενότητα, αλλά ως πρακτικό αποτέλεσμα μιας μη πολιτικής κοινότητας, η οποία θεμελιώνεται σε ένα διακριτό σύστημα νομιμοποίησης. Σύμφωνα με τον Schmitt, πρόκειται για ένα κλειστό σύστημα νομιμότητας, το οποίο αποτελεί κριτήριο νοήματος για τη δεδομένη πολιτική απόφαση και, όπως υποστηρίζει ο ίδιος, σημαίνει μόνο τη νομιμοποίηση του κρατικού εξαναγκασμού και την αποβολή κάθε δικαιώματος αντίστασης, αφού καμία αντίθεση δεν μπορεί να προκύψει προς την «νόμιμη» κυβερνητική εξουσία.²⁷³

Σε όλα τα παραπάνω, φαίνεται να καθίσταται σαφές, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, ότι κάθε ορισμένη απόφαση, η οποία με αναγκαίο τρόπο ανάγεται στους νομικούς περιορισμούς, που θέτουν οι κανόνες του θετικού δικαίου, εξαντλείται περιεχομενικά στη μορφική της αποτύπωση. Η έννοια της νομιμοποίησης, η οποία εξ' ορισμού αναζητά το ιδιαίτερο περιεχόμενο μιας ορισμένης θεμελίωσης, εμφανίζεται ως αντίθετη προς την καθαρά φορμαλιστική αποτύπωση του νόμιμου. Αποκαλύπτεται έτσι, η σημαντική ασυνέπεια της νομιμότητας, η οποία παρά το γεγονός ότι λειτουργεί με τρόπο αξιακά ουδέτερο δεν δύναται ποτέ να καταλήξει σε ένα εξίσου αξιακά ουδέτερο αποτέλεσμα. Η ιδέα της κανονιστικότητας, δηλαδή, κατευθύνει στην καθιέρωση μιας ορισμένης τάξης, η οποία, ωστόσο, ακριβώς ως αποτέλεσμα δεν μπορεί να είναι αξιακά ουδέτερη. Ο Schmitt τονίζει ότι δεν πρόκειται για μια τυχαία, αλλά για την εγγενή αδυναμία της έννοιας της νομιμότητας, η οποία επιχειρεί να αποκρύψει το γεγονός ότι η προϋπόθεση ενός ουδέτερου μέτρου δεν συμπεραίνει ένα εξίσου ουδέτερο αποτέλεσμα, μέσα από την ταύτισή της με την έννοια της νομιμοποίησης. Η πραγματικά ουσιαστική αντίθεση νομιμότητας και νομιμοποίησης, όμως, είναι που, σύμφωνα με τον Schmitt, αποκαλύπτει ότι το πραγματικό πρόβλημα του κοινοβουλευτικού νομοθετικού κράτους είναι ο τύπος κανονιστικότητας που προϋποθέτει, με τον οποίο δικαιολογείται μόνο το δικαίωμα μιας απροϋπόθετης υποταγής.

²⁷² «If in this system words like “legitimacy” and “authority” are still generally used, then they are only an expression of legality and derived from it», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 9, κεφ. 1, «The Legislative State and the Concept of Law», σσ. 17-26.

²⁷³ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 3-14.

Συνοψίζοντας, ο Schmitt παρατηρεί ότι στο νομοθετικό κράτος η νομιμοποίηση της πολιτικής απόφασης διαπιστώνεται περιφερειακά μέσω μιας αφηρημένης νομιμότητας, η οποία προάγει τον νόμο πάνω από τον θεσμό και τη λογική πάνω από τη βούληση.²⁷⁴ Αξιώνει, δηλαδή, έναν ορθολογισμό ενάντια στην ανηθικότητα του κυβερνητικού κράτους δύναμης, την αδέσμευτη από κανόνες κυριαρχία του διοικητικού κράτους και την ενάντια στην πρόοδο διακυβέρνηση του δικαστικού κράτους. Ο νόμος στο νομοθετικό κράτος, σύμφωνα με τη σμιττιανή σύλληψή του, δεν ισοδυναμεί με μέτρο από το οποίο μπορεί να αντληθεί η νομιμοποίηση μιας απόφασης, ακριβώς γιατί ο ίδιος ο νόμος συνιστά το ύστατο κριτήριο όλων των κρατικών ποιοτήτων.²⁷⁵

Το στοιχείο της διοίκησης, ωστόσο, ευμετάβλητο ως τεχνικό όργανο, υποστηρίζει ο Schmitt, εισχωρεί στο νομοθετικό κράτος – δεδομένης και της ορισμένης σχέσης που αναπτύσσει με το κράτος κατά την απομάκρυνση από τις μεσαιωνικές κρατικές μορφές – και αναλαμβάνοντας ρυθμιστικό ρόλο καθιδρύει μια ορισμένη γραφειοκρατία στον δημόσιο τομέα, ο οποίος μετατρέπεται σε επίδικο αντικείμενο υπεράσπισης από την πολιτική ελίτ, η οποία επιφορτίζεται με την εκπροσώπηση του συνόλου του λαού.²⁷⁶ Διαφορετικά μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ο δημόσιος τομέας εμφανίζεται ως σημείο τομής του προβληματικά μετασχηματισμένου κοινοβουλευτικού νομοθετικού κράτους σε πλουραλιστικό κομματικό κράτος, με το απότοκο του διοικητικού κράτους: τη γραφειοκρατία. Ο δημόσιος τομέας, παρατηρεί ο Schmitt, πάει να υφίσταται ως ενοποιημένο όλο με ιδιαίτερη πολιτική σημασία και διευθύνεται από μια οργανωμένη γραφειοκρατία, η οποία καταλαμβάνεται από τις δυνάμεις του πλουραλιστικού κομματικού κράτους. Το πλουραλιστικό κομματικό κράτος αφαιρεί από το ιδιαίτερο πολιτικό στοιχείο και μετατρέπει την ενότητα του κράτους σε οδηγό πλειοψηφικών οικονομικών αποφάσεων, οι οποίες συνδέονται με τον απρόσωπο λειτουργισμό των γραφειοκρατιών. Πρόκειται για τον μετασχηματισμό «του νόμου του κοινοβουλευτικού νομοθετικού κράτους σε μέτρο του διοικητικού κράτους»,²⁷⁷ όπου η νομιμότητα εντοπίζεται πλέον στον τεχνικό λειτουργισμό. Η τάξη, δηλαδή, υπογραμμίζει ο Schmitt, μπορεί να συναχθεί από τον δημόσιο τομέα, τα ξεχωριστά κομμάτια του οποίου είναι δυνατό να επιβεβαιώσουν την ισχυρή τάση προς ένα αυταρχικό κράτος.²⁷⁸

²⁷⁴ «[...] the legislative state can call on a several-thousand-year-old distinction and realize an ancient ethos, above all, that of the *νόμος* [nomos] against the mere *θεσμός* [thesmos]; the *ratio* against the mere *voluntas*; intelligence against the blind will without a basis in norms», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 11. [ελληνικά στο πρωτότυπο].

²⁷⁵ Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, εισαγωγή: «The Legislative State System of Legality Compared to Other State Types (Jurisdiction, Governmental and Administrative States)», σσ. 3-14· και Κεφ. 1, «The Legislative State and the Concept of Law», σσ. 17-26.

²⁷⁶ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 12-13.

²⁷⁷ Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 14.

²⁷⁸ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 3-14.

4.3. Τα όρια της νομοθετικής εξουσίας

Στο ιδιαίτερο σύστημα νομιμότητας του νομοθετικού κράτους, ο Schmitt παρατηρεί ότι είναι εξαιρετικά σημαντικό να προσδιοριστούν τα όρια της νομοθετικής εξουσίας. Βάσει της αρετής της «εσωτερικής σημασίας του πράγματος», υποστηρίζει, τα όρια προκύπτουν ως αντανάκλαστικές αναγκαιότητες.²⁷⁹ Με σκοπό, ωστόσο, την κατά το δυνατόν μέγιστη εξάλειψη των αμφισβητήσεων των ορίων, υπογραμμίζει, είναι σημαντικό να διαπιστωθούν ορισμένες ταυτότητες, οι οποίες λειτουργούν προσδιοριστικά προς τα όρια της νομοθετικής εξουσίας. Ως τέτοια ταυτότητα ορίζει αυτή μεταξύ νόμου και θεσπίσματος, όπου το θέσπισμα συνιστά την ορισμένη κρατική ρύθμιση, η οποία πραγματώνεται με τη συμμετοχή της συνέλευσης των αντιπροσώπων. Πρόκειται, όμως, υποστηρίζει, για μια ταυτότητα, η οποία αντιλαμβάνεται το κράτος ως νόμο, στη θεσμική του μορφή, και αντίστροφα τον νόμο, στη θεσμική του μορφή, ως κράτος. Συνέπεια είναι η υποταγή στο θεσμό, υπό την έννοια της μείωσης του δικαιώματος για αντίσταση.²⁸⁰ Τη στιγμή, δηλαδή, κατά την οποία η εξουσία προκύπτει ως ζήτημα νομιμότητας – αναπομπή σε θεσπισμένο νόμο – καταστρέφεται η πραγματική της σημασία και ακολούθως αίρεται κάθε δικαίωμα αντίστασης. Διαφορετικά διατυπωμένο, η κρατική βούληση εκφράζεται στο όνομα του νόμου και όχι πλέον ως απροϋπόθετη διαταγή.

Τα θεσπίσματα του νομοθετικού κράτους, υποστηρίζει ο Schmitt, δημιουργούν έναν αντικειμενικό νόμο, υπό την έννοια ότι σε αυτό συνοψίζονται και μόνο στο όνομα αυτού μπορούν να εκφραστούν οι κρατικές δραστηριότητες. Προϋπόθεση, επομένως, διαπιστώνει, του νομοθετικού κράτους, είναι αναγκαία η νομοθετική διασφάλιση και η διασφάλιση του μονοπωλίου της παρέμβασης σε συνταγματικά εγγυημένα θεμελιώδη δικαιώματα. Το νομοθετικό κράτος, ωστόσο, μόνο ως αφηρημένη κατηγορία είναι σε θέση να εγγυηθεί τέτοια δικαιώματα, επιφορτίζοντας τον νομοθέτη με αυτό το ρόλο. Ο νομοθέτης, δηλαδή, σημειώνει ο Schmitt, συνιστά τον ύστατο φύλακα του νόμου και τον εγγυητή της δεδομένης τάξης.²⁸¹ Η κατάχρηση της νομοθετικής εξουσίας, τότε, όμως, επισημαίνει, παραμένει πάντοτε δυνατή και η διασφάλιση από αυτήν μπορεί να προκύψει μόνο ως αποτέλεσμα της εσωτερικής αναγκαιότητας του νομοθετικού κράτους. Η ταυτότητα νόμου και θεσπίσματος, η οποία συμπεραίνει ότι η μορφή του κανόνα εξαντλεί το περιεχόμενό του, λειτουργεί ως μέτρο για την πραγμάτωση του κανόνα στο όνομα της ελευθερίας. Προκύπτει, δηλαδή, παρατηρεί ο Schmitt, από την νομική επιθυμία για αξιακή ουδετερότητα, ως κατάσταση όπου διαπιστώνεται η αντικειμενικότητα, η οποία συμπεραίνει την εξουσία μόνο νομικά-τεχνικά.

²⁷⁹ Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 18.

²⁸⁰ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 18-19.

²⁸¹ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 19.

Χωρίς, δηλαδή, καμία αναφορά στο περιεχόμενο, ώστε να εξασφαλίζεται η μη καταχρηστική νομική εφαρμογή.²⁸²

Στη σμιττιανή θεωρία, φαίνεται ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικό να λάβουμε υπόψη ότι δεν είναι η αναγωγή του περιεχομένου στη μορφή, που αυτόματα προστατεύει από την κατάχρηση εξουσίας, αλλά οι θεμελιώδεις εγγυήσεις αυτής της μορφής. Προϋπόθεση, δηλαδή, της προστασίας από την πολιτική αυθαιρεσία δεν είναι το ίδιο το σύστημα της νομιμότητας, αλλά ο χαρακτήρας του δικαίου. Οι σχετικές έννοιες του νόμου, αντίθετα, φαίνεται ότι καταστρέφουν το μονοπώλιο νομιμότητας, μετατρέπουν τον νομοθέτη σε παράλληλη πηγή εξουσίας προς άλλου τύπου νομιμοποιήσεις και υπονομεύουν το νομοθετικό κράτος.²⁸³ Ο νομικός φορμαλισμός, επισημαίνει ο Schmitt, μπορεί έτσι να μετατραπεί σε καθαρή κενότητα, η οποία δικαιολογεί επίσης την κατάχρηση εξουσίας, υπό την προϋπόθεση της αρχής της νομιμότητας. Χρειάζεται, επομένως, να διασαφηνιστεί ότι σύμφωνα προς τη σμιττιανή θεώρηση, ειδοποιός διαφορά νομοθετικού και απολυταρχικού κράτους, δεν είναι καθαυτή η αρχή της νομιμότητας, αλλά η θεωρητική θεμελίωσή της στις έννοιες της *λογικής* και της *δικαιοσύνης*. Μόνο έτσι δεσμεύεται ο ύστατος φύλακας του νόμου, σε αυτό το οποίο εμφανίζεται ως υπερκείμενη, για τον ίδιο, ταυτότητα μεταξύ θετικού νόμου και δικαιοσύνης από την μία, και λογικής από την άλλη.²⁸⁴ Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι οι νομικές εγγυήσεις ουσιαστικά δεν παράγουν μια απροϋπόθετη αποκήρυξη της αντίστασης, αλλά αντίθετα τους όροι της. Η αντίσταση, δηλαδή, μπορεί να εκφραστεί στο όνομα της παραβίασης των νομικών εγγυήσεων της λογικής και της δικαιοσύνης. Σύμφωνα με τον Schmitt, ωστόσο, πρόκειται για μια πλασματική μόνο προστασία από την αυθαιρεσία της εξουσίας. Στην πραγματικότητα, όπως επισημαίνει ο ίδιος, δεν διαπιστώνεται καμία ορισμένη προϋπόθεση στη σχέση του νομοθέτη με τις νομικές εγγυήσεις και καμία πραγματική προστασία από την καταχρηστική εξουσία, η οποία μπορεί να εκφέρεται ακριβώς στο όνομα του νόμου. Ο νομοθέτης, δηλαδή, τονίζει ο Schmitt, δημιουργεί κάθε φορά τον νόμο μέσω μιας διαδικασίας, η οποία είναι η ίδια νόμος και αναγκαία, τότε, πάντοτε παράγει δίκαιο.²⁸⁵

²⁸² «[...] subordinate oneself to the rule of law precisely in the name of freedom, remove the right to resistance from the catalogue of liberty rights, and grant to the statute the previously noted unconditional priority», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 19.

²⁸³ «Only because of the unshakable confidence in the legislature and its type of laws can principles remain unexpressed [...] This confidence remains the prerequisite of each and every constitution that organizes the Rechtsstaat in the form of a legislative state. Otherwise, the legislative state would be a rather complicated absolutism», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 20.

²⁸⁴ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 20-21.

²⁸⁵ «An unconditional equivalence of law with the results of any particular formal process, therefore, would only be blind subordination to the pure decision of the offices entrusted with lawmaking [...] a decision detached from every substantive relation to law and justice, and, consequently, an unconditional renunciation of any resistance», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 21.

4.4. Λειτουργισμός στο σύστημα νομιμότητας

Νόμος και θέσπισμα, όπως παρατηρεί ο Schmitt, συλλαμβάνονται στο νομοθετικό κράτος ανεξάρτητα από το περιεχόμενό τους, γεγονός το οποίο παραπέμπει σε καθαρό λειτουργισμό, ο οποίος παρουσιάζει, τόσο τον νόμο καθαυτό όσο και την θετική του έκφραση αλλά επίσης και την ίδια την αρχή της νομιμότητας, ως ουδέτερους μηχανισμούς.²⁸⁶ Η επιδίωξη, λοιπόν, της ουδετερότητας στο νομοθετικό κράτος επιβεβαιώνεται μέσω ενός συστήματος νομιμότητας, το οποίο λειτουργεί με συνεχείς αναγωγές στο δίκαιο. Αυτό σημαίνει ότι το δίκαιο, ως ανώτατη αρχή αναγκαία δεσμεύεται από τα χαρακτηριστικά της κανονιστικότητας, της οριστικότητας και της διάρκειας. Το δίκαιο, ωστόσο, παρατηρεί ο Schmitt, ακριβώς ως περιεχόμενο το ίδιο δεν μπορεί ποτέ να είναι ουδέτερο.²⁸⁷ Η ίδια η υπόθεση της ουδετερότητας, άλλωστε, τονίζει, προϋποθέτει με αναγκαίο τρόπο μια ορισμένη αξιακή έμφαση υπέρ της αρχής της ουδετερότητας, γεγονός το οποίο αυτοδικαίως λύνει κάθε προβληματισμό, περί ουδετερότητας ή μη, υπέρ μιας οριστικής απόφασης.²⁸⁸

Με σκοπό, λοιπόν, την αναζήτηση του περιεχομένου του δικαίου, δεδομένης της ετερογένειας της λαϊκής βούλησης στο νομοθετικό κράτος, ο Schmitt ανατρέχει στην αρχή της πλειοψηφίας, σύμφωνα με την οποία η πλειοψηφική υπεροχή κρίνει την δικαιοσύνη της απόφασης. Βάσει της δημοκρατικής ταυτότητας, κυβερνώντος και κυβερνώμενου, ο νόμος μπορεί να είναι δίκαιος μόνο όταν συνιστά θετική αποτύπωση αυτής της σχέσης. Δεν μπορεί, δηλαδή, ποτέ να είναι άδικος εάν έχει αποσπάσει την θετική ανταπόκριση μιας ορισμένης πλειοψηφίας. Η αρχή της πλειοψηφίας, παρατηρεί ο Schmitt, συλλαμβάνει τη δικαιοσύνη μέσω της ύπαρξης κοινωνικής συνοχής και η μειοψηφία δεν αποτυπώνει σχετικισμό στο περιεχόμενο της απόφασης, αλλά αντίθετα μια στιγμιαία επιβεβαίωση αυτής της συνοχής, έτσι ώστε στην πραγματικότητα δεν υφίσταται καν ως μειοψηφία με την ουσιαστική της έννοια.²⁸⁹

Στο βαθμό, όμως, επισημαίνει ο Schmitt, που η αρχή της πλειοψηφίας έλκεται από την μοναδική επιδίωξη της αξιακής ουδετερότητας, εμφανίζεται ως λειτουργιστική αρχή, η οποία παράγει αυτόματα μια καταπιεσμένη μειοψηφία, η οποία θεμελιώνει το δικαίωμα της αντίστασης. Η κάμψη της αντίστασης, σύμφωνα με τον ίδιο, μπορεί να έρθει μόνο με την εισαγωγή μιας ορισμένης αρχής δικαιοσύνης, η οποία είναι σε θέση να λύσει τη σύγκρουση πλειοψηφίας – μειοψηφίας, και μέσω της οποίας μπορεί να υποτεθεί ότι η δημοκρατική

²⁸⁶ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 17-26.

²⁸⁷ «this concept of law must contain certain qualities, such as normative generality, substantive definiteness, and permanence, if it is to support the legislative state at all. Above all, it may not be “neutral” toward itself and its own presuppositions», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 27.

²⁸⁸ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 27-36.

²⁸⁹ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 28.

ταυτότητα επιτυγχάνεται σε κάθε δεδομένη νομική στιγμή.²⁹⁰ Ως τέτοια αρχή, στο νομοθετικό κράτος, υποστηρίζει ο Schmitt, διαπιστώνεται η αρχή της απροϋπόθετης ίσης ευκαιρίας όλων των τάσεων για επίτευξη πλειοψηφίας. Διαφορετικά, η πλειοψηφία γίνεται «ανάρμοστη», υπό την έννοια ότι εμφανίζεται ως καταπιεστική εξουσία, η οποία στέκεται αδιάφορη απέναντι στα πιθανά αποτελέσματά της.

Η σμιττιανή κριτική, στρέφεται ενάντια στην αρχή της ίσης ευκαιρίας, διότι, όπως επισημαίνει ο ίδιος ο Schmitt, είναι η ίδια μορφική και δεν μπορεί να εγγυηθεί μια πραγματικά ίση ευκαιρία για εξουσία. Η αρχή της ίσης ευκαιρίας ολοκληρώνεται μετά την πρώτη επίτευξη πλειοψηφίας, η οποία καθιερύεται ως διαρκής έννομη τάξη, έτσι ώστε καθίσταται ξεκάθαρο ότι η ουσία της αρχής δεν είναι η παραγωγή δικαιοσύνης, αλλά η δικαιολόγηση της δικαιοσύνης του κοινοβουλευτικού νομοθετικού κράτους.²⁹¹ Το νομοθετικό κράτος, δηλαδή, προστατεύει από την κατάχρηση εξουσίας παραπέμποντας σε ένα λειτουργιστικό σύστημα νομιμότητας, όπου η ύπαρξη δικαιοσύνη προεξοφλείται με την ύπαρξη και μόνο μιας ίσης ευκαιρίας για την επίτευξη πλειοψηφίας και, επομένως, την κατάκτηση της εξουσίας, αδιαφορώντας, όμως, για τους όρους με τους οποίους μπορεί να πραγματοποιηθεί. Η εξουσία, έτσι, χάνει κάθε περιεχόμενο και κρίνεται μόνο βάσει του έννομου χαρακτήρα της, ώστε η κατάχρηση εξουσίας να μπορεί να συναχθεί μόνο «absque titulo» στο λειτουργιστικό σύστημα.²⁹² Η έννομη εξουσία, φαίνεται ότι είναι με αναγκαίο τρόπο μια δίκαιη εξουσία. Συνέπεια αυτού, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, είναι να εξαφανίζεται από το νομοθετικό κράτος η αδικία, βάσει μιας χυδαίας λαθροχειρίας, η οποία ταυτίζει το νόμο με τη δικαιοσύνη.

Συνοψίζοντας, η διάκριση νόμου και νομικής εφαρμογής, ή διαφορετικά δικαίου και νόμου, στη σμιττιανή σκέψη, δεν σημαίνει έναν διαχωρισμού, ο οποίος λειτουργεί προστατευτικά υπέρ του δικαίου, αλλά για ένα δεισμό, ο οποίος έχει σκοπό την ανασύνθεση της σχέσης των δύο εννοιών υπέρ της νομικής μορφής. Στο κοινοβουλευτικό νομοθετικό κράτος, η νομιμότητα είναι αδιάφορη απέναντι στο δίκαιο και στο άδικο. Η εξουσία μπορεί να είναι μόνο νομική και, επομένως, αναγκαία νόμιμη, ενώ το δίκαιο διακριτά από το νόμο εμφανίζεται ως κενή νοήματος έκφραση.

²⁹⁰ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 28.

²⁹¹ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 29.

²⁹² «The old teaching of a right to resistance distinguishes among two types of “tyrants”: he who arrives at the seat of power in a legal manner, but then exercises and abuses power badly and tyrannically, that is, the tyrannus ab exercitio; further, the tyrannus absque titulo, who achieves power without legal title and is indifferent as to whether it exercises power well or badly», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 29.

4.5. Η υπερ-νομική ποιότητα της πολιτικής εξουσίας και η αρχή της ίσης ευκαιρίας

Όταν η κοινοβουλευτική πλειοψηφία, αξιοποιώντας όλα τα νόμιμα μέσα για κρατική εξουσία, σχηματίζει μια νόμιμη κυβέρνηση, παρατηρεί ο Schmitt, ουσιαστικά διατηρεί «το μονοπώλιο της διαμόρφωσης των θεσπισμάτων και της εκτέλεσής τους» αλλά και «της παραγωγής και της επικύρωσης της νομιμότητας».²⁹³ Συνεπάγεται, δηλαδή, την ουσιαστική υποταγή του κανόνα στην νόμιμη εξουσία, η οποία αποκτά μια πολιτική δύναμη πέρα από κάθε έλεγχο. Η πολιτική εξουσία κερδίζεται από τη νόμιμη πλειοψηφία, της οποίας η νομιμότητα, παρατηρεί ο Schmitt, της παρέχει τη δυνατότητα να παράγει νέους κανόνες, ενάντιους προς αυτούς που την θεμελίωσαν, αλλά επιπλέον και να τους επενδύσει με ορισμένη νομιμότητα. Η εξουσία της πλειοψηφίας, δηλαδή, στο σύστημα νομιμότητας, εμφανίζεται ανώτερη των κανόνων, στους οποίους θεμελιώνεται. Διαφορετικά διατυπωμένο, ο κανόνας, που κάνει την εξουσία της πλειοψηφίας απόλυτη, της δίνει ακριβώς τη δυνατότητα της παρέμβασης επάνω στον ίδιο τον κανόνα, καθιστώντας την κυριολεκτικά απόλυτη. Σύμφωνα με τον Schmitt, δεν πρόκειται για ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της εξουσίας, το οποίο εμφανίζεται μόνο στο κοινοβουλευτικό νομοθετικό κράτος, αλλά για το αποτέλεσμα της κατοχής εξουσίας εν γένει, η οποία κάθε φορά παράγει ένα πολιτικό πλεόνασμα, το οποίο διαθέτει μια υπέρ – νομική ποιότητα. Πρόκειται για την ιδιαίτερη πολιτική ποιότητα, η οποία προκύπτει κατά τη θετική αποτύπωση των ασαφών και αφηρημένων νομικών εννοιών, η οποία αποδίδει στην πολιτική εξουσία μια ορισμένη εξουσία επί της νομικής κανονιστικότητας.²⁹⁴

Η προστασία από το ολοκληρωτικά κυρίαρχο κοινοβουλευτικό νομοθετικό κράτος, η οποία απροϋπόθετα κατέχει την νομιμότητα και την δικαιοσύνη, σύμφωνα με τον Schmitt έρχεται μέσα από την αρχή της ίσης ευκαιρίας για επίτευξη πλειοψηφίας. Ως ζήτημα αρχής, παρατηρεί, φαίνεται ότι διαφυλάσσει από την απόλυτη πολιτική εξουσία, αλλά στο επίπεδο της πρακτικής της έκφρασης δεν φαίνεται να κατέχει καμία σημαντική δύναμη παρέμβασης στην εξουσία. Η ουσία της αρχής της ίσης ευκαιρίας, έγκειται στον προσωρινό χαρακτήρα της πλειοψηφίας. Μόνο τότε έχουν οι μειοψηφίες, επίσης, μια ευκαιρία να διεκδικήσουν την εξουσία, η οποία, ωστόσο, ανήκει στην νόμιμη πλειοψηφία, ώστε κάθε μειοψηφική αντίσταση να εμφανίζεται πάντοτε τελικά ως επίθεση στη νομιμότητα και τη δικαιοσύνη. Η αιτία αυτής της αδυναμίας, σύμφωνα με τον Schmitt, είναι μια θεμελιώδης εσωτερική

²⁹³ Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 31.

²⁹⁴ «[...] the mere possession of state power produces an additional political surplus apart from the power that is merely normative and legal, a supralegal premium on the lawful possession of legal power and on the achievement of a majority that lies beyond any normative consideration», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 31-32.

αντίφασης του νομοθετικού κράτους, η οποία αποκαλύπτεται μόνο σε περιόδους έντονης αμφισβήτησης της διαρκούς τάξης, ασφάλειας και ειρήνης.²⁹⁵

Η νόμιμη εξουσία, στο σύστημα νομιμότητας, χάνει τον απόλυτο χαρακτήρα της μέσω της αρχής της ίσης ευκαιρίας. Διαμερίζει, δηλαδή, το δικαίωμα κρίσης της νομιμότητας τόσο στην πλειοψηφία όσο και στην μειοψηφία, ώστε η τελευταία να είναι σε θέση να αναζητήσει να καταλάβει τα μέσα της κρατικής εξουσίας. Σε κανονικές περιόδους, φαίνεται εύκολα διαπιστώσιμο ότι πραγματικά όλοι είναι μέτοχοι μιας ίσης ευκαιρίας για την επίτευξη πλειοψηφίας. Οι μειοψηφικές διαφωνίες, ωστόσο, σε τέτοιες περιόδους, δεν διακινδυνεύουν πραγματικά την πολιτική εξουσία. Σε περιόδους κρίσης, αντίθετα, τονίζει ο Schmitt, όπου η μειοψηφική αντίσταση έχει πραγματική σημασία και πραγματικές συνέπειες για τη διατήρηση ή μη διατήρηση της τάξης, η οποία ούτως ή άλλως τίθεται υπό αίρεση και μένει να κριθεί εκ νέου, η ίση ευκαιρία δεν φαίνεται να διευκολύνει την πραγματική πολιτική απόφαση. Τότε, η ίση ευκαιρία εμφανίζεται ως μια βαθειά προκλητική αρχή του νομοθετικού κράτους, το οποίο παρουσιάζοντάς την ως σημείο άμεσης διαπίστωσης της μειοψηφίας, στην ουσία αποκρύπτει την πραγματική θέση αυτής της μειοψηφίας ως έμμεσο σημείο της απόλυτης εξουσίας της πλειοψηφίας, η οποία λύνει τη σύγκρουσή της με τη μειοψηφία αποφασίζοντας η ίδια για την κατάσταση της ίσης ευκαιρίας. Προϋπόθεση, τότε, για την ίση ευκαιρία φαίνεται να είναι η απόλυτη πίστη στην αρχή, τόσο από τη μειοψηφία όσο και από την νόμιμη πλειοψηφία. Μια τέτοια πίστη, όμως, επισημαίνει ο Schmitt, δεν διασφαλίζει την αρχή καθαυτή, αλλά τη διαφυλάσσει μόνο ως όρο της πολιτικής εξουσίας ή αλλιώς εγγυάται την πολιτική εξουσία. Είναι αδύνατη η ισχύς της διαφορετικά – όπως ακριβώς είναι αδύνατη κάθε συμφωνία, της οποίας οι προϋποθέσεις αίρονται. Ο Schmitt επισημαίνει ότι η αρχή της ίσης ευκαιρίας δεν συνιστά τόσο μια συμφωνία εξουσίας, αλλά είναι η ίδια προϋπόθεση της πολιτικής εξουσίας. Υπογραμμίζει ότι δεν πρόκειται στην ουσία για μια αρχή, η οποία αποκαλύπτει τον πραγματικό κάτοχο της πολιτικής εξουσίας, αλλά για το ίδιο το ερώτημα περί της πολιτικής εξουσίας, ώστε η άρση της πίστης σε αυτή κατ' ουσία να αίρει την πολιτική εξουσία του νομοθετικού κράτους καθαυτή.²⁹⁶

Το γεγονός ότι η αρχή της ίσης ευκαιρίας από προϋπόθεση της πολιτικής εξουσίας εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της είναι ιδιαίτερα σημαντικό, για τη σμιττιανή σκέψη, όσον αφορά το ότι στην αντιστροφή αυτή χάνεται το περιεχόμενο της αρχής: η έννοια της ισότητας καθαυτή. Η αρχή της ίσης ευκαιρίας, δηλαδή, μετατρέπεται σε κενή μορφή, η οποία στέκεται αδιάφορη απέναντι στις έννοιες που περιέχει, όπως πλειοψηφία – μειοψηφία, νόμιμο – παράνομο, ενώ ως περιεχόμενό της εμφανίζεται η ίδια η πολιτική εξουσία και ως μέτρο, προς το οποίο κρίνεται, εμφανίζεται ένας ανώτερος τρίτος μεταξύ της πολιτικής εξουσίας και της

²⁹⁵ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 32-33.

²⁹⁶ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 32-34.

ίδιαι της αρχήι της ίιηι ευκαιρίαι, μεταξύ της πλειοψηφίαι και της μειοψηφίαι, του νόμιμου και του παράνομου.²⁹⁷ Ο Schmitt υποστηρίζει ότι το παραπάνω οφείλεται ιο ότι έχουμει να κάνουμε με ένα σύστημα νομιμότηται, το οποίο κρίνει πάντοτε την πολιτική εξουσία ωι νόμιμη, με αποτέλεσμα να καταστέλλεται αυτόματα κάθε δικαίωμα αντίιται και να κηρύιεται παράνομη κάθε μειοψηφία. Αντίιτροφα, βέβια, υποστηρίζει ότι και η μειοψηφία πάντοτε κρίνεται νόμιμη, διότι υπάρχει ωι αποτέλεσμα μιαι νόμιμηι εξουσίαι και, σύμφωνα με την αρχήι της ίιηι ευκαιρίαι, εγείρει νόμιμα την απαίτηση να καταλάβει τα μέσα της κρατικήι εξουσίαι και να κηρύξει παράνομη την πλειοψηφία. Πλειοψηφία, δηλαδή, και μειοψηφία, φαίνεται ότι μοιράζονται το ρόλο του «φύλακα της νομιμότηται και του συντάγματοι».²⁹⁸ Στην ουσία, όμως, τονίζει, το σύστημα της νομιμότηται, το οποίο εμφανίζεται ωι αμερόληπτοι τρίτοι, συιτήνεται ωι μια υπερ-δημοκρατική ποιότητα, η οποία καταργεί την δημοκρατική έννοια της ταυτότηται, διότι η θετική μορφή της νομιμότηται, δηλαδή, η νόμιμη πλειοψηφία, συιιτά, εξ' οριιμού, απαγορευτικό όρο για την οριιτική επίτευξη της πραγματικήι ταυτότηται.²⁹⁹

Συνοψίζοντας, ο Schmitt θεωρεί ότι συιιιτά αντίφαση του νομοθετικού κράτοι το γεγονός ότι η αρχήι της ίιηι ευκαιρίαι αναιρείται από την αρχήι της νομιμότηται της πολιτικήι εξουσίαι, η οποία εφόιον εγκαθιδρυθεί αντλεί την νομιμότητά της μόνο από την θετική της έκφραση καθαυτή και όχι από την ίδια την αρχήι που τη θεμελιώιει: την αρχήι της πλειοψηφίαι. Αποτέλεημα, υποστηρίζει, είναι η ίιηι ευκαιρία να χάνει το νόημά της και να «είναι μόνο η νίκη της καταστρατήγηιιι της δυνατότηται»³⁰⁰ [για επίτευξη της πολιτικήι εξουσίαι], ωιτε ιο ύιτατο σημείο, της κατάρρευιιι του συιτήματοι νομιμότηται του κοινοβουλευτικού νομοθετικού κράτοι, εκείνο που πραγματικά θα κρίνει την οριιτική σύγκρουση, να είναι το ποιοι έχει την αποφαιιιτική δύναμη να θεμελιώιει την εξουσία του.³⁰¹

²⁹⁷ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, ι. 34.

²⁹⁸ «Whether *explicite* or *implicite*, the minority is on its own declaring the existing state power illegal [...] So at the critical juncture, each denounces the other, with both playing the guardian of legality and the guardian of the constitution», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, ι. 34.

²⁹⁹ «The result is a condition without legality or a constitution», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, ι. 34.

³⁰⁰ «The equal chance is no longer valid, but is still only the triumph of the *beatus possidens*», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, ι. 36.

³⁰¹ «[...] the advantage of the legal possession of state power decides the case», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, ι. 35.

4.6. Ο πρώτος νομοθέτης του συντάγματος της Βαϊμάρης [Ratione Supremitatis]

Εξετάζοντας το σύνταγμα της Βαϊμάρης, και συγκεκριμένα την πρώτη αρχή του συντάγματος, ο Schmitt παρατηρεί ότι επιβεβαιώνεται η αξιακή ουδετερότητα του συστήματος νομιμότητας.³⁰² Το κοινοβουλευτικό σώμα, ως αντιπροσώπευση της γενικής λαϊκής βούλησης, αποτελεί μοναδικό νομοθέτη και η ανωτερότητα της απόφασής του μόνο βάσει της αρχής της αντιπροσώπευσης μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη. Όπως διασαφηνίζει ο ίδιος, άλλωστε, η λαϊκή βούληση συνιστά την ανώτερη νομοθεσία, που στην πλέον καθαρή της μορφή εκφράζεται στο δημοψήφισμα. Αυτό το οποίο η σμιττιανή σκέψη αντιμετωπίζει ως πρόβλημα στο παραπάνω είναι η διαφορετική λογική νομιμότητας που προβλέπει το σύνταγμα για την κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Φαίνεται, δηλαδή, υποστηρίζει ο Schmitt, ότι υφίστανται δύο παράλληλα συστήματα νομιμότητας – το δημοψήφισμα και η κοινοβουλευτική απόφαση – των οποίων η σχέση, παρατηρεί, καταδεικνύει ότι η γενική λαϊκή βούληση βρίσκεται «στην ευρύτερη περιοχή της κυριαρχίας»³⁰³ και όχι ότι είναι πραγματικά κυρίαρχη.

Εν όψει της ισορρόπησης των χαρακτηριστικών της συνταγματική δημοκρατίας και της κοινοβουλευτική ιδέας, ο Schmitt υποστηρίζει ότι το σύνταγμα της Βαϊμάρης κρίνει τη σχέση γενικής λαϊκής βούλησης και κοινοβουλίου προς όφελος της κοινοβουλευτικής κυριαρχίας, μέσω της ενσωμάτωσης της κοινοβουλευτικής απόφασης «στην πραγματική νομοθετική διαδικασία του λαού».³⁰⁴ Το κοινοβούλιο, δηλαδή, αρνείται το ρόλο της ενδιάμεσης στιγμής της νομοθετικής κυριαρχίας και προσαρτάται σε αυτήν, ώστε ο λαός να εμφανίζεται πλέον ως όργανο της κοινοβουλευτικής νομοθεσίας. Η ανακολουθία μεταξύ της άμεσης δημοκρατίας και της αρχής της αντιπροσώπευσης, σύμφωνα με τον Schmitt, επιβεβαιώνει ένα σύστημα νομιμοποίησης, στο κοινοβουλευτικό νομοθετικό κράτος, παράλληλο προς το δεδομένο σύστημα νομιμότητας του κράτους αυτό.

Πιο συγκεκριμένα, το σύστημα νομιμότητας επιβεβαιώνεται μέσω της κοινοβουλευτικής απόφασης, ο προσωρινός χαρακτήρας της οποίας μπορεί να παρατηρηθεί μόνο μέσω «μιας ευρείας καταπίεσης του προσωρινού».³⁰⁵ Στην απόφαση του δημοψηφίσματος, αντίθετα, σύμφωνα με τον Schmitt, επιβεβαιώνεται η λειτουργία ενός συστήματος νομιμοποίησης, διότι η απόφαση ως λαϊκή βούληση προκύπτει με άμεσο τρόπο, ως στιγμιαία παρουσία της βούλησης, διασφαλίζοντας, έτσι, ότι είναι και μια δίκαιη

³⁰² Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 59-66.

³⁰³ «[...] this will stands only...“in the general vicinity of the sovereign”», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 60.

³⁰⁴ «[...] a parliamentary decision is integrated even into the people’s actual legislative procedure of Article 73, 3, through which again parliament retains the possibility of channeling the plebiscitary lawmaking procedure into the parliamentary process», Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 61.

³⁰⁵ Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 63.

βούληση. Προκύπτουν, υποστηρίζει ο Schmitt, δύο διαφορετικές και ασυμβίβαστες μεταξύ τους μορφές κράτους, οι οποίες συνοψίζουν τη σύγκρουση των εννοιών της αντιπροσώπευσης και της άμεσης παρουσίας: την ύστατη σύγκρουση του λόγου – ως πνευματική επιχειρηματολογική διαπραγμάτευση κατά την αναζήτηση της αλήθειας – και της βούλησης – κατά την άμεση και ωμή έκφραση της.

4.7. Ο δεύτερος νομοθέτης του συντάγματος της Βαϊμάρης [Ratione Materiae]

Εξετάζοντας τη δεύτερη αρχή του συντάγματος της Βαϊμάρης, ο Schmitt παρατηρεί μια σημαντική αντίφαση αναφορικά προς τις λειτουργιστικές προϋποθέσεις του κοινοβουλευτικού νομοθετικού κράτους, η οποία αποκαλύπτεται μέσα από τη στρέβλωση των δύο ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της αρχής της πλειοψηφίας: της προσωρινότητας και της απλής πλειοψηφίας.

Η αρχή της πλειοψηφίας, προϋποθέτει την πλειοψηφία ως πραγματική επιβεβαίωση της γενικής βούλησης και όχι ως έκφραση μιας καταπιεστικής πλειοψηφίας, επισημαίνει ο Schmitt. Συνέπεια, αυτού, είναι να εμφανίζεται προβληματικό το γεγονός ότι το άρθρο 76 του συντάγματος της Βαϊμάρης, προβλέπει ως αναγκαία μια αυξημένη πλειοψηφία των 2/3 για την τροποποίηση του θεμελιώδους νόμου. Σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, αποτυπώνεται εδώ μια εσωτερική τροποποίηση της αρχής και μια ουσιαστική αλλαγή της, και όχι ένας απλός μετασχηματισμός του τύπου της. Πιο συγκεκριμένα, ο Schmitt υποστηρίζει ότι εάν δεν διαπιστώνεται ένα ορισμένο κενό στη νομιμότητα της απλής πλειοψηφίας ή ορισμένη περιχομενική ανωτερότητα της αυξημένης πλειοψηφίας, τότε, αυτή η τελευταία συνιστά μόνο μια σαφή αντιδημοκρατική δυσπιστία. Αμφισβητεί, δηλαδή, την ίδια την αρχή της πλειοψηφίας, τόσο ως προς τον τύπο της – απλή πλειοψηφία – όσο και ως προς το περιεχόμενό της – αποβολή της προσωρινότητας και απόδοση διάρκειας στις θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές.³⁰⁶

Σκοπός της αυξημένης πλειοψηφίας, υποστηρίζει ο Schmitt, είναι η δυσκολία της τροποποίησης του θεμελιώδους κανόνα. Αυτή η προϋπόθεση της ανώτερης νομιμότητας για την τροποποίηση του ύστατου κανόνα, όμως, παρατηρεί ο Schmitt, δεν εξηγεί αυτονόητα την ανάγκη μιας αυξημένης πλειοψηφίας, η οποία θυσιάζει την δημοκρατική προσωρινότητα της εξουσίας. Η αναζήτηση της ιδιαίτερης περιχομενικής ανωτερότητάς της, επισημαίνει ο ίδιος,

³⁰⁶ «As soon as the perspective of the desirability of and the need for such protection of substantively definite interests and rights intrudes violently and decisively into the constitution, the democratic principle is not only modified, but an essentially different type of constitution is established. In this way [...] an undemocratic, even antidemocratic mistrust of the majority is being expressed [...] », Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 42.

συνιστά αναγκαιότητα, η οποία τίθεται από το ίδιο το αντικείμενο διότι η συνταγματική βούληση, ως περιεχομενική βούληση, προσεγγίζει το κριτήριο της τροποποίησής της περιεχομενικά.³⁰⁷ Η ίδια η λογική της δικαιοσύνης, όμως, εμφανίζεται αδύναμη να δικαιολογήσει την ανάγκη αυξημένης πλειοψηφίας, διότι χρειάζεται, τότε, να υποθέσει ότι η ίδια η αρχή της πλειοψηφίας είναι ελλιπής και να την τοποθετήσει εκτός των ορίων του κοινοβουλευτικού νομοθετικού κράτους. Η συσχέτιση ανώτερης νομιμότητας και αυξημένης πλειοψηφίας, συνοψίζει ο Schmitt, σημαίνει τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης μορφής και περιεχομένου υπέρ του περιεχομένου. Αυτό σημαίνει, όμως, ότι αντιβαίνει στην εσωτερική λογική του συστήματος νομιμότητας και υποβαθμίζει τη νομιμότητα της απλής πλειοψηφίας, αποκαλύπτοντας την αυξημένη πλειοψηφία ως απλό αριθμητικό πλεόνασμα. Για τον Schmitt είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι η αυξημένη πλειοψηφία, ως πρακτικό-τεχνικό ζήτημα, ουσιαστικά δεν προβλέπει τη θεραπεία της καταχρηστικής σχέσης απόφασης – δικαίου, την οποία προϋποθέτει, αλλά μόνο τη δικαιολόγησή της μέσω τεχνικών τροποποιήσεων. Μόνο τότε, όμως, υποστηρίζει ο Schmitt, εφόσον παραβλέπεται η πραγματική σημασία της διαμόρφωσης της γενικής βούλησης *εν γένει*, δικαιολογείται η ιδιαίτερη μέριμνα του συντάγματος για την υπόθεση της τροποποίησής του.³⁰⁸

Συνοψίζοντας, ο Schmitt τονίζει ότι στα τυχαία αποτελέσματα του αγώνα των ετερογενών οργανώσεων θεμελιώνονται αυθαίρετες τροποποιήσεις, ενάντια στις οποίες το σύνταγμα της Βαϊμάρης εγκαθιδρύει ένα δεύτερο σύνταγμα, το οποίο εξαιρεί από το νομικό σύστημα τις θεμελιώδεις αρχές του ίδιου του συντάγματος, ώστε να τις προφυλάξει από τον προσωρινό λειτουργισμό των κοινοβουλευτικών μεθόδων.³⁰⁹ Η αυξημένη πλειοψηφία, δηλαδή, διασφαλίζει την εξουσία της πέρα από την προσωρινή της παρουσία και οι «ανώτερες» υποχρεώσεις που δημιουργεί εξακολουθούν και μετά την παύση της να δεσμεύουν τις επόμενες πλειοψηφικές εξουσίες. Προκύπτει, έτσι, σύμφωνα με τον Schmitt, μια θεμελιώδης και αγεφύρωτη διάσταση της «αρχής της αξιακής ουδετερότητας του λειτουργιστικού συστήματος νομιμότητας» και της «αρχής της αξιακής έμφασης των θεμελιωδών συνταγματικών εγγυήσεων»,³¹⁰ έτσι ώστε, παράλληλα προς το σύνταγμα της Βαϊμάρης, εγκαθιδρύεται ένα δεύτερο σύνταγμα, το οποίο στοχεύει στην αξιακή έμφαση και το οποίο παράγει ένα θεμελιώδες «σύστημα νοήματος». Το νομοθετικό κράτος υπονομεύεται με συνταγματικό τρόπο, σύμφωνα με τον Schmitt, ο οποίος τονίζει ιδιαίτερα το γεγονός ότι η υπονόμευση αυτή εμφανίζεται μόνο ως ένα ενδιάμεσο σημείο προς την οριστική απόφαση μεταξύ αξιακής έμφασης και αξιακής ουδετερότητας, η οποία, ωστόσο, ακόμη εκκρεμεί. Το παραπάνω, σύμφωνα με τον ίδιο, εάν δεν συνιστά λογικό κενό του συντάγματος, συνιστά

³⁰⁷ Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 39-58.

³⁰⁸ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 41-46.

³⁰⁹ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 45-46.

³¹⁰ Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 47.

σίγουρα μια σοβαρή απόπειρα εξαπάτησης, εφόσον αξιακή ουδετερότητα και αξιακή διαβεβαίωση συνιστούν αμοιβαία αποκλειόμενες έννοιες, ώστε στο δίλημμα αυτό η προσπάθεια και μόνο να παραμείνει κανείς ουδέτερος να καταφάσκει την ίδια την υπόθεση της ουδετερότητας και να κρίνει οριστικά το αποτέλεσμα μεταξύ ουδετερότητας ή μη ουδετερότητας.³¹¹

Δεδομένων των παραπάνω, ο Schmitt φαίνεται ότι δεν διατηρεί καμία αμφιβολία ότι το κοινοβουλευτικό νομοθετικό κράτος, μέσω της αξιακής έμφασης στις θεμελιώδεις εγγυήσεις του συντάγματος, έχει μοναδικό σκοπό να αποδείξει ότι είναι συνεπές προς την αξιακή ουδετερότητα του συστήματος νομιμότητας. Το ζητούμενο, όμως, σύμφωνα με τον ίδιο, είναι να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο θεμελιώνεται ως αυτονόητη η απόφαση περί αξιακής ουδετερότητας. Στην παραδοσιακή θεωρία, όπου το νομοθετικό κράτος συνεπάγεται ένα σύστημα νομιμότητας, συνταγματικότητα και αντισυνταγματικότητα αξιολογούνται με βάση τα μέσα τους, υποστηρίζει ο Schmitt. Αντίθετα, στη νέα θεωρία, παρατηρεί, το αίτημα για αξιακή ουδετερότητα γίνεται απόλυτο και οι προϋποθέσεις της ουδετερότητας εμφανίζονται ως ιερές, υπό την έννοια του απαραβίαστου.³¹² Η αντισυνταγματικότητα, τότε, επισημαίνει ο ίδιος, κρίνεται βάσει των περιορισμών της ή διαφορετικά, κατά την απόλυτη εξουδετέρωση της αξίας, η ίδια η κατάργηση κάθε αξιακού περιορισμού γίνεται απόλυτη αξία και η αντισυνταγματικότητα παρουσιάζεται ως προστασία του συντάγματος από την κατάργησή του. Ο Schmitt, ωστόσο, παρατηρεί ότι δεν πρόκειται για ουσιαστική αλλαγή των αρχών θεμελίωσης του νομοθετικού κράτους – δεν εγκαταλείπεται, δηλαδή, ο λειτουργισμός, τον οποίο υπερασπίζεται η πρώτη αρχή του συντάγματος της Βαϊμάρης, με την εμφάνιση ενός συστήματος νοήματος στην δεύτερη αρχή του συντάγματος – αλλά για τροποποίηση του λειτουργιστικού συστήματος. Η αυξημένη πλειοψηφία δεν αμφισβητεί την παντοδυναμία του νομοθέτη αλλά, αντίθετα, την ενισχύει καθιστώντας παντοδύναμα τα μέσα του: τη νομοθεσία, η οποία τροποποιεί το σύνταγμα.³¹³ Η διάκριση νόμου και νομικής εφαρμογής, εμφανίζει τον νομοθέτη αποσπασμένο από τα μέσα του (την νομοθεσία), υποστηρίζει ο Schmitt, ενώ δεν πρόκειται για πραγματική διάκριση εφόσον ο νόμος παραμένει πάντα υπό την εξουσία του νομοθέτη. Το αποτέλεσμα, δηλαδή, της πράξης του ποτέ δεν διαφεύγει πραγματικά της εξουσίας του, εφόσον αυτή η εξουσία μπορεί να ρυθμίσει και τους όρους της ανατροπής της κάθε δεδομένης νομικής έκβασης. Οι θεμελιώδεις εγγυήσεις του συντάγματος, επομένως, βρίσκονται κάτω από την εξουσία του νομοθέτη, ο οποίος αποφασίζει για την παραβίασή τους. Η σμιττιανή κριτική απευθύνεται,

³¹¹ «In regard to the question of neutrality or nonneutrality, whoever intends to remain neutral has already decided in favor of neutrality», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 47.

³¹² Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 47.

³¹³ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 50.

τότε, προς τη λογική της νομιμότητας, η οποία είναι σε θέση να προβλέπει μια συνταγματική παραβίαση του συντάγματος, ακόμη και αν αυτό δεν υπήρξε διακηρυγμένος σκοπός της.³¹⁴

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, η σμιττιανή σκέψη εντοπίζει μια θεμελιωδώς αζεπέραστη αντίφαση στο σύνταγμα της Βαϊμάρης, το οποίο θεμελιώνει δύο διαφορετικούς τύπους δικαιολόγησης της απόφασης: το δημοψήφισμα και την κοινοβουλευτική βούληση. Ο Schmitt υποστηρίζει ότι χωρίς μια οριστική απόφαση για τον τύπο δικαιολόγησης του κοινοβουλευτικού νομοθετικού κράτους, ως νομιμοποίηση ή ως νομιμότητα, η συνταγματική τροποποίηση παραμένει πάντοτε εξαρτημένη από το αποτέλεσμα της μάχης μεταξύ των δύο ανώτερων νομοθετών, του κοινοβουλίου και του λαού.³¹⁵

4.8. Ο πραγματικός κυρίαρχος [Ratione Necessitatis]

Το σημείο σύγκλισης της πρώτης και της δεύτερης αρχής του συντάγματος της Βαϊμάρης, σύμφωνα με τον Schmitt, εντοπίζεται σε μια τρίτη αρχή, η οποία προβλέπεται από το σύνταγμα στο άρθρο 48. Πρόκειται για την κατάσταση έκτακτου ανάγκης, για την οποία προβλέπεται ένας τρίτος έκτακτος νομοθέτης, ο οποίος θεμελιώνει τη νομιμότητά του στην προσωρινή κατάσταση εξαίρεσης και ανατρέπει την κυριαρχία, η οποία θεμελιώνει το σύστημα νομιμότητας στην κανονική κατάσταση. Σύμφωνα με το άρθρο 48, παρατηρεί ο Schmitt, τα προεδρικά διατάγματα αποκτούν την ισχύ νόμου, γεγονός το οποίο, όπως επισημαίνει ο ίδιος, σημαίνει ότι χρειάζεται να φανούμε ιδιαίτερα επιφυλακτικοί για την περίπτωση μιας συνταγματικής παραβίασης «εξαιρετικού ύφους».³¹⁶ Στην κατεύθυνση αυτή, τονίζει, είναι σημαντικό να δούμε ποια ακριβώς είναι η θέση του έκτακτου νομοθέτη στην κανονική κατάσταση, αλλά και ποιος είναι ο ρόλος του στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης, στη νομοθετικό κράτος, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεωρία, συλλαμβάνεται όχι τόσο ως μια κατάσταση εξαίρεσης, αλλά ως μια ενδιάμεση κατάσταση μεταξύ κανονικότητας και εξαίρεσης. Πρόκειται για μια στιγμή στα όρια του συστήματος νομιμότητας, όπου η εξουσία του κανονικού νομοθέτη περνά στα χέρια του

³¹⁴ «When a constitution envisions the possibility of constitutional revisions, the constitution does not intend to provide, for example, a legal method for the elimination of its own legality, still less the legitimate means to the destruction of its legitimacy. [...] one should not fail to recognize the difference between general, bourgeois liberty rights and special guarantees of a substantive law nature [...] As a result, there are two different “principles” and “systems” here», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 58.

³¹⁵ «[...] the duality of both types of legislation and legislature is a duality of two divergent systems of justification: the system of legality of the parliamentary legislative state and that of plebiscitary-democratic legitimacy.[...] In this struggle [...] the current possessor of momentary power, the present parliamentary majority, has a great head start. Yet [...] that is not decisive for the final result and does not restore the pure parliamentary legislative state», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 66.

³¹⁶ Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 67.

έκτακτου νομοθέτη. Στην κανονική κατάσταση, ο έκτακτος νομοθέτης υπόκειται στο σύστημα νομιμότητας και υποτάσσεται στην κοινοβουλευτική νομοθεσία, υποστηρίζει ο Schmitt, και καθίσταται πραγματικός κυρίαρχος μόνο τη στιγμή της διάρρηξης της διαρκούς τάξης, για την οποία άλλωστε προορίζεται.³¹⁷ Λόγω της φύσης του, ως έκτακτος, αυτό ο νομοθέτης μπορεί να εκδίδει διατάγματα, τα οποία είναι ανώτερα από τους νόμους του νομοθετικού κράτους, ενώ επίσης, για τον ίδιο λόγο, φαίνεται ότι τοποθετείται εκτός του συντάγματος, έτσι ώστε απαλλάσσεται από τους συνταγματικούς περιορισμούς και ο απαραβίαστος χαρακτήρας των επτά θεμελιωδών δικαιωμάτων – τα οποία προβλέπονται ως το μη μεταβλητό τμήμα του συντάγματος, με σκοπό την διασφάλιση του πραγματικού περιεχομένου του αστικού κράτους: την απρόσκοπτη συνέχεια του νομοθετικού κράτους και την προστασία του συντάγματος από την μη νόμιμη ολοκληρωτική τροποποίηση της ουσίας του – δεν τον αφορά κατά κανένα τρόπο.³¹⁸ Θα μπορούσαμε, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, να ισχυριστούμε ότι η κατάσταση έκτακτης ανάγκης αποτυπώνει την οριακή στιγμή του νομοθετικού κράτους, το οποίο αναστέλλεται όχι με σκοπό την εξαφάνισή του, αλλά αντίθετα την προστασία του. Το νομοθετικό κράτος προβλέπει τον έκτακτο νομοθέτη ως τον υπεύθυνο για την αποκατάσταση της διαρκούς τάξης, γεγονός στο οποίο ο Schmitt παρατηρεί μια σημαντική αντίφαση: ότι ο έκτακτος νομοθέτης, ο οποίος τοποθετείται εκτός του συντάγματος, συγκροτείται παρ' όλα αυτά ως νομικό πρόσωπο.

Προκειμένου να συλλάβουμε την παραπάνω ιδιαιτερότητα, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι πρόκειται για νομικό πρόσωπο στα όρια της νομιμότητας, αφού η πραγματική του έκφραση συλλαμβάνεται μόνο κατά την κατάργηση της νομιμότητας. Απόρροια αυτής της οριακής φύσης του έκτακτου νομοθέτη, σύμφωνα με τον Schmitt, είναι το ότι ενώ στην κανονική κατάσταση στερείται τον έλεγχο επί του νόμου, είναι σε θέση να ελέγχει τα μέσα της κυριαρχίας. Είναι, δηλαδή, σε θέση να κηρύξει ο ίδιος την κατάσταση ανάγκης και, επομένως, να αποκτήσει την πολιτική εξουσία. Ο Schmitt υποστηρίζει ότι στην κανονική κατάσταση συγκροτείται μια ιδιαίτερη σχέση του έκτακτου και του κανονικού νομοθέτη, δεδομένου ότι περιοχές της κυριαρχίας τους είναι αμοιβαία αποκλειόμενες. Έτσι, ο έκτακτος νομοθέτης δεν φαίνεται να υποτάσσεται στον κανονικό νομοθέτη, αλλά ταυτόχρονα δεν φαίνεται είναι ισοδύναμος προς αυτόν. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, τονίζει ο Schmitt, ο έκτακτος νομοθέτης συνιστά τον ανώτερο νομοθέτη και στην περίπτωση της κανονικής κατάστασης, διότι μπορεί να μην έχει τον πλήρη έλεγχο των μέσων, του αντικειμένου και του περιεχομένου της νομοθετικής του δύναμης, διατηρεί, ωστόσο, τον έλεγχο της προϋπόθεσης της νομοθετικής δύναμης του κανονικού νομοθέτη.³¹⁹ Συνοψίζοντας, ο Schmitt υποστηρίζει

³¹⁷ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 67-83.

³¹⁸ Βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 68, 72.

³¹⁹ «In particular, on the basis of a remarkable double foundation, the extraordinary lawmaker under Article 48 has authority over the substance of the bourgeois Rechtsstaat with its civil and political

ότι «οι οργανωτικές διατάξεις του συντάγματος της Βαϊμάρης, δεν μπορούν να αντισταθούν στις εξαιρετικές δυνάμεις του άρθρου 48» και γι' αυτό «δεν είναι απαραβίαστες»,³²⁰ με αποτέλεσμα να συγκροτείται μια συνταγματική θεωρία της «συνταγματικής παραβίασης».

rights [...]The ordinary legislature can intrude on the basic rights only on the basis of the statutory reservation. However, it cannot set them aside. The extraordinary lawmaker, by contrast, can do both and, apart from everything else, thereby already surpasses the ordinary legislature and is superior to it in a novel way», Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 73-74.

³²⁰ Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σ. 74. [η μετάφραση είναι δική μου].

V. Πολιτική της κρίσης – Προς το ολοκληρωτικό καθεστώς

Από τα σημαντικότερα προβλήματα, τα οποία φάνηκε να αντιμετωπίζει η συντηρητική γερμανική διάνοηση του μεσοπολέμου, υπήρξε η υπόθεση της εργαλειακής ορθολογικότητας, η οποία στο πεδίο της πολιτικής, σύμφωνα με τους αντεπαναστάτες φιλοσόφους, εξαλείφει την πολιτική ουσία και μετατρέπει την πολιτική σε υπολογισμούς συμφερόντων, οι οποίοι της στερούν το βιταλιστικό της πάθος. Με σκοπό τη διαφύλαξη της μοναδικότητας της γερμανικής κουλτούρας,³²¹ η συντηρητική απάντηση στον δυτικό ορθολογισμό υποστήριξε τη μετάβαση στον κόσμο των γεγονότων, όπου θριαμβεύει το «ηρωικό αίμα»³²² και το πεπρωμένο ενάντια στον καθαρό διαλογισμό και τα ζητήματα της διάνοιας [Verstand] και της αιτιότητας, τα οποία αδυνατούν να συλλάβουν το πραγματικό πολιτικό νόημα. Στην κατεύθυνση αυτή, ωστόσο, ανάμεσα στους συντηρητικούς στοχαστές, ο Schmitt διακρίνει μεταξύ ρομαντικών και αντεπαναστατών φιλοσόφων αναφορικά προς τις πολιτικές τους διεκδικήσεις.

Η σημασία της πολιτικής για τους εκπροσώπους του γερμανικού ρομαντισμού, σύμφωνα με τον ίδιο τον Schmitt, παραγνωρίζεται βάσει μιας θεμελιώδους αδυναμίας να διακριθεί η καταστολή της αιτιότητας στα γεγονότα από την αισθητική δημιουργία. Η παραίτηση από την πολιτική, εν όψει αιτημάτων επιστροφής στο βουκολικό παρελθόν, υπήρξε, για τον Schmitt, ασύμβατη με την αποκάλυψη της πολιτικής ουσίας αλλά και την έκφραση μιας, πραγματικά, πολιτικά ισχυρής Γερμανίας. Στη σμιττιανή θεώρηση, ο κίνδυνος της παράλυσης της γερμανικής κουλτούρας, λόγω των δυτικών επιρροών, δεν μπορεί να ξεπεραστεί με πολιτική παθητικότητα, διότι με αυτόν τον τρόπο η Γερμανία φαίνεται να παραμένει δέσμια της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Σε αντίθεση με τον πολιτικό ρομαντισμό, ο Schmitt δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον πολιτικό αγώνα – ως ένα πραγματικό και πάντοτε δεδομένο ενδεχόμενο πολέμου – μέσα από τον οποίο η χώρα είναι σε θέση να ξεπεράσει την πολιτική κρίση που διέρχεται. Η ιδιαίτερη εκτίμηση του Schmitt για τους θεωρητικούς της Παλινόρθωσης προκύπτει από το ότι πλαισιώνοντας την πολιτική με τις έννοιες της βούληση, της εμψύχωσης, της παραγωγικότητας και του μύθου, τη μετατρέπουν από διανοητικό σε ζωτικό ιδεώδες. Στην ίδια κατεύθυνση, φαίνεται να εκτιμά εξίσου και την αποφασιστικότητα των θεωρητικών του αναρχισμού, οι οποίοι, υποστηρίζει, ότι αποδεικνύουν επίσης τη σημασία της ανορθολογικής πολιτικής έκφρασης μέσα από την άμεση χρήση βίας. Η θεμελιώδης διαφορά της αυταρχικής και της αναρχιστικής σκέψης, ωστόσο, παρατηρεί ο ίδιος, μόνο ως ζήτημα μιας διαφορετικής ανθρωπολογικής ομολογίας

³²¹ Βλ. Herf, J. (2007), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

³²² Βλ. Herf, J. (2007), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

πίστεως περί της ανθρώπινης φύσης μπορεί να εξηγηθεί. Η αδυναμία του αθεϊστικού αναρχισμού να συλλάβει τον μεταφυσικό πυρήνα της πολιτικής, δεσμεύει την αναρχική θεωρία να αναζητά την πολιτική στην εμμενή πραγματικότητα. Αποτέλεσμα είναι ο αναρχικός στοχασμός να αρνείται την πραγματική συνέπεια του ίδιου του στοχασμού, ο οποίος, σύμφωνα με τον Schmitt, οδηγεί εξίσου αποφασιστικά στο συμπέρασμα της δικτατορίας.

1. Ορθολογική θεμελίωση της δικτατορίας

Στην σμιττιανή θεωρία παρατηρείται ότι η σύγχρονη κοινοβουλευτική δημοκρατία προσεγγίζει όλα τα κοινωνικά ζητήματα μέσω της ορθολογιστικής υπόθεσης της δημόσιας διαβούλευσης. Ωστόσο, όπως υποστηρίζει ο Schmitt, πρόκειται για μια προβληματική, η οποία βρίσκει τη λύση της μέσα από την ιδέα της δικτατορίας. Ήδη από το 1848, παρατηρεί ο ίδιος, η μάχη ενάντια στον αστικό φιλελευθερισμό του κοινοβουλευτισμού υπήρξε δεδομένη τόσο από την πλευρά των αυταρχικών όσο και των επαναστατικών θεωριών.³²³ Εκείνο, όμως, που έχει ενδιαφέρον, σύμφωνα με τον ίδιο, είναι ότι υπήρξε τέτοια η ένταση των δύο θεωρήσεων, ώστε οι διαβουλεύσεις του κοινοβουλευτισμού να είναι απλά διαλείμματα στην μάχη που μαίνονταν, και η οποία, εκατέρωθεν, κρίθηκε αποφασιστικά καταλήγοντας στο ίδιο συμπέρασμα: τη δικτατορία.³²⁴ Με σκοπό να διασαφηνιστεί η ιδιαίτερη σχέση της επαναστατικής σκέψης με την ιδέα της δικτατορίας, ο Schmitt εισάγει τον θεμελιώδη διαχωρισμό ορθολογικού και ανορθολογικού δόγματος και διακρίνει μεταξύ μια εκπαιδευτικής δικτατορίας – η οποία, όπως υποστηρίζει ο ίδιος, είναι σύμφωνη με την παράδοση του διαφωτιστικού ορθολογισμού – και μιας αυταρχικής δικτατορίας – η οποία είναι σύμφωνη με την ντεσιζιονιστική πολιτική θεωρία. Ως ιδιαίτερο παράδειγμα της ορθολογικής θεμελίωσης της δικτατορίας, ο Schmitt παρουσιάζει τον επιστημονικό σοσιαλισμό της μαρξικής σκέψης, τονίζοντας, ωστόσο, μια ιδιαίτερη διάκριση μεταξύ αυτού του τύπου επιστημονικότητας και του επιστημονισμού της φιλελεύθερης μεθόδου.

³²³ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 51.

³²⁴ «Both opponents answered with a destruction of balance, with an immediacy and absolute certainty – with dictatorship», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 52.

1.1. Ο επιστημονικός σοσιαλισμός του ριζοσπαστικού μαρξισμού

Η συσχέτιση της «επιστήμης» με τη φυσική και την τεχνική πρόοδο, στη σμιττιανή θεωρία, καθίσταται υπεύθυνη για σημαντικά σφάλματα κατά την εξέταση των διαφωτιστικών προταγμάτων και της μεθόδου των πολιτικών θεωριών.³²⁵ Ο Schmitt υποστηρίζει ότι η πραγματική επιστημονική εξήγηση στις κοινωνικές επιστήμες φαίνεται να δεσμεύεται σε μια μάταιη προσπάθεια θεμελίωσης των πολιτικών θεωριών μέσω των επιστημονικών μεθόδων των φυσικών επιστημών. Αντίθετα, ωστόσο, σύμφωνα με τον ίδιο, η έννοια της επιστήμης δεν αποτυπώνει την ιδιαίτερη ανθρώπινη πρόοδο, αλλά αντανακλά την μεταφυσική πίστη σε μια μοναδική αδιαμφισβήτητη αλήθεια. Παράδειγμα αυτού, παρατηρεί ο ίδιος, συνιστά ο επιστημονικός σοσιαλισμός, ο οποίος νομιμοποιεί αξιώσεις για χρήση βίας βάσει αυτής της μεταφυσικής πίστης.³²⁶ Ιδιαίτερα μετά την εγκαθίδρυση του σοσιαλισμού ως πολιτική δύναμη, μετά το 1848, υποστηρίζει ο Schmitt, αναδεικνύεται μια ορισμένη σύγχυση κατά τον συγκερασμό των πρακτικών και θεωρητικών του αρχών, η οποία, επισημαίνει, αποκαθίσταται από την μεταφυσική πίστη στην αδιαφιλονίκητη αλήθεια του μαρξικού σοσιαλισμού.

Ο επιστημονικός σοσιαλισμός αντλεί την θεμελίωσή του από το ορθολογιστικό πνεύμα, τονίζει ο Schmitt, και αναγκαία παρουσιάζεται ως άρνηση της ουτοπίας και ως απόφαση για συνειδητή παρέμβαση στην κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα.³²⁷ Στη σμιττιανή θεωρία, έχει δειχθεί μέχρι τώρα ότι η αποφασιστική απόφαση συνιστά ιδιαίτερο και αναπόσπαστο χαρακτηριστικό της πολιτικής εν γένει. Το στοιχείο, όμως, ενάντια στο οποίο στρέφεται η σμιττιανή κριτική με εξαιρετική μάλιστα δριμύτητα είναι ο ιδιαίτερος επιστημονισμός, ο οποίος θεμελιώνεται σε ορθολογικές εξηγήσεις της ιστορίας αξιώνοντας την απόλυτη ακρίβεια της μεθόδου του. Οι αφορισμοί των αστών κοινωνικών φιλοσόφων για τη σύλληψη αναπόδραστων αναγκαιοτήτων, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, νομιμοποιούν την εφαρμογή των μεθόδων των φυσικών επιστημών στην εξήγηση των ιστορικών γεγονότων, συνθλίβοντας, έτσι, την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα.³²⁸ Ουσιαστικά, δηλαδή, σύμφωνα με τη σκέψη του Schmitt, φαίνεται ότι διαστρεβλώνεται ο διαφωτιστικός ορθολογισμός, ως αποτέλεσμα του οποίου συνάγεται μόνο η μετάβαση σε μια κατάσταση απόλυτης τεχνοκρατίας και όχι πραγματικής ελευθερίας. Όπως παρατηρεί ο Schmitt, πρόκειται για κατάλοιπα του πρώιμου ορθολογισμού του 18^{ου} αιώνα, ο οποίος αξιώνει την παραγωγή πολιτικής ακρίβειας, σύμφωνα με τα πρότυπα της μαθηματικής και

³²⁵ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 53-56.

³²⁶ «Only when it was scientifically formulated did socialism believe itself in possession of an essentially infallible truth, and just at that moment it claimed the right to use force», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 53.

³²⁷ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 53.

³²⁸ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 53-55.

φυσικής ακρίβειας, αγνοώντας την ηθικολογική τάση και τους ηθικούς περιορισμούς της εποχής.

Αντίθετα σε αυτόν τον τύπο επιστημονισμού, ο Schmitt υποστηρίζει ότι παράδειγμα επιστημονικού σοσιαλισμού συνιστά ο ριζοσπαστικός μαρξισμός, ο οποίος σχετικά με την εξήγηση της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής πραγματικότητας αξιώνει να την καταστήσει αντικείμενο ελέγχου, ενώ παράλληλα αναφαίνεται πραγματικά ριζοσπαστικός αναφορικά προς το ότι διεκδικεί την απόλυτη γνώση. Επιδιώκει να συλλάβει, εσωτερικά, την ιστορική πραγματικότητα, ώστε να καταστούν σαφή τα εγγενή και *αντικειμενικά* της χαρακτηριστικά.³²⁹ Με ιδιαίτερη προσοχή, μάλιστα, ο Schmitt αποφεύγει να αποδώσει τη μομφή ενός στρεβλωτικού επιστημονισμού στη μαρξική σκέψη και τονίζει ότι στο βαθμό που τόσο ο Marx όσο και ο Engels καθιστούν σαφές το στοιχείο του απρόβλεπτου στην ιστορική εξέλιξη, μια τέτοια ανάγνωση του ριζοσπαστικού μαρξισμού θα ήταν απλώς χυδαία. Ο ορθολογισμός της μαρξικής θεωρίας, άλλωστε, όπως υποστηρίζει ο ίδιος ο Schmitt, δεν συνίσταται σε προσπάθειες για μια *κατ' επίφαση επιστημονικότητα* και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να συνιστά έναν αυστηρό ντετερμινισμό και αναπομπές σε φυσικούς νόμους.³³⁰ Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της μαρξικής θεωρίας, για τον Schmitt, δεν προκύπτει από τη συνάφειά της – όπως ο ίδιος υποστηρίζει ότι προσπαθούν να διαπιστώσουν οι αστοί φιλόσοφοι – με τις φυσικές επιστήμες, αλλά από το γεγονός ότι εισηγείται μια εγγενή οργανική δύναμη στην αντιθετική διαδικασία της διαλεκτικής εξέλιξης της ανθρωπότητας. Μάλιστα, υποστηρίζει ότι πρόκειται για μια δυναμική, η οποία μεταφερόμενη στο πεδίο της οικονομίας, κάθε άλλο παρά μπορεί να θεμελιώσει οικονομικούς αναγωγισμούς στη μαρξική θεωρία. Η ουσία της μαρξικής θεωρίας, αντιθέτως, σύμφωνα με τον Schmitt, χρειάζεται να αναζητηθεί στην προσπάθεια εξορθολογισμού της ανθρώπινης ιστορίας, διότι μόνο μέσα από την κατανόηση της σημασίας της διαλεκτικής εξήγησης στη μαρξική σκέψη, υποστηρίζει, είμαστε σε θέση να την συλλάβουμε στις πραγματικές της διαστάσεις, όπως επίσης να συλλάβουμε το ιδιαίτερο στοιχείο που εκμεταλλεύεται η φιλελεύθερη θεώρηση στη μαρξική θεωρία, σχετικά με το ζήτημα της μετάβασης στην κατάσταση ελευθερίας: την έννοια της συνείδησης, ως μέσο της διαλεκτικής εξέλιξης.³³¹ Η στιγμή κατά την οποία η ανθρωπότητα αποκτά συνείδηση του εαυτού της, παρατηρεί ο Schmitt, είναι η στιγμή που κατά την μαρξική θεωρία συντελείται η εξέλιξή της. Πρόκειται, υποστηρίζει ο ίδιος, για μια ορθή γνώση της

³²⁹ «Instead of being conceived from the outside according to fantasies and splendid ideals, social and political reality was to be analyzed from within, according to its actual and correctly understood immanent circumstances», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 53.

³³⁰ «But the rationalism of Marxist theory...does not exhaust itself in a science that intends [...] to produce a method that would be used to turn the laws of nature to mankind's advantage [...] If that were the scientific in socialism, then the leap into the realm of freedom would only be a leap into the realm of absolute technocracy», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 54.

³³¹ «The “leap into the realm of freedom” can only be understood dialectically», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 54.

κοινωνικής πραγματικότητας, η οποία καθιστά την συνείδηση απόλυτη αξία. Στην κατεύθυνση της αναζήτησης της θεμελίωσης της συνείδησης ως απόλυτης αξίας, τονίζει ο Schmitt, και εφόσον επιθυμούμε να παραμείνουμε πιστοί στη λογική της μαρξικής θεωρίας, αναγκαία δεσμευόμαστε να αποφύγουμε τις απλουστεύσεις της αστικής κριτικής και να την συνάγουμε από την αναπομπή του ριζοσπαστικού μαρξισμού σε ριζοσπαστικό ντετερμινισμό. Αντιθέτως, χρειάζεται να αναζητηθούν οι προϋποθέσεις της διαλεκτικής σύλληψης της ιστορικής εξέλιξης, οι οποίες σύμφωνα με τον Schmitt αποδεικνύουν ότι η ορθολογιστική βεβαιότητα του ριζοσπαστικού μαρξισμού, σχετικά με την αδιαφιλονίκητη αλήθεια, αντλεί τη θεμελίωσή της από μια μεταφυσική πίστη,³³² διασώζοντας, έτσι, την παραγωγή πολιτική θεωρίας από τη στεία και φαινομενική, μόνο, μεθοδολογική ακρίβεια.

1.2. Η δικτατορία στην δυναμική της διαλεκτικής ιστορικής εξέλιξης

Το εγχείρημα της σύνδεσης της έννοιας της διαλεκτικής εξέλιξης³³³ της ανθρωπότητας με την έννοια της δικτατορίας, υποστηρίζει ο Schmitt, παρουσιάζει μια ιδιαίτερη δυσκολία λόγω του ότι οι προϋποθέσεις των εννοιών φαίνεται να συγκρούονται. Ενώ η έννοια της διαλεκτικής θεμελιώνει την «συνέχεια» στην εξέλιξη της ανθρωπότητας, η δικτατορία εμφανίζεται ως ρήξη αυτής της συνέχειας, διαπιστώνει ο Schmitt, με αποτέλεσμα οι δύο έννοιες να εμφανίζονται αντιθετικές. Ωστόσο, υποστηρίζει, φαίνεται ότι η ίδια η δυναμική της διαλεκτικής διαδικασίας απαντά στο ερώτημα της ασυμβατότητας των εννοιών. Αποτυπώνοντας την εξέλιξη της ανθρώπινης ιστορίας ως μια σειρά αντιθέσεων, οι οποίες κορυφώνονται στην κεντρική αντίθεση ιστορικής συνέχειας και ασυνέχειας, παρατηρεί ο Schmitt, η δικτατορία δεν αντιβαίνει στη δυναμική της διαλεκτικής αλλά περιλαμβάνεται σε αυτήν. Διαφορετικά διατυπωμένο, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, η δικτατορία φαίνεται να ολοκληρώνει την διαλεκτική εξέλιξη, διότι ως άρνηση της συνέχειας προσφέρει τον βασικό όρο για την αποκατάσταση της συνέχειας: την ασυνέχεια. Στην σχέση αυτή, ωστόσο,

³³² «[...] there is a peculiar kind of metaphysical evidence here that leads to certain sociological constructions and to a rationalist dictatorship», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 55.

³³³ Ανατρέχοντας στη διαλεκτική διαδικασία της ιστορικής εξέλιξης, ο Schmitt επισημαίνει ότι ουσιαστικά καλούμαστε να εξετάσουμε διεξοδικά τον εγγελητικό ορθολογισμό. Σκοπός, τονίζει, δεν είναι να διαπιστώσουμε εκ νέου την θεμελίωση του μαρξικού σοσιαλισμού στην αρχή της εγγελητικής φιλοσοφίας της ιστορίας, αλλά να δούμε ότι η κατανόηση της δικτατορίας στην μαρξική σκέψη με αναγκαίο τρόπο προϋποθέτει τη σύλληψη της σχέσης της με την ιστορική διαλεκτική του Hegel. Σκοπός της εργασίας αυτής, ωστόσο, είναι η μελέτη της σμιττιανής φιλοσοφίας και ιδιαίτερη η διάγνωση της κοινωνικής και πολιτικής κρίσης στην μεσοπολεμική Γερμανία και η πολιτική θεωρία που θεμελιώνεται στην αντεπιχειρηματολογία του Schmitt, εντός του δεδομένου κοινωνικό-ιστορικού πλαισίου. Για το λόγο αυτό, δεσμευόμαστε να πραγματευτούμε την εγγελητική φιλοσοφία μόνο στο μέτρο των παρατηρήσεων του ίδιου του Schmitt. Θα αποφύγουμε επομένως τη μελέτη της διαλεκτικής δυναμικής στα πλαίσια της ίδιας της εγγελητικής σκέψης και θα παρουσιάσουμε τις προϋποθέσεις της, στο μέτρο που είναι καθοριστικές για τη θεμελίωση της μαρξικής σύλληψης της ιστορίας, μόνο όπως προκύπτει από την σμιττιανή επιχειρηματολογία.

ο Schmitt διαπιστώνει ότι εξαλείφεται η ουσία της δικτατορίας. Καταργείται, όπως υποστηρίζει, το στοιχείο της αποφασιστικής απόφασης, αφού η υπαγόρευση του αποφασίζοντος δεν είναι παρά ένα σημείο στη συνέχεια της εξέλιξης, το οποίο απορροφάται από τη διαλεκτική διαδικασία και αναγκαία, πάντοτε, προκύπτει ως κάτι περιφερειακό προς αυτήν. Μάλιστα, τονίζει ότι, έτσι, η δικτατορία εμφανίζεται όχι τόσο ως «ουσιώδης άρνηση του ουσιώδους»,³³⁴ δηλαδή, της συνέχειας της ιστορικής εξέλιξης της ανθρωπότητας, αλλά ως αποπομπή των στοιχείων ασυνέχειας.

Σε ένα διπολικό σύστημα συνέχειας – ασυνέχειας, επισημαίνει, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τη συνέχεια ως μια διαρκή τάξη πραγμάτων και την ασυνέχεια ως εξαίρεση της κανονικότητας. Τότε, υποστηρίζει, μπορούμε να δούμε ότι η απορρόφηση της εξαίρεσης – ως στοιχείο της εσωτερικότητας της διαλεκτικής εξέλιξης³³⁵ – αποκλείει την ύπαρξη ενός σταθερού εξωτερικού σημείου αναφοράς για την εκφορά ηθικών διαζευξεων στην διαλεκτική εξέλιξη, το οποίο – δεδομένου ότι στην έννοια της διαλεκτικής προϋποτίθεται ένα σύστημα διακρίσεων – χρειάζεται να αναζητηθεί στο εσωτερικό της.

Στη θεωρία της διαλεκτικής ιστορικής εξέλιξης, υποστηρίζει ο Schmitt, οι ηθικές διαζεύξεις κρίνονται πρωτίστως μέσω της αναπομπής τους στην *ορθή γνώση* της κοινωνικής πραγματικότητας και, επομένως, στην ορθή συνείδηση. Το «καλό» αποκρυσταλλώνεται ως λογικό και το «κακό» ως ψευδής λογική αφαίρεση, με συνέπεια να αποκλείεται κάθε είδος δεσποτισμού, εφόσον η έννοια του καθήκοντος, ως εκείνο το οποίο οφείλει, με λογικό τρόπο, να συμβεί, συνιστά η ίδια μια κενή αφαίρεση.³³⁶ Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνει, το ορθό και το λογικό κρίνονται βάσει της αποτελεσματικότητάς τους εκφοράς, ενώ εκείνο το οποίο μέλλεται να συμβεί *μένει να δειχθεί* κάθε φορά ως πραγματικό και ως λογικό. Η ουσία της ορθής συνείδησης στη μαρξική θεωρία, σύμφωνα με τον Schmitt, είναι η απόκτηση της ορθής γνώσης της κοινωνικής πραγματικότητας, ώστε να διαπιστωθεί μια πραγματικά ενσυνείδητη δράση. Με αυτόν τον τρόπο, απομακρύνεται ο άνθρωπος από την απλή συμπτωματική εμπειρική ύπαρξη και αναβαθμίζεται από «δι' εαυτή» σε «καθ' εαυτή» ύπαρξη.³³⁷ Ορθότερα διατυπωμένο, η ορθή συνείδηση επέχει θέση αναστοχαστικής λειτουργίας, η οποία απελευθερώνει τον άνθρωπο από την εμπειρική διαπίστωση της ύπαρξής του – την «δι' εαυτή» ύπαρξη – και τον βοηθά να μεταβεί στην κατάσταση της «καθ' εαυτής» ύπαρξης: να τοποθετήσει, δηλαδή, τον εαυτό του στο όλο της κοινωνικής ύπαρξης και έτσι να ολοκληρώσει τη οργανική θέαση της κοινωνίας. Σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, η

³³⁴ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 57.

³³⁵ «Even the most contradictory things assert themselves and will be incorporated in an encompassing development. [...] the decisive and deciding disjunction, has no place in this system. Even the *diktat* of a dictator becomes a moment in the discussion [...] the *diktat* too will be assimilated by the peristalsis of the world spirit», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 56.

³³⁶ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 56-58.

³³⁷ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 57.

δικτατορία επεμβαίνει διορθωτικά σε αυτό το σημείο, αποκαθιστώντας την ορθή γνώση και εξασφαλίζοντας, έτσι, τη συνέχεια της διαλεκτικής ιστορικής εξέλιξης. Σε επίπεδο πολιτικής πρακτικής, δηλαδή, υποστηρίζει ο Schmitt, η δικτατορία στη μαρξική σκέψη είναι απαραίτητη για την επιβολή του «αντικειμενικά αναγκαίου»³³⁸ και αναδεικνύεται όχι ως δεσποτική αλλά ως εκπαιδευτική και, επομένως, προσωρινή δικτατορία. Ωστόσο, παρατηρεί ο ίδιος, είναι σημαντικό ότι αυτή η συνεχής ανάγκη για αποκατάσταση της ορθής συνείδησης, μέσω της αποπομπής των ψευδών λογικών αφαιρέσεων, είναι δυνατό τόσο να εξαλείψει τη δικτατορία όσο και να ανακηρύξει μια μόνιμη μορφή της. Εξετάζοντας το ενδεχόμενο αυτό, με όρους μιας εκφρασμένης πολιτικής, σύμφωνα με την σμιττιανή θεώρηση, φαίνεται ότι πρόκειται για το ορθολογιστικό ανάλογο της δικτατορίας, η οποία θεμελιώνεται στην ντεσιζιονιστική απόφαση.

Πιο συγκεκριμένα, ο Schmitt παρατηρεί ότι το ορθολογιστικό σύστημα της διαλεκτικής εξέλιξης αρνείται ότι η ανθρώπινη ύπαρξη είναι συμπτωματική και επουσιώδης και θεωρεί ότι το όλο της διαλεκτικής ιστορικής εξέλιξης συνιστά απόλυτη έκφραση του αιώνιου και αιωνίως εξελισσόμενου ιστορικού γίνεσθαι. Το ερώτημα, σύμφωνα με τον ίδιο, αφορά, τότε, την πραγματική αναγκαιότητα της δικτατορίας *en γενει*, πέρα από την επιβολή του «αντικειμενικά αναγκαίου». Στο βαθμό που το πνεύμα κάθε δεδομένης κοινωνικής πραγματικότητας, του οποίου η ορθή γνώση παράγει και την ορθή συνείδηση, δεν αποκαλύπτεται στιγμιαία στο σύνολο της ανθρωπότητας, ο Schmitt υποστηρίζει ότι πάντοτε θα εντοπίζεται «μια πρωτοπορία της Διανόησης, [*Weltgeist*] το απόγειο της ανάπτυξης της συνείδησης, μια ελίτ που έχει το δικαίωμα να ενεργεί ακριβώς επειδή κατέχει ορθή γνώση και συνείδηση».³³⁹ Καθίσταται, δηλαδή, αναπόδραστη αναγκαιότητα να διαπιστώνεται πάντοτε η εμπροσθοφυλακή της ορθής συνείδησης, η εκπαιδευτική δικτατορία μιας διανοητικής ελίτ, η οποία καλείται να αποκαταστήσει την ορθή συνείδηση. Φαίνεται ότι η πρωτοπορία της διανόησης αποτελεί το σημείο συναρμογής της θετικής υπεροχής και της θεωρητικής της θεμελίωσης, το οποίο ωστόσο, σύμφωνα με τον Schmitt, στο επίπεδο της άμεσης πραγματικότητας υπερिशύει πάντοτε ως σημείο εκφοράς της θετικής δύναμης.

Συνοψίζοντας, για τη σμιττιανή θεώρηση, η ορθολογική θεμελίωση της δικτατορίας στη διαλεκτική της μαρξικής θεωρίας είναι κατ' ουσία μια μεταφυσική, η οποία νομιμοποιεί τη χρήση βίας, βάσει της πίστης στην αδιαφιλονίκητη αλήθεια. Το σημαντικό, όμως, τότε, σύμφωνα με τον ίδιο τον Schmitt, είναι ότι ακόμη και στο ύστατο σημείο της μεταφυσικής της θεμελίωσης, η ορθολογική θεμελίωση της δικτατορίας αρνείται θεολογικές αναγωγές θεωρώντας την διανοητική ελίτ «όχι ως εκλεκτή ενός προσωπικού Θεού, αλλά ως μια στιγμή

³³⁸ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 57.

³³⁹ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 58.

στην εξέλιξη».³⁴⁰ Η θεμελίωση της δικτατορίας στην έννοια της ορθής συνείδησης, ωστόσο, εισάγει έναν νέο προβληματισμό, για τον Schmitt, ο οποίος τονίζει ότι υπάρχει μια ιδιαίτερη συσχέτιση της έννοιας της δικτατορίας με την έννοια της τάξης.

1.3. Ταυτολογική βεβαιότητα της ορθολογικής θεμελίωσης της δικτατορίας

Ήδη από το 1848 στο *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*, παρατηρεί ο Schmitt, καθίσταται σαφές ότι η διαλεκτική εξέλιξη ολοκληρώνεται μέσα από την πάλη των τάξεων, γεγονός το οποίο, ενώ, σύμφωνα με τον ίδιο, δεν αποδεικνύει κάποιο καινοφανές στοιχείο για την εποχή, η οποία θεωρούσε συνηθισμένη την αποτύπωση της αστικής τάξης εν πολλοίς ως μοχθηρής και κακόβουλης, αναδεικνύει, ωστόσο, ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ίδιας της ιδέα της διαλεκτικής ιστορικής εξέλιξης.³⁴¹ Το γεγονός ότι στην δυναμική της διαλεκτικής η κορύφωση της πάλης των τάξεων έρχεται σε μια και μοναδική τελευταία πάλη της ανθρώπινης ιστορίας, σύμφωνα με τη σμιττιανή σκέψη, αποδεικνύει την απορρόφηση των επιμέρους ταξικών συγκρούσεων και αποδεικνύει την ζωτικότητα της τελικής σύγκρουσης αστών και προλετάρων. Συμπυκνώνει, δηλαδή, το σύνολο της έντασης της ιστορικής εξέλιξης σε μια μοναδική στιγμή, η οποία αλλάζει την εικόνα του κόσμου. Πρόκειται, παρατηρεί ο Schmitt, για την τελευταία σύγκρουση, η οποία κρίνει οριστικά τόσο τις πνευματικές όσο και τις πραγματικές αντιθέσεις της ζωής και οδηγεί την ανθρωπότητα στο ανώτερο στάδιο της αταξικής κοινωνίας.

Το σύνολο των ιστορικών αντιθέσεων, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, υπόκειται στη διαλεκτική διαδικασία της ιστορικής εξέλιξης, με αποτέλεσμα η τελική σύγκρουση να εμπερικλείει τη δική της άρνηση, ώστε να την ξεπεράσει προς όφελος της ίδιας της ιστορικής εξέλιξης. Πιο συγκεκριμένα, τη στιγμή, κατά την οποία η αστική τάξη φτάνει στο απόγειο της έντασης της σύγκρουσής της με το προλεταριάτο, ως σημείο ασυνέχειας στην διαλεκτική ιστορική εξέλιξη, παράγει η ίδια τους όρους της άρνησής της, ώστε να ολοκληρώσει την διαλεκτική διαδικασία με την καταστροφή της.³⁴² Φαίνεται, παρατηρεί ο Schmitt, ότι η κορύφωση της έντασης των ταξικών αντιθέσεων προκύπτει ως κριτική στιγμή στην διαλεκτική ιστορική εξέλιξη και σημειώνει ότι «[η] απλοποίηση των συγκρούσεων σε μια

³⁴⁰ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 58.

³⁴¹ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 58-62.

³⁴² «[...] the inhumanity of the capitalist social order must of necessity produce its own negation from within itself», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 60.

τελική, απόλυτη ταξική σύγκρουση πρωτίστως επιφέρει την κριτική στιγμή της διαλεκτικής διαδικασίας».³⁴³

Απόρροια των παραπάνω, σύμφωνα με τον Schmitt, είναι η ταυτολογική θεμελίωση της ορθής γνώσης στην διαλεκτική ιστορική εξέλιξη, εφόσον η στιγμή της ύστατης σύγκρουσης αποδεικνύεται από το αποτέλεσμα της, το τέλος της αστικής τάξης. Η ορθή συνείδηση της μαρξικής θεωρίας, υποστηρίζει ο Schmitt, είναι η συνεχώς εξελισσόμενη συνείδηση. Ο ιστορικός άνθρωπος, ο οποίος αποκτά ορθή συνείδηση, είναι ένας «άγγελος της ιστορίας»,³⁴⁴ ο οποίος πορεύεται στο μέλλον με το βλέμμα στραμμένο προς το παρελθόν. Κάθε δεδομένη στιγμή της ιστορικής εξέλιξης, τότε, όπως φαίνεται στη σμιττιανή θεώρηση, έχει δύο ιδιαίτερες συνέπειες για την ορθή γνώση των ιστορικών γεγονότων: πρώτον, ότι ο άνθρωπος, μοιραία, αντιλαμβάνεται τη σκέψη του ως το απόγειο της ιστορικής εξέλιξης και δεύτερον, ότι αποκτώντας την συνείδηση μιας ιστορικής εποχής, αυτόματα, επιβεβαιώνει ότι αυτή έχει, ήδη, φτάσει στο τέλος της. Τη στιγμή, λοιπόν, κατά την οποία ο ιστορικός άνθρωπος αποκτά ορθή γνώση του συνόλου της δεδομένης ιστορικής εποχής του αστισμού, η καπιταλιστική τάξη έχει ήδη ηττηθεί.

Ο Schmitt φαίνεται να εκτιμά ιδιαίτερα το γεγονός ότι, στη μαρξική θεωρία, η αστική τάξη δεν περιορίζεται στην αρνητική της εικόνα, αλλά ανάγεται σε μια απόλυτα απάνθρωπη ιστορική μορφή, η οποία στα πλαίσια μια ιστορικής διαλεκτικής αναγκαία έλκεται από την απόλυτη αντίθεσή της και καταστρέφεται μέσα σε αυτήν. Το προλεταριάτο, τότε, σύμφωνα με τον Schmitt, δεν συνιστά, απλώς, το διαλεκτικό αντίθετο της αστικής τάξης, στο οποίο αποκρυσταλλώνεται η νέα εποχή, αλλά την απόλυτη μη ύπαρξή της και ως τέτοιο αξιώνει να προκαλέσει το ίδιο την ύστατη σύγκρουση, η οποία θα απορροφήσει όλες τις αντιθέσεις και θα τις εξαφανίσει μέσα στην απόλυτη ανθρωπότητα. Στο βαθμό, ωστόσο, που έχει καταστεί σαφές ότι η μαρξική θεωρία δεν θεμελιώνεται στη λογική της ακριβούς ανάλυσης των θετικών επιστημών αλλά σε μια μεταφυσική, η οποία προϋποθέτει τη συνείδηση ως κριτήριο προόδου, σύμφωνα με τον Schmitt, καθίσταται σαφές ότι η ορθή συνείδηση μόνο ως αποτέλεσμα της ορθής γνώσης της κοινωνικής πραγματικότητας είναι δυνατή, έτσι ώστε αποκαλύπτεται μόνο μια αρνητική εποπτεία του μέλλοντος, σε σύμπνοια με την λογική αυτού του μεταφυσικού καταναγκασμού.³⁴⁵

Απόρροια αυτού, τονίζει ο Schmitt, είναι ο ορθολογισμός της μαρξικής θεωρίας να βρίσκεται αντιμέτωπος με μια σημαντική άρνηση, η οποία τον αναγκάζει να καταστραφεί

³⁴³ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 60.

³⁴⁴ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 51-64· επίσης βλ. σχετικά, Benman, M. (1988), *All that is solid melts into air. The experience of modernity*, Penguin Books USA, Inc., New York· Benjamin, W. (2002), «On the Theory of Knowledge, Theory of Progress», σσ. 456-488, στο *The Arcades Project*, Harvard University Press.

³⁴⁵ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 62-64.

διαλεκτικά.³⁴⁶ Οδηγεί στην ύστατη σύγκρουση, υποστηρίζει ο ίδιος, η οποία όμως χρήζει ενός τύπου βίας, ο οποίος δεν μπορεί να εκφραστεί πλέον ως *εκπαιδευτική* δικτατορία. Η διαλεκτική της ιστορίας φαίνεται, τότε, ότι συνιστά μόνο το ορθολογικό διανοητικό εργαλείο μιας παρώθησης, η οποία, ωστόσο, δεν είναι ορθολογική. Η κορύφωση στην κατάσταση της τελικής σύγκρουσης, σύμφωνα με τον Schmitt, φαίνεται ότι έχει ανάγκη από μια διαφορετική διανοητική θεμελίωση. Τα αντιθετικά μέρη της σύγκρουσης – η αστική τάξη και το προλεταριάτο – πρέπει, πλέον, να λάβουν συγκεκριμένη μορφή, όπως απαιτείται σε μια πραγματική μάχη. Μόνο, όμως, μια «φιλοσοφία της συγκεκριμένης ζωής», σύμφωνα με τον ίδιο, είναι ικανή να παρέχει σε ένα σύστημα σκέψης την πραγματική εκείνη ζωτική δύναμη, η οποία αναταράσσει όλες τις κατηγορίες των ηθικών διαζεύξεων της πραγματικής ζωής και τις εντείνει στον απόλυτο βαθμό. Πρόκειται, υποστηρίζει, για τη θεωρία της άμεσης χρήσης βίας, ενάντια τόσο στον απόλυτο ορθολογισμό της εκπαιδευτικής δικτατορίας, όσο και στον σχετικιστικό ορθολογισμό της διάκρισης των εξουσιών, με σκοπό την καταστροφή τόσο της δημοκρατίας όσο και του κοινοβουλευτισμού, αντίστοιχα.

2. Ανορθολογικές θεμελιώσεις της δικτατορίας

Η σμιττιανή θεωρία αποκαλύπτει την «απόφαση» ως αναγκαιότητα της πραγματικής ζωής, τέτοια που δεν είναι δυνατό σε καμία περίπτωση να εξοβελιστεί στο περιθώριο της φιλοσοφίας της ιστορίας. Ήδη από την επανάσταση του 1789, διαπιστώνει ο Schmitt, καθίσταται σαφές ότι η απάντηση στην πραγματικότητα της πολιτικής ζωής μπορεί να βρεθεί μόνο σε μια αποφασιστική απόφαση, και σημειώνει ότι στην σύγχρονη πολιτική έχει σημασία να εκφραστεί οριστικά αυτή η απόφαση, ενάντια σε ενδιάμεσες τοποθετήσεις και εναλλακτικές λύσεις, οι οποίες, σύμφωνα με τον ίδιο, δεν μπορούν να σχετίζονται με την πραγματική πολιτική.³⁴⁷ Η «φιλοσοφία της πραγματικής ζωής», όπως έχει συζητηθεί και σε προηγούμενο σημείο αυτής της εργασίας, συνιστά, για τον Schmitt, το μοναδικό πεδίο όπου η πολιτική, τόσο ως έννοια όσο και ως δόγμα, μπορεί να βρει τη θέση που της αρμόζει, μακριά από ορθολογιστικές και κανονιστικές νομιμοποιήσεις, αποδεικνύοντας ότι η άμεση και αποτελεσματική πολιτική παρουσία αναπόφευκτα συνεπάγεται την οριστική πολιτική απόφαση. Οι ενδιάμεσες αναβολές, στη σμιττιανή σκέψη, υποθάλπουν το φόβο προστά

³⁴⁶ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 64.

³⁴⁷ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*· Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*· Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια...ό.π.*

στην τελική απόφαση, την οποία και αναβάλλουν συνεχώς αναβάλλοντας, έτσι, και το ζήτημα της κυριαρχίας.³⁴⁸

Στην κατεύθυνση αυτή, συγκροτήθηκε η αντεπαναστατική φιλοσοφία του κράτους, υπερτονίζοντας τη σημασία της απόφασης και αρνούμενη τις διηνεκείς διαβουλεύσεις. Ωστόσο, είναι σημαντικό, για τον Schmitt, ότι ο παραδοσιακός γερμανικός ρομαντισμός, ενάντια στα αποτελέσματα του πολιτικού και οικονομικού φιλελευθερισμού και με σκοπό τη διαφύλαξη της γερμανικής παράδοσης της φυλής και του «αίματος»,³⁴⁹ έθεσε αιτήματα επιστροφής στο παρελθόν και αποκάλυψε την απομάκρυνση από την πολιτική, βάσει της απόλυτης άρνησης της μορφής της πολιτικής, εν γένει.

2.1. Ο γερμανικός ρομαντισμός

Ενάντια στις αστικές επαναστάσεις του 1848, με οδηγό τις διεκδικήσεις της Παλινόρθωσης και με όπλα τις έννοιες της παράδοσης και της συνήθειας, ο γερμανικός ρομαντισμός ανέδειξε τα ζητήματα του γερμανικού πνεύματος και της γερμανικής «ψυχής»³⁵⁰ ενάντια στις αστικές διεκδικήσεις μιας φιλελεύθερης οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Στο πεδίο της πολιτικής, ωστόσο, τονίζει ο Schmitt, φαίνεται να προωθεί την τακτική μιας ηθικής παθητικότητας, η οποία δεν μπορεί να ανταποκριθεί στα αιτήματα της ενεργούς πολιτικής δράσης. Στη σμιττιανή θεωρία, η εγκοσμιότητα της πολιτικής τίθεται ως αδιαπραγμάτευτο επιχείρημα ανυπολόγιστης αξίας, ενάντια στο οποίο, υποστηρίζει ο ίδιος ο Schmitt, στράφηκε το ρομαντικό εγχείρημα της απονομιμοποίησης των δυτικών επιρροών,³⁵¹ μέσω της συνολικής κριτικής στη μορφή. Έτσι ώστε, ο παραδοσιακός ρομαντισμός αναδείχθηκε σε μήτρα θεμελιωδών προβλημάτων και αδικαιολόγητων καθυστερήσεων, οι οποίες διακινδυνεύουν την ουσία του πολιτικού.

Ο γερμανικός ρομαντισμός στην πολιτική, υπερθεματίζοντας την παράδοση ως την οδό προς την αλήθεια, σύμφωνα με τον Schmitt, αφήνει να εννοηθεί ότι το αιώνιο γίνεσθαι μετασηματίζεται χάρη σε τακτικές συνήθειες χρόνων. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο ρομαντισμός των Schelling και Müller φαίνεται να οδηγεί στην κατεύθυνση αυτή, με αντικείμενό του την ύπαρξη ενός αιώνιου γίνεσθαι, το οποίο μεταπλάθεται συνεχώς προσκολλημένο στην παράδοση και τη συνήθεια.³⁵² Αποτέλεσμα, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, είναι η αντικατάσταση της ενεργούς πολιτικής δράσης με μια ιδιαίτερη παθητικότητα, η οποία

³⁴⁸ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*

³⁴⁹ Herf, J. (2007), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

³⁵⁰ Herf, J. (2007), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

³⁵¹ Herf, J. (2007), *Αντιδραστικός Μοντερνισμός...ό.π.*

³⁵² Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*

απομακρύνει από την πολιτική και εκθέτει τον γερμανικό λαό στον κίνδυνο των δυτικών αστικών διεκδικήσεων.

Η διαφύλαξη του πνεύματος του γερμανικού ρομαντισμού, επισημαίνει ο Schmitt, είναι σημαντικό να αναζητηθεί και στο πεδίο της πολιτικής. Ωστόσο, όπως παρατηρεί, με τρόπο που όχι μόνο δεν απομακρύνει από την πολιτική δράση, αλλά αντίθετα, κατανοώντας την σημασία της, την πλαισιώνει με τις αξίες του. Σε αυτή την ιδιαιτερότητα, άλλωστε, οφείλεται και ο θαυμασμός του Schmitt για τον ρομαντικό πολιτικό, ο οποίος χωρίς να παρασύρεται στην «αιώνια συζήτηση»,³⁵³ αποφεύγει, με εξαιρετική συνέπεια, να οδηγηθεί σε αυτό που ο Chastel ονομάζει «γερμανικό συναισθηματισμό».³⁵⁴ Απαντώντας στον πολιτικό ρομαντισμό, ο Schmitt αντιπαραβάλλει τη σκέψη σημαντικών εκπροσώπων της αντεπαναστατικής φιλοσοφίας του κράτους, όπως οι Louis de Bonald, Joseph de Maistre και Donoso Cortés, όπου η απόφαση και η κυριαρχία προσεγγίζονται, σύμφωνα πάντοτε με την σμιτιανή ανάγνωση, στις πραγματικές τους διαστάσεις.

2.2. Η αντεπαναστατική φιλοσοφία του κράτους

Η ιδιαίτερη συγγένεια της σκέψης των αντεπαναστατών φιλοσόφων, είναι σημαντικό να διασαφηνιστεί ότι δεν αποτρέπει από την παρατήρηση ορισμένων διαφοροποιήσεων ως προς την ένταση με την οποία κάθε ένας τους επιδιώκει την αποφασιστική απόφαση.

Σημαντικός θεμελιωτής της παραδοσιολατρίας, σύμφωνα με τον Schmitt, υπήρξε ο Louis de Bonald, η σκέψη του οποίου, ωστόσο, υποστηρίζει ο Schmitt, δεν φαίνεται να προσιδιάζει σε εκείνη των Schelling και Müller, οι οποίοι καταλήγουν στην ιδέα της «αιώνιας συζήτησης».³⁵⁵ Το μέσο του αδύναμου ανθρώπινου νου προς την αλήθεια, σύμφωνα με την σμιτιανή ανάγνωση του Bonald, αποτελεί η παράδοση, η οποία, ωστόσο, δεν αναδεικνύεται ως περιεχόμενο, το οποίο ανάγει τη λύση των αντιθέσεων της πραγματικής ζωής σε ένα ενδιάμεσο ουδέτερο σημείο. Αντιθέτως, τα αντιθετικά ζεύγη του Bonald συνιστούν απόλυτες ηθικές διαζεύξεις, οι οποίες τον τοποθετούν «πάντοτε ανάμεσα στο Είναι και στο Μηδέν»,³⁵⁶ και όπου, όπως τονίζει ο Schmitt, «δεν χωράει σύνθεση ή κάποιο «υπέρτερο τρίτο»».³⁵⁷

³⁵³ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.* σ. 89.

³⁵⁴ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.* σ. 90.

³⁵⁵ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα IV. «Η Αντεπαναστατική Φιλοσοφία του Κράτους», σσ. 89-107.

³⁵⁶ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 91, βλ. επίσης παραπ. 91, σ. 120.

³⁵⁷ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 91.

Εγγύτερα στο δόγμα της κυριαρχίας, και όχι τόσο στην υπόθεση της παράδοσης, βρίσκεται η σκέψη του Joseph de Maistre, ο οποίος απασχολείται ιδιαίτερα με το ζήτημα της απόφασης. Η κυριαρχική απόφαση, στον de Maistre, λύνει οριστικά το ζήτημα της νομιμοποίησης παραπέμποντας στην υπόθεση της τελικής αρμοδιότητας ή αντίστροφα, από την τελική αρμοδιότητα, βάσει ενός τυποκρατικού επιχειρήματος, προκύπτει η πραγματική κυριαρχία. Ο Schmitt υποστηρίζει ότι ο de Maistre, ουσιαστικά, παραθέτει ένα άκρως φορμαλιστικό επιχείρημα περί της κυριαρχίας, την οποία θεμελιώνει στην αμετάκλητη απόφαση, η οποία την εγκαθιδρύει. Η απόφαση τότε, σημειώνει ο Schmitt, «ανεξαρτητοποιείται ακαριαία από την επιχειρηματολογική της θεμελίωση και λαμβάνει αυτοτελή αξία».³⁵⁸ Πρόκειται για γεγονός εξαιρετικής σημασίας, για την σμιττιανή σκέψη, το οποίο αποδεικνύει την ουσία της κυριαρχίας ως αποφασιστική, πραγματική, κατ' εξοχήν απόφαση να εγκαθιδρυθεί.

Στην πορεία από το 1789 ως το 1848, ο Schmitt υποστηρίζει ότι εντάθηκε ο επαναστατικός ριζοσπαστισμός με τρόπο αντίστοιχο με την ένταση, που σημειώθηκε γύρω από το ζήτημα της απόφασης στην αντεπαναστατικής φιλοσοφία του κράτους, η οποία μετέβηκε από τη νομιμοποίηση του de Maistre στην ακραία φιλοσοφία του Donoso Cortés. Ο Cortés, σύμφωνα με τον Schmitt, επιχειρηματολογεί υπέρ της απόλυτα ανάξιας φύσης του ανθρώπου, του οποίου η κακία μπορεί να τιθασευτεί μόνο με την επιβολή μιας δικτατορίας.³⁵⁹ Η αποφασιστική απόφαση, δηλαδή, χρειάζεται να στραφεί προς τη διαχείριση της ατελούς ανθρώπινης φύσης, ενάντια στις ενδιάμεσες και ατελείωτες διαβουλεύσεις του φιλελευθερισμού, αλλά και στην αγαθή πίστη των αναρχικών αντιλήψεων. Η θέση του Cortés περί της ανεπάρκειας και της αναξιοτητας της ανθρώπινης φύσης, μάλιστα, φαίνεται ότι φτάνει σε εξαιρετικά ακραίο σημείο, ώστε, σύμφωνα με τον Schmitt, ο Cortés να παρουσιάζει, στη φιλοσοφία του, μια έσχατη τρομακτική εικόνα της ιστορίας, όπου «η ανθρωπότητα παραπαίει τυφλή μέσα σ' ένα λαβύρινθο, που κανείς δεν ξέρει την είσοδο, την έξοδο και την κατασκευή του».³⁶⁰

Με σκοπό να κατανοήσουμε την αντεπαναστατική φιλοσοφία του κράτους, και ιδιαίτερα την σκέψη του Donoso Cortés, είναι σημαντικό, όπως υποστηρίζει ο Schmitt, να εξετάσουμε το ζήτημα των αξιωματικών θέσεων για την ανθρώπινη φύση, στις οποίες θεμελιώνεται.

³⁵⁸ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 56.

³⁵⁹ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα IV. «Η Αντεπαναστατική Φιλοσοφία του Κράτους», σσ. 89-107.

³⁶⁰ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 96.

2.3. Αυταρχικές και αναρχικές αξιωματικές θέσεις περί της ανθρώπινης φύσης

Στον πυρήνα κάθε φιλοσοφίας της ιστορίας, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεωρία, βρίσκεται η ανθρωπολογική εκείνη θέση περί της φύσεως του ανθρώπου, η οποία αποδεικνύεται καθοριστική για τον προσανατολισμό κάθε ορισμένης θεωρίας. Πρόκειται για ερώτημα, το οποίο ο Schmitt υποστηρίζει ότι είναι αδύνατο να παρακαμφθεί μέσω επιφανειακών αναγωγών σε οικονομικού ή πολιτισμικού τύπου εξηγήσεις.³⁶¹

Στην κατεύθυνση αυτή, παρατηρεί, έχει κινηθεί τόσο ο συνεπής αναρχισμός όσο και οι αυταρχικές θεωρίες του κράτους. Συγκεκριμένα, ο αντιθεολογικός αναρχισμός, ο οποίος θέτει ως στόχο τη θεολογική διδασκαλία περί της κυριαρχίας του Θεού, ριζοσπαστικοποιείται σε μια διδασκαλία ενάντια στην εξουσιαστική φύση της κυριαρχίας, όπως αυτή προβάλλεται στα πλαίσια των φιλελεύθερων διεκδικήσεων. Τόσο, λοιπόν, ο de Maistre, όσο και οι εκπρόσωποι της αναρχικής θεωρίας, συμπεραίνουν ότι «κάθε κυριαρχία ενεργεί σα να ήταν αλάθητη, κάθε κυβέρνηση είναι απόλυτη».³⁶² Ωστόσο, είναι διαφορετική η επιχειρηματολογία και η τελική αξιολόγηση της θέσης αυτής, εκατέρωθεν. Η σημασία της θέσης, όμως, είναι εξαιρετική καθώς, σύμφωνα με τον Schmitt, σε αυτή τη θέση βρίσκεται «η ευκρινέστερη αντίθεση που εμφανίζεται σ' ολόκληρη την ιστορία της πολιτικής ιδέας»³⁶³ και σε αυτήν ακριβώς μπορούμε να εντοπίσουμε την ουσία της αντίθεσης αναρχικών και αυταρχικών αντιλήψεων για την ιστορία.

Ο αναρχισμός των Proudhon, Bakunin, Kropotkin και Gross, δικαιώνεται στην ανθρωπολογική θέση περί ενός «εκ φύσεως καλού» ανθρώπου, ενάντια στην οποία οι αυταρχικές αντιλήψεις, που εκφράστηκαν στην αντεπαναστατική φιλοσοφία των Bonald και de Maistre, αντέταξαν την απόλυτη θέση περί ενός «εκ φύσεως κακού» ανθρώπου, σε συμφωνία με τον καθολικό χριστιανισμό και τη διδασκαλία του προπατορικού αμαρτήματος.³⁶⁴ Την εντονότερη έμφαση στην φυσική ανθρώπινη κακία, όμως, σε σύγκριση με τους υπόλοιπους εκπροσώπους της αντεπαναστατικής φιλοσοφίας, φαίνεται ότι ο Schmitt την εντοπίζει στη σκέψη του Donoso Cortés. Μάλιστα, παρατηρεί, ότι η ένταση με την οποία έκανε λόγο για τη φυσική κακία του ανθρώπου, ριζοσπαστικοποιώντας ακόμη περισσότερο το επιχείρημα, τον οδήγησε να κατηγορηθεί για δογματικότητα. Ο Schmitt στο σημείο αυτό, όμως, φαίνεται να δικαιώνει τον Cortés λέγοντας ότι «όταν μιλά για τη φυσική κακία του

³⁶¹ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα IV. «Η Αντεπαναστατική Φιλοσοφία του Κράτους», σσ. 89-107.

³⁶² Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 92.

³⁶³ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 92.

³⁶⁴ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα IV. «Η Αντεπαναστατική Φιλοσοφία του Κράτους», σσ. 89-107.

ανθρώπου [...] εννοεί το πράγμα *αγωνικώς* και όχι *δογματικώς*».³⁶⁵ Δεν πρόκειται, δηλαδή, για τυφλό δογματικό μένος ενάντια στην ανθρώπινη φύση, αλλά για μια μαχητική θέση, η οποία προκύπτει από την ανυπέρβλητη επικαιρότητα των ζητημάτων τόσο της θρησκευτικότητας όσο και της πολιτικής, η οποία επέτεινε την ανάγκη για μια οριστική απόφαση, που δεν θα μπορούσε να δοθεί με πιο μετριοπαθείς τοποθετήσεις απέναντι στο ζήτημα της φύσης του ανθρώπου. «Η συνείδησή του περί αμαρτίας είναι οικουμενική»,³⁶⁶ σημειώνει ο Schmitt, και η ένταση με την οποία εμφανίζεται η θέση του περί της ανθρώπινης κακίας, οδηγώντας τον στο συμπέρασμα της δικτατορίας, αποτυπώνει την τελική μάχη που μένει να κριθεί «ανάμεσα στον καθολικισμό και στον αθεϊστικό σοσιαλισμό».³⁶⁷

Ο αναρχιστικός σοσιαλισμός, σύμφωνα με την σμιττιανή ανάλυση, υπήρξε το ένα από τα δύο μέτωπα με τα οποία βρέθηκε αντιμετώπος ο Cortés, για τον οποίο οι αντιλήψεις του αστικού φιλελευθερισμού αποτέλεσαν πλήγμα για την πολιτική επικαιρότητα. Οι ενδιάμεσες τοποθετήσεις, που υποστηρίζει η αστική τάξη στις διαζεύξεις της πραγματικής ζωής, είναι απλώς το πρόσχημα για την αναβολή της οριστικής απόφασης, η οποία αναβάλλει επ' αόριστον το ζήτημα της κυριαρχίας. Η «συζητούσα τάξη»³⁶⁸, όπως ονομάζει ο Cortés την αστική τάξη, στέκεται ανάμεσα στα σοσιαλιστικά σχέδια των αθεϊστών αναρχικών και στις αυταρχικές επιδιώξεις των αντεπαναστατών φιλοσόφων, χωρίς να λαμβάνει κάποια οριστική θέση. Σύμφωνα με τον Schmitt, πρόκειται για τη θεμελιώδη φιλελεύθερη αντίφαση, η οποία, ωστόσο, συνιστά ένα από τα σπάνια παραδείγματα, τα οποία μας καθιστούν μάρτυρες της σύγκλισης δύο εκ διαμέτρου αντίθετων φιλοσοφιών της ιστορίας, οι οποίες μέσω των αξιολογήσεών τους, εν τέλει, «έρχονται μεταξύ τους σε αντίθεση ωραιότατης τυπικής καθαρότητας».³⁶⁹ Εξηγώντας την φιλελεύθερη αντίφαση ο Schmitt παραπέμπει στον Stahl, ο οποίος κάνει λόγο για τον επαμφοτερισμό του φιλελευθερισμού ανάμεσα σε δύο εχθρούς, την αριστοκρατία και την ριζοσπαστική δημοκρατία, τους οποίους επιθυμεί να εξαπατήσει εξίσου, αλλά και στον Lorenz von Stein, ο οποίος προσφεύγει σε μια περισσότερο οργανική εξήγηση υποστηρίζοντας ότι κάθε τι ενέχει την αντίθεσή του, η οποία προκύπτει ως πραγματική αντίθεση μόνο όταν αποκοπεί από την πραγματική ζωή.³⁷⁰ Τέτοιου τύπου εξηγήσεις, ωστόσο, υποστηρίζει ο Schmitt, δεν υπήρξαν ικανοποιητικές για τους αντεπαναστάτες φιλοσόφους. Τόσο ο de Maistre όσο και ο Cortés, δεν μπόρεσαν να δεχτούν αντίστοιχου τύπου οργανικές εξηγήσεις για αυτό το συμβιβασμό της αιώνιας συζήτησης. Το να «αναστέλλεις την απόφαση στο αποφασιστικό σημείο, αρνούμενος ότι υπάρχει κάτι που

³⁶⁵ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 95.

³⁶⁶ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 96.

³⁶⁷ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 97.

³⁶⁸ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 97.

³⁶⁹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 98.

³⁷⁰ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σσ. 98-99.

πρέπει να αποφασισθεί»,³⁷¹ είναι μια στάση, η οποία δεν έχει θέση σε μια φιλοσοφία της πραγματικής ζωής. Στην αντεπαναστατική φιλοσοφία του κράτους, επισημαίνει ο Schmitt, επίδικο αντικείμενο συνιστά η κατ' εξοχήν απόφαση, η οποία κρίνει την τελική έκβαση κάθε πολιτικής αναμέτρησης, εν αντιθέσει με το φιλελεύθερο ιδεώδες της ελευθερίας του λόγου, το οποίο καθώς μεταφέρεται στην πολιτική γεννά ένα σώμα συζητητών, εντός του οποίου η αλήθεια φαίνεται να αυτοθεσπίζεται χωρίς, πλέον, να κρίνεται αναγκαία η τελική απόφαση, η οποία θα κρίνει την πολιτική αναμέτρηση.³⁷² Ο Schmitt τονίζει ότι πρόκειται για τη μέθοδο με την οποία η αποφασιστική μάχη μπορεί «ν' αναβληθεί αιωνίως σε μιαν αιώνια συζήτηση»,³⁷³ και στην οποία ο Cortés απαντά με «δικτατορία», ως θετική πράξη της αποφασιστικής απόφασης, εκεί όπου η κατάσταση έκτακτης ανάγκης είναι πάντοτε δεδομένη. Ο αστικός φιλελευθερισμός, για τον Cortés, σύμφωνα πάντοτε με την σμιττιανή ανάγνωση, συνιστά πρόσφορο πεδίο για κριτική. Μια κριτική, όμως, η οποία φτάνει μέχρι την αποκάλυψη της φιλελεύθερης μεταφυσικής, έτσι ώστε, παρατηρεί ο Schmitt, ότι στην μάχη που μαίνεται μεταξύ αυταρχικών και αναρχικών αντιλήψεων για την ιστορία είναι σημαντικό να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο η απόφαση κρίνεται ως ζήτημα θεμελιώδους σημασίας εκατέρωθεν.

Οι αντεπαναστάτες φιλόσοφοι υπερασπίζονται μια αποφασιστική απόφαση, η οποία *πραγματώνει οριστικά* την πολιτική ιδέα, παρατηρεί ο Schmitt, ενώ οι εκπρόσωποι του αθεϊστικού αναρχισμού υπερασπίζονται επίσης μια αποφασιστική απόφαση, η οποία, ωστόσο, σκοπό έχει να *καταργήσει οριστικά* την πολιτική ιδέα. Πρόκειται για μια απόλυτη αντίθεση, η οποία θεμελιώνεται στις επίσης, κατά απόλυτο τρόπο, αντιθετικές αυταρχικές και αναρχικές αντιλήψεις περί της ανθρώπινης φύσης, όπου ο άνθρωπος συλλαμβάνεται ως «εκ φύσεως κακός» και ως «εκ φύσεως καλός», αντίστοιχα.³⁷⁴ Στις αναρχικές θεωρήσεις, όπως σημειώνει ο Schmitt, «μαζί με το θεολογικό στοιχείο αφανίζεται και το ηθικό, μαζί με το ηθικό η πολιτική ιδέα, οπότε κάθε ηθική και πολιτική απόφαση παραλύει μέσα σ' ένα παραδείσιο Εντεύθεν άμεσης, φυσικής ζωής και απροβληματικής σωματικότητας».³⁷⁵ Συντηρείται, δηλαδή, η σημασία της απόφασης, αλλά «παρακάμπτεται ο πυρήνας της πολιτικής ιδέας, η απαιτητική ηθική απόφαση».³⁷⁶

³⁷¹ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 100.

³⁷² Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, όπου ο Schmitt παραπέμπει στον Cavour σχετικά με τη σημασία του κοινοβουλίου: «The worst chamber is still preferable to the best antechamber», και στον Bentham σχετικά με τη σημασία της κοινοβουλευτικής διαβούλευσης για τη διαπίστωση της αλήθειας: «In Parliament ideas meet, and contact between ideas gives off sparks and leads to evidence», σ. 7.

³⁷³ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 103.

³⁷⁴ Βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα IV. «Η Αντεπαναστατική Φιλοσοφία του Κράτους», σσ. 89-107.

³⁷⁵ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 105.

³⁷⁶ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 106.

Ο αναρχιστικός σοσιαλισμός, δηλαδή, αποφασίζει αποφασιστικά εναντίον κάθε κυβέρνησης και κάθε δικτατορίας ή πιο συγκεκριμένα, αποφασίζει αποφασιστικά εναντίον της απόφασης με αποτέλεσμα να αδυνατεί να ολοκληρώσει λογικά τη σκέψη του. Ενώ, δηλαδή, η αντεπαναστατική φιλοσοφία φαίνεται ότι μάχεται με συνέπεια υπέρ της πολιτικής ιδέας και άρα της καθαρής απόφασης, ο αθεϊστικός αναρχισμός θεμελιώνει «μιαν απόλυτη απόφαση δημιουργημένη μέσα από το μηδέν».³⁷⁷ Με αυτόν τον τρόπο, παρατηρεί ο Schmitt, ο αθεϊστικός αναρχισμός αρνείται την ουσία του πολιτικού και το αφανίζει στην ατάραχη εμμενή πραγματικότητα. Ακόμα όμως, και υπό αυτές τις προϋποθέσεις, ούτε ο «μεγαλύτερος αναρχικός του 19^{ου} αιώνα», όπως σημειώνει ο Schmitt για τον Bakunin, δεν αποφεύγει την πραγματική συνέπεια της ίδιας της απόφασής του: «να γίνει στη θεωρία ο θεολόγος της αντιθεολογίας και στην πράξη ο δικτάτορας μιας αντιδικτατορίας».³⁷⁸

2.4. Η άμεση χρήση βίας στον αυταρχικό και αναρχικό στοχασμό

Με σκοπό να δειχθεί η πραγματική δυναμική της πραγματικής ζωής ενάντια στην ηθική αποσύνθεση του αστικού κοινοβουλευτισμού, ο Schmitt υποστηρίζει ότι χρειάζεται να συλλάβουμε την ανορθολογιστική θεμελίωση της δικτατορίας, η οποία αποκαλύπτει την ζωτικότητα της κατά την άμεση χρήση βίας. Μάλιστα, επισημαίνει ο ίδιος, δεν πρόκειται τόσο για ριζική και τυφλή άρνηση της ορθολογιστικής σκέψης, όσο για μια νέα ανορθολογική πίστη, η οποία καταφέρεται ενάντια στον σχετικισμό της κοινοβουλευτικής διαβούλευσης και τον ριζοσπαστισμό της μαρξικής εκπαιδευτικής δικτατορίας.³⁷⁹

Η ουσία της νέας ανορθολογικής φιλοσοφίας, σύμφωνα με τον Schmitt, βρίσκεται στην έννοια του ενστίκτου και η σημασία της μπορεί να συλληφθεί μόνο με τη διερεύνηση της επαναστατικής της μεθόδου, η οποία επιδιώκει να θεμελιώσει μια θεωρία της «αδιαμεσολάβητης» ζωής στην πίστη στη διαισθητική γνώση. Στην κατεύθυνση αυτή, επισημαίνει ο Schmitt, ο Sorel, αντλώντας τη θεωρία περί της «αδιαμεσολάβητης» ζωής από τον Bergson, θεμελίωσε την ιδέα της άμεσης χρήσης βίας και, με την βοήθεια των Proudhon και Bakunin, την εφάρμοσε στα προβλήματα της κοινωνικής ζωής.³⁸⁰ Η μάχη που έδωσαν οι θεωρητικοί της διαισθητικής γνώσης ενάντια στην συστηματική ενότητα και τον συγκεντρωτισμό του κράτους, υποστηρίζει ο Schmitt, συμπυκνώθηκαν στον αναρχιστικό

³⁷⁷ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 106.

³⁷⁸ Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 107.

³⁷⁹ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, κεφ. 4, «Irrationalist Theories of the Direct Use of Force», σσ. 65-76.

³⁸⁰ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 67.

στοχασμό, ο οποίος διαμόρφωσε μια ανορθολογική θεωρία για τη γνώση της ιστορίας και αποτέλεσε πρότυπο αντι-κρατικής και αντι-θεολογικής σκέψης.³⁸¹

Αντικείμενο της αναρχιστικής κριτικής, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, υπήρξε η μεταφυσική πίστη στον Θεό και το κράτος, την οποία ο Bakunin διέκρινε στον φανατικό διαφωτισμό, ο οποίος κατεύθυνε προς μια δεσποτική έννοια ενότητας και εξουσίας, όπου η μοναδική ατομικότητα διαλύονταν μέσα σε ένα περιεκτικό σύστημα ολότητας. Η επιστημονικότητα του διαφωτιστικού ορθολογισμού, υποστηρίζει ο Schmitt ότι υπήρξε αδύναμη, για τον Bakunin, να συλλάβει την πραγματική ζωή και λειτούργησε περισσότερο προς όφελος γενικευτικών αφαιρέσεων, οι οποίες ωστόσο δεν δημιουργούν απολύτως τίποτα.³⁸² Σκοπός του Bakunin, σύμφωνα με τον Schmitt, υπήρξε η ανάδειξη της αδιαμεσολάβητης εσωτερικότητας της ζωής: της ουσίας, δηλαδή, της πραγματικής ζωής, η οποία συμπυκνώνεται στο συγκεκριμένο άτομο, αδέσμευτη από ορθολογιστικές διαμεσολαβήσεις, οι οποίες τη συνοψίζουν σε θεωρητικές αφαιρέσεις. Υπ' αυτή την έννοια, τόσο ο ίδιος ο Bakunin, όσο και ο Proudhon, υποστηρίζει ο Schmitt, αναδείχθηκαν σε πατέρες του συνδικαλισμού θεωρώντας ότι η ουσία της εργατικής τάξης χρειάζεται κάθε φορά να αναζητείται, ακριβώς εκεί, όπου εκφράζεται αδιαμεσολάβητη από την επιστημονική ορθολογικότητα, που καταστέλλει την πραγματική ζωή: δηλαδή, στα εργατικά σωματεία, εκεί όπου η πραγματική μάχη διεξάγεται μέσω της απεργίας.³⁸³

Η ανορθολογιστική θεωρία της άμεσης χρήσης βίας, σύμφωνα με την σμιττιανή προσέγγιση, τοποθετείται απέναντι σε δύο αντιπάλους, καθώς ως θεωρία της άμεσης και ενεργούς απόφασης απορρίπτει τον σχετικιστικό ορθολογισμό των κοινοβουλευτικών εννοιών της διαβούλευσης και της ισορροπίας, ενώ ως θεωρία μύθου αρνείται τις νομιμοποιήσεις του απόλυτου ορθολογισμού.³⁸⁴ Η δύναμη της θεωρίας του μύθου, σύμφωνα με τον Schmitt, πηγάζει από την ίδια την αναγκαιότητα της πραγματικής ζωής, η οποία όταν δεν υποβάλλεται σε επιστημονικές θεμελιώσεις και δεν περιορίζεται σε κενές αφαιρέσεις, θεμελιώνεται μόνο στην πρωτογενή της ουσία και δικαιώνεται μόνο μέσω της έννοιας του ενστίκτου.³⁸⁵ Μόνο αυτός ο πηγαίος ενθουσιασμός, υποστηρίζει ο ίδιος, μπορεί να πλάσει την μυθική εικόνα, η οποία κινητοποιεί την ιστορική εξέλιξη. Η απουσία του, παρατηρεί, καθλώνει την κοινωνική και την πολιτική πρόοδο και σημαίνει ότι ο κοινοβουλευτισμός και

³⁸¹ «The analogy of both conceptions of God and the state forced themselves on Proudhon under the influence of restoration philosophy. He gave this philosophy a revolutionary antistate and antitheological twist, which Bakunin drew out to its logical conclusion», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 67.

³⁸² Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 67.

³⁸³ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 67-68.

³⁸⁴ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 68.

³⁸⁵ «[...] a new evaluation of rational thought, a new belief in instinct and intuition [...]», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 66.

ο σχετικισμός καταστρέφουν ηθικά την αστική τάξη, στην οποία ο Schmitt βλέπει μόνο μια «δημαγωγική πλουτοκρατία»,³⁸⁶ η οποία δεν μπορεί να θέσει σε κίνηση την ιστορική εξέλιξη. Η απάντηση στο ερώτημα της εξέλιξης της ανθρώπινης ιστορίας, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεωρία, μπορεί να βρεθεί μόνο με την αναζήτηση του μύθου. Πρόκειται για την ιδέα που ο Sorel, όπως υποστηρίζει ο Schmitt, επιδίωξε να αποκαλύψει στην δυναμική του προλεταριάτου, το οποίο δεσμεύει την πίστη του στην πραγματικότητα της μαζικής απεργίας και, επομένως, διαθέτει την ικανή καταστροφική δύναμη για την ανατροπή της κοινωνικής και οικονομικής τάξης.³⁸⁷ Η εγγενής παρουσία της ουσίας της ίδιας της ζωής στο προλεταριάτο, σύμφωνα με τον Sorel, το ετοιμάζει για θυσίες, οι οποίες στοχεύουν σε μια νέα ηθική τάξη και όχι σε μια ουτοπία. Άλλωστε, στη σκέψη του Sorel, υπογραμμίζει ο Schmitt, η ουτοπία δεν είναι παρά ένα ορθολογιστικό παράγωγο της προσπάθειας για την μηχανιστική υποταγή της πραγματικής ζωής.³⁸⁸

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η αστική τάξη δεν είναι παρά η κινητήριος δύναμη της μηχανιστικής χειραγώγησης της ζωής – που προδίδει την ιδέα του μύθου –, ενάντια στην οποία καθίσταται αναγκαία μια πραγματικά μαχητική στάση. Ωστόσο, επισημαίνει ο Schmitt, όχι με την έννοια μιας ορθολογιστικά θεμελιωμένης δικτατορίας, η οποία έχει σκοπό να την εκπαιδεύσει και να τη νουθετήσει, αλλά μιας αποφασιστικά καταστροφικής σύγκρουσης, η οποία θα την εξολοθρεύσει.³⁸⁹ Η αναμέτρηση με την αστική τάξη είναι ζητούμενο τόσο της αναρχιστικής θεώρησης όσο και της συντηρητικής παράδοσης, οι οποίες συλλαμβάνουν, όπως παρατηρεί ο Schmitt, την «μεταφυσική δειλία του φιλελευθερισμού»,³⁹⁰ ο οποίος στέκει με φόβο απέναντι στην «απόφαση» του συντηρητικού και του αναρχιστικού στοχασμού και επιδιώκει να την αναβάλλει μέσω συνεχών διαβουλεύσεων. Πρόκειται, όμως, υποστηρίζει ο Schmitt, για έναν αντίπαλο, ο οποίος όχι μόνο δεν κατανοεί την ουσία της πραγματικής ζωής αλλά επιπλέον την καθυποτάσσει στον κοινοβουλευτικό φιλελευθερισμό, έτσι ώστε καθίσταται σαφές ότι, πλέον, στόχος δεν μπορεί να είναι να τιθασευτεί η φιλελεύθερη σκέψη, μέσω μιας εκπαιδευτικής δικτατορίας, όπως αυτή του προλεταριάτου, αλλά να εκμηδενιστεί.³⁹¹ Ο πραγματικός κίνδυνος της πολιτικής προκύπτει μόνο μέσω της υποβάθμισης της σε κοινοβουλευτικές τακτικές, επισημαίνει ο Schmitt, ώστε καθίσταται

³⁸⁶ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 68.

³⁸⁷ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 68-69.

³⁸⁸ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 69.

³⁸⁹ «Instead of relative oppositions accessible to parliamentary means, absolute antitheses now appear. "The day of radical rejection and the day of sovereign declarations is coming." No parliamentary discussion can delay it; the people, driven forward by its instincts, will smash the pulpits of the sophists [...].», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σσ. 69-70.

³⁹⁰ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 69.

³⁹¹ Σχετικά με την αναγκαιότητα της πλήρους καταστροφής και εξαφάνισης του αντιπάλου βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, κεφ. 4, «Irrationalist Theories of the Direct Use of Force», σσ. 65-76· Σμιττ, Κ. (1988), *Η Έννοια του Πολιτικού*· στην παρούσα εργασία βλ. κεφ. II. Φορμαλισμός στην πολιτική θεωρία του Carl Schmitt, ενότητα 1. Εννοιολογικές Προϋποθέσεις - Προς μια ιδεαλιστική πολιτική, σ. 44.

αναγκαιότητα να μετατραπεί η εξουσία σε βία και να αναδυθούν οι απόλυτες αντιθέσεις. Σημειώνει, μάλιστα, ότι «[ό]ποια αξία έχει η ανθρώπινη ζωή δεν προκύπτει από την λογική· αναδύεται από μια κατάσταση πολέμου μεταξύ εκείνων που εμπνέονται από μεγάλες μυθικές εικόνες ώστε να προσχωρήσουν στην μάχη».³⁹² Η επαναστατική ορμή, δηλαδή, δεν εμφανίζεται ως απότοκο ιδεολογικών και διανοητικών παρωθήσεων αλλά, αντιθέτως, αναφύεται στην ανώνυμη μάζα των προλεταρίων, οι οποίοι πραγματικά εμπνέονται από το μύθο.

Η δικτατορία του προλεταριάτου φαίνεται ότι, στη σμιττιανή θεώρηση, δεν μπορεί να θεμελιώσει μια πραγματική αλλαγή της ηθικής τάξης. Κάθε ορθολογιστική παρέμβαση στην πραγματική ζωή αλλοιώνει την ουσία της και η δικτατορία του προλεταριάτου, που θεμελιώνεται στην ορθολογιστική θέαση της πραγματικής ζωής, καταστέλλει τη δημιουργική δύναμη των επαναστατημένων μαζών. Τόσο ο Sorel, όσο και ο Proudhon, σημειώνει ο Schmitt, στέκονται ενάντια στον συγκεντρωτισμό και την ομοιομορφία της δικτατορίας, καθώς διαπιστώνουν ότι ως «στρατιωτική-γραφειοκρατική-αστυνομική μηχανή»³⁹³ δεσμεύει την επαναστατική ορμή για τη βάνουση μάχη και αποκρυσταλλώνεται σε έναν «νέο γραφειοκρατικό και στρατιωτικό μηχανισμό»,³⁹⁴ ο οποίος τοποθετείται στη θέση του παλαιού. Ο Schmitt, ωστόσο, υποστηρίζει ότι από την δικτατορία, η οποία είναι ικανή μεν για μια πρωτοπόρα ελίτ της ιδεολογίας – της ορθής συνείδησης στην μαρξική θεωρία – δεν μπορεί να προκύψει ένα πραγματικά ελεύθερο προλεταριάτο. Στόχος του, εδώ, δεν είναι να καθιλώσει την προλεταριακή επανάσταση σε μια αναθεωρητική κοινοβουλευτική επανάσταση, από την οποία ο ίδιος αντιλαμβάνεται ότι μπορεί να πηγάσει μόνο μια νέα γραφειοκρατική μηχανική και εντός της οποία το προλεταριάτο διακινδυνεύει τη δημιουργική δυναμική του και την παράλυσή του. Αντίθετα, με συνέπεια, επιδιώκει τη μετατροπή της εξουσίας σε βία ως διαδικασία, η οποία υποστηρίζει ότι περικλείει όλο το πάθος της ανάδειξης της πολεμικής δράσης σε πραγματικά επαναστατική και όχι μεταρρυθμιστική δράση.³⁹⁵

Η συνάφεια της συντηρητικής θεώρησης και του ριζοσπαστικού αναρχιστικού σοσιαλισμού προκύπτει από το γεγονός ότι και οι δύο οπτικές ανατρέχοντας στα ύστατα προβλήματα της θεμελίωσής της γνώσης της πραγματικής ζωής, προτείνουν αποφασιστικές απαντήσεις για αυτά.³⁹⁶ Το γεγονός, ωστόσο, ότι η αναρχιστική σκέψη υπερασπίζεται τα ανθρώπινα ένστικτα, τη φέρνει σε σύγκρουση με τον αντεπαναστατικό στοχασμό, ο οποίος

³⁹² Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 71.

³⁹³ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 72.

³⁹⁴ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 72.

³⁹⁵ «“violence” appears in place of power. This is only a belligerent act, not a judicial and administrative measure», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 72.

³⁹⁶ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, κεφ. 4, «Irrationalist Theories of the Direct Use of Force», σσ. 65-76.

συλλαμβάνει την αθλιότητα του ανθρώπου ως αποφασιστικής σημασίας στοιχείο για την απόκτηση της διαισθητικής γνώσης, που επιδιώκει. Ο Sorel, ο οποίος διατήρησε την ιδέα της οικονομικής φύσης του προλεταριάτου, ώστε να προκύψει από την επαναστατική του ορμή η δημιουργία μιας ηθικής τάξης οικονομικών παραγωγών, σύμφωνα με την σμιττιανή ανάγνωση, βρέθηκε μπροστά σε ένα ιδιαίτερο πρόβλημα αντίστοιχο αυτού το οποίο αντιμετώπισε η μαρξική θεωρία, η οποία αντλώντας τα εργαλεία της ανάλυσής της από την αστική τάξη παρέμεινε καθηλωμένη στο πεδίο της αστικής πολιτικής οικονομίας και αναγκάστηκε να ακολουθήσει την αστική ορθολογική επιχειρηματολογία.³⁹⁷ Ο Schmitt παρατηρεί, ωστόσο, σε αυτό το σημείο ότι στο σύστημα της διαλεκτικής ιστορικής εξέλιξης, εφόσον η δεδομένη εποχή είναι αυτή της καπιταλιστικής τάξης και η πάλη των τάξεων είναι μια πάλη, η οποία εκκινά από το οικονομικό πεδίο, η ορθολογιστική κανονιστικότητα της αστικής σκέψης είναι με έναν τρόπο απαραίτητη για τη διερεύνηση της οικονομικής σφαίρας. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Schmitt, αποτελεί σημαντικό κίνδυνο η περαιτέρω ανάπτυξη της έννοιας της οικονομικής τάξης, η οποία οδηγεί στην κατάλυση του ζωτικού μύθου, ο οποίος παρέχει στο προλεταριάτο τη δημιουργική του δύναμη. Η μαρξική θεώρηση, θεμελιωμένη σε ένα σύστημα διαλεκτικής κατανόησης, δεσμεύεται πάντοτε με αναγκαίο τρόπο από τον αντίπαλό της, την αστική τάξη, καθώς μόνο ξεπερνώντας την δική της ορθολογιστική λογική είναι σε θέση να την κατανοήσει πλήρως. Πρόκειται για μια προβληματική, την οποία, σύμφωνα με τον Schmitt, ήταν σε θέση να συλλάβει με εξαιρετική συνέπεια ο Bakunin. Αυτός είναι άλλωστε ο λόγος, για τον οποίο ο Schmitt τον ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους θεωρητικούς του αναρχιστικού στοχασμού.³⁹⁸

Ο μύθος, σύμφωνα με τον Schmitt, είναι η παγκόσμια – ιστορική μορφή, η οποία συνοψίζει την κορύφωση της έντασης των αντιθέσεων της πραγματικής ζωής και ως μεταφυσική πίστη συγκεκριαιώνει την ανορθολογικότητα της ζωής. Ωστόσο, παρατηρεί ότι φαίνεται να έχει εξίσου μεγάλη ιστορική σημασία και για την ορθολογιστική θεώρηση, ξεπερνώντας μάλιστα ακόμα και τη σημασία του ίδιου του αντικειμένου του.³⁹⁹ Στη μαρξική θεωρία, με την απεικόνιση της αστικής τάξης ως απόλυτο εχθρό της διαδικασίας της ιστορικής εξέλιξης, ο Schmitt υποστηρίζει ότι ο μύθος της αστικής τάξης ξεπερνά την σημασία της ίδιας της αστικής τάξης. Πρόκειται για την «μοχθηρή» εικόνα της, η οποία

³⁹⁷ «Above all Sorel sought to retain the purely economic basis of the proletarian standpoint [...] He hoped that the proletariat would create a morality of economic producers. The class struggle is a struggle that takes place in the economic sphere with economic means. [...] Here, therefore, the enemy had determined the terrain on which one had to fight and also the weapons, that is, the structure of argumentation. If one followed the bourgeois into economic terrain, then one must also follow him into democracy and Parliamentarism. Moreover, without the economic-technical rationalism of the bourgeois economy, then at least in the short term one would not be able to move about within the economic sphere», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 73.

³⁹⁸ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 73· Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα IV. «Η Αντεπαναστατική Φιλοσοφία του Κράτους», σσ. 89-107.

³⁹⁹ Βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 73-74.

εξαπλώθηκε στην Ευρώπη, κατά την διάρκεια του 19^{ου} αιώνα,⁴⁰⁰ και η οποία απομακρυσμένη από την κοιτίδα της δημιουργίας της, τη Ρωσία, φαίνεται ότι, πλέον, αδυνατεί να αντλήσει τον μύθο της από την δυναμική της πάλης των τάξεων. Σε αναζήτηση ενός νέου μύθου, υποστηρίζει ο ίδιος, η δυναμικής της ύστατης σύγκρουσης έλκεται από τη δύναμη του ισχυρού εθνικισμού.⁴⁰¹ Πρόκειται για πολύτιμο στοιχείο του διεθνιστικού μαρξισμού, υποστηρίζει ο Schmitt, για τον οποίο ο ισχυρότερος μύθος δεν είναι αυτός της τάξης αλλά αυτός του έθνους. Γύρω από αυτόν τον μύθο, παρατηρεί, περιστρέφονται οι έννοιες της φυλής, της καταγωγής, της γλώσσας, της παράδοσης, της συνείδησης της κοινής κουλτούρας και εκπαίδευσης, οι οποίες διαμορφώνουν τη συνείδηση «του ανήκειν σε μια κοινότητα με κοινή μοίρα ή προορισμό, ένα αίσθημα διαφορετικότητας από τα άλλα έθνη».⁴⁰²

Στην κατεύθυνση αυτή, σύμφωνα με τον Schmitt, η αποπομπή, τόσο της δημοκρατίας όσο και του κοινοβουλευτισμού, λόγω της ισχυρής παρουσίας ενός μύθου, παρατηρείται μόνο στην ιστορική περίπτωση της φασιστικής Ιταλίας, η οποία προέταξε όχι έναν ταξικό αλλά έναν εθνικιστικό μύθο. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε, εδώ, ότι δεν πρόκειται για την υποβάθμιση της σημασίας του μύθου εν γένει, εν όψει ενός καταλυτικού εθνικισμού. Αντίθετα, ο Schmitt συλλαμβάνει μια ιδιαίτερη δύναμη στη θεωρία του μύθου, την οποία αντιλαμβάνεται ως «το πιο ισχυρό σύμπτωμα της παρακμής του σχετικιστικού ορθολογισμού της κοινοβουλευτικής σκέψης».⁴⁰³ Η ποιότητα του μύθου, ως τέτοιου, είναι το στοιχείο εκείνο που στον σμιττιανό στοχασμό αποτελεί το κλειδί για τη διερεύνηση της εξέλιξης της ανθρώπινης ιστορίας.

⁴⁰⁰ «They gave it the meaning of the last representative of a prehistorical humanity that was divided into classes, the very last enemy of mankind, the last *odium generis humani*», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 74.

⁴⁰¹ «[...] the stronger myth is national. [...] the national myth has until today always been victorious», Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 75.

⁴⁰² Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 75.

⁴⁰³ Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, σ. 76.

VI. Οριστική Θεμελίωση της Κυριαρχίας

Εξαιρετικής σημασίας σημείο, στη σμιττιανή θεωρία, αναφαίνεται ο ιδιαίτερος προσανατολισμός του κρατικού ενδιαφέροντος λόγω του ότι ενώπιον του αποτελέσματος της εναντίωσης στην κρατική δραστηριότητα, και όχι μιας τυχαίας μεταστροφής, εμπεδώνει την μορφή του οικονομικού κράτους. Ως αποτέλεσμα αυτού, ο Schmitt κάνει λόγο για τον περιορισμό της νομοθετικής ποιότητας του κράτους και μια γενική αδιαφορία για το περιεχόμενο του κανόνα και την εστίαση στη νομική εφαρμογή. Η δικαιοσύνη του κράτους αυτού, παρατηρεί ο Schmitt, δεν συνιστά την «συγκεκριμένη αντίληψη της συνταγματικής ορθότητας της συνολικής κατάστασης, παρά μόνο σε μια αντανάκλαστική αντίδραση».⁴⁰⁴ Η, πλέον, ουσιαστική παράμετρος, στην οποία στέκεται η σμιττιανή κριτική, αναφορικά προς αυτή την εξέλιξη, είναι η εξαφάνιση της διάκρισης κράτους και κοινωνίας και η διαμόρφωση της κοινωνίας σε κράτος. Η σμιττιανή επιχειρηματολογία επιδιώκει να αποκαλύψει την αποπολιτικοποίηση του κράτους και την ουδετεροποίηση των διαφόρων περιοχών, η οποία μπορεί να υπερνικηθεί με την επανασυγκρότηση της πολιτικής ενότητας με όρους ενός ολοκληρωτικού κράτους δύναμης, ενάντια στο σύγχρονο ολοκληρωτικό – από αδυναμία – γερμανικό κράτος.

1. Οι αποπολιτικοποιήσεις του πλουραλιστικού κράτους

Η πολιτική κρίση, που διέρχεται η Γερμανία, είναι, για τον Schmitt, άμεσα συνδεδεμένη με μια ιδιαίτερα διαδεδομένη θεώρηση του κράτους, ως ενότητα της απόλυτης ειρήνευσης, με την έννοια της αντιδιαστολής προς την *πολεμική* πολιτική ενότητα. Με δεδομένη τόσο την εξώ- όσο και την εσω- πολιτική τάξη, το κράτος δεν εμφανίζεται ως συγκροτησιακό στοιχείο μιας κυρίαρχης πολιτικής ενότητας.⁴⁰⁵ Η διακήρυξη του θανάτου του κράτους, σημαίνει ότι αφαιρείται από το κράτος η ειδικά πολιτική του ουσία και ότι υποβαθμίζεται σε απλή ενότητα του κοινωνικού όλου, παράλληλη προς μια σειρά αντίστοιχων ενότητων. Σύμφωνα με τον Schmitt, ακριβώς σε αυτή την απομάκρυνση από την ιδέα του κράτους, ως πολιτική ενότητα, αποδίδεται ο ισχυρός κλονισμός της μεσοπολεμικής γερμανικής κοινωνίας και πολιτικής πρακτικής. Η κατάργηση της πατροπαράδοτης ιδέας του κράτους αποκαλύπτει, για τον Schmitt, κάτι πολύ σημαντικότερο από μια νέα δικαιολόγηση της πολιτικής ενότητας στο όνομα ενός νέου μορφώματος αντίστοιχου του παλαιού κράτους.

⁴⁰⁴ Schmitt, C. (1940), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe im Kampf mit Weimar-Genf-Versailles 1923-1939*, σ. 154.

⁴⁰⁵ Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 133-145.

Δεν πρόκειται για τον κλωνισμό του κράτους ως φορέα μιας αυτόνομης ηθικής, αλλά αντίθετα για τον κλωνισμό της ίδιας της κρατικής ηθικής και για την εκ θεμελίων αμφισβήτησή της.⁴⁰⁶ Με την αναίρεση των προϋποθέσεων των αρχών, από τις οποίες το κράτος αντλεί την ηθική του νομιμοποίηση, ουσιαστικά το κράτος πλήττεται ως εκφρασμένη ηθική έκφραση της ολότητας και ως μέτρο προς το οποίο επιβάλλεται το δίκαιο.

Η αναζήτηση ενός νέου μεγέθους μέτρησης των κοινωνικών σχέσεων από τους Cole και Laski, υπό τους όρους μιας «πλουραλιστικής» θεώρησης του κράτους, δεν φαίνεται να ικανοποιεί τον Schmitt, καθώς στη σκέψη του ενισχύει την κρίση της πολιτικής, εφόσον μετατρέπει το κράτος από ανώτερο πολιτικό μέγεθος σε απλό συνεταιρισμό ίσης αξίας με τους υπόλοιπους.⁴⁰⁷ Είναι αδύνατο, σύμφωνα με τον ίδιο, να παραβλέψει κανείς τις φιλελεύθερες συνιστώσες, οι οποίες συγκροτούν το νέο κράτος βάσει εγωιστικών κινήτρων και καθαρού ατομικισμού. Η συγκρότηση πολυάριθμων παράλληλων σχέσεων, και οι αντίστοιχα πολυάριθμες ηθικές διευθετήσεις που επιδέχονται, έχει συνέπεια τη διαπίστωση ποικίλων υποχρεώσεων νομιμότητας, οι οποίες παράγουν συμπλέγματα ανεπηρέαστα από αξιώσεις ιεράρχησης και στερούν το κράτος από το να του αναγνωριστεί η ορισμένη πολιτική του ανωτερότητα έναντι των ειδικών ηθικών αξιών των κοινωνικών σχέσεων.⁴⁰⁸ Η σημασία τούτου, για τον Schmitt, αποδεικνύεται τεράστια, με την έννοια της φιλελεύθερης αντικατάστασης της περιεκτικής κρατικής και πολιτικής ολότητας από την γενική έννοια της ανθρωπότητας [allesumfassenden “society”, der “Menschheit”]. Σύμφωνα με τον ίδιο, η πλουραλιστική θεώρηση δεν συνιστά απλώς μια πρακτική εμπειρική διαπίστωση για την κοινωνική οργάνωση, η οποία μεταφέρεται στο πεδίο της πολιτικής σφαίρας, αλλά για την αποτύπωση μιας ορισμένης φιλοσοφίας για τον πραγματικό κόσμο. Πρόκειται για την κοσμοθεωρία, η οποία διακηρύσσει τη διάλυση της μονιστικής ενότητας του σύμπαντος και υπερασπίζεται την πολλαπλότητα της κοινωνικής ύπαρξης, στην οποία απορροφάται η έννοια της πολιτικής ενότητας, σχετικοποιώντας το κράτος και στερώντας του την αυτοτέλειά του.⁴⁰⁹

Ο Κοσμάς Ψυχοπαίδης σημειώνει, σχετικά με την σμιττιανή θεώρηση του πλουραλιστικού κράτους, ότι πρόκειται για το αποτέλεσμα του τέλους της μοναρχίας στη Γερμανία και τη συνέπεια της άρσης του παραδοσιακού δυϊσμού κράτους – κοινωνίας, την

⁴⁰⁶ Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 133-145.

⁴⁰⁷ «Der Staat wird zu einer sozialen Gruppe oder Assoziationen, die bestenfalls neben, keinesfalls über den andern Assoziationen steht», Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 134.

⁴⁰⁸ «Für alle diese Pflichtenkomplexe, für die “Pluralität der Loyalitäten”, gibt es keine “Hierarchie der Pflichten” [...] die Loyalität gegen den Staat hat keinerlei Vorrang, und die Staatsethik ist eine Spezialethik neben vielen anderen Spezialethiken», Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 134.

⁴⁰⁹ Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat». στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 134-137.

παραγωγή πολυκρατίας και τη διακινδύνευση της πολιτικής ενότητας εν όψει αρρυθμιστων συγκρούσεων συμφερόντων.⁴¹⁰ Ο Schmitt υποστηρίζει ότι το νέο κράτος εμφανίζεται ως αποτέλεσμα συσσωρευμένης κοινωνικής ετερογένειας και συμβιβασμών, οι οποίοι διαλύουν το κυρίαρχο κράτος και το μετατρέπουν σε ενδιάμεση εξουσία, «που παραιτείται πλήρως από το να κυριαρχήσει την κοινωνική, οικονομική, θρησκευτική αντίθεση».⁴¹¹ Αποκόπτεται, δηλαδή, από τη διευθέτηση της συνολικής πραγματικότητας και από υπερέχουσα, περιεκτική ενότητα μετατρέπεται σε «αγνωστικιστικό» κράτος [agnostischer Staat] χωρίς πραγματική δύναμη για πολιτικές αποφάσεις.⁴¹² Ο πλουραλισμός των σύγχρονων κοινωνικών και πολιτικών θεωριών, θεωρείται στη σμιττιανή θεωρία «ασαφής και αφ' εαυτού του προβληματικός».⁴¹³ Η αντικατάσταση του λόγου περί κρατικής κυριαρχίας από έναν ατομικιστικό λόγο, αποκαλύπτει μια κεντρική αδυναμία της πλουραλιστικής θεωρίας, η οποία αδυνατεί να συλλάβει την ουσία της κοινωνικής κατάστασης και αναδεικνύει την έννοια της ανθρωπότητας σε κατ' εξοχήν αντικειμενικό μέγεθος. Τα ζητήματα εσωτερικής ηθικής, όπως σημειώνει ο Schmitt, δεν απαντούν στις ιδιαίτερες ανάγκες της κοινωνικής διαχείρισης. Σε κάθε περίπτωση, προϋπόθεση είναι μια κοινή παραδοχή, μια κανονική κατάσταση, η οποία δεν μπορεί να αντικατασταθεί από το ιδιαίτερο προσωπικό στυλ δράσης.⁴¹⁴ Ο κοινωνικός πλουραλισμός, σύμφωνα με τον Schmitt, οδηγείται μέχρι την πλήρη άρνηση του κράτους, ως ενιαίας πολιτικής ενότητας, και υποστηρίζει την παραχώρηση της απόφασης στην κυρίαρχη κοινωνική ομάδα και όχι στην αυτονομία των ξεχωριστών ατόμων. Είναι απαγορευτικό, για τον Schmitt, να συμπεράνουμε ότι τα διαφορετικά στυλ ελευθερίας μεταξύ των πολιτών μπορούν να συνάγουν αυτοδικαίως και μια κανονική ηθική για το σύνολο των πολιτών.⁴¹⁵ Η εμμονή με τη διασφάλιση της ελευθερία του κάθε ξεχωριστού ατόμου, υποστηρίζει ο ίδιος, συνιστά μια αντίφαση από μόνη της. Η φιλελεύθερη θεώρηση, η οποία εγκυβερνά την αυτονομία και την ελευθερία του ατόμου, συμπεραίνει μια ατομικιστική ηθική, στην οποία η αξία του κάθε μεμονωμένου ατόμου εναπόκειται στην αναγωγή του στην περιληπτική έννοια της ανθρωπότητας. Η ανθρωπότητα, τότε, εμφανίζεται ως ανώτατο

⁴¹⁰ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής και το πρόβλημα των αξιών (C. Schmitt)», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 21 (2003), σσ. 139-155.

⁴¹¹ «[...] ein pouvoir neuter et intermédiaire, ein neutraler Vermittler, eine Ausgleichinstanz zwischen den miteinander kämpfenden Gruppen, eine Art clearing office, ein Schlichter, den sich jeder autoritären Entscheidung enthält, den völlig darauf verzichtet, die sozialen, wirtschaftlichen, religiösen Gegensätze zu beherrschen [...]», Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 136.

⁴¹² Σχετικά την σμιττιανή πολεμική των ουδετεροποιήσεων του κράτους βλ. Schmitt, C. (1932), *Der Begriff...ό.π.*: «[...] der europäische liberale Staat des 19. Jahrhunderts sich selbst als *stato neutrale ed agnostico* hinstellen [...]», σ. 74.

⁴¹³ «undeutlich und in sich selbst problematisch ist», Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 138. [η μετάφραση είναι δική μου].

⁴¹⁴ Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 138.

⁴¹⁵ Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 138-139.

μέγεθος [die Menschheit als höchste Instanz] και η πλουραλιστική θεωρία επιστρέφει σε έναν μονισμό μεγαλύτερου μεγέθους από αυτόν της απόλυτης κρατικής ηθικής, προς την οποία στρέφεται πολεμικά. Επιπλέον, παρατηρεί ο Schmitt, είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη την ιστορική διαπίστωση της κρατικής ενότητας, η οποία, παρά τις κλιμακώσεις της κριτικής στην μονιστική υπερβολή, σε κάθε περίπτωση, από τον Πλάτωνα μέχρι τον Hegel, συμπεραίνεται ως ανώτατη αξία [höchsten Wert], και στον Θωμά τον Ακινάτη φτάνει να εξισωθεί με την ειρήνη.⁴¹⁶

Δεδομένης της αναγκαιότητας της πολιτικής ενότητας, ο Schmitt προτείνει μια σημαντική διάκριση βάσει του τρόπου με τον οποίο διαπιστώνεται. Είναι σημαντικό, σύμφωνα με τον ίδιο, να ξεπεράσουμε το ζήτημα της αναζήτησης της ενότητας καθ' αυτής και να στρέψουμε το ενδιαφέρον μας στον τύπο ενότητας, που προκύπτει κάθε φορά. Πιο συγκεκριμένα, διασαφηνίζει ότι μεταξύ των διαφόρων μορφών ενότητας – άνωθεν επιβεβλημένης ή κάτωθεν αναδυόμενης, εξωτερικά ή εσωτερικά οριζόμενη – η οριστική διάκριση θεμελιώνεται μεταξύ της ενότητας, η οποία προκύπτει από δύναμη και εκείνης η οποία προκύπτει από συμφωνία.⁴¹⁷ Πρόκειται για μια διάκριση, η οποία φαίνεται να συνοψίζει την αντίθεση της πλουραλιστικής θεώρησης και της θεώρησης της απόλυτης κρατικής ηθικής και προς την οποία η σμιττιανή θεωρία τοποθετείται υπέρ μιας αποφασιστικά κυρίαρχης και θεμελιωμένης στη δύναμη πολιτικής ενότητας.

Η πολιτική ενότητα, η οποία προκύπτει από συμφωνία, φαίνεται ότι παρουσιάζει μια αναπόφευκτη ιδιαιτερότητα ως προς την οριστική της θεμελίωση, διότι, όπως φαίνεται στη σμιττιανή θεωρία, η έννοια της ηθικής ισχύος προϋποθέτει η ίδια πάντοτε μια οριστική απόφαση, που μένει να κρίνει το αποτέλεσμα.⁴¹⁸ Ο Ψυχοπαίδης σημειώνει σχετικά ότι, στη σμιττιανή θεωρία, οι συμβιβασμοί συμφερόντων μέσω κοινωνικού συμβολαίου κρίνονται ανεπαρκείς για τη σύγχρονη πολιτεία, η οποία ως ορθά συγκροτημένη αναγνωρίζεται μόνο με την έννοια της οργανικής ενότητας του λαού, όπως αυτή προκύπτει από μια απόφαση.⁴¹⁹ Μάλιστα, σχετικά με τη σμιττιανή προσέγγιση της πλουραλιστικής θεώρησης, ο Ψυχοπαίδης παρατηρεί ότι η πολιτεία φαίνεται να ανορθολογοποιείται ως αξία, καθώς αφαιρούνται όλοι οι νομιμοποιητικοί της λόγοι με εξαίρεση τη διαπίστωση μιας ελεύθερης αντιθέσεων ενότητας. Η σημασία της πολιτικής των συγκρούσεων είναι εξαιρετική, για τη σμιττιανή

⁴¹⁶ Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 137.

⁴¹⁷ «Es gibt Einheit von oben (durch befehl und Macht) und Einheit von unten (aus der substantiellen Homogenität eines Volkes);[...] eine mehr statische und eine sich beständig funktionell integrierende dynamische Einheit; es gibt endlich Einheit durch Macht und Einheit durch Konsens», Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 139.

⁴¹⁸ Βλ. σχετικά Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 133-145· Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, ενότητα II. «Το πρόβλημα της κυριαρχίας ως πρόβλημα του νομικού τύπου και ως πρόβλημα της απόφασης», σσ. 35-61.

⁴¹⁹ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σ. 147.

θεώρηση, καθώς ο πλουραλισμός συμφερόντων καταστρέφει την πολιτεία, η οποία διασώζεται πραγματικά μόνο μέσω της αποκατάστασης ενός σταθερού πυρήνα ενάντια στον πλουραλιστικό σχετικισμό, ο οποίος αποσταθεροποιεί τη δημόσια σφαίρα μέσω της άρσης «σταθερών δεσμών και σαφών αποφάσεων».⁴²⁰ Αναζητώντας το υποκείμενο, το οποίο κινητοποιεί την ελεύθερη συμφωνία, υπό την προϋπόθεση μιας πλουραλιστικής θεώρησης, ο Schmitt υποστηρίζει ότι αναγκαία ερχόμαστε αντιμέτωποι με την ιδιαίτερη συνέπεια της σχέσης μεταξύ δύναμης και συμφωνίας. «Η δύναμη προκαλεί την συμφωνία, και μεν συχνά μια έλλογη και ηθικά δόκιμη συμφωνία· και αντίστροφα: η συμφωνία προκαλεί δύναμη, και μεν συχνά μια παράλογη και –παρά τις συμφωνίες– ηθικά αδόκιμη δύναμη»,⁴²¹ σημειώνει ο Schmitt, έτσι ώστε είναι σαφές ότι το θεμελιώδες πρόβλημα της πολιτικής ενότητας δεν μπορεί να απαντηθεί με όρους διάχυσης της απόφασης και σύναψης ελεύθερης συμφωνίας, αφού ουσιαστικά η πολιτική δύναμη δεν εξαφανίζεται οριστικά, παρά μόνο καθίσταται αθέατη [unsichtbar].⁴²²

Ανατρέχοντας στην γενική ιδέα του κράτους, ο Schmitt παρατηρεί ότι στη ροή της ιστορικής εξέλιξης, καθώς απομακρυνόμαστε από την περιοχή των απόλυτων κρατών, η έννοια του κράτους χάνει τον πολεμικό της χαρακτήρα χωρίς, όμως, να αποδεσμεύεται από την κεντρική προβληματική της διασφάλισης της πολιτικής ενότητας. Στην παραγνώριση αυτής της ιδιαιτερότητας, από μέρους της πλουραλιστικής θεώρησης του κράτους, αποδίδει ο Schmitt το γεγονός ότι η νέα πρακτική δικαιολόγηση του κράτους εμφανίζεται στη σύναψη ελεύθερων συμφωνιών, από τις οποίες συνάγεται η εξαφάνιση της θεμελιακής κρατικής αρχής, που υποβαθμίζει το κράτος σε ιδιαίτερο περιεχόμενο κοινωνικού συνεταιρισμού δίπλα σε άλλους οικονομικούς, πολιτισμικούς, θρησκευτικούς συνεταιρισμούς. Αποτέλεσμα είναι η πολιτική ενότητα να χάνει την ιδιαίτερη ουσία της ως συνόψιση των εντάσεων των περιεχομένων των διαφόρων περιοχών.⁴²³ Σύμφωνα με τον Schmitt, όμως, δεν μπορεί να αναζητηθεί η αλήθεια για την πολιτική ενότητα σε αυτήν την θεώρηση, αφού παρά το ότι το πολιτικό μπορεί να αντλεί την έντασή του από κάθε περιοχή, η πολιτική ενότητα είναι η ίδια ίση με το μηδέν των περιεχομένων των διαφόρων περιοχών, τα οποία συνοψίζει στο σημείο της απόλυτης έντασης και της διάκρισης μεταξύ Φίλου και Εχθρού. Παραμένει, δηλαδή, πάντοτε απόλυτη ενότητα «όχι επειδή υπαγορεύει παντοδύναμα ή επειδή ισοπεδώνει όλες τις άλλες ενότητες, αλλά επειδή αποφασίζει και εντός της εμποδίζονται όλες οι άλλες αντιθετικές

⁴²⁰ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σ. 142.

⁴²¹ Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 139. [η μετάφραση είναι δική μου].

⁴²² «[...] die politische Macht ist unsichtbar [...] geworden, aber das sozial-ethische Problem ist mit dieser Feststellung nicht gelöst», Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 140.

⁴²³ Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 140-141.

ομαδοποιήσεις, μέχρι την ακραία εχθρότητα».⁴²⁴ Διαφορετικά διατυπωμένο, η απόφαση, από την οποία δημιουργείται η κανονική κατάσταση, δεν ανήκει στις διάφορες περιοχές, ώστε να είναι δυνατός, έτσι, ένας πλουραλισμός της κανονικής κατάστασης, αλλά στο ίδιο το πολιτικό, γύρω από το οποίο συγκεντρώνονται οι διάφορες περιοχές, ώστε αναπόφευκτα η πολιτική ενότητα να είναι πάντοτε η ανώτατη ενότητα. Σκοπός του Schmitt δεν είναι μια καθολική άρνηση του πλουραλισμού του αντικειμενικού κόσμου προς όφελος ενός ισοπεδωτικού μονισμού, αλλά αντίθετα η αναζήτηση ενός «ορθού» πλουραλισμού, μέσω της σύλληψης του πλουραλισμού των πολιτικών ενότητων των διαφορετικών κρατών, και όχι του πλουραλισμού της πολιτικής ενότητας ενός ορισμένου κράτους.⁴²⁵ Οι μονιστικές έννοιες, όπως της ανθρωπότητας, αδυνατούν να συλλάβουν το θεμέλιο του πολιτικού και ταυτίζονται τα ξεχωριστά συμφέροντα μιας κοινωνικής ομάδας με το κράτος, στο όνομα της ανθρωπότητας και του λαού, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται τάσεις αρχομανίας, η οποία συνεπάγεται πολιτική καταπίεση, αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων και καταστροφικό ιμπεριαλισμό.⁴²⁶

Συνοψίζοντας, στη σμιττιανή θεωρία επιστάται η προσοχή στη διακινδύνευση της κρατικής κυριαρχίας, η οποία συνεπάγεται την υποδούλωση του κράτους στους ηθικούς κανόνες των δεδομένων κοινωνικών ομάδων και συνακόλουθα την άντληση του κύρους του κράτους από αυτές. Πρόκειται για τη συνέπεια της λανθασμένης εκτίμησης των πλουραλιστικών αρχών, η οποία έχει ως αποτέλεσμα η κρατική κυριαρχία να συνάγεται από την κυριαρχία κοινωνικών ομάδων, οι οποίες ταυτίζονται με το κράτος, και η κρατική ηθική να επιμερίζεται σε ξεχωριστά νομικά υποκείμενα, τα οποία συμπεραίνουν την πολιτική ενότητα στην κυριαρχία τους – δεδομένου, βέβαια, ότι, πλέον, η κρατική ηθική μετατρέπεται σε συνταγματική ηθική, στην οποία υποτάσσονται όλα τα κόμματα από κοινού.⁴²⁷ Στην συγκυρία αυτή, παρατηρεί ο Schmitt, εφόσον το σύνταγμα δεν διαφυλάξει την ηθική ανωτερότητά του ως μονοσήμαντο μέγεθος, κάτω από το οποίο θα συγκεντρωθούν τα ειδικά κομματικά συμφέροντα, μετατρέπεται σε ηθικό κανόνα, ο οποίος απλώς συμψηφίζει, κάτω από την αρχή της δίκαιης μεταχείρισης, τα συμφέροντα ετερογενών ομάδων οδηγώντας, έτσι, σε μια πολιτική ενότητα, θεμέλιο της οποίας είναι η ηθική της ελεύθερης συμφωνίας.⁴²⁸ Η

⁴²⁴ Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 141.

⁴²⁵ «Die Pluralität der Staaten, d. h. der politischen Einheiten der verschiedenen Völker, ist demnach der echte Ausdruck eines richtig verstandenen Pluralismus», Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 142.

⁴²⁶ Σχετικά με την ανθρώπινη επιθυμία για εξουσία και την πολιτική καταπίεση βλ. Schmitt, C. (1985), *The Crisis...ό.π.*, κεφ. 2, «The Principles of Parliamentarism», σσ. 33-50.

⁴²⁷ Βλ. Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 143-145.

⁴²⁸ Σχετικά με την αρχή της δίκαιης μεταχείρισης βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 27-36 και στην παρούσα μελέτη κεφ. III. Η κρίση του πολιτικού, 5.5. Η υπερ-νομική ποιότητα της πολιτικής εξουσίας και η αρχή της ίσης ευκαιρίας, σ. 102. Σχετικά με την ηθική της ελεύθερης συμφωνίας βλ.

κυριαρχική ενότητα, τότε, δεν μπορεί να θεμελιωθεί στο πρόσωπο καμίας ξεχωριστής κοινωνικής ομάδας, η οποία μέσα από μια σειρά υπαγωγών υποτάσσεται τελικά στο σύνταγμα, ως κανόνα της ειδικής λογικής της διακυβέρνησης και όχι ως ιδιαίτερη μορφή διακυβέρνησης. Τα αυτοτελή πολιτικά μεγέθη δεν είναι, πλέον, παρά συμπεράσματα πολιτικών συμμαχιών, οι οποίες καταστρέφουν την κρατική ενότητα.⁴²⁹

2. Η ανθρώπινη εξέλιξη ως πορεία προς την ουδετεροποίηση του κοινωνικού και την αποπολιτικοποίηση του πολιτικού

Εν όψει της άρθρωσης του δυτικού ορθολογισμού και του κινδύνου της πολιτικής υποδούλωσης, ο Schmitt αντιπροτείνει την πραγμάτωση της συνειδητής γνώσης της ιδιαίτερης ιστορικής κατάστασης της Γερμανίας, ώστε η χώρα να αποφύγει την υποταγή του ζωτικού της πνεύματος στη δυτική γνώση και τεχνική. Εναντία στις ραγδαίες εξελίξεις, των οποίων το νόημα, όπως σημειώνει ο ίδιος, συσκοτίζεται κάτω από την επιρροή του σοβιετικού κράτους, η οχύρωση της χώρας μπορεί να έρθει μέσα από το αίτημα για Παλινόρθωση και μέσα από την ιστορική γνώση, ως γνώση του παρόντος, η οποία παραμένει πάντοτε αναγκαία για την αντίσταση στην αναπαραγωγή των δυτικών ευρωπαϊκών πνευματικών και πολιτικών διεκδικήσεων του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα.⁴³⁰

Η εξέλιξη του ευρωπαϊκού πνεύματος, στη σμιττιανή θεωρία, διατρέχει τέσσερα στάδια – το θεολογικό, το μεταφυσικό, το ανθρωπιστικό-ηθικό και το οικουμενικό –, τα οποία ο Schmitt αναγνωρίζει περισσότερο ως μια ιδιαίτερη ευρωπαϊκή διαδικασία παρά ως γενικό νόμο της ανθρώπινης εξέλιξης, ο οποίος μάλιστα διατρέχει τον κίνδυνο να κατευθύνει στο συμπέρασμα μιας συνεχόμενης γραμμής εξέλιξης.⁴³¹ Η ακολουθία των σταδίων, όπως υποστηρίζει, δεν λειτουργεί με αποκλεισμούς αλλά με εγκολπώσεις, του ενός σταδίου μέσα στο άλλο, με αποτέλεσμα τα περιεχόμενά τους να διαθέτουν περιορισμένη εξηγητική

αναλυτικότερα Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag» στο: *Mitteilungen des Vereins zur Wahrung der gemeinsamen wirtschaftlichen Interessen in Rheinland und Westfalen*, Düsseldorf, τετράδιο 21, σσ. 13-32, Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σσ. 139-155· γύρω από την σχέση ελεύθερης συμφωνίας και σμιττιανού ντεσιζιονισμού βλ. Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση, Πολιτική. Τρία δοκίμια για τον Carl Schmitt*, Αθήνα: Νήσος, σσ. 144-178· στην παρούσα εργασία βλ. επίσης στο εν λόγω κεφάλαιο, υποκεφάλαιο 4. Η κριτική των αξιών και ο ιδεαλισμός της πολιτικής, σ. 149.

⁴²⁹ Βλ. Schmitt, C. (1940), «Staatsethik und pluralistischer Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 144-145.

⁴³⁰ Schmitt, C. (1932), «Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisierungen», στο *Der Begriff des Politischen*, σσ. 66-67.

⁴³¹ «Die Stufenfolge der wechselnden Zentralgebiete ist deshalb auch weder als die fortlaufende Linie eines “Fortschritts” nach oben, noch als das Gegenteil gedacht, und ob man hier einer Stufengang von oben nach unten oder von unten nach oben, einen Aufstieg oder einen Verfall annehmen will, ist eine Frage für sich», Schmitt, C. (1932), «Das Zeitalter der Neutralisierungen...»...*ό.π.*, σ. 68.

σημασία εάν διακριθούν πλήρως το ένα από το άλλο, και η καθολικότητα, που αποδίδεται σε ένα στάδιο ανά εποχή να οφείλεται αποκλειστικά στο γεγονός ότι τα περιεχόμενά τους έχουν καταστεί αντικείμενο εκμετάλλευσης των ελίτ κάθε δεδομένης εποχής, οι οποίες τα χρησιμοποίησαν, πάντοτε, προς την κατεύθυνση των επιδιώξεών τους.⁴³² Η μόνο πραγματική μετάβαση, που αναγνωρίζεται από τον Schmitt στην ιστορική εξέλιξη της ανθρωπότητας, είναι αυτή από τη θεολογία του 16^{ου} αιώνα στη μεταφυσική του 17^{ου} αιώνα. Η μετάβαση στον 18^ο αιώνα, αντιθέτως, εμφανίζεται στη σμιττιανή σκέψη ως χυδαία ιδιοποίηση των περιεχομένων της μεταφυσικής του 17^{ου} αιώνα. Το ειδικό πάθος είναι πλέον η «Αρετή» [vertu], η έννοια του καθήκοντος, και η μόνη πίστη είναι η πίστη στην πολεμική του Kant ενάντια σε κάθε δόγμα και κάθε μεταφυσική. Ο ανθρωπισμός του 18^{ου} αιώνα, εγκαταλείπεται κατά την νέα μετάβαση, η οποία γεφυρώνει τον μοραλισμό του 18^{ου} αιώνα με τον οικονομισμό του 19^{ου} αιώνα μέσω του αισθητικού στοιχείου. Ο 19^{ος} αιώνας, είναι για τη σμιττιανή θεώρηση, ο αιώνας του ρομαντισμού, ο οποίος αποκαλύπτει τον υβριδικό του χαρακτήρα καθώς, μέσω της αισθητικής κατανάλωσης, προλειαίνει το έδαφος για την οικονομικοποίηση της πνευματικής ζωής, αναδεικνύοντας ως πρωτεύον στοιχείο το οικονομικό.⁴³³ Ωστόσο, η εκ των υστέρων εισαγωγή τεχνικών στοιχείων, τα οποία γνωρίζουν ραγδαία πρόοδο, καταστρέφει το οικονομικό και μαζί με αυτό το ηθικό, πολιτικό και κοινωνικό ζήτημα. Μαζί με την τεχνική, μάλιστα, παρατηρεί ο ίδιος, εμφανίζεται στον 19^ο αιώνα και η θρησκεία της τεχνικής προόδου, η οποία μάλλον εξαφανίζει, παρά επιλύει τα προβλήματα των διαφόρων περιοχών. Συνέπεια είναι να μην γνωρίσει ουσιαστικά ο 19^{ος} αιώνας την πραγματική απομάγευση, αλλά αντίθετα από την μαγική θρησκευτικότητα να συστήσει τον 20^ο αιώνα απευθείας στην μαγική τεχνικότητα.⁴³⁴

Η σημασία της κατανόησης της ακολουθίας των σταδίων της ανθρώπινης εξέλιξης, σύμφωνα με την σμιττιανή αντίληψη, συνίσταται στο να αποφύγουμε την παγίδα της κανονιστικότητας στη διαδικασία της διανοητικής εξέλιξης.⁴³⁵ Η έννοια του πνεύματος, υπογραμμίζει ο Schmitt, είναι έννοια πλουραλιστική και υπαρξιακή, με συνέπεια η ιδιαίτερη εννοιολόγηση της κοινωνικής και πολιτικής ζωής να διαφοροποιείται ανά εποχή ανάλογα με την κατάσταση των κεντρικών περιοχών. Προκύπτει από αυτό ότι η ποιότητα του κράτους ορίζεται βάσει του δεδομένου ιστορικού ενδιαφέροντος, ώστε όταν το ενδιαφέρον μιας

⁴³² Schmitt, C. (1932), «Das Zeitalter der Neutralisierungen...»...ό.π., σσ. 68-69.

⁴³³ «Denn der Weg vom Metaphysischen und Moralischen zum ökonomischen geht über das Ästhetische, und der Weg über den noch so sublimeren ästhetischen Konsum und Genuß ist der sicherste und bequemste Weg zur allgemeinen Ökonomisierung des geistigen Lebens und zu einer Geistesverfassung, die in Produktion und Konsum die zentralen Kategorien menschlichen Daseins findet», Schmitt, C. (1932), «Das Zeitalter der Neutralisierungen...»...ό.π., σ. 70.

⁴³⁴ «Eine magische religiosität geht in eine ebenso magische Technizität über», Schmitt, C. (1932), «Das Zeitalter der Neutralisierungen...»...ό.π., σ. 71.

⁴³⁵ «Alle wesentlichen Vorstellungen der geistigen Sphäre des Menschen sind existenziell und nicht normativ», Schmitt, C. (1932), «Das Zeitalter der Neutralisierungen...»...ό.π., σ. 71.

εποχής είναι κατά βάση οικονομικό να θεμελιώνεται ως συνέπεια ένα οικονομικό κράτος. Η ιδιαιτερότητα, που διαπιστώνει ο Schmitt στο οικονομικό κράτος, το οποίο αποτελεί και επίδικο αντικείμενο της κριτικής του, έγκειται στο ότι παραιτείται από το εγχείρημα της εδραίωσης ενός κράτους γνώσης. Αποφεύγει, δηλαδή, το αίτημα της πολιτικής κυριαρχίας, δεδομένης της προϋπόθεσης της ουδετερότητας, η οποία αναγκαία αποκλείει από την ενασχόληση με το πολιτικό ερώτημα της κυριαρχίας. Αποτέλεσμα αυτής της εσκεμμένης μη ενασχόλησης με το πολιτικό ερώτημα, από την πλευρά του οικονομικού κράτους, είναι η εδραίωση της ουδετερότητας αναφορικά προς την ανθρώπινη εξέλιξη και, επομένως, μια προοδευτική ουδετεροποίηση των διαφόρων περιοχών του πραγματικού, η οποία συνοδεύεται από διαρκείς αντικαταστάσεις βάσει των προϋποθέσεων της ελάχιστης συμφωνίας, της συνεννόησης, της ασφάλειας και της ειρήνης.⁴³⁶

3. Η αποκατάσταση της πολιτικής ενότητας στο ολοκληρωτικό κράτος

Η πολιτική κατάσταση της σύγχρονης Γερμανίας, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, έχει αλλάξει σε σημαντικό βαθμό συγκριτικά προς την θεμελιακή αρχή της διάκρισης κράτους και κοινωνίας. Ο τρόπος με τον οποίο συγκροτούνται οι έννοιες, αντιθετικά ή μια προς την άλλη, συνοψίζει τη σχέση τους ως θεμελιακό διαχωρισμό, μέσω του οποίου προκύπτει ο προσδιορισμός των κοινωνικών δυνάμεων και η σχετικοποίηση των ιδιαίτερων αντιθέσεων των διαφόρων περιοχών.⁴³⁷ Στα πλαίσια αυτής της διαδικασίας, παρατηρεί ο Schmitt, αναδύονται ζητήματα ουδετερότητας ως προς τις περιοχές του κοινωνικού, οι οποίες συμπεραίνουν την αυτονομία τους απέναντι στο κράτος εμπεδώνοντας έναν δυισμό, ο οποίος αποδυναμώνει το κράτος απέναντι στην κοινωνία και το καθιστά μη

⁴³⁶ Οι τάσεις ουδετεροποίησης στο σύγχρονο κράτος είναι το κεντρικό σημείο του σμιττιανού προβληματισμού, ιδιαίτερα λόγω του ότι στον 20^ο αιώνα η τεχνική εμφανίζεται ως απόλυτα ουδέτερη περιοχή, κατανοώντας την τεχνική ως περιεχόμενο. Στη σμιττιανή θεωρία, είναι σαφές ότι η τεχνική συνιστά περισσότερο μέσο παρά περιεχόμενο εν εαυτή, ώστε να είναι αδύνατο να συναχθεί ορισμένη διανοητική απόφαση και πολιτικό ερώτημα από αυτήν. Παρατηρεί, μάλιστα, ότι διατηρεί την ιδιαίτερη δυνατότητα να εμφανίζεται τόσο επαναστατική όσο και αντιδραστική, με αποτέλεσμα να χάνει τον ουδέτερο χαρακτήρα της, αφού υπόκειται σε αυθαίρετες συνδέσεις, οι οποίες κινητοποιούνται κάθε φορά αποκλειστικά από προσωπικές έννοιες χρήσης. Ο κίνδυνος της ισοπέδωσης του πνεύματος ελλοχεύει στη ταύτιση της τεχνικής ως μέσο με τη θρησκεία της τεχνικότητας, γεγονός το οποίο απειλεί την κουλτούρα, παραμερίζει την ανθρώπινη νόηση, και διακινδυνεύει να αποπολιτικοποιήσει και να συντρίψει τη διανοητική ζωή, δεδομένης της παραγνώρισης του ότι «Η τεχνική είναι πάντοτε μόνο εργαλείο και όπλο, και επειδή υπηρετεί κάθε [ανάγκη], δεν είναι ουδέτερη», Schmitt, C. (1932), *Der Begriff...ό.π.*, σ. 77. [η μετάφραση είναι δική μου].

⁴³⁷ Schmitt, C. (1940), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 146-157.

παρεμβατικό.⁴³⁸ Αποτέλεσμα είναι η εμφάνιση μιας ελεύθερης κράτους κοινωνίας, η οποία αναπτύσσει μια ελεύθερη κράτους οικονομία με τέτοιο τρόπο, ώστε το νέο κράτος να θεμελιώνεται ως οικονομικό κράτος. Ακόμη και υπό αυτή την προϋπόθεση, ωστόσο, παρατηρεί ο Schmitt, το κράτος εξακολουθεί να συνιστά θεμελιώδες προσδιοριστικό στοιχείο για την κοινωνία και την οικονομία.⁴³⁹

Με σκοπό να διασαφηνιστεί η ιδιαίτερη φύση της διάκρισης κράτους – κοινωνίας, η σμιττιανή θεωρία αναζητά την ιδιαίτερη λογική των δυϊστικών εννοιολογήσεων, σύμφωνα με την οποία, όπως υποστηρίζει ο Schmitt, οι δυϊσμοί εν τέλει εγκαταλείπονται χάριν ενός οριστικού προσδιορισμού των περιεχομένων των εννοιών, χωρίς να συμπεραίνεται μιας απόλυτη και οριστική διάζευξη, αλλά μια ικανή διείσδυση της μιας έννοιας στην άλλη.⁴⁴⁰ Σκοπός, δηλαδή, της σμιττιανής θεωρίας είναι η σύζευξη των εννοιών, ωστόσο, με την επιφύλαξη της διαμόρφωσης αυτής της σχέσης προς όφελος του κράτους. Η αντίθετη συγκρότηση της σχέσης των εννοιών, σύμφωνα με τον Schmitt, ευνοεί την άρση των ιδιαίτερων αντιθέσεων των διαφόρων πεδίων και εμποδίζει από το να εντοπιστεί η κρατική ουσία στη δυνατότητα παρέμβασης στην κοινωνία και στην πολιτικοποίηση των εννοιών. Στο σμιττιανό στοχασμό, όμως, μόνο η άρση των εννοιολογικών σχετικοποιήσεων μπορεί να συμπεράνει μια τυποποίηση της σχέσης κράτους – κοινωνίας, με τρόπο τέτοιο, ώστε η κρατική βούληση να μεταφέρεται στην κοινωνία και μέσω της παραγωγής μιας ορισμένης κανονικότητας η κοινωνία αντίστροφα να εκφράζεται απέναντι στο κράτος.⁴⁴¹ Πρόκειται για συνέπειες καθοριστικές αναφορικά προς την κρατική μορφή, η οποία προκύπτει, όπως παρατηρεί ο Schmitt, ως αποτέλεσμα της ισορρόπησης της νομοθετικής και της κυβερνητικής ποιότητας του κράτους.⁴⁴² Δεδομένου, μάλιστα, ότι το κράτος συνιστά το τελικό προσδιοριστικό στοιχείο αυτής της σχέσης, η οριστική τυποποίηση της ισορροπίας, σύμφωνα με τον ίδιο τον Schmitt, μπορεί να αναζητηθεί μόνο στην περιοχή της κεντρικής κρατικής δραστηριότητας. Η αρχή θεμελίωσης της κρατικής ορθολογικότητας, δηλαδή, προσδιορίζει την ιδιαίτερη κρατική μορφή, ώστε στην περίπτωση του σύγχρονου κράτους, από την θεμελίωση κανόνων δικαίου, ως ανώτερη και αποφασιστική έκφραση της λαϊκής βούλησης, να προκύπτει ένα νομοθετικό κράτος, το οποίο κρίνει την ορθολογικότητά του από την αποτελεσματικότητα [Effektivität] και όχι από το περιεχόμενο του κανόνα [inhaltvollen

⁴³⁸ Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 146.

⁴³⁹ «Der bestimmende Beziehungspunkt blieb jedoch der Staat, weil dieser in konkreter Deutlichkeit und Unterscheidbarkeit vor Augen stand», Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 146.

⁴⁴⁰ «Hier sollte sie [die Gesellschaft] sich in den Staat (oder der Staat sich in sie) hineinintegrieren», Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 147.

⁴⁴¹ Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 147-148.

⁴⁴² «Ein solcher “dualistischer” Staat ist eine Balancierung von zwei verschiedenen Staatsarten: er ist ein Regierungsstaat und ein Gesetzgebungsstaat zu gleicher Zeit», Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 148.

Normen].⁴⁴³ Στην πραγματικότητα, τονίζει ο Schmitt, το νομοθετικό κράτος είναι το ίδιο το ύστατο θεμέλιο, απέναντι στο οποίο δεν υπάρχει καμία κρατική δικαιοδοσία. Διατηρεί τη δυνατότητα να δικαιολογεί την κεντρική βία από το γεγονός ότι αυτή θεμελιώνεται στο ορισμένο περιεχόμενο του κανόνα και καμία δικαιοσύνη δεν εγείρεται πάνω από το σύνταγμα. Η ιδέα του δικαίου, ωστόσο, φαίνεται ότι για τον Schmitt αποκαλύπτει την ιδιαίτερη συνέπειά της κατά την ανάδειξη της δικαστικής ποιότητας του κράτους.⁴⁴⁴ Στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης, οι κανόνες δικαίου αναιρούν το ίδιο το θεμελιώδες δίκαιο με σκοπό να το προστατέψουν μεταφέροντας, έτσι, την εξουσία στην δικαστική έκφραση του κράτους και αποκαλύπτοντας την πραγματική κρατική κυριαρχία.⁴⁴⁵

Με την προϋπόθεση του συντάγματος, το κράτος ουσιαστικά φαίνεται να εξαντλείται σε περιπτώσεις εξαίρεσης της κοινωνικής και πολιτισμικής πολιτικής. Το δικαστικό κράτος, δηλαδή, είναι ένα νομοθετικό κράτος έκτακτης ανάγκης, το οποίο στην κανονική κατάσταση συγκροτείται ως ουδέτερο κράτος, με την έννοια της μη παρέμβασης στην κοινωνία και την οικονομία, και θεμελιώνει την κυριαρχία του στην προϋπόθεση ότι «δεν (εξ)ασκεί το αντισυνταγματικό πνεύμα» [verfassungswidrigem Geiste].⁴⁴⁶ Συνέπεια, τότε, είναι το οριστικό τέλος του δυϊσμού κράτους – κοινωνίας με την μετατροπή του κράτους σε «αυτοοργάνωση της κοινωνίας» [Selbstorganisation der Gesellschaft], όπως παρατηρεί ο Schmitt.⁴⁴⁷ Η ίδια η κοινωνία, δηλαδή, γίνεται κράτος και οι δύο έννοιες ταυτίζονται έτσι ώστε να μην διαχωρίζεται πλέον το αντικείμενό τους.⁴⁴⁸ Το κράτος ουσιαστικά εξαφανίζεται, υποστηρίζει ο ίδιος, καθώς το ιδιαίτερο πολιτικό στοιχείο της ακραίας αντίθεσης στις διάφορες περιοχές μετατρέπεται σε αντιθέσεις συμφερόντων, τις οποίες διαχειρίζονται τα πολιτικά κόμματα, και η κρατική βούληση συνοψίζεται σε κομματικές σχέσεις ισχύος.

Η ουδετεροποίηση του κράτους, σύμφωνα με τον Schmitt, συνιστά την ιδιαίτερη προϋπόθεση του αστικού δικαίου, το οποίο έτσι διευκολύνει τον ελεύθερο ανταγωνισμό και συμπεραίνει ένα κομματικό κράτος, το οποίο δεν υφίσταται πλέον αντιθετικά προς το, μη πολιτικό, κοινωνικό, αλλά είναι το ίδιο τόσο πολιτικό, όσο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό.⁴⁴⁹ Η τάση η οργανωμένη σε κράτος κοινωνία να καταλαμβάνει όλες τις περιοχές

⁴⁴³ Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 148.

⁴⁴⁴ Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 148-149.

⁴⁴⁵ Βλ. σχετικά, Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 146-157· Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 67-83.

⁴⁴⁶ Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 150.

⁴⁴⁷ Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 151.

⁴⁴⁸ «[...] man kann nicht mehr zwischen staatlichen-politischen und gesellschaftlich-unpolitischen Sachgebieten unterscheiden», Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 151.

⁴⁴⁹ Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 150-152.

της πραγματικής ζωής, σύμφωνα με τον Schmitt, διακινδυνεύει για το κράτος τη σημασία του περιεχομένου και την ορθότητα της μορφή του, έτσι ώστε στον 20^ο αιώνα προκύπτει ένα *ολοκληρωτικό κράτος ταυτότητας* – κράτους και κοινωνίας [totalen Staat der Identität].⁴⁵⁰ Η διαλεκτική ανάπτυξη του κράτους, υποστηρίζει, στρέφεται γύρω από τον άξονα της οικονομίας, η οποία αποτελεί το μέτρο βάσει του οποίου κορυφώνονται οι αντιθέσεις των διαφόρων πεδίων. Εν όψει της εντατικής σχέσης της χρηματοοικονομίας και της λαϊκής οικονομίας, το πρότερο κράτος είναι πλέον μόνο ένα οικονομικό κράτος, το οποίο δεν ρυθμίζει την αγορά αλλά αντίστροφα την εσωτερική του ανάπτυξη και συνοχή, βάσει της αγοράς.⁴⁵¹ Πρόκειται, εδώ, για την κεντρική παράμετρο του εσωπολιτικού προβλήματος, το οποίο στη σμιττιανή θεωρία βρίσκει τη λύση του στον παλαιό τύπου κρατών, τα οποία εισάγοντας τον θεμελιακό διαχωρισμό κράτους – κοινωνίας, εγκαθιδρύουν ένα *πραγματικά ολοκληρωτικό κράτος*.⁴⁵²

Στο σύγχρονο κράτος, η διαχείριση της σχέσης του κράτους με την οικονομία φαίνεται αδύνατη, σύμφωνα με τον Schmitt, αναφορικά προς το ότι η διαδεδομένη αντίληψη της «μη πολιτικής» τοποθετεί στο περιθώριο του ενδιαφέροντος την πραγματική πολιτική και απαντά σε όλα τα κρατικά ερωτήματα αναγάγοντάς τα στην οικονομική πραγματικότητα.⁴⁵³ Η συνέπεια της αποπολιτικοποίησης, που απορρέει από αυτήν την τακτική, αίρει την αποφασιστική θέληση και εγκαθιδρύει μια ολοκληρωτική μη πολιτική, στη σύγχρονη Γερμανία, η οποία οικονομικοποιεί το κράτος αντιστρέφοντας τη σημασία του ολοκληρωτισμού. Η απόρριψη της ιδέας του ολοκληρωτικού κράτους, όπως ο ίδιος ο Schmitt σημειώνει, ως «βάρβαρο, υποδουλωτικό, μη γερμανικό και μη χριστιανικό»⁴⁵⁴ συνιστά στην ουσία παραίτηση από το εγχείρημα της διευθέτησης των σχέσεων κράτους και οικονομίας, παραγνωρίζοντας μια σημαντική παράμετρο της κρατικής υπόστασης. Κάθε κράτος, υπογραμμίζει ο Schmitt, αγωνίζεται για την «πολιτική εξουσία», η οποία ωστόσο με όρους νεωτερικής κατάρτισης χάνει την πραγματική της δύναμη και, επομένως, την δυνατότητα για την ιδιαίτερη συνέπεια του κρατικού «θάρρους για δράση» [Mut zum Handeln].⁴⁵⁵

Σκοπός της σμιττιανής επιχειρηματολογίας είναι να καταστεί σαφής η ιδιαιτερότητα του πραγματικά ολοκληρωτικού κράτους, όπως επίσης και το γεγονός ότι αυτό το κράτος είναι αναγκαίο για τη διάσωση της στρεβλής και αλλοιωμένης μεσοπολεμικής πολιτικής της

⁴⁵⁰ Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σ. 152.

⁴⁵¹ Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 152-153.

⁴⁵² Για μια αναλυτικότερη παρουσίαση της διαφοράς των δύο τύπων ολοκληρωτικού κράτους και την σημασία του «κυρίαρχα» ολοκληρωτικού κράτους βλ. την σχετική εισήγηση στο Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π.

⁴⁵³ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σσ. 15-16.

⁴⁵⁴ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σ. 16.

⁴⁵⁵ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σσ. 13-14.

δημοκρατίας της Βαϊμάρης. Ο Schmitt τονίζει ότι ο λόγος του ολοκληρωτικού κράτους είναι δεσμευμένος στην έννοια της δύναμης, ως κρατική ισχύς, από την οποία προκύπτει ένα κράτος χωρίς κανενός είδους εσωτερικό εχθρό και κρατικό διχασμό.⁴⁵⁶ Το πραγματικά ολοκληρωτικό και επομένως ισχυρό κράτος, αντιστέκεται αποτελεσματικά στη δικαϊκή υπονόμευση της δύναμής και είναι ικανό να αποφασίζει, στην κρίσιμη κατάσταση, μεταξύ Φίλου και Εχθρού. Αντίθετα, όμως, από αυτή την ολοκληρωτική μορφή, στο σύγχρονο κράτος, ο Schmitt παρατηρεί έναν ολοκληρωτισμό *αδυναμίας*, ο οποίος μετατρέπει την κρατική ισχύ σε ποσοτική έννοια χωρίς καμία πολιτική ένταση και ενέργεια. Σημειώνει ότι «[τ]ο σημερινό γερμανικό κράτος είναι ολοκληρωτικό από αδυναμία και από έλλειψη ανθεκτικότητας [Widerstandslosigkeit], από ανικανότητα να κρατήσει στην θέση τους τα κόμματα και τα οργανωμένα συμφέροντα». Πρόκειται για το κράτος, το οποίο, όπως παρατηρεί, πρέπει να αρέσει σε όλα τα συμφέροντα ταυτόχρονα, έτσι ώστε «[η] διεύρυνσή του [Expansion] είναι συνέπεια, όπως λέγεται, όχι της δύναμης του, αλλά της αδυναμίας του».⁴⁵⁷ Η οικονομία, είναι το νέο νομιμοποιημένο στάτους της κοινωνικής ύπαρξης, παρατηρεί, ώστε να είναι παράλογο να απαιτήσει κανείς ένα κράτος μη παρέμβασης – ως αρχή της άρσης της καταπίεσης των ελεύθερων ομάδων δύναμης. Η μη παρέμβαση, στην περίπτωση του οικονομικού κράτους, δεν προεξοφλεί μια κατάσταση πραγματικής αδιαφορίας αλλά, αντίθετα, σημαίνει την τήρηση στάσης σιωπής απέναντι στη στρέβλωση της ελεύθερης διευθέτησης των κοινωνικών συγκρούσεων, βάσει σχηματισμών δύναμης. Παράλληλα, σύμφωνα με τον Schmitt, εξυπηρετεί τις ισχυρές οικονομικές συνιστώσες διαμορφώνοντας, έτσι, το πεδίο της απροϋπόθετης δράσης τους.⁴⁵⁸ Ο ολοκληρωτικός κομματισμός καθιερώνει μια σειρά ετερογενών κοινωνικών ομάδων, οι οποίες οδηγούνται στο να κυριαρχήσουν στο κράτος, μέσω του κοινοβουλίου, και να το καταστήσουν αντικείμενο του συμβιβασμού τους. Σύμφωνα με τούτο, το πλουραλιστικό κομματικό σύστημα, για τον Schmitt, εμφανίζεται ως ενδιάμεση πολιτική μορφή, μεταξύ κράτους και πολιτών, η οποία μετατρέπει το πολιτικό μονοπώλιο σε μονοπώλιο συμφερόντων,⁴⁵⁹ ώστε να ανέχεται ένα ισχυρό κράτος μόνο υπό την προϋπόθεση ότι το έχει καταστήσει αντικείμενο της εκμετάλλευσής του [Ausbeutungsobjekt].⁴⁶⁰

Η απονομιμοποίηση της έννοιας της ενιαίας κρατικής ενότητας σημαίνει την ανάδυση σταθερών κοινωνικών συνδέσεων, οι οποίες συγκροτούν το κοινοβούλιο και διαμορφώνουν μια ενότητα συσχετισμών συμφερόντων γύρω από το πιο ισχυρό κόμμα. Το

⁴⁵⁶ «Ein solcher Staat läßt in seinem Innern keinerlei staatsfeindliche, staatshemmende oder staatszerspaltende Kräfte aufkommen», Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σ. 17.

⁴⁵⁷ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σ. 18 [η μετάφραση είναι δική μου].

⁴⁵⁸ Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe*...ό.π., σ. 154.

⁴⁵⁹ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σ. 19.

⁴⁶⁰ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σ. 19.

κοινοβούλιο, επομένως, εμφανίζεται ως ενότητα, όπου οι κατακερματισμένες κομματικές βουλήσεις συγχωνεύονται σε μια ενιαία υπερκομματική βούληση.⁴⁶¹ Σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, η ίδια η πλουραλιστική κοινοβουλευτική προϋπόθεση στέκεται εμπόδιο στην ταύτιση της κοινοβουλευτικής βούλησης με τη βούληση της ενιαίας κρατικής ενότητας, διότι κάθε κοινοβουλευτικός σχηματισμός υποθάλλει μια ορισμένη προπαγανδιστική εξασφάλιση δύναμης, ώστε να επαναπροσδιοριστεί η πολιτική ενότητα προς όφελος, κάθε φορά, των ισχυρών κοινοβουλευτικών αντιπάλων. Διαμορφώνεται, έτσι, σύμφωνα με τον Schmitt, μια πολιτική ενότητα, η οποία ωστόσο αποκαλύπτει τον πραγματικό πλασματικό της χαρακτήρα στις περιπτώσεις διάρρηξης της τάξης, όπως ακριβώς συμβαίνει με τη σύγχρονη πολιτική κρίση, που διέρχεται η Γερμανία.⁴⁶² Από την κοινοβουλευτική ενότητα, δηλαδή, φαίνεται ότι δεν μπορεί να προκύψει μια πραγματικά διευρυμένη κρατική δραστηριότητα, διότι διακινδυνεύεται η πραγματική κρατική ενότητα. Σκοπός της κοινοβουλευτικής ενότητας, στη σμιττιανή σκέψη, είναι η σταθεροποίηση των κομματικών υποχρεώσεων, οι οποίες, όμως, στρέφονται εναντίον του κράτους και των συνταγματικών υποχρεώσεων, ώστε να τις εκμεταλλευτούν, εγκαλώντας την έννοια της νομιμότητας, και να δικαιολογήσουν τις διαταράξεις της κρατικής λειτουργίας, με σκοπό τη διασφάλιση δύναμης, ως συνταγματικές.

Η αποπολιτικοποίηση του πλουραλιστικού κράτους είναι η ίδια μια πολιτική εξέλιξη, την οποία μόνο ένα εξαιρετικά ισχυρό κράτος μπορεί να ελέγξει, σύμφωνα με τον Schmitt, ο οποίος τολμά μια σαφή διάκριση της κρατικής σφαίρας από την ελεύθερη κράτους σφαίρα.⁴⁶³ Τονίζει, ωστόσο, ότι πρόκειται για «[δ]ιάκριση και όχι διάσπαση!».⁴⁶⁴ Το κράτος πρέπει να αποκατασταθεί ως ενότητα ενάντια στην κομματικό-πολιτική δραστηριότητα. Η έξοδος από το τέλμα της κρατικής αδυναμίας, υπογραμμίζει ο ίδιος, έρχεται μόνο με τη διαπίστωση του ασυμβίβαστου χαρακτήρα του ολοκληρωτικού δικαίου και της κομματικής πολιτικής, και σημειώνει ότι «[δ]εν υπάρχει τίποτα ενδιάμεσο».⁴⁶⁵ Στο βαθμό που το κράτος και τα κόμματα εξακολουθούν να ζουν το ένα μέσα από το άλλο, το ολοκληρωτικό γερμανικό κράτος παραμένει ως ολοκληρωτικό με έναν ιδιαίτερα ποσοτικό χαρακτήρα, ώστε να είναι, παράλληλα, τόσο κράτος όσο και μη κράτος ή ορθότερα διατυπωμένο, να μην είναι ούτε κράτος, ούτε μη κράτος.⁴⁶⁶

⁴⁶¹ Πρόκειται για έναν τύπο πλουραλιστικής ομαδοποίησης, τον οποίο ο Schmitt ονομάζει «κοινοβουλευτική αλληλεγγύη» [solidarité parlementaire], η οποία διαμορφώνεται στο περιθώριο των κομματικών ορίων, συμφερόντων και των αντιπροσώπων τους. Βλ. Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 155-156.

⁴⁶² Schmitt, C. (1932), «Die Wendung zum totalen Staat», στο *Positionen und Begriffe...ό.π.*, σσ. 156-157.

⁴⁶³ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σ. 21.

⁴⁶⁴ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σ. 21.

⁴⁶⁵ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σ. 22.

⁴⁶⁶ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σ. 22.

«Από την αρνητική βούληση, κανένα ισχυρό κράτος δεν μπορεί να προκύψει»,⁴⁶⁷ τονίζει ο Schmitt. Λόγω του ότι υπάρχει μια αδιαχώριστη συνάφεια του ερωτήματος για το ισχυρό κράτος και για την ιδιαίτερη εκλογική μέθοδο, η οποία το θεμελιώνει, ο Schmitt παρατηρεί ότι το ουσιαστικό πρόβλημα της κρατικής αδυναμίας χρειάζεται να αναζητηθεί όχι τόσο στην ίδια τη δημοκρατική μέθοδο, όσο στις φαλκιδεύσεις που αυτή υφίσταται από τον σύγχρονο κομματισμό. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι πριν από κάθε δημοκρατία προϋποτίθεται μια ορισμένη αντιστοιχία του γενικού δικαιώματος ψήφου και του γενικού καθήκοντος, η οποία, ωστόσο, αίρεται από τις φιλελεύθερες αρχές του σύγχρονου κράτους. Έτσι, προκύπτει μόνο μια «καρικατούρα της δημοκρατικής κρατικής ουσίας», η οποία παραμένει στραμμένη προς τον πυρήνα της οικονομικής δραστηριότητας.⁴⁶⁸

Ο Schmitt, αναφορικά προς τις αποπολιτικοποιήσεις του σύγχρονου οικονομοποιημένου κράτους, κάνει λόγο για δύο τύπους ουδετερότητας, οι οποίοι διατηρούν τη δυνατότητα να καταστρέψουν ή να διασώσουν την πολιτική ουσία και κυριαρχία. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι είναι αναγκαία μια ορισμένη ουδετεροποίηση της πολιτικής, ώστε η τελευταία να απαλλάσσεται από τους σκοπούς των οικονομικών μικροπολιτικών και των κομματικών συμφερόντων. Ενάντια στη «διαλεκτική πανουργία του λόγου», όπως σημειώνει ο Ψυχοπαίδης, η οποία επιχειρεί την εξισορρόπηση των στοιχείων του κοινωνικού κόσμου, η σμιττιανή σκέψη στοχεύει σε μια «νέα θεσμική πανουργία», η οποία μετατοπίζει το πεδίο δράσης σε «διορθωτικές» σχέσεις, οι οποίες σταθεροποιούν το πολιτικό σώμα.⁴⁶⁹ Η απομάκρυνση από την πολιτεία και η οριστική διάλυση της πολιτικής, μέσα σε συστήματα «υπολογισμότητας» και «προβλεψιμότητας», μπορεί να οδηγήσει μόνο σε μια αρνητική ουδετερότητα. Στη σμιττιανή θεωρία, αυτό το είδος ουδετερότητας αντικαθίσταται από τη θετική έκφραση της ουδετερότητας, η οποία προκύπτει από τη διευθέτηση των αντιθέσεων και την αποκάλυψη μιας υπερκομματικής δύναμης, που αντανακλά «τη βούληση του όλου κατά δεσμευτικό τρόπο».⁴⁷⁰

Για να γίνει λόγος για πραγματική διάκριση του κράτους και της οικονομίας, στη σμιττιανή θεώρηση, είναι αναγκαίο να υπερνικηθεί η αντίθεση δημόσιας, κρατικής, σφαίρας και ιδιωτικής, μη κρατικής, σφαίρας, μέσω της συγκρότησης μιας ενδιάμεσης περιοχής «ανάμεσα στο κράτος και την μοναδική ατομικότητα». Ο Schmitt υποστηρίζει ότι υπάρχει μια οικονομική, δημόσια, σφαίρα χωρίς, ωστόσο, να είναι κρατική. Για να συγκροτηθεί αυτή η σφαίρα το κράτος πρέπει, αναγκαία, να παρέχει μια αυταρχική βάση οργάνωσης, πάνω στην οποία να συγκροτηθεί ένα δεύτερο «οικονομικό κοινοβούλιο», το οποίο, ωστόσο, δεν

⁴⁶⁷ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σ. 23.

⁴⁶⁸ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...ό.π., σσ. 23-24.

⁴⁶⁹ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», ό.π., σ. 150.

⁴⁷⁰ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», ό.π., σ. 152.

θα λειτουργήσει προς την κατεύθυνση της ενδυνάμωσης της κρατικής εξουσίας αλλά, αντίθετα, θα εγκαθιδρύσει την πραγματικά ενδυναμωμένη κρατική εξουσία.⁴⁷¹ Το ισχυρό κράτος, για τον Schmitt, είναι η προϋπόθεση της οργανωμένης δράσης και με τη σειρά του προϋποθέτει την αποκατάσταση της παρουσίας του γερμανικού λαού στη σύγχρονη συνταγματική νομοθεσία.

Η διακυβέρνηση, δηλαδή, πρέπει να αναζητήσει την «άμεση επαφή με την πραγματική κοινωνική δύναμη του λαού»,⁴⁷² υποστηρίζει ο Schmitt, μέσω της εγκαθίδρυσης ενός διπολικού συστήματος – όπου το κοινοβούλιο θα συνιστά την έκφραση των κοινωνικών συμφερόντων και το λαϊκό δημοψήφισμα την πολιτική έκφραση – ώστε να μπορέσει να φτάσει στην πραγματική πολιτική απόφαση και την άρση του πολιτικού σχετικισμού.⁴⁷³ Η άρση όλων των εμποδίων, προς την κατεύθυνση της συνταγματικής νομιμοποίησης, έρχεται μόνο όταν η «θετικά ουδέτερη οργανική δράση του αρχηγού του κράτους [...] αναφέρεται κατ' ευθείαν στον ενωμένο λαό», ακριβώς με τον τρόπο που προβλέπει το άρθρο 48 του συντάγματος της Βαϊμάρης.⁴⁷⁴ Η δράση, τότε, είναι πραγματικά αδέσμευτη από κομματικοπολιτικές μεταμφιέσεις και είναι ικανή να διακρίνει μεταξύ κρατικής διοίκησης, πραγματικής οικονομικής αυτοδιαχείρισης και ατομικής ελεύθερης σφαίρας, έτσι ώστε να αναδειχθεί η πολιτική ενότητα του γερμανικού λαού,⁴⁷⁵ μέσω της ενεργοποίησης «ουδέτερων» δυνάμεων, οι οποίες επιβεβαιώνονται με το δημοψήφισμα και λειτουργούν ως προσδιορισμοί «κοινών όρων, συμβατοτήτων και γλωσσικών εκφράσεων».⁴⁷⁶ Η πολιτική της κατάστασης έκτακτης ανάγκης είναι, δηλαδή, η μοναδική και πάντα δεδομένη πολιτική, αφού η «κατάσταση ανάγκης υπάρχει πάντοτε, διότι η έννοια εκτείνεται και στην οικονομική κατάσταση ανάγκης σε ένα κράτος που λυγίζει κάτω από τα προβλήματα που δημιουργεί η οικονομική κρίση, οι αναγκαστικές πληρωμές στο εξωτερικό και οι κοινωνικές παροχές που αναλαμβάνει».⁴⁷⁷

4. Η κριτική των αξιών και ο ιδεαλισμός της πολιτικής

Ο Schmitt, διαγιγνώσκοντας την κρίση της πολιτικής και την άρση της κοινωνικής συνοχής, κάνει λόγο για την ιδέα της πολιτικής αξίας, ως την οριστική απόφαση τη στιγμή της ύστατης διάκρισης Φίλου – Εχθρού. Η άρση της δεσμευτικότητας των αξιών, όπως

⁴⁷¹ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...*ό.π.*, σσ. 26-32.

⁴⁷² Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...*ό.π.*, σ. 31.

⁴⁷³ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σ. 152.

⁴⁷⁴ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σσ. 152-153.

⁴⁷⁵ Schmitt, C. (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag»...*ό.π.*, σ. 31-32.

⁴⁷⁶ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σ. 155.

⁴⁷⁷ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σ. 153.

συμβαίνει στη βεμπεριανή θεωρία, όπου το κοινωνικό αντικείμενο δεσμεύεται από τις εσωτερικές του συγκρούσεις λόγω του ετερογενούς χαρακτήρα των αξιών, οι οποίες το συγκροτούν, αίρει τη συνοχή και διαλύει την έννοια της πολιτικής ως αξίας, αναδεικνυόντάς την, έτσι, ως μηχανισμό διευθέτησης συμφερόντων.⁴⁷⁸ Στην σμιττιανή θεωρία, ωστόσο, όπως παρατηρεί ο Ψυχοπαίδης, ο πλουραλιστικός σχετικισμός φαίνεται να αποσταθεροποιεί το δημόσιο χώρο, εφόσον η «εγγενής» αρνητικότητα των αξιών γεννά τη λογική της μεταξύ τους εχθρότητας και οδηγεί στην αλληλοεξόντωσή τους. Η σμιττιανή εμμονή με την έννοια της αξίας, ωστόσο, υποστηρίζει ο Ψυχοπαίδης, δεν έχει σκοπό έναν αξιακό πόλεμο, ο οποίος θα αποφασίσει την ιδιαίτερη μορφή του πραγματικού, αλλά να αποδείξει ότι «η αξία χρειάζεται τη διαμεσολάβηση», μέσω υπολογίσιμων κανόνων».⁴⁷⁹ Πιο συγκεκριμένα, παρατηρεί ότι η σμιττιανή σκέψη εστιάζει στη συγκρότηση ενός σώματος φυλάκων της πολιτείας, με σκοπό τη συντήρηση του πολιτικού είναι. Ο Schmitt, αναζητώντας το «φύλακα του συντάγματος»,⁴⁸⁰ υποστηρίζει ότι στο σύγχρονο κράτος είναι αδύνατο να αναλάβει αυτό το ρόλο η δικαστική αρχή, η οποία μπορεί να έχει μόνο τον έλεγχο της νομικής εφαρμογής: της τήρησης, δηλαδή, των νόμων και όχι του περιεχομένου τους, ώστε να διασφαλίσει την πολιτική συνέχεια.⁴⁸¹ Ο πραγματικός έλεγχος της πολιτικής βούλησης, σύμφωνα με την σμιττιανή ανάλυση, αποδίδεται στην νομοθετική αρχή του κράτους, η οποία αποφασίζει το νομικό περιεχόμενο. Ενώ, δηλαδή, ο δικαστής είναι ο φύλακας της έννομης τάξης, τον πραγματικό φύλακα της τάξης συνιστά, αποκλειστικά, ο νομοθέτης, ώστε να βρίσκεται στην δικαιοδοσία του νομοθέτη η δυνατότητα να αποφασίσει εάν η μειοψηφική βούληση συνιστά παρέκκλιση από την πλειοψηφική βούληση και να την εξαναγκάσει σε αυτήν.⁴⁸² Τα όρια της δικαστικής εξουσίας, όμως, δεν επιτρέπουν να αναγορευτεί η ίδια προστάτιδα των συνταγματικών ζητημάτων. Όπως παρατηρεί ο Ψυχοπαίδης, ο κανόνας δεν είναι σε θέση να προστατευτεί με κανονιστικά μέσα. Πίσω από τη διάκριση μεταξύ ενός ανώτερου και ενός κατώτερου κανόνα βρίσκεται, πάντοτε, μια πραγματική απόφαση σχετικά την ισχύ του κανόνα, η οποία ως καθαρή απόφαση «δεν μπορεί να παραχθεί από το περιεχόμενο του

⁴⁷⁸ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σσ. 140-141.

⁴⁷⁹ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σ. 143.

⁴⁸⁰ Πρόκειται για έννοια, η οποία στη σμιττιανή θεωρία αποκαλύπτει την πραγματική κυριαρχία, αλλά και για το ομότιτλο έργο του Schmitt, όπου υποστηρίζει τη σημασία της διαμεσολάβησης της διαδικασίας της καθίδρυσης της τάξης από την ουδέτερη αρχή του «φύλακα». Βλ. σχετικά Schmitt, C. (1931), *Der Hüter der Verfassung*, Tübingen, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), αλλά και την ανάλυση του Ψυχοπαίδη στο Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σσ. 139-155.

⁴⁸¹ Σχετικά με τους περιορισμούς της δικαστικής αρχής βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*· Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σσ. 139-155· και στην παρούσα εργασία κεφ. ΙΙΙ. Η κρίση του πολιτικού, σ. 66.

⁴⁸² Σχετικά με την καταπιεστική δύναμη της νομοθετικής εξουσίας μέσω της πλειοψηφικής θεμελίωσης της απόφασης βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 27-36.

κανόνα».⁴⁸³ Τούτο είναι ιδιαίτερα σημαντικό για να κατανοήσουμε τον ντεσιζιονιστικό χαρακτήρα της σμιττιανής θεωρίας.

Η οριστική θεμελίωση της ίδιας της λογικής μορφής δεσμεύεται, πάντοτε, από μια καθαρή απόφαση – με την έννοια της ανορθολογικής, υπαρξιακής, μη κανονιστικής απόφασης. Ο Ψυχοπαίδης σημειώνει σχετικά ότι «[α]ποκλείεται η ιδέα λογικών μορφών που αίρουν, μέσω των αξιών που συνεπάγονται, τον αφετηριακό ντεσιζιονισμό των όρων τους»,⁴⁸⁴ έτσι ώστε καθίσταται σαφής ο λόγος για τον οποίο ο Schmitt επιδιώκει να αποδείξει τη σημασία της καθαρής απόφασης για την πραγματική πολιτική πράξη. Ο μεταφυσικός πυρήνας, που εντοπίζει ο Schmitt στην πολιτική εξηγεί τον ντεσιζιονιστικό χαρακτήρα της θεωρίας του, διότι, έτσι, φαίνεται ότι η ύστατη θεμελίωση της πολιτικής, αναγκαία πάντοτε, ανάγεται σε μια απόφαση, η οποία δεν μπορεί να προσδιοριστεί ορθολογικά.⁴⁸⁵ Οι συνταγματικές αμφισβητήσεις, τότε, όμως, είναι μόνο αμφισβητήσεις της απόφασης, έτσι ώστε το πρόβλημα είναι, πάντοτε, ένα πρόβλημα όχι της συνταγματικής μορφής, αλλά των συνταγματικών σκοπών και ως τέτοιο όχι πρόβλημα του δικαίου, αλλά πρόβλημα της απόφασης.

Η σημασία της απόφασης, επισημαίνει ο Γρηγόρης Ανανιάδης, αναδεικνύει την υπερβατική διάσταση, του τρόπου με τον οποίο ο Schmitt προσεγγίζει το ζήτημα του διαχωρισμού της ιδέας και της πραγματικότητας. Η ιδιαίτερη βαρύτητα, που αποδίδει ο Schmitt στη διαμεσολάβηση της ιδέας και της αξίας, σύμφωνα με τον Ανανιάδη, εντοπίζεται μόνο εάν κατανοήσουμε την ανάγκη για μια «κατακόρυφη διαμεσολάβηση» μεταξύ των δύο εννοιών, ώστε να γεφυρωθεί το «πραγματικό χάσμα», το οποίο χωρίζει τη «σφαίρα του ιδεατού» από τη «σφαίρα του πραγματικού».⁴⁸⁶ Η αντιπαραβολή *Είναι και Δέοντος Είναι*, στη φιλοσοφία των αξιών, ωστόσο, φαίνεται ότι οικοδομεί ιεραρχικά συστήματα αξιών, τα οποία, στην προσπάθεια της απόλυτης ουδετεροποίησης και στα πλαίσια της συνέπειας του πλουραλιστικού σχετικισμού των αξιών, εμφανίζονται συνδεδεμένα με ξεχωριστές προσωπικές κοσμοθεωρήσεις, καταδεικνύοντας, έτσι, ότι η αναζήτηση γενικών αξιών είναι *arbitrio* αποτυχημένη.⁴⁸⁷ Η αξία, δηλαδή, στη σμιττιανή θεώρηση, όπως παρατηρεί ο Ανανιάδης, μετατρέπεται σε μια «σχεσιακή λογική ανταλλαγής», η οποία «καθιστά το ασύμμετρο σύμμετρο»,⁴⁸⁸ με αποτέλεσμα να αποκαλύπτονται συμβιβασμοί ετερογενών σκοπών και συμφερόντων. Η εξαιρετική σημασία αυτής της σχετικιστικής θεώρησης, για τη σμιττιανή προσέγγιση, παρατηρεί ο Ανανιάδης, έγκειται στο ότι χάνεται η «αυθύπαρκτη

⁴⁸³ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σ. 146.

⁴⁸⁴ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σ. 146.

⁴⁸⁵ Βλ. στην παρούσα εργασία κεφ. II. Φορμαλισμός στην πολιτική θεωρία του Carl Schmitt, 2. Φιλοσοφικές προϋποθέσεις - «Η φιλοσοφία της συγκεκριμένης ζωής», σ. 53.

⁴⁸⁶ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σσ. 148-150.

⁴⁸⁷ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σσ. 126-144.

⁴⁸⁸ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 131.

θετική ποιότητα».⁴⁸⁹ Η «ενύπαρκτη» αξία καταστρέφεται εν όψει μιας αχαλιναγώγητης «αξιο-ποίησης», ενώπιον της οποίας «[ν]πολείπεται [...] μόνον η μη αξία [Umwert], η οποία πρέπει να αποκλειστεί από το αξιακό σύστημα, επειδή η απόλυτη άρνηση της μη αξίας είναι αξία θετική».⁴⁹⁰ Αποκαλύπτεται, δηλαδή, αυτό το οποίο από τον Ανανιάδη σχολιάζεται ως «ιδιάζουσα»,⁴⁹¹ και από τον Ψυχοπαίδη ως «εγγενής»,⁴⁹² αρνητικότητα των αξιών. Η αρνητικότητα των αξιών καταδεικνύεται με ιδιαίτερο τρόπο από τον Max Scheler, ο οποίος τονίζει ότι «[η] άρνηση μιας αρνητικής αξίας είναι αξία θετική».⁴⁹³ Στη διαπίστωση αυτή, ο Schmitt εντοπίζει την επιτακτική ανάγκη της διαμεσολάβησης των αξιών, με σκοπό την αποτροπή της άμεσης εφαρμογής τους, λόγω του ότι η αξία «αφίσταται του είναι και έχει μόνον ισχύ [Geltung]: 'Η αξία δεν υπάρχει, αλλά ισχύει'».⁴⁹⁴ Ο «προοπτικισμός» των αξιών,⁴⁹⁵ παρατηρεί ο Ανανιάδης, ευνοεί την «πολυθεΐα των αξιών» και προετοιμάζει τη σύγκρουση, εφόσον, σύμφωνα με τον Schmitt, «τα εποπτικά σημεία» είναι ταυτόχρονα και «σημεία επίθεσης». Αποτέλεσμα τούτου είναι η απαξίωση των ύψιστων αξιών, γεγονός το οποίο αποδεικνύει ότι «[η] καθαρά υποκειμενική ελευθερία της αξιοθέτησης οδηγεί [...] σε μίαν αιώνια διαπάλη αξιών και κοσμοθεωριών [...], σε ένα αιώνιο bellum omnium contra omnes [...]».⁴⁹⁶

Η αποκατάσταση της ιεράρχησης των αξιών, σημειώνει ο Ανανιάδης, έρχεται στη σμιττιανή θεωρία μόνο μέσα από την ιδέα του δικαίου, η οποία, συντεταγμένη σε νόμους, αποτρέπει «τον τρόπο της αδιαμεσολάβητης και αυτόματης εκτέλεσης των αξιών».⁴⁹⁷ Η απόφαση εμφανίζεται ως σημείο συγκερασμού του *Είναι* και του *Δέοντος είναι*, και μέσο προς αυτό τον συγκερασμό συνιστά το κράτος. Υπό την προϋπόθεση αυτής της διαμεσολάβησης είναι σημαντικό να κατανοήσουμε, όπως σημειώνει και ο Ανανιάδης στη σχετική ανάλυσή του, ότι το κράτος του σμιττιανού στοχασμού είναι αναγκαία ένα κράτος δικαίου, το οποίο μέσω της απόφασης μορφοποιεί την ιδέα του δικαίου σε θετικό δίκαιο. Αυτή η μορφοποιητική δύναμη δίνει στην απόφαση την ιδιαίτερη έντασή της, ως κυρίαρχη απόφαση, καθώς «το χάσμα μεταξύ της αφηρημένης ιδέας και του συγκεκριμένου [...] μπορεί να ξεπεραστεί μόνο με την (κυριολεκτικώς νοούμενη) *αυθαιρεσία* μιας απόφασης

⁴⁸⁹ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 132.

⁴⁹⁰ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 132.

⁴⁹¹ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 136

⁴⁹² Ψυχοπαίδη, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σ. 142.

⁴⁹³ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σσ. 137-138.

⁴⁹⁴ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 132.

⁴⁹⁵ Σχετικά με τον προοπτικισμό των αξιών και της αλήθειας και την νιτσεική προσέγγιση της πολιτικής δύναμης βλ. Wolin, R. (2007), *Η γοητεία του ανορθολογισμού...ό.π.*, σσ. 71-77, όπου ο Wolin παρουσιάζει την ιδιαίτερη πρόσληψη του Nietzsche από τον γαλλικό μεταμοντερνισμό, ο οποίος αποδομεί την έννοια της αλήθειας και την καταργεί εν όψει της αποτροπής μεγάλοςχημων φιλοσοφιών της ιστορίας.

⁴⁹⁶ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 135.

⁴⁹⁷ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 143.

ικανής να διαμορφώσει το θετικό δίκαιο εις βάρος εν ανάγκη και του περιεχομένου του».⁴⁹⁸ Το κράτος, επομένως, εμφανίζεται στη σμιττιανή θεωρία ως μέσο προς την κατεύθυνση της «πραγμάτωσης» της ιδέας του δικαίου· συνιστά την έκφραση μιας «υπερβατικής (θείας) δικαιοσύνης», η οποία ως τέτοια είναι, αναγκαία, «ορθολογικά απροσδιόριστη».⁴⁹⁹ Η «απόφαση» του Schmitt, επομένως, ως οδός προς την υπέρβαση του χάσματος μεταξύ της ιδέας και του πραγματικού, είναι δεσμευμένη στην ιδέα του δικαίου, και ως «κυρίαρχη απόφαση» συνιστά αυθαιρεσία. Συνοψίζοντας, προκύπτει ότι η «απόφαση» της σμιττιανής θεωρίας ποτέ δεν μπορεί να είναι μια *πραγματικά αυθαίρετη* αυθαιρεσία. Ο Ανανιάδης παρατηρεί ότι η διαπίστωση αυτή αποκαλύπτει μια ιδιαίτερη συνέπεια για τον σμιττιανό ντεσιζιονισμό, ο οποίος εσφαλμένα αποδίδεται ως μηδενιστικός. Η σημείωση του Schmitt, στην *Πολιτική Θεολογία*, ότι «η απόφαση, θεωρούμενη από κανονιστική άποψη, γεννάται εκ του μηδενός»,⁵⁰⁰ αποκαλύπτει την ιδιαιτερότητα της σμιττιανής μη κανονιστικής απόφασης, η οποία συλλαμβάνει την «υπερβατική διάσταση» της απόφασης στο γεγονός ότι «δεν αυθαιρετεί απολύτως, αλλά προκειμένου, ακριβώς, να «πραγματώσει» την ιδέα του δικαίου σε συγκεκριμένες συνθήκες».⁵⁰¹

Στο παραπάνω επιχείρημα ο Schmitt θεμελιώνει την αναγκαιότητα της δικτατορίας, ως μια στιγμή πραγμάτωσης της ιδέας του δικαίου στην κατάσταση εξαίρεσης και όχι ως στιγμή αυθαιρεσίας. Ο Ανανιάδης σχολιάζει τη σμιττιανή διάκριση μεταξύ «εντεταλμένης» και «κυρίαρχης» δικτατορίας ή διαφορετικά, μεταξύ του νόμιμου νομοθέτη και του στα-όρια-της-νομιμότητας δικτάτορα.⁵⁰² Ο οριακός χαρακτήρας του δικτάτορα προκύπτει από το ότι συνιστά τη στιγμή επανακαθίδρυσης της διαρρηγμένης τάξης. Κατά τη διάλυση της κανονικότητας, όπου ο νομοθέτης αποτελεί την ύστατη πηγή εξουσίας, η ιδέα του συντάγματος αυτοπροστατεύεται μέσω της αναστολής του και αποκαλύπτει την πραγματική κυριαρχία του «εκτός του δικαίου, αλλά εντός του κράτους» δικτάτορα.⁵⁰³ Το μέτρο του συντάγματος δίνει τη θέση του στον λαό, στον οποίο αναφέρεται η «κυρίαρχη» δικτατορία, εξηγώντας, έτσι, την σμιττιανή αδιαφορία για το περιεχόμενο του προς πραγμάτωση δικαίου, αφού ο λαός «βρίσκεται πάντοτε στην «φυσική κατάσταση» με την έννοια ότι συνιστά την πηγαία και «ανεπίδεκτη οργάνωσης οργανωτική αρχή»».⁵⁰⁴ Βάσει, δηλαδή, της διάκρισης μεταξύ «rounoir constituant» και «rounoir constitué», ο λαός εμφανίζεται ως «άμορφος»,

⁴⁹⁸ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 152.

⁴⁹⁹ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 151.

⁵⁰⁰ Η παραπάνω μετάφραση είναι του Γ. Ανανιάδη στο Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 157. Στην επίσημη ελληνική μετάφραση του Π. Κονδύλη εμφανίζεται ως: «Αν τη δούμε κανονιστικά, η απόφαση γεννήθηκε από ένα τίποτε», βλ. Schmitt, C. (1994), *Πολιτική Θεολογία...ό.π.*, σ. 57.

⁵⁰¹ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 158.

⁵⁰² Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σσ. 159-160. Επίσης σχετικά με την ιδέα της κυριαρχίας στα όρια της νομιμότητας βλ. Schmitt, C. (2004), *Legality...ό.π.*, σσ. 67-83.

⁵⁰³ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 160.

⁵⁰⁴ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 160.

καθότι ασύντακτος», έτσι ώστε ο δικτάτορας, συντάσσοντας τη λαϊκή βούληση, μπορεί να έχει μόνο μια απόλυτη εξουσία.⁵⁰⁵ Ο Ανανιάδης παρατηρεί ότι «ο δικτάτορας αντλεί τη νομιμοποίησή του από τη βούληση του λαού – και κατά τούτο η εξουσία του είναι εξαρτημένη –, αλλά, επειδή η βούληση αυτή είναι προς στιγμὴν απροσδιόριστη ή «ασαφής», η δημιουργία της νέας τάξεως, η νομοθέτηση ή πραγμάτωση του δικαίου, είναι ταυτόσημη όχι με την *έκφραση* της λαϊκής βούλησης, αλλά με τη *διαμόρφωσή* της».⁵⁰⁶ Αυτό το γεγονός, παρατηρεί ο ίδιος, εξηγεί ότι η δικτατορία στη σμιττιανή θεωρία ανάγεται σε «συστατικό στοιχείο κάθε πολιτείας, στο πραγματικό *arcantum* της εξουσίας».⁵⁰⁷

Ο δικτάτορας, συνοψίζει σύμφωνα με τα παραπάνω, την έννοια του ουδέτερου φύλακα, ο οποίος όχι μόνο πραγματώνει το θετικό δίκαιο, εγκαθιδρύοντας την τάξη εκ νέου, αλλά επιπλέον προφυλάσσει, σύμφωνα με την ουδέτερη φύση του, από την νομοθετική κατάχρηση. Εκείνο, ωστόσο, το οποίο φαίνεται να παραμένει αδιευκρίνιστο στη σμιττιανή θεωρία, όπως παρατηρεί ο Ψυχοπαίδης, είναι ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να προκύψει οχύρωση ενάντια σε μια ενδεχόμενη καταχρηστική σχέση εξουσίας από τον ίδιο το φύλακα της τάξης, καθώς η απόφασή του ως κατ' εξοχήν απόφαση, ικανή να μορφοποιήσει και να συγκροτήσει τη λαϊκή βούληση, τους δικαίικους κανόνες και τα περιεχόμενά τους, προϋποθέτει έναν απολύτως αδέσμευτο χαρακτήρα.⁵⁰⁸ Από την ανάλυση του Ανανιάδη προκύπτει ότι ο φύλακας της τάξης, στη σμιττιανή θεωρία, δεσμεύεται από τη λαϊκή βούληση, με την έννοια ότι προκύπτει μια *εξουσιοδοτημένη* διαμόρφωση της λαϊκής βούλησης από τον δικτάτορα.⁵⁰⁹ Ο Schmitt φαίνεται να λαμβάνει υπ' όψιν του το γεγονός ότι η κυριαρχία, κατά τη διαρκή διακινδύνευση της τάξης, συναντά τα όριά της στη σχέση δύναμης και διάρκειας, σύμφωνα με τη ρουσσωϊκή θέση ότι «ο δυνατότερος δεν είναι ποτέ αρκετά δυνατός για να είναι στο διηνεκές κυρίαρχος αν δεν μεταβάλλει την δύναμή του σε δικαίωμα και την υπακοή σε υποχρέωση».⁵¹⁰ Για αυτόν τον λόγο, στη σμιττιανή θεωρία, ο φύλακας της τάξης φαίνεται να κατανοεί τη λαϊκή βούληση, μάλιστα με τρόπο καλύτερο ακόμη και από τον ίδιο τον λαό, ώστε εθελούσια να εξουσιοδοτείται από αυτόν να τη διαμορφώσει. Ενάντια στη συνέπεια μιας «εκπαιδευτικής δικτατορίας», ωστόσο, ο Schmitt αναγάγει την ίδια την κυριαρχική απόφαση σε αδιαμφισβήτητη αξία, με την έννοια ότι συνοψίζει μια πολιτική και, ως εκ τούτου, πραγματική αναγκαιότητα. Τότε όμως, το σμιττιανό εγχείρημα της ιδεαλιστικής πολιτικής, με την έννοια της εξάλειψης των ιδιαίτερων – και κατά κύριο λόγο των οικονομικών – περιεχομένων της πολιτικής, διαπιστώνει την ίδια την πολιτική ως περιεχόμενο, διότι, σύμφωνα με την παρατήρηση του Leo Strauss, «[η]

⁵⁰⁵ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σσ. 160-161.

⁵⁰⁶ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 161.

⁵⁰⁷ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 161.

⁵⁰⁸ Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής...», *ό.π.*, σ. 155.

⁵⁰⁹ Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση...ό.π.*, σ. 161.

⁵¹⁰ Σεραφετινίδου, Μ. (2002), *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg, σ. 55.

κατάφαση του πολιτικού δεν είναι τελικά κάτι διαφορετικό από την κατάφαση του ηθικού». ⁵¹¹ Θα μπορούσαμε, δηλαδή, να ισχυριστούμε ότι πρόκειται για ένα ιδιαίτερο αίτημα ανυποκρισίας και μια ιδιαίτερη ηθική συνέπεια της πολιτικής, η οποία, στη σμιττιανή θεωρία, καθώς απομακρύνεται από τις κανονιστικές φαλκιδεύσεις αποκαλύπτει τον πραγματικό, αναγκαίο, και, ειλικρινώς, οριακά κυριαρχικό της χαρακτήρα με την μορφή της δικτατορίας.

⁵¹¹ Strauss, L. (1932), «Notes on Carl Schmitt, The concept of the political», στο Meier, H. (1995), *Carl Schmitt and Leo Strauss. The Hidden Dialogue*, μτφρ.: Lomax, H., Chicago-London: The University of Chicago Press, σ. 113. [η μετάφραση είναι δική μου].

Συμπεράσματα

Ερευνητικό ερώτημα αυτής της εργασίας αποτέλεσε η διερεύνηση του τρόπου, με τον οποίο η κοινωνικοπολιτική κρίση της μεσοπολεμικής Γερμανίας αποτυπώνεται στο εσωτερικό της σμιττιανής θεωρίας, καθώς επίσης και η εξέταση της σμιττιανής πρότασης αποκατάστασης της κοινωνικής συνοχής και της πολιτικής ενότητας υπό τη μορφή ενός «ολοκληρωτικού κράτους». Για το σκοπό αυτό θεωρήθηκε αναγκαίο να εξεταστούν οι φιλοσοφικές προϋποθέσεις, στις οποίες θεμελιώνεται καθώς επίσης και οι φιλοσοφικό-επιστημολογικές αρχές, από τις οποίες εκκινά η σμιττιανή σκέψη και οι οποίες την εμφανίζουν σε διάλογο με το συντηρητικό-αντιδραστικό πνεύμα της εποχής της και την αντεπαναστατική φιλοσοφία γενικότερα, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τον 19^ο αιώνα και έπειτα, ως αντίδραση στα διαφωτιστικά αιτήματα κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής και θρησκευτικής χειραφέτησης. Στην παρούσα εργασία διαπιστώθηκε ότι κεντρικό σημείο της σμιττιανής κριτικής, αναφορικά προς τη συγκρότηση της μεσοπολεμικής Γερμανίας, συνιστά η κοινωνικό-πολιτική οργάνωση της χώρας, η οποία, όπως διαγιγνώσκει ο ίδιος ο Carl Schmitt, διέρχεται μια σημαντική κρίση ως αποτέλεσμα του κλονισμού των παραδοσιακών της αξιών. Η σμιττιανή θεωρία του μεσοπολέμου αρθρώνεται ως κριτική ενάντια στις τάσεις εκδημοκρατισμού της πολιτικής ζωής της Γερμανίας, εν όψει της ίδρυσης της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης και της επαναδιαπραγμάτευσης της έννοιας του κοινοβουλευτισμού. Σημαντικό, ωστόσο, είναι να τονίσουμε ότι η σμιττιανή θεωρία δεν συνιστά απλώς και μόνο μια κριτική ενάντια στη δημοκρατία και τον πολιτικό φιλελευθερισμό, με την έννοια ότι δεν πρόκειται απλώς για ένα αίτημα επιστροφής στην παραδοσιακή κοινωνικό-πολιτική συγκρότηση της χώρας, ούτε και για μια απλή περίπτωση επαναπροσδιορισμού των όρων της κοινωνικής και πολιτικής συγκρότησης της Γερμανίας, μέσω της εγκατάλειψης της πολιτικής εν γένει. Ο σμιττιανός στοχασμός αναγνωρίζει μια διαστρεβλωμένη οπτική των ουσιωδών προϋποθέσεων της πολιτικής ιδέας, στη σύγχρονη εκφορά της, και επιδιώκει τον επαναπροσδιορισμό της μέσω της ανασκευής της φιλελεύθερης αντίληψης περί της πολιτικής και του κράτους χάριν του συντηρητικού αιτήματος του ολοκληρωτισμού.

Εξετάζοντας την σημασία του γενικού πνευματικού και ιστορικού πλαισίου, εντός του οποίου η Γερμανία κλήθηκε να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της νεοσύστατης Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, διαπιστώθηκε η άνοση αντιεκσυγχρονιστικών τάσεων, οι οποίες αναπτύχθηκαν στην υπόλοιπη Ευρώπη και προσανατολίζονταν προς την αποδόμηση της έννοιας του ορθού λόγου, τη σχετικοποίηση των εννοιών της καθολικότητας και της οικουμενικότητας, την αμφισβήτηση της ατομικότητας και την στροφή προς ρομαντικές αναζητήσεις της εθνικής ταυτότητας. Η ρομαντική κριτική στο διαφωτισμό γέννησε την

ανορθολογική σκέψη ενάντια στον δυτικό ορθολογισμό και υποστήριξε την ανάγκη της ανθρώπινης χειραφέτησης από τη νεωτερικότητα, την οποία δέχτηκε μόνο ως σύμπτωμα της κοινωνικής αποδιάρθρωσης, της οικονομικής αποδυνάμωσης και της πολιτικής παραλυσίας. Ο τρόπος, ωστόσο, με τον οποίο εισήχθηκαν και αναπτύχθηκαν τα αντι-διαφωτιστικά αιτήματα στη Γερμανία, φαίνεται να επηρεάστηκε σε σημαντικό βαθμό από την πορεία που ακολούθησε η ίδια η Γερμανική Αυτοκρατορία, από τη σύστασή της μέχρι και τη διάλυσή της και τη συγκρότηση του γερμανικού κράτους. Από τη συνοπτική, σαφώς, μελέτη των ζητημάτων σχετικά με τη θεμελίωση του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού και, μάλιστα, αναφορικά προς τις δύο θεωρήσεις εξήγησης που παρουσιάζονται στο πρώτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας – αυτή του ιστορικού αποτελέσματος της παράδοσης του γερμανικού εθνικισμού και αυτή του συμπτώματος της συνολικής ευρωπαϊκής πορείας – φαίνεται ότι η κοινωνικό-οικονομικό-πολιτική παράδοση της Γερμανίας, ως κομμάτι της συνολικής ευρωπαϊκής πορείας από την Γαλλική Επανάσταση μέχρι και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, καθόρισε σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο με τον οποίο έγιναν δεκτές οι ευρωπαϊκές κοινωνικό-πολιτικές εξελίξεις, οι οποίες φαίνεται ότι ακολούθησαν σε σημαντικό βαθμό, ιδιαίτερα μετά την είσοδο στον 20^ο αιώνα, το φιλελεύθερο υπόδειγμα σκέψης και δράσης.

Μελετώντας, εν συνεχεία, τη σμιττιανή θεωρία με σκοπό να διασαφηνιστεί ο τρόπος με τον οποίο εξετάζει το σύγχρονό της κοινωνικό-πολιτικό πλαίσιο, διαπιστώθηκε ότι κεντρικής σημασίας έννοια, γύρω από την οποία αναπτύσσει ο Schmitt τη σκέψη του, είναι η έννοια της πολιτικής, ως έννοια ύψιστης σημασίας για τη συγκρότηση της πραγματικής ζωής. Το πολιτικό στη σμιττιανή θεώρηση δεν υπόκειται στις γνωστές ηθικές διαζεύξεις του Καλού και του Κακού, αλλά συνιστά το ίδιο την ύστατη διαχώριση της πραγματικής ζωής. Πρόκειται, δηλαδή, για μια υπαρξιακή διάκριση, η οποία τοποθετείται εκτός της κανονιστικής σφαίρας και προκύπτει μόνο μέσω της ειδικής πολιτικής διάκρισης του Φίλου και του Εχθρού, η οποία κατανοεί το πολιτικό ως βαθμό έντασης μιας πραγματικής διάζευξης και όχι ως περιεχόμενο της. Αποτέλεσμα της σμιττιανής αφαίρεσης από τα περιεχόμενα της πολιτικής είναι η φορμαλιστική θεωρία της πολιτικής. Ως στρεβλώσεις του κοινοβουλευτισμού, ο Schmitt αποτιμά την εισαγωγή των περιεχόμενων της οικονομικής σφαίρας στην πολιτική. Εξετάζοντας την σμιττιανή εμμονή για αποκατάσταση της πραγματικής έννοιας του πολιτικού, διαπιστώθηκε ότι ο Schmitt διαγιγνώσκει την κοινωνικό-πολιτική κρίση της μεσοπολεμικής Γερμανίας σε άμεση συνάρτηση με αυτές τις στρεβλώσεις, τις οποίες ο ίδιος αποδίδει στο υπόδειγμα του πολιτικού φιλελευθερισμού, που αποτυγχάνει να συλλάβει το πραγματικό νόημα της πολιτικής.

Η κριτική που αρθρώνεται στο σύνολο του σμιττιανού έργου της μεσοπολεμικής περιόδου, διαπιστώθηκε ότι στρέφεται – με άμεσο αλλά και έμμεσο τρόπο – ενάντια στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης, που θεωρείται ότι συνιστά αποτέλεσμα μιας συστηματικής

προσπάθειας για ουδετεροποίηση του κοινωνικού και αποπολιτικοποίηση του πολιτικού στοιχείου, έτσι όπως αυτή επιτυγχάνεται με την υποκατάσταση της *πραγματικής πολιτικής* από τη σύγχρονη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Στην κατεύθυνση αυτή, ο Schmitt εξετάζει τη σχέση των εννοιών της δημοκρατίας και του κοινοβουλευτισμού και συμπεραίνει ότι πρόκειται για ασύμβατες μεταξύ τους έννοιες, δεδομένης της σοβαρής ασυμφωνίας των θεμελιωδών τους προϋποθέσεων. Ο συμβιβασμός τους, σε ένα ενιαίο πολιτικό υπόδειγμα σκέψης και δράσης, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεώρηση, μπορεί να εξηγηθεί μόνο ως αποτυχία κατανόησης της εγγενούς αδυναμίας της δημοκρατίας – λόγω της φύσης της ως οργανωτικής μορφής – να αντλήσει το περιεχόμενό της από το πεδίο του οικονομικού. Ο συγκερασμός τους, στην σμιττιανή θεωρία, θεωρείται ότι συνιστά αιτία της εμφάνισης μιας πλασματικής αναλογίας πολιτικής και οικονομίας, η οποία εκτιμάται ότι ολοκληρώνεται στη σύγχρονη κοινοβουλευτική δημοκρατία υπέρ της οικονομίας. Δημοκρατία και κοινοβουλευτισμός θεωρείται ότι συναντιούνται μόνο στην κατά τ' άλλα προβληματική υπόθεση της επίτευξης της δημοκρατικής ταυτότητας. Οι θεμελιώδεις δημοκρατικές αρχές της ελευθερίας και της ισότητας, οι οποίες προσκρούουν στην υπόθεση της *πλειοψηφικής ελευθερίας* – του τρόπου, δηλαδή, με τον οποίο η δημοκρατία διαχειρίζεται την διαφωνούσα μειοψηφία – στο κοινοβουλευτικό υπόδειγμα μεταφράζονται σε όρους διαβούλευσης και δημοσιότητας, οι οποίοι, ωστόσο, λύνουν το πραγματικό πρόβλημα επίτευξης της δημοκρατικής ταυτότητας μόνο με την εισαγωγή της έννοιας της αντιπροσώπευσης. Η αντικατάσταση της άμεσης φυσικής παρουσίας από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία, η οποία, όπως διαπιστώνεται στη σμιττιανή θεωρία, είναι αντικατάσταση της καθαρής λαϊκής βούλησης από την κοινοβουλευτική βούληση, συνεπάγεται και μια επιπλέον υποκατάσταση, της πολιτικής από την οικονομία. Η ποσοτικοποίηση μιας κατά τα άλλα ποιοτικής παραμέτρου – της πλήρους πολιτικής συμμετοχής – σημαίνει την σοβαρή εξάρτηση της πολιτικής εκφοράς από τη διαδικασία της διαβούλευσης, ως διαδικασία ανταλλαγής απόψεων με σκοπό την καταβολή του αντιπάλου μέσω της επιχειρηματολογίας. Στο σύγχρονο κοινοβούλιο, ωστόσο, σύμφωνα με τη σμιττιανή θεωρία, η πραγματική διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης προσκρούει στο σκόπελο του υπολογισμού συμφερόντων, ο οποίος υποκαθιστά τον πνευματικό ανταγωνισμό και υποβαθμίζει την κοινοβουλευτική συζήτηση σε απλές διακηρύξεις των όσων έχουν ήδη εγκριθεί σε μυστικές συνεννοήσεις οικονομικών και όχι πραγματικά πολιτικών δρώντων.

Εξετάζοντας την κριτική του Schmitt στον κοινοβουλευτισμό της εποχής του διαπιστώθηκε ότι κεντρικής σημασίας είναι η διαπίστωσή του ότι η δημόσια διαβούλευση έχει καταστεί τυπικότητα κενή περιεχομένου, με αποτέλεσμα την εμφάνιση οικονομικών ομάδων εξουσίας εντός του κοινοβουλίου, έτσι ώστε δεδομένων των εννοιών της δημοσιότητας και της διαβούλευσης – ως αρχών του κοινοβουλευτισμού – να μην είναι

πλέον δυνατό να προβούμε σε ουσιαστική διάκριση συνταγματικών και απολυταρχικών υποδειγμάτων δράσης. Εξετάζοντας την κρίση του κοινοβουλευτισμού ως πρόβλημα του συνταγματικού δικαίου, ο Schmitt αναζητά τις φιλοσοφικές και επιστημολογικές προϋποθέσεις της θεώρησης του νομικού θετικισμού, αλλά και της συνεταιριστικής θεωρίας περί κράτους, από τις οποίες αντλεί τη θεμελίωσή του το σύγχρονο νομοθετικό κράτος, και διαπιστώνει ότι η ιδιαίτερη κρατική ποιότητα κάθε ορισμένης κρατικής μορφής μπορεί να συναχθεί μόνο ως μια διαφοροποιημένη σχέση διαταγής – υποταγής και όχι ως πλήρης εξαφάνιση της πολιτικής εξουσίας. Αρνούμενος την πλήρη εξαφάνιση του πολιτικού από τον κόσμο και εξετάζοντας τις τέσσερις μορφές κράτους – νομοθετικό, δικαστικό, κυβερνητικό, διοικητικό κράτος – διαπιστώνει ότι η μεταξύ τους διάκριση θεμελιώνεται στη διάκριση των τύπων νομιμοποίησης.

Από τις αναλύσεις αυτής της εργασίας προκύπτει ότι στην προοπτική της σμιττιανής θεώρησης η έννοια της κυριαρχίας συνιστά μέσο για τη σύλληψη της έννοιας του πολιτικού, αλλά και για την εκφορά της πραγματικής πολιτικής. Διαφορετικά διατυπωμένο, μόνο δεδομένης της κυριαρχίας – και μάλιστα μιας *πραγματικής κυριαρχίας* – είμαστε σε θέση να διαπιστώσουμε την εκφορά της *πραγματικής πολιτικής*. Η ποιότητα της κυριαρχίας στη σμιττιανή θεωρία συνοψίζει τη διάσταση σμιττιανού στοχασμού και νομικού θετικισμού. Για τη σμιττιανή σκέψη ο νομικός θετικισμός είναι υπεύθυνος για τη θεμελίωση ενός κλειστού συστήματος νομιμότητας, το οποίο εισηγείται τον κανόνα ως ύστατη στιγμή νομιμοποίησης. Οι κανόνες δικαίου, δηλαδή, συνιστούν την ανώτερη έκφραση της λαϊκής βούλησης, η οποία διαπιστώνεται έμπρακτα κατά την πραγματική εκφορά του κανόνα. Η υποκατάσταση της έννοιας της *νομιμοποίησης* από την έννοια της *νομιμότητας* σημαίνει το διαχωρισμό *νόμου* και *νομικής εφαρμογής* ή διαφορετικά το διαχωρισμό *δικαίου* και *κανόνα*. Στη σμιττιανή θεωρία η θεμελίωση αυτού του αναδιπλασιασμού διαπιστώθηκε ότι θεμελιώνεται στην ασυνέχεια μεταξύ της κανονιστικής λογικής του νομικού θετικισμού και της πραγματικής αναγκαιότητας. Από τη σκοπιά της σμιττιανής θεωρίας θεωρημένη, πρόκειται για την αδυναμία του νομικού θετικισμού να υπερβεί την αναγκαιότητα του πραγματικού, ακόμα και εν όψει της ταύτισης κανονιστικού και πραγματικού, που υποθέτει ως δεδομένη. Η σμιττιανή κριτική στο νομικό θετικισμό αποκαλύπτει το κενό νομιμοποίησης, το οποίο συγκαλύπτει η έννοια της «νομιμότητας». Η νομιμοποίηση της πολιτικής απόφασης αντλείται από τη νομιμότητα απρόσωπων κανόνων, συνοψίζοντας την πολιτική κυριαρχία στο θετικό δίκαιο και μεταθέτοντας την ευθύνη της ύστατης πολιτικής απόφασης στο νόμιμο χαρακτήρα του κανόνα, με αποτέλεσμα την παραγωγή υποκειμένων *αρμοδιότητας* και όχι κυριαρχίας.

Ανατρέχοντας στις θεωρίες του φυσικού δικαίου ο Schmitt διαπιστώνει ότι κατά βάση πρόκειται για την ανυπέρβλητη ανεπάρκεια του νομικού θετικισμού, ο οποίος αδυνατεί να αντιμετωπίσει το γεγονός ότι η ίδια η αρχή της νομιμότητας δεν μπορεί παρά να

αναζητήσει τη νομιμοποίησή της σε μια απόφαση – εν προκειμένω στην απόφαση της ταύτισης της *πραγματικής πραγματικότητας* με την *κανονιστική πραγματικότητα*. Το αποτέλεσμα είναι ότι αυτό που εμφανίζεται ως κενό στη νομιμοποίηση της πολιτικής απόφασης, στην ουσία δεν συνιστά τόσο κενό όσο σύμπτωμα της ταύτισης αυτής και, κατά συνέπεια, μπορεί να εξαφανιστεί με την αποκάλυψη της πραγματικής ντεσιζιονιστικής της θεμελίωσης. Σύμφωνα με την σμιττιανή ανάγνωση, δηλαδή, στο νομοθετικό κράτος επιδιώκεται η επιβεβαίωση της ουδετερότητας του συστήματος νομιμότητας, η οποία θεμελιώνεται μέσω αναγωγών στο δίκαιο. Το ιδιαίτερο στοιχείο, που προκύπτει από την μελέτη του σμιττιανού έργου σε αυτή την εργασία, σχετικά με την παραπάνω προβληματική, είναι ότι πίσω από την εν λόγω εμμονή κρύβεται ένα έντονο αίτημα «ειλικρίνειας» και μια άρρητη, ωστόσο σαφής, πρόθεση του Schmitt να αποκαλυφθεί η ιδιαίτερη ηθική συνέπεια της πολιτικής με την αποδέσμευσή της από τους κανονιστικούς περιορισμούς, στους οποίους την υποβάλλει η θεωρία του νομικού θετικισμού.

Διερευνώντας τη σημασία που αποδίδει ο Schmitt σε αυτή την απελευθέρωση της πολιτικής, και συγκεκριμένα μέσα από την μελέτη της σμιττιανής ανάγνωσης της πρώτης και της δεύτερης αρχής του συντάγματος της Βαϊμάρης, διαπιστώθηκε ότι σημείο σύγκλισης των δύο αρχών συνιστά το άρθρο 48 του συντάγματος, καθώς αυτό αποκαλύπτει την πραγματική πολιτική κυριαρχία, την οποία αναβάλλουν μέσω συνεχών αρνήσεων «η λογική της ανωτερότητας» και «η λογική της υλικότητας», στην ύστατη λογική της ίδιας της πραγματικής ζωής: «τη λογικής της ανάγκης». Πρόκειται για την *κατάσταση έκτακτης ανάγκης*, η οποία για τη σμιττιανή θεωρία συνιστά το ύστατο σημείο εκφοράς της πραγματικής πολιτικής κυριαρχίας και μάλιστα το σημείο εκείνο, το οποίο επιβάλλεται ως πραγματική, και, επομένως, αναπόδραστη αναγκαιότητα με τρόπο, που δεν είναι δυνατό να παραγνωριστεί ούτε από το σύστημα νομιμότητας, το οποίο εισηγείται την πολιτική κυριαρχία ως νομική κυριαρχία. Άλλωστε, όπως επιχειρηματολογεί ο Schmitt, ο έκτακτος νομοθέτης εξακολουθεί να εμφανίζεται ως εξαιρετικής σημασίας ακόμη, και υπό την προϋπόθεση της κανονικής κατάστασης, καθώς δεν διατηρεί, μεν, τον έλεγχο των μέσων, του αντικειμένου και του περιεχομένου της νομοθετικής του δύναμης, διατηρεί, ωστόσο, τον έλεγχο της προϋπόθεσης της νομοθετικής δύναμης του κανονικού νομοθέτη. Αποτέλεσμα είναι, στη σμιττιανή θεωρία, το σύνταγμα της Βαϊμάρης να συλλαμβάνεται ως μια συνταγματική θεωρία της «συνταγματικής παραβίασης».

Το αίτημα αποκατάστασης της πολιτικής εν όψει της κρίσης του θεσμού του κοινοβουλίου είναι, στη σμιττιανή θεωρία, συνδεδεμένο με το αίτημα θεμελίωσης ενός ολοκληρωτικού κράτους δύναμης. Ενάντια στις αόριστες και αιώνιες διαβουλεύσεις του σύγχρονου κοινοβουλευτισμού, αλλά και του πολιτικού ρομαντισμού, ο οποίος αναβάλλει οριστικά την οριστική απόφαση και απομακρύνει από την πραγματική πολιτική, η ενιαία

πολιτική ενότητα χρειάζεται να πραγματοποιηθεί ως αποφασιστικά *μαχόμενη ολότητα* ενάντια σε κάθε Εχθρό, ο οποίος απειλεί την υπαρξιακή της οντότητα. Η πολιτική της κρίσης, που εισηγείται ο Schmitt, συνίσταται στην επανασυγκρότηση της πολιτικής ενότητας σε ολοκληρωτικό κράτος δύναμης, ενάντια στο σύγχρονο – από αδυναμία – ολοκληρωτικό γερμανικό κράτος. Κεντρικό άξονα για τη συγκρότηση ενός τέτοιου κράτους, συνιστά, στη σμιττιανή θεωρία, η εγκατάλειψη του διϋσμού κράτους – κοινωνίας με σκοπό τη σύζευξή τους προς όφελος, ωστόσο, της ισχυροποίησης του κράτους, ώστε να καταστεί δυνατή η κρατική παρέμβαση στην κοινωνία και η πολιτικοποίηση των εννοιών. Το ολοκληρωτικό κράτος δύναμης της σμιττιανής θεωρίας στοχεύει στη συγκρότηση της σχέσης κράτους – κοινωνίας με τρόπο τέτοιο, ώστε η κρατική βούληση να μεταφέρεται στην κοινωνία και να διαμορφώνει τον τρόπο, με τον οποίο η κοινωνία εκφράζεται έναντι του κράτους. Η οριστική υπέρβαση του διχασμού κοινωνίας και κράτους και η εξαφάνιση του εσωτερικού Εχθρού προκύπτουν ως αναγκαίοι όροι ύπαρξης του ολοκληρωτικού κράτους δύναμης – του ισχυρού κράτους, το οποίο καταπολεμά αποτελεσματικά την υπονόμηση της δύναμής του και διατηρεί την πραγματική δυνατότητα να πραγματώσει την κυριαρχία του αποφασίζοντας για την κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

Η δικτατορία στη σμιττιανή θεωρία λειτουργεί επανορθωτικά ως στιγμή πραγμάτωσης του δικαίου στην κατάσταση εξαίρεσης. Δεν προκύπτει, δηλαδή, ως *πραγματικά αυθαίρετη* αυθαιρεσία, διότι συνιστά την οριακή στιγμή επανεγκαθίδρυσης της διαρρηγμένης τάξης από τον «εκτός του δικαίου, αλλά εντός του κράτους» δικτάτορα. Είναι, δηλαδή, σε θέση να αδιαφορεί για το περιεχόμενο του προς πραγμάτωση δικαίου, στο βαθμό που η λαϊκή βούληση εξακολουθεί να συνιστά την – ωστόσο άμορφη – συντακτική εξουσία [*«pouvoir constituant»*], ενώ ο δικτάτορας συνιστά μόνο την συνταγμένη εξουσία [*«pouvoir constitué»*], η οποία αναλαμβάνει να συντάξει την λαϊκή βούληση. Πρόκειται για μια βούληση, όμως, η οποία ούσα ασαφής κατανοεί τη δικτατορία ως διαμόρφωση της λαϊκής βούλησης και όχι ως έκφρασή της, επαναπροσδιορίζοντάς την ως *συντακτική εξουσία* της ίδιας της υπόθεσης της πολιτείας. Διαπιστώνεται, δηλαδή, ότι η δικτατορία στη σμιττιανή θεωρία συνιστά αναπόσπαστο κομμάτι της συζήτησης περί της πολιτικής και του κράτους. Μάλιστα, διατηρώντας συνείδηση της θέσης της ενώπιον της σχέσης της δύναμης και της διάρκειας, η δικτατορία φροντίζει να εξασφαλίσει την εθελούσια εξουσιοδότηση της λαϊκής βούλησης, με σκοπό τη συνακόλουθη διασφάλιση της διάρκειάς της, ενώ παράλληλα εγγυάται με αυτόν τον τρόπο τη λαϊκή προστασία ενάντια στην πιθανή καταχρηστική της εκφορά. Το ύστατο συμπέρασμα της δικτατορίας θέτει εκ νέου το ζήτημα του φορμαλιστικού χαρακτήρα της σμιττιανής θεωρίας, η οποία αφαιρεί από τα περιεχόμενα της πολιτικής και συλλαμβάνει την ίδια την πολιτική ως περιεχόμενο. Ένα περιεχόμενο, μάλιστα, το οποίο μένει να αποκαλυφθεί ως ιδιαίτερη ηθική συνέπεια της συγκροτημένης πολιτείας και

θεμελιώνεται σε ένα ιδιαίτερο αίτημα «ανυποκρισίας», το οποίο διαλύει τις φιλελεύθερες στρεβλώσεις. Η πολιτική, δηλαδή, στη σμιττιανή θεωρία εμφανίζεται ως μέτρο της πραγματικότητας, η οποία επιβάλλει, πέρα από τις διαζεύξεις που εισάγει η κοινωνική της διαμεσολάβηση, την ύστατη αναγκαιότητα της υπαρξιακής διαπίστωσης. Η σμιττιανή ανθρωπολογική ομολογία πίστεως, σχετικά με τον «εκ φύσεως κακό» άνθρωπο, φαίνεται, τότε, να δικαιώνει την μορφή της δικτατορίας.

Συζητώντας, ωστόσο, περί της υπόθεσης της «πολιτείας» θα ήταν σημαντικό να εξετάσουμε κατά πόσο είναι δυνατό να υποθέσουμε την πολιτική ως μέσο υπαρξιακής συγκρότησης, παίρνοντας ως δεδομένη την συγκρότηση της πολιτείας. Διαφορετικά διατυπωμένο, είναι σημαντικό να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο η πολιτική εξακολουθεί να εμφανίζεται ως αναγκαία, εφόσον η δικτατορία έχει ήδη ολοκληρώσει το έργο της διαμόρφωσης της λαϊκής βούλησης, έχει εγκαθιδρύσει την τάξη και, επομένως, έχει επιτελέσει τον επιδιορθωτικό της ρόλο. Από τη μελέτη του σμιττιανού έργου του μεσοπολέμου προκύπτει ότι η κατάσταση έκτακτης ανάγκης είναι προϋπόθεση της πραγματικής πολιτικής κυριαρχίας. Μετά την επανεγκαθίδρυση της τάξης, η έκτακτη ανάγκη διαπιστώνεται μέσω της πάντοτε δεδομένης *δυνατότητας* για την απόφαση μεταξύ Φίλου και Εχθρού, έτσι ώστε θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η υπόθεση της δικτατορίας επιβεβαιώνεται μόνο ως μια στιγμή αποκατάστασης της διαρρηγμένης τάξης και παύει εφόσον αυτή επιτευχθεί. Στην αντίθετη περίπτωση, στην οποία η διαμόρφωση της λαϊκής βούλησης συνιστά μια διαρκή διαδικασία, θα ήταν σημαντικό να διευκρινιστεί κατά πόσο η πολιτική εξακολουθεί να εμφανίζεται ως καθαρή μορφή ή διατυπώνει την υποχρέωση αυτή ως ορισμένο περιεχόμενό της. Πρόκειται για ερωτήματα, τα οποία προκύπτουν μεν από τη μελέτη του σμιττιανού έργου του μεσοπολέμου, η απάντηση στα οποία, ωστόσο, καθιστά αναγκαία τη μελέτη του σμιττιανού έργου, το οποίο ακολουθεί το τέλος της χιτλερικής δικτατορίας και του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου.

Βιβλιογραφία

Πηγές

- Schmitt, C. (1932), «Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisierungen», στο *Der Begriff des Politischen*, München und Leipzig: Duncker&Humbolt.
- (1932), «Gesunde Wirtschaft im starken Staat, Hauptvortrag» στο: *Mitteilungen des Vereins zur Wahrung der gemeinsamen wirtschaftlichen Interessen in Rheinland und Westfalen*, Düsseldorf, τετράδιο 21, σσ. 13-32.
- (1940), *Positionen und Begriffe im Kampf mit Weimar-Genf-Versailles 1923-1939*, Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt.
- (1985), *The Crisis of Parliamentary Democracy*, μτφρ.: Kennedy, E., Massachusetts: The MIT Press.
- (1988), *Η Έννοια του Πολιτικού*, μτφρ.-εισ.: Λαβράνου, Α., επιμ.: Σταμάτης, Γ., Αθήνα: Κριτική.
- (1994), *Πολιτική Θεολογία. Τέσσερα κεφάλαια γύρω από τη διδασκαλία περί κυριαρχίας*, μτφρ.-σημ.-επιλεγ.: Κονδύλης, Π., Αθήνα: Λεβιάθαν.
- (2004), *Legality and Legitimacy*, μτφρ.-επιμ.: Seitzer, J., εισ.: McCormick, J.P., USA: Duke University Press.

Δευτερογενής Βιβλιογραφία

- Adorno, T.W. (2006), *Αρνητική διαλεκτική*, μτφρ.-σημ.: Αναγνώστου, Λ., Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Ανανιάδης, Γ. (2006), *Ιδέα, Απόφαση, Πολιτική. Τρία δοκίμια για τον Carl Schmitt*, Αθήνα: Νήσος.
- Auernheimer, G. (1999), *Σοσιαλδημοκρατία, Εθνικοσοσιαλισμός, Κριτική Θεωρία. Δοκίμια για τη σύγχρονη ιστορία της Γερμανίας*, Αθήνα: Πλέθρον.
- Benjamin, W. (2002), «On the Theory of Knowledge, Theory of Progress», στο *The Arcades Project*, μτφρ.: Eiland, H. και McLaughlin, K., USA: Belknap Harvard University Press, σσ. 456-488.
- Berman, M. (1988), *All that is solid melts into air. The experience of modernity*, New York: Penguin Books Inc.
- Bracher, K. D. (1973), *The German Dictatorship. The origins, structure and consequences of National Socialism*, μτφρ.: Steinberg, J., εισ.: Gay, P., Middlesex: Penguin University Books.
- Fulda, B. (2009), *Press and Politics in the Weimar Republic*, New York: Oxford University Press Inc.

- Hall, S., Gieben, B. (2003), *Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας. Οικονομία, κοινωνία, πολιτική, πολιτισμός*, μτφρ.: Τσακίρης, Θ. και Τσακίρης, Β., Αθήνα: Σαββάλας (2^η έκδ.).
- Hall, S., Held, D., McGrew, A. (2003), *Η Νεωτερικότητα Σήμερα. Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτική, Πολιτισμός*, μτφρ. Τσακίρης, Θ. και Τσακίρης, Β., Αθήνα: Σαββάλας (2^η έκδ.).
- Herf, J. (2007), *Αντιδραστικός μοντερνισμός. Τεχνολογία, κουλτούρα και πολιτική στη Βαϊμάρη και το Γ' ράιχ*, μτφρ.: Ματάλας, Π., επιμ.: Χατζηιωσήφ, Χρ., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης (ΠΕΚ).
- Hobsbawm, E.J. (1990), *Εθνη και Εθνικισμός. Από το 1780 μέχρι σήμερα. Πρόγραμμα, μύθος, πραγματικότητα*, μτφρ.: Νάντρις, Χ., Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Kant, I. (1784), *Απάντηση στο ερώτημα: Τι είναι Διαφωτισμός;*, στο http://www.soc.uoc.gr/political/anagnwsthrio/metafraseis/Kant_Aufklaerung.pdf (τελευταία πρόσβαση 09/10/2010).
- Κιτρομηλίδης, Π. (1999), *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Kolb, E. (2005), *The Weimar Republic*, μτφρ.: Falla, P.S. και Park, R.J., London: Routledge (2^η έκδ.).
- Λαβράνου, Α. (1987), «Εισαγωγή», στο Σμιττ, Κ. (1988) *Η Έννοια του Πολιτικού*, μτφρ.-εισ.: Λαβράνου, Α., επιμ.: Σταμάτης, Γ., Αθήνα: Κριτική.
- Lallement, M. (2001), *Ιστορία των κοινωνιολογικών ιδεών*, μτφρ.: Λυκούδης, Μπ., Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Meier, H. (1995), *Carl Schmitt and Leo Strauss. The Hidden Dialogue. Including Strauss's Notes on Schmitt's Concept of the Political & Three Letters from Strauss to Schmitt*, μτφρ.: Lomax, H., Chicago-London: The University of Chicago Press.
- Polanyi, K. (2001), *Ο Μεγάλος Μετασχηματισμός*, μτφρ.: Γαγανάκης, Κ., επιμ.: Τομανάς, Β., Αθήνα: Νησίδες.
- Σεραφετινίδου, Μ. (2002), *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg.
- Strauss, L. (1932), «Notes on Carl Schmitt, The concept of the political», στο Meier, H. (1995), *Carl Schmitt and Leo Strauss. The Hidden Dialogue*, μτφρ.: Lomax, H., Chicago-London: The University of Chicago Press.
- Tönnies, F. (2001), *Community and Civil Society*, μτφρ.: Harris, J., Hollis, M., επιμ.: Harris, J., Cambridge: Cambridge University Press.
- Weitz, E.D. (2007), *Weimar Germany: promise and tragedy*, Princeton: Princeton University Press.
- Wolin, R. (2007), *Η γοητεία του ανορθολογισμού. Το ειδύλλιο της διανόησης με τον φασισμό. Από τον Νίτσε στον μεταμοντερνισμό*, μτφρ.: Φιλίππακοπούλου, Μ., επιμ.: Τουλάτου, Δ., Αθήνα: Πόλις.

Χορκχάμερ, Μ. (1987), *Η έκλειψη του λόγου*, μτφρ.: Μίνογλου, Θ., Αθήνα: Κριτική.

Ψυχοπαίδης, Κ. (2003), «Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής και το πρόβλημα των αξιών (C. Schmitt)», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 21 (2003), σσ. 139-155.